

Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1964

Σωληρο 6 / 12
1971 X

(Άφες αὐτοῖς
ὅτι οὐκ ἔδεικτο ἰσχυρὰ
ἡ ἡγάδα ὁ Θεός)

17498

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1964

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

Ἄφθες κάθε χώρα μακρινή καὶ κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ' ἐκράτει
καὶ πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τὴν κραυγή.

Ἦρθες ἀπὸ τὴ Ρούμελη καὶ τὸ Μωριά,
μέσ' ἀπὸ τὰ λαγκάδια σου τ' ἀγαπημένα,
ἦρθες ἀπ' τὰ νησιά τὰ μυροβολημένα,
πού λούζονται στὸ κύμα τοῦ βοριά.

Ἦρθες καὶ μὲ τὸ χέρι σου τὸ στιβαρό,
πού ἀκούραστο τὴ γῆ ὀργώνει,
πού στὴν παλάμη του στενάζει τὸ τιμόνι,
φουχτώνεις τ' ὄπλο τὸ ἱερό.

Σὰν τὴν ἀνεμοζάλη, σὰν τὴν ἀστραπή,
γχεμιζεις τῆς σιλαβιάς τὸ καταχθόνιο κτίριο
καὶ θεμελιώνεις μ' ἄσμα νικητήριο
τῆς λευτεριάς τὸν πύργο τὸ φωτολαμπῆ.

Ἦ, πόσα χέρια ἀπλώνονται σ' ἐσένα,
καὶ πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα !
Πόσες καρδιές μ' εὐγνωμοσύνη σ' εὐλογοῦνε
καὶ πόσα χεῖλη σ' ἀνυμνοῦνε !

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ

Τὸ νέον ἔτος 1941 ἀνατέλλει ὑπὸ συνθήκας ὅλως ἐξαιρετικῆς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Χωρὶς νὰπρακαλέσωμεν, μᾶς ἐπεβλήθη ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος, χάρις εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ, τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν μαχομένων τέκνων τῆς Πατρίδος, ἀπέβη νικηφόρος. Χάρις εἰς ὅλα αὐτά, ἡ Ἑλλάς ἐώρτασεν ἐλευθέρᾳ καὶ πλήρῃ δόξης τὴν μεγάλῃν ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ νέον ἔτος πλήρῃς πίστεως καὶ ἐλπίδων. Διότι πιστεύομεν ὅτι ὁ ἀγὼν μας εἶναι δίκαιος καὶ ἱερός. Πιστεύομεν εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ἔθνους μας, εἰς τὸν ἱστορικὸν πολιτιστικὸν προορισμὸν του καὶ εἰς τὰ μεγάλα πεπρωμένα του. Καὶ ἔχομεν ἡρεμον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἄδικον κατ' οὐδενὸς ἐπράξαμεν, ἀλλὰ ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀξιών.

Μὲ τοιαύτην πίστιν καὶ τοιοῦτον χαλύβδινον ἠθικὸν ὁ λαὸς ἀντιμετώπισεν ὅλην τὴν σκληρότητα τοῦ ἀγῶνος, ὅλας τὰς δοκιμασίας τῶν ἀπανθρώπων ἐναερίων ἐπιδρομῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ μὲ ἐνδράκρεις τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀνυπεράσπιστα θύματα ὑψώνει ὑπερηφάνως τὸ μέτωπον. Διότι εἰς τὰς ἀνάνδρους μεθόδους ἀντιτάσσει τὰ στήθη τῶν τέκνων του εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅπου καὶ μόνον στέφονται οἱ ἐντιμοὶ πολεμισταὶ καὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες.

Ὁ ἀγὼν μας θὰ εἶναι σκληρός, ἀλλὰ τὰ ἀποθέματα ἠθικοῦ ἀνεξάντλητα. Διότι λαὸς ἀποφασισμένος δι' ὅλα, ἐνθυμούμενος τὰς μεγάλας παραδόσεις του καὶ ἔχων τόσον βαθέως ἐρριζωμένον τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς δὲν κάμπτεται ποτέ. Στρατός, λαὸς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες—καὶ παιδιὰ, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὅλοι, ὡς εἶς καὶ μόνον ἄνθρωπος, ἓνα σκοπὸν βλέπομεν, ὑπὸ ἐνὸς κατεχόμεθα συναίσθηματος καὶ ἀπὸ ἓν λαμπρότατον ὄδηγοῦμεθα ἄστρον : Τὴν Πατρίδα.

Ὅλοι μαζί στερεῶς ἠνωμένοι καὶ ἀλληλέγγυοι, ἀγωνιζόμεθα καὶ θὰ νικήσωμεν. Θεῖα Πρόνοια μᾶς παραστέκει καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ὡς ὑπέρτατον ὄπλον, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ νέον ἔτος.

Μὲ τὴν συγκίνησιν, ἡ ὁποία συνέχει τὴν ψυχὴν μου δι' ὅσα μεγάλα καὶ ὑπέροχα συντελοῦνται, εὐχόμεαι πρὸς τὸν ἀγαπημένον μου λαὸν τὰς ἡμέρας τοῦ νέου τούτου ἔτους πλήρῃς εὐτυχίας καὶ δόξης.

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

Ὁ Σπύρος ἤθελε νὰ μποροῦσε νὰ μίχραινε, ἐκεῖ τοῦ ἦταν ἔτσι ἄσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπὸ ἀραιές τοῦφες ἰτιάς. Ἀπέναντί του ἔστεκε ἰταλικὸ ἀπόσπασμα καὶ φρουροῦσε μιὰ γέφυρα· γύρω του ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καὶ τοῦ φαινόταν ὅτι σ' ὅλον αὐτὸ τὸν ξεσκέπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἕλληνας, μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν ποῦ ὑποχωροῦσαν. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νὰ πλησιάσῃ τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθῆ κανεὶς. Ἀλλὰ τώρα ποῦ ἔπρεπε νὰ πέσῃ στὸ νερὸ ἀπαρατήρητος, ἤθελε νὰ μποροῦσε νὰ γινόταν ἀφαντος, ἕνα τόσο δὲ μικρὸ χαλινάκι. Τὸ ποτάμι κυλοῦσε τὰ βρώμικα νερά του, χωρὶς θόρυβο, κι αὐτὴ ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπύρο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴ του. Δὲν εἶχαν προφθάσει νὰ χορτάσουν οἱ φαντάροι τὴν κατάληψή τῆς Μόροβας, καὶ ἤρθε διαταγὴ, ἀν ὑπάρχῃ ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τουλάχιστον καλὸς κολυμβητῆς, νὰ παρουσιασθῆ στὸ συνταγματάρχη. Ὁ Σπύρος πῆγε στὴ διοίκηση καὶ εἶπε πῶς ξέρεי κολύμπι.

Ὁ ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τὰ γυαλιά του, τὸν ἀνεγνώρισε :

— Ἐσὺ εἶσαι, λοχία ; Ἐέρεις καλὸ, μὰ καλὸ κολύμπι ;

— Εἶμαι ἀθλητῆς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές ; Τότε θὰ σὲ στείλω σὲ μιὰ σπουδαία ἀποστολὴ. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, ποῦ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ περάσωμε τὸ πυροβολικὸ μας. Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ὑπονομευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐτοιμάζονται νὰ τὴν τινάζουν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάῃ κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ νὰ κόψῃ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νὰ τὸ κάνῃς ἐσὺ ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπράβο ! Θὰ σοῦ δώσω ἀμέσως ζῶο νὰ σὲ κατεβάσῃ κάτω.

Ὁ συνταγματάρχης σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ τοῦ εὐχίθηκε :

— Καλὴ ἐπιτυχία !

Καθισμένος τώρα ὁ Σπύρος πίσω ἀπὸ τὶς ἰτιές, λογάριάζε μετρί τρόπο θὰ ἔπεφτε στὸν ποτάμι. Ἐβγαζε ἀργὰ - ἀργὰ τὶς ἀρβύλες του, χωρὶς νὰ ξεκολλᾷ τὸ μάτι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ἀπόσπασμα, ποῦ φρουροῦσε

τῆ γέφυρα καὶ πού φαινόταν νὰ περιμένῃ νὰ περάσουν τὰ τελευταῖα τμήματα, γιὰ νὰ τὴν τινάζῃ στὸν ἀέρα. Μακριὰ ἀκούονταν πολυβόλα, ὕστερα σάπαιναν καὶ πάλι σὲ λίγο ξανάρχιζαν.

"Αἶμα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ροῦχα του ὁ Σπύρος, ξαπλώθηκε στὴ μουσκεμένη γῆ δίπλα στὸ νερὸ καὶ περίμενε εὐκαιρία νὰ κοιτάξουν ἀλλοῦ οἱ σκοποὶ, γιὰ νὰ γλιστρήσῃ στὸ Δεβόλη. "Ἐκρινε πὼς ἀπὸ κεῖ πού βρισκόταν, ἡ βουτιά θὰ ἦταν πολὺ μακριὰ γιὰ τὴν ἀναπνοή του κι ἔκοψε μὲ τὸ ψαλίδι πού βαστοῦσε ἓνα καλάμι καὶ τὸ κράτησε στὸ στόμα σὰν πίπα.

"Ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ ἐβούισαν ἀεροπλάνα, καὶ καθὼς οἱ Ἴταλοὶ ἐσήκωσαν τὰ κεφάλια νὰ τὰ δοῦν, ὁ λοχίας πῆρε βαθιὰ ἀναπνοή, μπῆκε στὸ ποτάμι ὅσο πιὸ ἀθόρυβα μπόρεσε κι ἄρχισε τὸ μακροβούτι του πρὸς τὴ γέφυρα. Δὲν ἔβλεπε τίποτα, γιὰτὶ τὸ νερὸ κατέβαζε πολὺ χῶμα κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ ψάχνῃ μπροστά του μὲ τὰ χέρια καὶ νὰ προχωρῇ σιγά. Ψαχουλώντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακὰ πού θὰ μπορούσε νὰ ἦταν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καὶ ρίζες δένδρων. Τέλος, ὅταν κόντευε πιὰ ν' ἀδειάσῃ τὸ στήθος του ἀπὸ ἀέρα, βρῆκε τὴ βάση τῆς γέφυρας καὶ σταμάτησε. "Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ τὸ καλάμι του καὶ πῆρε βιαστικὰ ἀναπνοή, ἐνῶ κατάτινε κάμποσα βρωμόνερα. Ὑστερα, ψάχνοντας τὴ βάση, δοκίμασε νὰ περπατήσῃ στὸ βυθό, μὰ ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρὴ καὶ βούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μὰ πρὸς τὰ ἐδῶ, μὰ πρὸς τὰ ἐκεῖ, γύρευε νὰ βρῇ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. "Ὅταν σωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τὴν ἀνανέωνε μὲ τὸ καλάμι. Κάποτε τὸ χέρι του ἄγγιζε τέλος σύρμα καὶ σὰν ἀστραπὴ ἄρπαξε τὸ ψαλίδι καὶ τὸ ἔκοψε.

"Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικῶ, πού τὸν ὀδήγησε πρὸς τὴ γέφυρα, τοῦ εἶχε πῆ ὅτι γιὰ ἀσφάλεια σὲ τέτοιες περιστάσεις συνηθίζουν νὰ βάζουν διπλοὺς ἀγωγούς ἀπὸ σύρμα, ὥστε, ἀν πάθῃ κάτι ὁ ἓνας ἀγωγός, νὰ λειτουργήσῃ ὁ ἄλλος. "Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ψάξῃ μὲ προσοχή, ὅσα νὰ βρῇ καὶ δεῦτερο σύρμα.

Τὸ κολύμπι δὲν ἦταν εὐκόλο, γιὰτὶ τὸ ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τὸν παρὰσερνε κι εἶχε νὰ παλεῖῃ ἐναντίον του. "Ἀν δυσκολεύτηκε τόσο νὰ βρῇ τὸ πρῶτο φυτίλι, τὸ δεῦτερο ἦταν ἀνεύρετο. Πήγαινε ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, πήγαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, βουτοῦσε βαθιὰ, ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, πουθενὰ δὲν συναντοῦσαν τὰ δάχτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού κολυμπούσε στή μέση τοῦ ποταμοῦ, τὸν χτύπησε στὰ νεφρὰ κορμὸς δένδρου, πού κατέβαζε τὸ ποτάμι, κι ἦταν τόσο δυνατὸς ὁ βρόντος, ὥστε τὸν τίναζε ψηλά. Μὰ κανένας δὲν ἔτυχε νὰ τὸν ἰδῆ, κι ὁ Σπύρος βούτηξε βαθύτερα καὶ πῆγε δίπλα στή βάση τῆς γέφυρας, ὅπου στάθηκε νὰ ξεποστάση. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγιστέψει κι ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάστηκε νὰ βγάλῃ μὲ προσοχή τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπ' τὸ νερό, γιὰ νὰ συνέλθῃ. Καθὼς βρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δὲν εἶχε φόβο νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ στάθηκε ἐκεῖ λίγα λεπτά χορταίνοντας τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἦστερα πάλι ἄκουσε φωνές καὶ θόρυβο αὐτοκινήτων στὴν ἀπέναντι ὄχθη καὶ βήματα ἀνθρώπων, πού περνοῦσαν γρήγορα ἀπὸ πάνω του. Συλλογίστηκε πὼς ἴσως νὰ εἶχε φτάσει ἡ ὀπισθοφυλακή, πού περίμενε τ' ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θὰ τίναζαν τὴ γέφυρα. Ξαναβούτηξε λοιπὸν κι ἄρχισε νὰ γυρεύῃ τὸ φυτίλι μὲ μανία ἀπελπισμένου. Τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἰδέα, πὼς δὲν θὰ ὑπῆρχε δεύτερος ἀγωγός, κι ὅμως δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθειά του. Τὸ ἀνοιγμα, πού ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὶς βάσεις της, τὸ ἔφαζε τέσσερες φορές κολυμπώντας μὲ τὸ ἓνα χέρι, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο πασπάτευε τὸ βούρκο.

Μιά στιγμή αἰσθάνθηκε δυνατό ρίγος νὰ περιβρέχῃ τὴ ράχη του, μὰ καὶ πάλι δὲν σταμάτησε τὸ ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ἕως ὅτου τὸ μικρὸ του δάχτυλο γαντζώθηκε τυχαῖα σὲ σύρμα. Τ' ἄρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νὰ τὸ ψαλιδίση, μὰ κατάλαβε πὼς ἦταν τὸ ἴδιο πού εἶχε κόψει πρὶν. Κολύμπησε ἀκόμη λίγο κι ὅταν ἔνιωσε πιά τὴ δύναμή του νὰ ἐξαντλῆται, ἀποφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀναπνοή τῆς ἐπιστροφῆς κι ἐβγάλε ἀπότομα τὸ κεφάλι ἔξω ἀπ' τὸ νερό, γιὰτὶ ἡ κούραση δὲν τὸν ἄφηνε τώρα νὰ πάρῃ προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ γυρισμό. Δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ διὰ μιᾶς τὴ διαδρομὴ ὡς τὸ μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τὰ ρούχα του. Δυὸ φορές νόμισε πὼς ἦταν φτασμένος καὶ δυὸ φορές γελάστηκε, γιὰτὶ ὁ πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετά του τὸν ἐμπόδιζε.

Ἐπὶ τέλους, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, βγῆκε στὴν ὄχθη, ἐκεῖ στὶς ἕδιες ἰτιές πού κρουβόταν πρὶν καί, μόλις ξεπλώθηκε, ἄρχισαν ρίγη νὰ

περιτρέχουν τὸ σῶμα του. Τὰ δόντια του χτυποῦσαν. Γὰ μάτια του ἔσπυζαν γεμάτα βρώμες, στὴ γλῶσσα του εἶχε τὴ γεύση τῆς χωματίλας καὶ ἡ σιχασιά τὸσης λάσπης, ποὺ κατάπιε, τοῦ ἔφερνε ἐμετό.

Ἔτσι ὅπως ἦταν μουσικεμένος φόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἀμπέχωνο, μανδύα καὶ τράβηξε πρὸς ἓνα ἐρημικλήσι, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ὑπολοχαγὸ τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ τὸν περίμενε κεῖ. Μιλώντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του ποὺ ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπύρος μὲ πόσα βάσανα βρῆκε ἓνα μόνον φυτίλι.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ εἶπε :

— Ἐμεινες μιὰ ὥρα στὸ ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνα, εἶπα πὼς θὰ ἐπωφεληθῆς, γιὰ νὰ βουτήξῃς, καὶ πραγματικὰ σὲ εἶδα νὰ γλιστρᾷς στὸ νερό. Ἄμα ὅμως ἀργήσες νὰ φανῆς, ἀνησύχησα μήπως πνίγηκες.

Ὁ Σπύρος ζήτησε κονιάκ, μὰ δὲν εἶχαν νὰ τοῦ δώσουν· ζήτησε νερό καὶ πρὶν πιῆ, ἔκανε γαργάρα καὶ ἔφτυσε, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ βουρκος ἀπὸ τὸ στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολοχαγέ, νὰ ὑπάρχῃ καὶ δεῦτερο σύρμα ; ρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνώντας τὸ κεφάλι :

— Δὲν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Κοίταξαν ὕστερα πρὸς τὴ γέφυρα καὶ κατασκόπευαν τὸ ἰταλικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Σπύρος ἀνησυχοῦσε :

— Ἄμα νιώσουν ὅτι κόψαμε τὸ φυτίλι, προφταίνουν νὰ βάλουν νέο ;

— Ἴσως, ἀλλὰ τότε θὰ τοὺς ἰδοῦμε νὰ μπαίνουν στὸ νερό !

Ὁ Σπύρος θεωροῦσε τὴ σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Φοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θὰ χανόταν ἀδίκως καὶ πρότεινε νὰ πᾶν κοντύτερα, γιὰ νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς Ἴταλοὺς. Ἡ καρδιά του εἶχε πετρώσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία, καὶ μόνον ἂν τὸ γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο θὰ πήγαινε στὴ θέση της. Τώρα μετανοοῦσε, ὅτι δὲν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας καὶ ἄς πνιγόταν.

— Μὴ κάνῃς ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ ὑπολοχαγός.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀκούστηκαν φωνές καὶ καμιά ἑκατοστὴ εὐζωνοὶ φάνηκαν νὰ τρέχουν ζωηρὰ τὸν κάμπο, σὰν πουλάρια τὴν ἄνοιξη, καὶ πήρσαν τὴ γέφυρα. Οἱ φρουροὶ της τὸ ἔσκασαν πρὸς τὴν Κορυτσά, χωρὶς νὰ ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπύρος πετάχτηκε πάνω ἀπὸ τὴ χαρὰ του κι ὁ ὑπολοχαγὸς τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε.

« Πίνδος » 1947

Χρῆστος Π. Ζαλοκώστας

ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΩΝ ΟΧΥΡΩΝ

Ὁ ἄρχοντας, ποὺ ξεπερνάει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὴν κορυφή τ' οὐρανοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμή ἐκεῖ. Τέτοια ὥρα, μεσημέρι, ἐγκατέλειψαν οἱ φαντάροι τὰ ὄχυρά. Οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀφησαν νὰ φύγουν μὲ τὸν ὄπλισμό τους, μόνοι, ὡς τὶς Σέρρες, ὅπου θὰ περιέμεναν διαταγές.

Ἡ συνοδεία τους κατηφόριζε τὶς χωματοπλαγιές τοῦ Ροῦπελ ἀμίλητη, βαδίζοντας ἀργά. Ὅποιος τοὺς ἐβλεπε, δὲ θὰ φανταζόταν ποτὲ ὅτι αὐτὸ τ' ἀσκέρι εἶχε νικήσει ἕναν ἀγώνα τόσο ἄνισο σὲ σιδερικά. Ἡ κατάντια τους φανερωνόταν ἀπὸ τὸ ρουχισμό τους, ἀπὸ τὰ λερά πρόσωπα. Ἡ ἰδέα πὼς εἶναι ταπεινωμένοι, δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ μυαλὸ τους. Ἐκάναν πιστὰ τὸ καθήκον τους, μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἡ τύχη τοὺς εἶχε ἀδικήσει, μὲ τὸ νὰ τοὺς πάρη μὲς' ἀπὸ τὰ χέρια τὴ νίκη.

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὄνειρεύονταν τὴ λαμπράδα τοῦ πολέμου, κι ὅταν τὸν γνώρισαν στὸ ἀνάμμα τῆς μάχης, τὸν ἀγάπησαν, καθὼς τοὺς ἐρέθιζε καὶ τοὺς συνέπειρνε. Ὅσο τοὺς ζεματοῦσε ἡ φωτιά, τόσο τὴν ὀρέγονταν καὶ νὰ φύγουν δὲν ἤθελαν ἀπὸ κοντὰ της — σὰν πεταλοῦδες. Γι' αὐτὸ τώρα περπατοῦν πρὸς τὰ ἔμπρὸς κι ὅλο πίσω στρέφουν τὰ βλέμματά τους καὶ κοντοστέκονται νὰ ξαναδοῦν τὰ ὄχυρά. Ἀναλογίζονται τοὺς σκοτωμένους συντρόφους, ποὺ μόλις πρόφτασαν νὰ τοὺς θάψουν βιαστικά, καὶ ποὺ θὰ ἔμεναν ἄκλαυτοι.

Ἄμα μιὰ γερμανικὴ διμοιρία, ἀπὸ εὐγένεια, τοὺς προσπερνάει μὲ βῆμα παράτας, αὐτοὶ μόλις τὴν ἀντιχαιρετοῦνε, γιατί ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ σάλπιγγες νὰ ἠχοῦνε χαρούμενα κι ἀντικρίζουν ἐκείνη τὴ στιγμή νὰ κατεβαίνει ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ νὰ ὀρθώνεται ἡ σ β ἄ σ τ ι κ α*.

Αὐτὸ τὸ θέαμα κάνει τὴν πονεμένη τους καρδιά νὰ μὴ χωράη, ἄλλον καημό.

Βαριόθυμοι, ὡς εἶναι, σκέπτονται καὶ τὰ χωριά τους, ποὺ σύντομα

θά δουλωθοῦν. Πίσω ἀπὸ τὸ χιτλερικό δράκο μαντεύουν νὰ παραφυλάξουν λυσσασμένες ὕαινες, οἱ Βούλγαροι, βιαστές καὶ τύραννοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅταν τὸν βροῦνε ἄοπλο.

Καθὼς πορεύονται πρὸς τὶς Σέρρες, βλέπουν σ' ἓνα λοφάνι μαζεμένους φαντάρους καὶ καπνὸ ν' ἀνεμίζεται στὸν καθάριον οὐρανό. Ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυστυχία ἀδερφώνει τοὺς ἀνθρώπους, τραβᾷ ἡ φάλαγγα ὁλοῖσια πρὸς τὸν ὄμιλο ἐκεῖνο.

Ἐκεῖ γύρω στὴ φωτιά εἶναι συγκεντρωμένο ἓνα τμήμα τοῦ 26ου συντάγματος, αὐτοῦ ποῦ κατὰ τὴ μάχη ὑπερασπιζόταν τὸ Λύσσε, ὡς πεζικὸ ἐπιφανείας, κι εἶχε μαδῆσει μιὰ μεραρχία ἀλπίνων, ποῦ ἀγωνιζόταν νὰ τὸ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς θέσεις του. Νὰ ὁ διοικητὴς τοῦ 26ου περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς βαθμοφόρους. Νὰ ὁ ἀρχιμανδρίτης, ποῦ βάζει τὰ ἱερά ἄμφια.

— Θὰ λειτουργηθοῦμε, εἰκάζει κάποιος κι ἡ ἰδέα πὼς θὰ κοινωνήσουν μὲ τὰ θεῖα τοὺς παρηγορεῖ. Βγάζουν τὰ πηλῆκιά τους, σταυροκοπιοῦνται κι ἀκοῦν μὲ κατάνυξη τὶς εὐχές, ποῦ ἀρχίζει νὰ φέλην ὁ παπὰς. Ὑστερα προβάλλει στὸ κέντρο ὁ ὑπασπιστής, κρατώντας τὴ σημαία τοῦ συντάγματος τυλιγμένη στὸ μαῦρο μουσαμά της. Τὴν ξεσκεπάζει καὶ τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη στὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι, ποῦ δὲν καταφέρει νὰ τὴν ξεδιπλώσῃ κανονικά, γιατί εἶναι ράκος, ἀτίμητο μνημεῖο δοξασμένων ἀγόνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαία, ποῦ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922, ὅταν τὸ 26ο σύνταγμα κυκλώθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλι-Βεράν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν ἄρπαξε ὁ γενναῖος συνταγματάρχης Καλιαγκάκης καὶ παρασύροντας τοὺς ληβέντες του σὲ παράφορη ἔξοδο, κατόρθωσε νὰ σπάσῃ τὸν κλοιὸ καὶ νὰ σώσῃ τὸ σύνταγμα του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιζήσῃ, γιατί, ὅπως ἡ σημαία του, ἔτσι κι αὐτὸς εἶχε κατατρυπηθῆ ἀπὸ σφαῖρες καὶ ξεψύχησε κρατώντας στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ κουρελιασμένο πανί.

— Προσοχή! διατάζει ὁ διοικητής.

Οἱ φαντάροι τεντώνουν τὰ κορμιά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κάνουν τὸ σχῆμα. Ὁ ὑπασπιστής τότε κατεβάζει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ παπὰς εὐλογεῖ αὐτὸν τὸν περήφανο πολεμικὸ ὀδηγό. Τὸ μεταξωτὸ πανὶ ἀργεῖ ν' ἀποκαῖ, γίνεται στάχτη σιγά, πολὺ σιγά. Τὸ θέαμα τῆς γαλανόλευκης ποῦ ἐξαφανίζεται, κάνει τοὺς παρόντες νὰ ριγῆσουν. Οὐτ' ἓνας ἀξιωματικὸς δὲν ἔμεινε ἀδάκρυτος. Οἱ φαντάροι, σὰν ἀντικρί-

ζουν τοὺς φρουράρχους των, ψημένους πολεμιστές, νὰ κλαῖνε, τοὺς θαυμάζουν ἀκόμα περισσότερο καὶ ξεσπᾶν τὰ στόματά τους σὲ λυγμούς καὶ ἀναφιλητά. Τὸ κλάμα τους ἔχει μεγαλοπρέπεια, γιὰτ' εἶναι ὁμαδικό. Μὰ τὸ διακόπτει ὁ ἀρχιμανδρίτης.

— Σηκῶστε τὸ χέρι νὰ ὀρκιστῆτε ! τοὺς λέει.

Τὸν ὑπακοῦν καὶ ἐκεῖνος ἀρχίζει :

— Ὀρκίζομαι...

— Ὀρκίζομαι ! λένε ὅλοι μαζί.

— "Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω....

— "Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω !....

— "Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμα μου....

— "Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμα μου !....

— Γιὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα...

— Γιὰ νὰ λευθερώσω τὴν πατρίδα !... βροντοφωνοῦν ἀξίωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ὁ ὄρκος αὐτὸς φουσκώνει ἀπὸ νέα ὄνειρα τὶς στενεμένες καρδιές τους καὶ ὅταν ξαναπαίρνουν τὸν δρόμο τῶν Σερρῶν, αἰσθάνονται σὰ ζωογονημένοι. Τώρα ἔχει βρῆ πάλι σκοπὸ ἢ ζωὴ τους.

« Ροῦπελ » 1945

Χρῆστος Π. Ζαλοκώστας

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

..Τὸ πλούσιο καὶ καλὰ διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικὸ πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τὴν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπὸ τὸ καταδρομικὸ « Διδῶ » ὁ Ἄγγλος « διευθυντὴς τοῦ πυρός » ἔδινε τὶς διαταγές του σὲ ὅλα τὰ πλοῖα. Καὶ οἱ πυροβοληταὶ τῆς « Ὀλγας » ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγές αὐτὲς μὲ ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὴ πρωτοβουλία, ποὺ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ προστατεύουν τὸ καράβι των καὶ τὴ νηοπομπὴ ἀκόμα καλύτερα.

Δὲν ἦταν ἀσήμαντοὶ οἱ πυροβοληταὶ αὐτοὶ τῆς « Ὀλγας ». Ἡ λαμπρὴ ἐξάσκησή τους καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἐλληνικὴ ἱκανότης τους, τοὺς ἐπέτρεπε νὰ διεκδικοῦν γιὰ τὸ ἀντιτορπίλικό τους τὴν τιμὴ, ὅτι κάνει

ένα από τὰ καλύτερα ἀντιαεροπορικά πυρά σὲ ὄλο τὸν συμμαχικό στόλο τῆς Μεσογείου. Συχνὰ στὰ συνδυασμένα γυμνάσια μαζί μὲ τὰ ἀγγλικά πλοῖα εἶχαν σημειώσει καταπληκτικὲς ἐπιτυχίες, γιὰ τίς ὁποῖες τοὺς ζήλευαν λίγο οἱ Ἕλληνοι πυροβοληταί, καὶ μιὰ φορὰ μάλιστα εἶχαν καταφέρει νὰ κόψουν τὸ σύρμα τοῦ «ἀνεμουρίου»*, πού ρυμουλκοῦσε ἕνα ἀεροπλάνο γιὰ τὴ σκόπευση.

Ὅλοι οἱ ναῦτες τῆς «Ὀλγας» ἐνιωθὰν τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια μὲ τοὺς πυροβολητὰς γιὰ τὰ ἀντιαεροπορικά τοῦ καραβιοῦ τους. Στὶς στιγμὲς αὐτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν θραυσμάτων καὶ τῶν πολυβολισμῶν καὶ δὲν κουνοῦσαν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα, γιὰ νὰ προσέχουν μὲ ἀληθινὴ ἀγωνία τὴ βολὴ τῶν ἀντιαεροπορικῶν καὶ τὴν ἐπιτυχία τους. Ἐνῶ οἱ πυροβοληταὶ ἔπεφταν σχεδὸν ἀνάσκελα, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν μὲ τὰ βαριά πολυβόλα «Ἐρλικον» τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πού πετοῦσαν ἀπὸ πάνω τους, οἱ ἄλλοι ναῦτες, πού ἦταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σὰν νὰ ἦταν σὲ ἀγῶνες, νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ νὰ βοηθήσουν μὲ τὰ ἐπιφωνήματά τους.

—Ἐλα, Γιώργο, λίγο δεξιότερα !... Ἄχ, καημένε, τοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τὸ πέτυχε !

Δὲν ἦταν βέβαια σύμφωνη μὲ τοὺς ναυτικούς κανονισμοὺς καὶ τὴν τακτικὴ τοῦ σύγχρονου μηχανικοῦ πολέμου αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ. Ἦταν ὅμως ἐκείνη, πού ὑπάγρουσε τοὺς Ἕλληνες θαλασσινοὺς ἢ φυλετικὴ ἰδιοσυγκρασία τους καὶ δὲν μποροῦσε νὰ καταδικασθῆ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νὰ ἐπιτευχθοῦν τόσο σημαντικὰ ἀποτελέσματα.

...Ἐνα «Γιοῦνκερς» — γερμανικὸ βομβαρδιστικὸ — πλησίαζε ἀπειλητικὸ τὴν «Ὀλγα», ὅταν τὸ «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοιοῦ τὸ πέτυχε σὲ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδὸν ἀμέσως νὰ βγάξῃ πυκνὸν καπνὸν καὶ ν' ἀρχίξῃ νὰ πέφτῃ ἀνώμαλα πρὸς τὴ θάλασσα. Ἀγριεὲς ζητωκραυγὲς ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς «Ὀλγας» ὑποδέχθηκαν τὴν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῶ ἀκουγόταν τὸ ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, πού γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, πού εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καὶ τὸ τσίρισμα τοῦ νεροῦ, καθὼς ἀγκάλιαζε τὸ φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἦταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμὴ νὰ ξεχνοῦν τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τους, νὰ σκέπτονται ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τὸ πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὴ ζωὴ

τους καὶ νὰ στέκωνται σὲ προσοχή, γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο
χαιρετισμὸ στοὺς ἔχθρους, ποὺ πέθαιναν...

« Βασίλισσα Ὀλγα » 1946

Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τὰ σπίτια ἔβαλαν τὰ χαλιά τους, στὰ παράθυρα
μπήκαν βαριές οἱ κουρτίνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου ὁ προβλεπτικὸς σπι-
τονοικοκύρης εἶχε φροντίσει γιὰ ξύλα, ἀναψε ἢ φωτιά, ἀλλοῦ μὲ δυὸ
χάρβουνα ἢ πυρῆνα ἐτοιμάστηκε τὸ μαγκάλι. Τὸ βράδυ γέρνουν ἐρημη-
τικὰ τὰ παραθυρόφυλλα, κλείνουν τὰ τζάμια, τὰ κρεβάτια ὀπλίζονται
καὶ μὲ μιὰ ἀκόμη κουβέρτα, μπαίνει τὸ πάπλωμα καὶ, καμιὰ φορὰ,
πέφτει ἐφεδρεία καὶ τὸ παλτό. Στοὺς δρόμους τὸ βῆμα εἶναι ταχύ, ὁ
γυακὰς τοῦ παλτοῦ σηκωμένος, ἢ μυτίτσα τῆς μικρῆς, ποὺ εἶναι ἀνε-
βασμένη στὸ τράμ, κατακόκκινη. Ὁ ἐπαίτης, ποὺ στέκεται στὴ γωνιά
τοῦ μεγάλου δρόμου, ἔφερε τὰ χειμερινά του. Ἐναν μποξά. Τώρα στὶς
ὀμιλίες τοῦ πολέμου μπῆκε, στερεότυπο, καὶ τὸ κρῦο :

- Τί νέα ;
- Καλά, πᾶμε μπρός.
- Κρῦο.
- Χιονιάς.

* * *

Χιονιάς... Κι ἐπάνω ; Ἐπάνω στὰ βουνά ; Ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε τώρα
νὰ πέφτη χιόνι καὶ σφυρίζει τρελὸς ὁ βοριάς καὶ τὸ παίρνει καὶ τὸ μα-
ζεύει καὶ τὸ σκορπᾷ γύρω του σὰν θύελλα παγωμένη ; Ἐπάνω...

— Εἶδατε τὸν στρατιώτη ἐδῶ καὶ λίγες μέρες πῶς ἔφυγε ; Κρατοῦσε
δεξιά του τὸ ὄπλο, ἀριστερά του τὴ ξιφολόγη, στὴ μέση τὰ φυσέκια
του καὶ τὸ παγούρι, καὶ στὴν πλάτη τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ στὸ γυλιὸ
ἄλλα φυσίγγια, ὁ πρόχειρος ἐπίδεσμος, ἓνα ζευγάρι κάλτσες, ἓνα που-
κάμισο καὶ ἡ κουβέρτα, ἓνα « ἡμικλινωσκέπασμα » τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ
τὸ κορμὶ μ' αὐτὰ θὰ παλέψῃ. Ἐχει τὸ ὄπλο, τὴν ξιφολόγη, τὰ φυσέ-
κια, γιὰ τὸν ἔχθρο. Μιὰ φανέλα, ἓνα « ἡμικλινωσκέπασμα », γιὰ τὸ κρῦο.

Τὸ βράδυ, ὅταν « ἔχη συνεχισθῆ ἢ προέλασις » καὶ εἶναι παγωμένο

τὸ σῶμα του καὶ τὰ ροῦχα του ἔχουν βραχῆ καὶ γύρω ἔχει κοκκινῆσει ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ χιόνι, ξέρετε ποῦ θὰ σταθῆ νὰ κλείση γιὰ λίγη ὥρα τὰ μάτια του ὁ στρατιώτης; Κάπου σὲ μιὰ πλαγιά. Κοντὰ σ' ἓνα χάλασμα, σ' ἓνα βράχο, σκάβοντας μέσα στὸν πάγο μιὰ σπηλιά, στήνοντες ἓνα ἀντίσκηνο, ποῦ ἡ θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τὸ δέρνει, τὸ παίρνει.

Κι ὅμως αὐτὸς ὁ στρατιώτης θὰ σηκωθῆ. Αὐτὸς θὰ ξυπνήση μεσάνυχτα, « διὰ νὰ συνεχισθῆ ἡ προέλασις ».

Αὐτὸς, ἀφοῦ στάθηκε φρουρὸς στὰ σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τὰ πολυβόλα, τοὺς ἄλμους, τὸ βαρὺ πυροβολικὸ μὲ τὸ στήθος του, μὲ μιὰ λόγχη, ἀφοῦ πῆρε τὴν Ἐρσέκα, τὴν Κορυτσά, τὸ Πόγραδετς, τὸ Ἰβάν, ἀφοῦ σακράλωσε στὶς κορυφὲς τῆς Μοράβας, θὰ προχωρήση τώρα. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀνέμους, μαζὶ μὲ τὸ χιόνι, μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴ βοήθεια τῆς κατάλευκης Ὀπτασίας, ποῦ περνᾷ χλωμὴ μέσα ἀπὸ τὶς χαραμᾶδες καὶ χάνεται τὸ ξημέρωμα στὰ σύννεφα, ὁ Ἕλληνας στρατιώτης, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ ὕψωμα σὲ ὕψωμα, βῆμα μὲ βῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

* * *

Κι ἐμεῖς ;... Θὰ βάζουμε τὰ χαλιὰ καὶ θὰ κλείνουμε τὶς κουρτίνες τὸ βράδυ ; Ἐμεῖς θὰ σηκώνουμε τὸ γιακά ; Ἐμεῖς πρέπει νὰ κλειστοῦμε στὰ σπίτια μας καὶ νὰ παγώσωμε. Πρῶτον γιατί δὲν χρειαζόμαστε καὶ δεύτερον γιατί δὲν θὰ παγώσωμε.

Ἐμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στὴν Ἠπειρο εἶναι ἐνάμισι μέτρο τὸ χιόνι — νὰ δώσωμε ὅ,τι ἔχομε: Κουβέρτες, πλεχτά, γάντια, φανέλες, χρῆμα. Ἄλλος νὰ δῖνη, ἄλλος νὰ πλέκῃ, ἄλλος νὰ ἀγοράζῃ, ἄλλος νὰ κουβαλᾷ καὶ ὅλοι μαζὶ νὰ στέλνουμε τὴν ἐργασία μας καὶ τὴ στοργή μας καὶ τὸν κόπο μας στὰ Σύνορα. Γιὰ νὰ προφυλαχθῆ, νὰ ζεσταθῆ, νὰ κοιμηθῆ ὁ στρατιώτης.

Αὐτὸς δὲν προστατεύει μόνο τὴ ζωὴ μας, τὰ σπίτια μας, τὶς γυναῖκες μας, τὰ παιδιά μας. Προστατεύει κατὶ ἀνώτερο: τὴν τιμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ φάνηκε, τὸν παρακολοθεῖ μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ὁ κόσμος ὅλος. Ἐχει ξεσπάσει σὲ χειροκροτήματα ἢ ὑψήλιος. Ἐχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σὲ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς, θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ κρυώσῃ ;... OXI.

Ἐμπρὸς λοιπὸν !... Μιὰ μέρα, μιὰ Κυριακή, ἄς ὀρισθῆ μιὰ πλα-

τεία ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἄς πᾶμε ἕνας - ἕνας μὲ ὅ,τι ἔχομε : μιὰ φανέλα, μιὰ κουβέρτα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεχτὸ καὶ νὰ τὸ ρίξωμε. "Ολοι. Καὶ νὰ σχηματισθῆ ἕνας κῶνος, σὰν τὸ 'Ιβάν.

Καὶ ἀπὸ τὰ γύρω ξενοδοχεῖα νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιὰ νὰ καταλάβουν καὶ νὰ τηλεγραφεθῆ καὶ ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθῆ ὀλόκληρη ἡ 'Ελλάς. Ὁ στρατιώτης μὲ τὸ ὄπλο, ἡ γυναίκα μὲ τὸ βελόνι, καὶ οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὸ θάρρος, καὶ μὲ ὅ,τι ὁ καθένας ἔχει.

'Εφημερὶς « Καθημερινή » 1940

Γεώργιος Α. Βλάχος

Ξ Η Μ Ε Ρ Ω Ν Ε Ι

(Γράφτηκε στὴν ἐποχὴ τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καὶ κυκλοφόρησε μυστικά).

'Η ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τὰ κλώνια !
Τριαντάφυλλα ἢ πλάση φορεῖ στὰ μαλλιά της.
Θὰ πάψουν οἱ πίκρες — τὸ λένε τ' ἀηδόνια —
κι ἢ 'Ελλάδα μεγάλη θὰ βγῆ ἀπ' τὴ σκλαβιά της.

"Αχ, πόσοι — εἶν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καὶ πόσοι ἀδερφοὶ μας θὰ λείψουν στὴν ὥρα !..
Μὲ τὸ αἷμα τους ὅμως μεσοῦρανα ἐγράφη
πὼς ἄφταστη ἐστάθηκ' ἡ 'Ελλάδα καὶ τώρα.

'Η νύχτα ποὺ σκότῃ μᾶς σκόρπιζε πληθία,
ἢ νύχτα τοῦ πένθους σὲ λίγο τελειώνει.
'Η αὐγὴ ροδοσκáει — τὸ λένε τὰ ὄρνιθια —
καὶ λιόχρη μέρα Λαμπρῆς ξημερώνει.

« Μεσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη » 1943

Σωτήρης Σκίπης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΘΕΕ ! ΥΜΝΕΙ...

Θεέ ! ὕμνεϊ τὴν δόξαν Σου ἢ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα.
Μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Ἄσύμφωνοι τόσοι λαοὶ αἰνοῦσι Σὲ συμφώνως.
Ποικίλαι γλῶσσαι χίλια ὕμνοῦσι Σὲ συγχρόνως.
Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετράς, ἀόριστος ὀρίζεις.
Τὸ πᾶν ἀόρατος ὄρας, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς εἶναι τὸ σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα Σου.
ὁ κεραυνὸς φωνὴ Σου

τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν στιγμὴ Σου.

X ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατά τὰς παρχμονάς τῶν Χριστουγέννων δύο νησιῶται, οἱ ὅποιοι μετέβησαν διὰ κοπήν ξύλων, ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ Κάστρον λόγῳ αἰφνιδίας πτώσεως χιόνος. Ὁ ἱερεὺς τῆς κομπολόεως ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐγκαταλειμμένην ἐκκλησίαν τοῦ Κάστρου, διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ συγχρόνως νὰ παράσῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποκλεισθέντας. Ἡ διὰ ξηρᾶς μετάβασις εἶναι ἀδύνατος, ἡ δὲ διὰ θαλάσσης λίαν επικίνδυνος λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἀπόφασις τοῦ ἱερέως εἶναι ἀμετάτρεπτος. Τοῦτον ἀκολουθοῦν, ἐνθαρρυνόμενοι διὰ τοῦ παραδείγματός του, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Μετὰ ταλαιπωρίας λόγῳ τῆς τρικυμίας ἐφθάσαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ εὔρον σώους τοὺς δύο ἀποκλεισθέντας).

...Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπῆς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ « Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν Οἶκόν Σου » καὶ ἡ θεία τὸ Μαλαμῶ, ἀφοῦ ἤλλαξε τὴν φουστάναν της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνήν, καὶ τὸ γ'νάκι της τὸ καλὸ, τὰ ὅποια εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγὴν* καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδωσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρῶνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύομανουάλια, καὶ παρεσκευάσαν μεγάλην πυράν, μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα, παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοῖχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς, καὶ ἐγέμισαν ἄνθρακας πρὸ μέγα πύραυνον, τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, καὶ ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. Καὶ « ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας ».

Ἐλάμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἠστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφήν, καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτούργημένον μὲ μυριάς γλυφᾶς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου « Παρθένος καθέζεται τὰ Χερου-

βεῖμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θεοῦ Βρέφους καὶ τῆς Ἀμόμου Λεχοῦς, ὅπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὕψεις τῶν Ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφικὴ* ἐλάλει, φαντάζεται τις, ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ἀκούει τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμαται ὁ μέγας ὀρειγάλκινος καὶ πολὺκλαδος πολυέλειος, καὶ ὀλόγυρα ὁ κρεμαστός χορὸς μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὧν ἐτελοῦντο τὸ πάλαϊ οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὀλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν μαρτύρων, ὁσίων καὶ ὁμολογητῶν, ἴστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βχεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικημιῖδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μὲ τὸ δῦρον του τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὄχρον Παραβάτην. Πελοιδὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σβῆνον, μὲ τὸ στήθος κίμασσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὄξυν σίδηρον, καὶ ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιαν ψυχὴν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκὼν, ὁ ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρὸς του, τῆς ἁγίας Ἰουλίτης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἐλάτῃ τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἄλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκέρμησε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερὸν καὶ διὰ στεφάνους πλασθὲν κράνιον.

Καὶ εἰς τὴν χηβιάδα* τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ Ἀγγέλων ἢ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τὸ θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, καὶ ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ δωδεκάορτον καὶ τὰ τάγματα τῶν

Ἐγγέλων καὶ ἡ Βρεφοκτονία καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ληστής,
ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

1^α Ἐπίτης

* * *

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλπος ἐθάψευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν καὶ ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέλος τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν, ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνου, τυλιγμένοι μὲ τὰς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἕξω δύο πυρσοὺς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον συρρεύσει παμπόλλας δέσμας ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἴγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἐψάλη ἡ λιτή* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ἧς ὁ κύρ Ἀλεξάνδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασίδια των, βαυκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κύρ Ἀλεξάνδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τὸ γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἐψάλλε κακῶς μὲν, ἀλλ' εὐλαβῶς καὶ μετ' αἰσθήματος.

Ἄλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλλε τὸ « Δεῦτε, ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγενήθη ὁ Χριστός », τότε αἱ μορφαὶ τῶν ἁγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. « Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ », καὶ ὁ κύρ Ἀλεξάνδρῆς ἐνούσιων ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλὰ μὴν καὶ ἔσεισε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμέναις. « Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ », καὶ ἐσεισθή ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπα-Φραγκοῦλη μετὰ πάθους ψάλλοντος « Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι », καὶ οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ οὖς, ἀναγνωρίζοντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν*, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ
 θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν
 ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θεῖα τὸ Μαλαμῶ, καὶ ὁ κύρ
 Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύ-
 ραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριψεν
 αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν
 του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρήξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτό-
 μων, οὔτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναΐ-
 σκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσῃ εἷς τινὰς κραυγὰς ἐλθού-
 σασ ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχίδου ἀκτῆς τοῦ Κουρού-
 πη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλῆς ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρ-
 χοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέ-
 λων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἄκρην τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα, ἕως οὗ ἐνόησωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ
 ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμειναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις
 ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια,
 ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδὴν, καὶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς,
 τὸν ὁποῖον ἐκρατεῖ τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόη-
 σαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πε-
 λάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρ-
 ρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλλίου σχε-
 δόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν
 τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγαθυρόμενοι ἀπὸ τὰς ἠχοῦς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ
 παραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρω-
 ποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδιά εἶχον
 πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον
 βοηθείας δὲν εἶχον ταχῶς.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιῶ-
 της ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφός του ἔλαβον ἀνά ἓνα δαυλὸν
 καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν

Μικρόν Γιαλόν. Ἄλλ' ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσιος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμισεῖα ὥρα, διὰ τὰ κατέλθη τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ τώρα, ὅπου ἦτο χιονισμένος καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δὲν θὰ ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο τὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ τὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμητοῦ ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶναι οἰονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν, μετὰ τὴν πρώτην ἐκπλήξιν, καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύση ἢ παγερὰ πνοή τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των καὶ ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον.

Οἱ λοιποὶ μείναντες ἐπάνω, ἠσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὅλον ἐν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Πρόθεσιν, καὶ ἐμνημόνευσε τὴν πρώτην ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτὰ, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίτης, ἀποθαμμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσῃ τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη, ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει, ἥ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρασ. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

Παρήλθεν ὀλίγη ὥρα, ὁ ἱερεὺς ἀργὰ - ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξύ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία προὔχωρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ « Μετὰ φόβου Θεοῦ » ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπάρομπα-Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ

μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῶ ὁ κύρ Ἀλεξάνδρῃς ἀνεγίγνωσκε τὸ « Εὐλογῆσω τὸν Κύριον », οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξώκειλαν πλεῖον ἦτο τὸ γ ο λ ε τ ἰ* τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσήλιξ, βραχύς τὸ σῶμα, μὲ ἀδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς : Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου Ὀρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξ ο ὔ ρ ι α σ ε*, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν τοῦ ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαίμου τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου, ἅμα εἰσπλεύσῃ τις, δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὄρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολετὶ ζυλάρμενον, μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἕξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὀδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναύσκου τοῦ Χριστοῦ, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγκυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις ». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ, ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, καὶ ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηγά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξὲν ὁ Θεὸς τὴν χαρμώσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάζωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῶ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμένα καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολετὶ, τὸ ὅποιον αὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν ὅπως ἦτο καθιδμένον, ἀν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, δύο ἀσκόους γεννάτου οἴνου καὶ ἓν καλῶθιον μὲ αὐγά καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴ ν ο υ* καὶ ἡμίσειαν δω-

δεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠύφρανθησαν, ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπέις ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ καπότας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχον φέρει μεθ' αὐτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχον εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμιεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ καὶ ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα - Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰ ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ Σοφρὰν* εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθεῖα τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα - Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελοῦκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπι πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετίσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἰστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

Περιοδ. «Ἐστία», 1892

* Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ίκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησούλα τοῦ βουνοῦ,
μὲ τὸ βαθὺν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
κι εἶμαι ὄρφανός. Καὶ ζήτησα νὰ βρῶ ἀντιστύλι
στ' ἀσημοκαντηλιοῦ τὸ φῶς, ποὺ μούχεις στείλει
τοῦ κάμπου πετροκαλαμιά.

Κι ἤρθα. 'Αγιοκέρια λάμπανε' λιβανωτός,
καπνός μὲ πῆρε στὴν ἀγκάλη τοῦ παντός.
Κι εἶμαι ὄρφανός. Μὰ ὁ ἔσπερινός γλυκὰ σημαίνει.
Κι ἄκουσα μιὰ φωνὴ μυστηριακὴ νὰ βγαίνει :
—'Εδῶ εἴμ' ἐγώ ! τῶν οὐρανῶν ἢ Πλατυτέρα
γαῖα ὅλους Μητέρα.

« 'Εγκόλπια » 1925

Νικόλαος Πετιμεζῆς - Λαύρας

Η ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ

('Απόσπασμα)

Τὸ πέλαγος ἀπλοῦται ἀτελείωτον, ἀνὰ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν ἀπὸ ἀκτῆς ἕως ἀκτῆς καὶ ἀπὸ κόλπου ἕως κόλπου, καὶ χαμηλώνει ὁ οὐρανός εἰς τὴν μίαν ἄκραν, τὴν ἀπωτέραν, διὰ νὰ περιπτυχθῆ ἑγγύτερον τὴν ἐσχατιὰν τῶν θαλασσῶν, ὁ σάπφειρος* φιλῶν τὸν σιμάραγδον*, τὸ βαθύχλωρον ἀντασπαζόμενον τὸ γλαυκόν*. Φυσᾷ ὁ Καικίας*, κατερχόμενος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Θράκης, καὶ ὁ Βορρᾶς παγερός ἀποσπᾶται μυριοπτέρυγος ἀπὸ τὸν νεφελοσκεπῆ καὶ χιονοστέφανον Ἄθω, καὶ ὁ Ἀργέστης* ριγηλὸς κατεβαίνει ἀπὸ τὸν γεραρὸν Ὀλυμπον, φρίσσει τὸ κύμα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, φρικτῶ ὁ πορφυροῦς πόντος ἀπὸ τὴν κραταιὰν αὔραν, ρυτιδοῦται ἢ θάλασσα ἀπὸ τὴν ἀλλεπάλληλον ραχδαίαν ριπήν, ἀγριαίνει τὸ πέλαγος, ὠρύεται* μανιωδῶς ἢ καταιγίς, ρήγγυται τὸ κύμα εἰς τοὺς σκληροὺς αἰχμηροὺς βράχους. Συννεφοῦται ὁ οὐρανός ἀπὸ τὰς μαύρας κάπας τῶν θυελλῶν, τὰς σωρευομένας ἐπάνω του, φαινός στύλος προκύπτει ἐν ἀκαρεῖ* ἐν μέσῳ ἀχανοῦς κυκεῶνος* στροβίλων· ἰδοὺ ἢ ἀκτὶς θὰ διώξῃ τὸ ἔρεβος*, ἢ γαλήνη θὰ ἐξώσῃ τὸν τυφῶνα*.....

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον ἦτο κτισμένον τὸ παρεκκλήσιον, μαστιζόμενον ἀπὸ θυέλλας καὶ καίλαπας, λικνιζόμενον ἀπὸ τὸ ἀειτάραχον καὶ λύρροιβδον * κύμα, ναναριζόμενον ἀπὸ τὰ ἄσματα, τὰ ὅποια ὁ ἄνεμος ἔψαλλε δι' αὐτὸ εἰς τοὺς σκληροὺς βράχους καὶ εἰς τὰ ἠχώδη ἄντρα. Οἱ τέσσαρες τοῖχοι ἕσταντο ἀκόμη ἀρραγεῖς*, πετροθεμελιωμένοι, σφίζοντες μικρὸν ἐπίχρισμα*, ἀπὸ πηλαιοῦ καιροῦ, περὶ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν, χορταριασμένοι καὶ μαυροπράσινοι περὶ τὴν βορειοανατολικήν.

Ἡ στέγη, φέρουσα ἀκόμα ὀλίγας κεράμους καὶ πλάκας, ἐστηρίζετο

ἐπὶ δοκοῦ μὲ πολλὰς ἀκτῖνας ἐκ σκληρᾶς καστανέας. Ὀλόγυρα εἰς τοὺς τοίχους, ὑψηλὰ ἄνω τῶν ὑπερθύρων καὶ ὑπὸ τὰ γεῖσα τῆς στέγης, ὠραῖα μικρὰ πινάκια παλαιῶν χρόνων ἦσαν ἐγκολλημένα, σχηματίζοντα μέγαν σταυρὸν ἐπὶ τῆς χηβάδος τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸς ἀνατολὰς μετὰ ὑποποδίου εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου Γ ἐκ πέντε ἄλλων πινάκων, καὶ ἄλλους δύο σταυροὺς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὑπερθεῖν τῶν δύο παραθύρων τοῦ χοροῦ καὶ τέταρτον σταυρὸν ἄνωθεν τῆς φλιᾶς τῆς εἰσόδου, δυσμόθεν.

Τὰ ὠραῖα παλαιὰ πιατάκια ἦσαν ὅλα χρωματιστά, γαλάζια καὶ ὑποπράσινα καὶ κιτρινωπά καὶ λευκά, μὲ κλαδάκια καὶ μὲ λούλουδα καὶ μὲ ἀνθρωπάκια καὶ μὲ πουλιά, φιλοκάλως καὶ κομψῶς διατεθειμένα, στίλβοντα* εἰς τὸν ἥλιον, χάσμα* τῶν ὀφθαλμῶν, κειμήλια ὑψηλὰ κείμενα, στερεὰ βαλμένα εἰς τὰς κόγχας τῶν, ἀφελῆ ἀναθήματα, λείψανα παλαιῶν χρόνων, περισώματα* ἀρπαγῶν καὶ δηλώσεων* παντοίων, ὀλιγώτερον φεῦ! ἀσφαλῆ ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἀρχαιολογικῆς καὶ ἀρχαιοκαπηλικῆς μανίας. Καὶ ὁ ἀπλοῦς οὗτος στολισμὸς παρεῖχε μεγάλην χάριν, μεμιγμένην μὲ ἄρρητον* τρυφερὸν θέληγητρον, εἰς τὸ μικρὸν βραχοφυτευμένον παρεκκλήσιον, ἐμπνέων εἰς τὸν ἐπισκέπτην μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ διασκεῖσθαι τὸ κατώφλιον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πενιχρὸν ναῖσκον, νὰ ἀνάψῃ κηρίον, νὰ κάμῃ τὸν σταυρὸν του, καὶ ν' ἀσπασθῇ εὐλαβῶς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Γλυκοφιλούσης, τῆς ζωγραφισμένης παρειᾶν μὲ παρειᾶν μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπερθέου Βρέφους Τῆς.

Καὶ πάλι κίνησα νὰ ρθῶ, Χριστέ μου, στὴν αὐλή σου,
νὰ σκύψω στὰ κατώφλια σου τὰ τρισαγαπημένα,
ὁποῦ μὲ πόθο ἀχόρταγο τὸ λαχταρεῖ ἡ ψυχὴ μου,

καί, ἂν δὲν ἦτο ἄλλως πολυάσχολος ἀπὸ τὴν βιοτικὴν τύρβην, νὰ σταθῇ ν' ἀκούσῃ τὰς Μεγάλας Ὠρας καὶ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ψαλλόμενα ἀπὸ τὸν μπαρμπ-Ἀναγνώστην τὸν Παρθένην, τὸν μόνον βοηθὸν τοῦ παπα-Μπεφάνη εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας, ὅσας ἐτέλει ἐκεῖνος τὰς ἡμέρας ταύτας ἐξ εὐχῆς καὶ ταξίματος, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον.

Ἡ σάρκα μου ἀναγάλλισε σιμά σου κι ἡ καρδιά μου.
Τὸ χελιδόνι ἤρρε φωλιὰ καὶ τὸ τρυγόνι σκέπη

νὰ βάλουν τὰ πουλάκια τους, τὰ δόλια, νὰ πλαγιάσουν,
τὸν ἱερό σου τὸ βωμό, ἀθάνατε Χριστέ μου. ¹

Καὶ ὁ εὐσεβὴς προσκυνητὴς θὰ εὑρίσκει μεγάλην γλύκην καὶ παρηγορίαν ἀπὸ τὲς πίκρες τοῦ κόσμου, εἰς τὸ νὰ θεωρῇ μόνον τὴν πενιχρὰν κανδήλαν καίουσαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν εἰκόνα, τὴν ζωγραφισμένην ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀθανάσιον τὸν Κεφαλαῖν, Ἡπειρώτην, ἄνδρα ἀγωνιστὴν, εὐπαίδευτον, πολὺγλωσσον, ὠρολογοποιὸν καὶ ζωγράφον.

Ἡ ὠραία μικρὰ εἰκὼν, μὲ τὸ ὤχρον πρόσωπον τῆς Παναγίας ἐνούμενον κατὰ παρεῖαν μὲ τὸ λευκὸν καὶ ἔνθεον πρόσωπον τοῦ λατρευτοῦ Βρέφους τῆς, εἶχεν ἄφατον* γλυκύτητα καὶ ἦτο καλλίστη ἔκφρασις τῆς μητρικῆς στοργῆς, τῆς γενωμένης ὡς ἐκ πικρᾶς ρίζης γλυκέος καρποῦ, εὐθὺς μὲ τὰς ὠδῖνας* τοῦ τοκετοῦ, καὶ συναυξανόμενης μὲ τῆς ἀνατροφῆς τοὺς κόπους καὶ τὰς μερίμνας.

Καὶ ὁ φιλακόλυθος πιστὸς δὲν θὰ ὑστέρει τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν εὐσεβῆ προσέλευσιν.

Κάλλιο μιὰ μέρα στὴ δική σ' αὐλή, παρὰ χιλιάδες
στὸν ἴσκιό ἄς εἶμαι τοῦ ναοῦ σὰν παραπεταμένος
καλύτερα, παρὰ νὰ ζῶ σ' ἀμαρτωλῶν λημέρια.

Δεξιὰ ἐπὶ τοῦ τέμπλου ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου. Ἀριστερὰ ἡ Παναγία ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ προστάτις τῶν μητέρων, καὶ ὁ ἅγιος Στυλιανός, ὁ φίλος καὶ φρουρὸς τῶν νηπίων.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ὑπῆρχον ἀκόμη ὀλίγοι ἅγιοι, ζωγραφισμένοι ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ. Ἄλλων ἦσαν ἐφαρμένα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ στέρνα, ἄλλων ἀσβεστωμένα τὰ σκέλη καὶ οἱ πόδες ἀπὸ ἀτελοῦς ἀποπειρας ἐπιχρίσεως ἢ στολισμοῦ, ὑπὸ ἀμαθῶν εὐλαβῶν γυναικῶν. Ἦσαν ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν ἐγκύων, καὶ ἡ ἁγία Μαρίνα ἡ προστάτις τῶν ὠδινουσῶν. Εἶτα ἦσαν ὁ ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος, μὲ τὰ χαντζάρια των, μὲ τὰς ἀσπίδας, τοὺς θώρακὰς των καὶ τὴν ἄλλην πανοπλίαν των. Καὶ ἡ ἁγία Βαρβάρα καὶ ἡ ἁγία Κυριακὴ μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ μὲ τοὺς κλάδους τῶν φοινίκων εἰς τὰς χεῖρας.

Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ ὅσιος Ποιμὴν ἀσκήτης, μὲ τὴν ἀπάντησίν του

1. Ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι παράφρασις τοῦ ΠΓ' ψαλμοῦ.

εἰς τὸν ἀνθρώπου, προκειμένου περὶ ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ ἀθῆου ἀνεψιοῦ του « εἰ μὲν εὗρεις ἔνοχον, κόλασον* αὐτόν, εἰ δὲ ἀθῆον, ὡς θέλεις πᾶξον » Ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, προστάτης οὐδὲν ἤττον* καὶ φρουρὸς τῶν ἀκάκων καὶ τῶν παιδίων. Ἦτο καὶ ὁ ὄσιος Μωϋσῆς, ὁ Αἰθίοψ, « ἄνθρωπος ὅψιν καὶ Θεὸς τὴν καρδίαν ».

Τὸ παρεκκλήσιον ἐώρταζε τῇ 26ῃ Δεκεμβρίου, τὴν Σύναξιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

* Ἐφημ. « Ἀκρόπολις » 1894

* Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Τ Α Φ Ω Τ Α

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμιον αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρῶτὴ καὶ σκεπαστὸς ὁ ὀρίζων, συννεφιά, ἀπειλὴ ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγή* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινὴ ἢ ὄψιν τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφὲς πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἢ ράχιν τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καίκια, τράτες, βάρκες, συμφυρμὸς σκοινηῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καὶ παρέκει ζυλινὴ ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τὰ κύματα.

Πίσω δῶθε κεῖθε μὲς στή ρεματιὰ σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, νανόφυτ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μὲ παρθυράκια πράσινα, κεραμιδία κόκκινα, αὐλόγυρους μικροῦς, περιποιημένους καὶ φραχτίτσες ἀγκαθιδῶν καὶ γαρυφάλλων, φυλλαράκια καὶ λαχανικά. Ποῦ καὶ ποῦ περικοκλάδες καὶ κισσοὶ σκαρφαλώνοντες στοὺς τοίχους βλέπουν ἀνοικτὰ τὴν θάλασσα τὴν ἄγρια καὶ τὴν ἀπέναντι στεριά. Καὶ γύρω βουνάκια πεύκων, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τὰ πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἄνεμον, συμγμένα, στριμωγμένα, μὲ τοὺς στενοὺς τῶν τοῦς δρομάκους, ἀλληλοζεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στὴν σκαλίτσα - ἀποβάθρα σὰ βαρὺ, γιὰ τὴν μικρὴ αὐτὴ σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τὰ παλαμάρια τοὺς οἱ τράτες καὶ ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τὸ χωριό: Παπᾶς μαυροφορῶν, λευκογένης καὶ μὲ ἀργυροῦς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τὸ μελανὸν ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τὸ κύμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρω του τὸ χιόνι στὰ βουνά. Ἐσσκεπος μὲ σταυρὸ εἰς τὸ δεξί, τὸ καλυμμαῦχι εἰς τὸ ἄλλο. Παλληκάρια ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι.

Οἱ γυναῖκες πίσωθε μὲ χρωματιστὰ τσεμπέρια, κεντητὰ ποικάμισα καὶ κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὄρου, μυροβολοῦσεν ἀπὸ τὴν ἀλμυρὴν* καὶ ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς αὐγῆς. Ἄχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισσοσβήνουσα στὴν πνοὴν τὴν πρωινήν. Φωναὶ παιδιῶν λεπταὶ καὶ δροσεραὶ, ψάλλουσαι ἄσμα ἤρεμον, βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καὶ σβῆνον:

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου Σου, Κύριε,
ἢ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις.

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμὸς ὁ ἱερός. Ὁ γέρον παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι. Ὁ μέγας σταυρός, περιαχθεῖς* μὲ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν ἀέρα, ἔπεσε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ' αὐτὴν, ἐξήφανίσθη εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πάντος ἐταράχθη ἐκ βαθέων.

Τέσσαρες ἢ πέντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι, τέσσαρα πέντε σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐβούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κύμα τὰ κορμιά τῶν παλληκαριῶν πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια των λακτίζουν, οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπιζοῦν τὰ νερά καὶ συγκυκοῦν* τὸν βοῦρρον καὶ ἀνεγείρουν τὸν ἀφρόν. Ἐνας ἐξαφνα νιώθει νὰ φεύγῃ κἀπὶ ἀπὸ τὰ δάκτυλα. Τὸ ἀδράχνει, τὸ χουφτώνει καὶ ἐπιφάνεται* Τρίτων* ὕψων τὴν χεῖρα καὶ προτείων τὸν λαιμόν, περιρροδόμενος ἀπὸ τὸ σταλάζον ὕδωρ. Μὲ δυὸ ἀπλωτὲς ἔφαγε τὸ διάστημα, παρεμέρισε τὸ κύμα, ἔφθασε στὴν σκαλοῦλα, ὠρθώθη ὕψηλός καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καραδοχοῦντος* ἱερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασσοβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζον ζύλον, τὸ ἐσήκωσεν, ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην. Ἐκεῖνος ἔσκυψε ταπεινῶς καὶ μὲ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του στὸ χέρι, ἐκόλλησε τὰ χεῖλη του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ παρεμέρισε.

Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως κι ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, εἰς μακρὰν, μακρὰν σειράν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψιχάλαν τῶν συνέφων, εἰς τὸ κρῦο τῆς αὐγῆς, ἡ παρέλασις βαστᾶ καὶ συγκινεῖται καὶ ὄρει καὶ ἐξελίσσεται, ἐτούτος διαδεχόμενος ἐκεῖνον, εἰς σταυρούς, χαιρετισμοὺς, «βοήθειά σας», «χρόνια πολλά», «πάντα μὲ τὸ καλό», «ἡ εὐχή σου, Δέσποτα».

Τὸ νερὸ ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θὰ στερεώσῃ ὁ ὀρίζων. Καὶ ἐνῶ ἡ τελευταία χωρική φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος τὸ χέρι, δέκα, εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια, καὶ δυὸ πανιά, λευκότερα ἀπὸ τὸ κύμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸν πόντον τὸν εὐρύν.

Ἐφημ. « Ἀκρόπολις » 1895

Μιχαὴλ Μητσάκης

ΟΝΕΙΡΕΜΕΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Χριστέ μου, κράτα με μακριὰ ἀπ' τὶς κακίες τοῦ κόσμου.
Στὴ Φάτνη βρέφος, ὅσο ζῶ νὰ σὲ λατρεύω δῶσ' μου.
Κι ὅταν θὰ ρθῇ ἀπὸ Σὲ σταλτὸς ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
κάμε σὰ βρέφος νὰ σταθῶ μπροστὰ στὴ θεία Σου χάρη.

Χριστέ μου, δῶσ' μου στοὺς σεισμούς, στὶς τρικυμίες τοῦ κόσμου
πάντα νὰ στέκω ἀτρέπταχτος, καὶ νὰ εἶναι ὁ λογισμὸς μου
τὸ φῶς ἀπὸ τὸ μυστικὸ πού χύνονταν ἀστέρι,
ὅταν γιὰ Σένα στὴ Βηθλεὲμ τοὺς Μάγους εἶχε φέρει.

Καὶ κάμε λόγια κι ἔργα μου σὰν τῶν ἀγρῶν τὰ κρίνα,
προφητικά, φεγγόβολα κάμε τα, σὰν ἐκεῖνα
τῆς νύχτας τῶν ἀπλῶν βοσκῶν. Γεννίτσουν καὶ γρικοῦσαν
τοὺς οὐρανούς ὀλόνοιχτους, πού Σὲ δοξολογοῦσαν.

« Περὰσματα καὶ Χαίρετισμοὶ » 1931

Κωστῆς Παλαμᾶς

« Τ Η Υ Π Ε Ρ Μ Α Χ Ω , »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγόμενους λόφους τῆς μάχης, ἓνα
λοχαγὸ ἱερέα. Παπὰς μὲ χακί, ὁμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγερός, νέος,
μὲ γένια κατάμαυρα, πού τοῦ πεφταν κυματιστὰ στὸ στῆθος, συνέχιζε,
στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, τὴν παράδοση τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκο-

σιένα. "Αν δὲν ἦταν ἀπαγορευμένο ν' ἀναφέρωμε ἄτομα — καὶ πολὺ σωστά, γιατί σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ τὸ τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἦρωας — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ ἀναγραφῆ μαζί με τοὺς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

Ἄλλὰ τί πειράζει ποὺ τὸν μνημονεύω ἀνώνυμα; Αὐτὸς δὲν εἶναι πρόσωπο, εἶναι σύμβολο. Ἔτσι ἀκριβῶς τὸν βλέπουν καὶ τὰ φανταράκια μας: σὰν σύμβολο τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, σὰν ἐνσάρκωση τοῦ δεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μετὰ τὸ μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τὰ φανταράκια τὸν βλέπουν ἀνάμεσά τους στὴν πρώτη γραμμῆ — γιατί εἶναι ἕνας παπᾶς παλληκαρᾶς — μετὰ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, νομίζεις πὼς παίρνουν καινούργιον ἀέρα.

— Ἐλα, πάτερ! . . . τοῦ φωνάζουν. Εὐλόγα τὴ λόγῃ μας! . . .

Τὸ κῦρος του εἶναι τεράστιο σ' αὐτὸ τὸ τιμῆμα. Γιατί δὲν μάχεται μόνο, προφητεύει καὶ τὴν ἐκβαση, ποὺ θὰ ἴχῃ κάθε φορὰ ἢ ἐπιχείρηση! Παπαφλέσσας μαζί καὶ Γέρος τοῦ Μοριά, ὄνειροπλάστης καὶ ὄνειροκρίτης, ἔχει πάντα στὴν τσάντα ἐκστρατείας, ποὺ κρέμεται στὸ πλευρὸ του, καὶ ἀπὸ ἕνα χρησμὸ:

— Εἶδα στὸν ὕπνο μου, παιδιά, τὴν Παναγιά τῆς Τήνου! Καὶ εἶδα πὼς ἔγραφε στὸν οὐρανό, μετὰ γράμματα φωτιᾶς, αὐτὰ τὰ λόγια: « Σὲ δυὸ μέρες ». Καὶ σὰς λέω, ὅτι σὲ δυὸ μέρες θὰ πάρομε κι αὐτὰ τὰ ὑψώματα ἐκεῖ κάτω!

Οἱ χρησμοὶ αὐτοί, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ δυνατὴ διαίσθηση κι ἀπὸ μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψη, βγαίνουν σχεδὸν πάντα ἀληθινοί. Φαντάζεστε λοιπὸν πόσους πιστοὺς ἔχει γύρω του αὐτὸ τὸ νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν:

— Τί λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ; . . . ρωτοῦν τὰ φανταράκια μας κάθε πρωί.

Καὶ ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδὸν κάθε φορὰ, ἀπὸ μιὰ εὐχάριστη πρόβλεψη. . .

Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου, εἶναι ἡ πρώτη στιγμή ποὺ τὸν ἀπάντησα: Ἀπόγεμα μετὰ τὴν ομίχλη ποτισμένη ἀπὸ τὰ μενεξεδένια φῶτα τοῦ δειλινοῦ, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα γλυκιᾶ, εἰρηνικῆ καὶ ὑποβλητικῆ, ὅπως τοῦ περιήφου «Εὐαγγελισμοῦ» τοῦ Παρθένη* αὐτὸς ἱερούργουσε ἐπάνω σ' ἕνα ὑψωμα, ποὺ μόλις εἶχε καταληφθῆ. Δοξολογοῦσε γιὰ τὴ νίκη, μετὰ θυμίαμα τοὺς καπνοὺς τῆς μπάρούτης καὶ μετὰ τὴν ὑπόκρουση τῶν πυροβόλων, ποὺ τράνταζαν τοὺς ἀντικρινοὺς

λόφους. Είχε περάσει τὸ χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καὶ γύρω του τὰ φανταράκια παρακολουθοῦσαν τὶς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τὶς φράσεις του μὲ ὁμαδικὰ «Κύριε ἐλέησον!». . .

«Ὅταν πιά ὁ παπὰς τελείωσε, φώναξε στὰ στρατιωτάκια μας :

— Τώρα, παιδιά, θὰ ψάλλουμε ὅλοι μαζί « Τῆ Ἵπερμάχῳ Στρατηγῶν τὰ νικητήρια », νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν Παναγιά τῆς Τήνου! . .

Καὶ μιὰ ρωμαλέα ὁμαδικὴ φωνὴ ἄρχισε τότε νὰ ὑψώνη, μέσα στὸν ἀχανῆ ναὸ τῆς φύσεως, τυλιγμένη στὴν ὁμίχλη, τὸν ὕμνο στὴν Παρθένο. Ὁ παπὰς φάνταζε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ τὰ φαρῶγγια* γύρω, ποὺ ἀντιλαοῦσαν τὸν ψαλμὸ τῶν παλληκαριῶν, σὰν νὰ φερναν τὴν μακρυνὴν ἠχὴ τῶν πιὸ δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου. . .

* Ἐφημερίς « Ἐστία » 7-12-40

Σπῦρος Μελάς

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙ-ΑΝΑΣΤΑΣΑ

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης δὲν ἤθελε μόνον νὰ ἐορτάσῃ μὲ τοὺς συνομεῖς* του χωριστὰ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸ κατάμερόν του, ἀλλ' ἐπέθυμει καὶ νὰ τελεσθῆ ἡ Ἀνάστασις αὐτὴ ὄχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠρισμένως εἰς τὴν Ἀγί Ἀναστασά. Ἀφοῦ τὸ πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χώρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατί τάχα νὰ μὴ λειτουργῆται; Μάτην ὁ παπ - Ἀγγελῆς ἐξόδευε τὴν ὀλίγην μάθησίν του καὶ τὴν ἐμφυτον λογικὴν του, διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἐζήτηε παράλογα. Ὁ αἰπόλος* ἔμεινε ἀμετάπειστος.

— Πῶς θὰ λειτουργήσω, βλοημένε, σὲ ξεσκέπαστο μέρος; τοῦ* ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς. Εἶδες ποτέ σου λειτουργία ἀπὸ κάτ' ἀπ' τ' ἀστέρια;

— Καὶ μήγαρις ἡ Ἀνάστασις δὲν ψάλλεται παντοῦ στὸ ξεσκέπαστο; ἀντέλεγεν ὁ βοσκός. Ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἐκκλησιᾶς καλοχτισμένες μὲ πλάκες καὶ μὲ κεραμίδια καὶ βγαίνουν, κατάλαβες, ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ ὄξου, γιὰ νὰ κάμουν Ἀνάστασις κι ἡμεῖς ποὺ δὲν ἔχομε ἐκκλησιὰ, ἄς ποῦμε, δὲν μπορούμε, κατάλαβες, νὰ κάμουμε Ἀνάστασις σ' ἓνα ξεσκεπετο μέρος, ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ, κατὰ πῶς λένε, ἐκκλησιὰ;

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρὸς στιγμὴν, εἶτα τὸ βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὡς νὰ τοῦ ἤλθεν ἰδέα, καὶ εἶπε :

- Κάνουν Ἀνάστασις ἔξου ἀπ' τὶς ἐκκλησιές, ναί, μὰ λειτουργία ; . . .
- Πῶς θὰ λειτουργήσουμε ;
- Ἀπάνου στὰ μάρμαρα, ποῦ ἦταν μιὰ φορὰ τ' αἰ - βῆμα, ἄς ποῦμε.
- Μὰ δὲν εἶναι Ἁγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.
- Τὸν παλιὸ καιρὸ, ποῦ τὴν εἶχαν κτίσει, δὲν ἦταν συγκαινιασμένη ;
- Τὸ Πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθῇ μιὰ ἐκκλησία, νὰ μὴ λειτουργεῖται, ἂν δὲν ζανακτισθῇ καὶ ἐγκαινιασθῇ πάλιν. . .

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὔρε μέσον τινὰ ὄρον καὶ τὸν ἀνεκοίωσεν εἰς τὸν Γιάνην τὸν Κούτρην:

— Ἄς εἶναι, μποροῦμε νὰ κάμωμε Ἀνάστασις στὴν Ἁγία Ἀναστασιά, εἶπε, καὶ ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τὰ πράγματά σας καὶ τὶς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καὶ πηγαίνομε κάτω στὴν Παναγία τὴ Δομὰν καὶ σᾶς λειτουργῶ ἐκεῖ. . .

Ὁ Γιάνης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μὴ ἔχων ἄλλως νὰ πράξῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι, καὶ ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ τὴν παννυχίδα* καὶ τὸ «Κύματι θαλάσσης», ὅλα διαβαστά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντὸς τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἐθυμίασε τοὺς παρεστῶτας ὅλους καὶ ποιήσας ἀπόλυσιν ἔβγαλε τὸ μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο ἰόχρου* μεταξωτὸν καὶ λευκὸν φαλλόνιον* καὶ ἀνάψας λαμπάδα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μελωδικῶς τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς», μεθ' ὃ ἔψαλε «Τὴν Ἀνάστασιν Σου, Χριστὲ Σωτήρ».

Καὶ ἀφοῦ ἤναψαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνοὺς* τὸ Εὐαγγέλιον καὶ δοξάσας τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλη καὶ βροντώδει τῇ φωνῇ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», ἀντιψάλλοντος καὶ τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τὸν εἶχε συνοδεύσει ὡς συλλειτουργὸς εἰς τὴν ἐκδρομὴν.

Ὁραία καὶ γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐντὸς τοῦ ἑρειπίου ἐκείνου, τοῦ μεγαλομαρμάρου καὶ ἐπιβλητικοῦ εἰς τὴν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου* ἀπὸ τὸ τρέμον, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πενήκοντα λαμπάδων, σκηνὴ φωτεινὴ καὶ σκιερὰ, διαυγῆς καὶ μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυῶν ὑψουσῶν ὑπερηφάνως τοὺς εἰς διαδήματα* κορυφωμένους κραταιοὺς κλώνους, μὲ τὰ φρίσσοντα φύλα μαρμαίροντα* ὡς χρυσᾶς φολίδας ὑπὸ τὴν λαμπηθόνα* τῶν πυρσῶν, μὲ σιγὰς καὶ σκοτεινὰ κενὰ ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαγτάζετο* τὶς ἐλλοχεύοντα* ἀόριστα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλαι ποτέ. Δρυάδες* εὐσωμοὶ καὶ Ὁρε-

στιάδες* ραδιναί, ἐλευθέρως ἀνάσσουσαι* ἀνά τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας*, καὶ σήμερον μεταμορφωθείσαι εἰς νυκτερινὰ τελῶνια* καὶ μὴ τολμῶσαι νὰ προβάλλωσιν εἰς τὸ φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῷ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τὰ εἰρηνικὰ καὶ ἡῤυχετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς» κ.τ.λ., ὅπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες, συνάπτοντες τὰς ὀργυιάς, μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκυαλιάσωσιν, ἠκούετο βραχὺς διάλογος μεταξὺ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων*, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλυεν ἀπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεδύθη τὰ ἄμφια καὶ ἔκραζε πρὸς τὸ ποιμνιόν του:

— Εἶστ' ἔτοιμοι; Πᾶμε!

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νὰ φορτώσωσι τὰ ἱερά, ὡς καὶ τὰ κελάρια τῶν ποιμενίδων, περικλείοντα ἐορτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἕξ ὄναρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τὸ ἔβδομον, καὶ οἱ ἄλλοι, πεζοί, οἱ μὲν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των ἀναμμένας μὲ τὴν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μὲ τὴν δεξιάν νὰ σκεπάσωσι τὴν λαμπὴν ἀπὸ τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δὲ ἀνάψαντες μικρὰ φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινούς ἐπαυλισμούς* καὶ τοὺς ἀμολγούς* τῶν αἰγῶν των, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἶτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιᾶς, ἐφ' ἧς δὲν θ' ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρὰ τοὺς ἰδικούς των, ἐλαφρὰ πατοῦντες μὲ τὰ τσαρούχια τὰ περιβάλλοντα τοὺς εὐκινήτους πόδας των, βιάζοντες τὰ γαϊδουράκια νὰ τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτὰ εἰς τὸν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν, ὡς ἔμψυχα δίχρονα*, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ὑποζυγίων εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μὲ τὰς κάπας των, ἤρχοντο τελευταῖοι, μετὰ συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων ἄγοντες τὰ αἰπόλιά* των μὲ τὰ μικρὰ ἐρίφια διὰ χερσιστάτων σιρτημάτων* τρέχοντα παρὰ τὰς μητέρας των βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἴγες ἀπήντων ἀορίστως, μὴ ἔχουσαι πῶς νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, καὶ ὁ δίσκος τῆς, ὑπὲρρυθος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὅπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, τότε ἐκρύπτετο, κατὰ τοὺς ἐλιγμούς τῆς πορείας, ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσείοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαιναν ἢ πομπή, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παράωρα ἐκ τοῦ ὕπνου των καὶ τινα μυιγάρια ἐξορμῶντα

ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τὰς ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῶζοντα, καίοντα τὰς μικκύλας πτέρυγας τῶν ἢ καταστρέφοντα μετὰ τελευταίου βόμβου τὴν ἐφήμερον ὑπαρξίν τῶν εἰς τὴν πρόσψασιν τῆς φλογός. Τὰ νυκτοπούλια ἐφευγον φοβισμένα ἀπὸ σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπὸ αἰμασιάν* εἰς δένδρον, προσθέτοντα τὸν ἐλαφρὸν θροῦν τῶν πτερύγων τῶν εἰς τὸ ἄβρὸν, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας, τῆς ὀρθρίας. Καὶ ἡ ἀγραμπελιά ἢ ρχιονανθής, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχίμων* μυροφόρος ἐσρατάζουσα τὴν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κισσὸς καὶ τὸ ἀγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς ἀνοιξέως, ἐξαπλούσης τὴν μυροβόλον κόμην τῆς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, διέκυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτὶ τὴν εὐωδίαν τῶν εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἀμμόκοις τῶν ἄστρον ὀλιγότευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑψοῦτο ἡ σελήνη, καὶ ἡ ἀηδὼν ἠκούετο μινυρίζουσα*, βαθιὰ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ δάσους καὶ ὁ γκιώνης μὴ δυνάμενος νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὴν ἑλιγυρᾶν* ἀδελφὴν του, ἔπαυσε πρὸς καιρὸν τὸ θρηγῶδες ἄσμα του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολὺ βαθιὰ, κάτω εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἀντικρῦ τῶν ἐβλεπον μακρὰν τὸ πέλαγος, κυανῆν ὀθόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργουμένην ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἦκούσθη δὲ μετ' ὀλίγων βαθύς παφλασμός, ὡς χειμάρρου καταφερομένου μετὰ δούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχῆς, ἰσχυρός, μονότονος. Ἦτο τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομᾶν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴκοσι νερόμυλοι ὑδρεύοντο τὸ πάλαι καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μὲ κλιμακωτὰς αἰμασιὰς* ἐπιαίνοντο* ἀπὸ τὸ δροσερὸν νᾶμα* του. Ἐκεῖ ἀντικρῦ προέκυπτεν ἐπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τὸ παλαιὸν φουρῖον, τὸ ὅποιον ἦτο ποτὲ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φωλεὰ καὶ λάρων ὀρηγῆριον. Εἰς τὸ ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομᾶν ὠφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καὶ πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαιούς ἐκείνους χρόνους.

Ἦτο ἤδη ὡς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ὁ παπ - Ἀγγελῆς καὶ οἱ αἰπόλοι του ἐφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Δομᾶν. Τὸ μικρὸν ἐξωκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπὸ συστάδα πελωρίων δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους τῶν. Ὁ ναῖσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετηρεῖτο καὶ ἦτο λειτουργησίμος. Ἦτο δὲ ἐν τῶν ὀλίγων ναϊδίων, ὅσα ἐσφύζοντο ὀρθια ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ, χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἦσαν τὸ πάλαι ἐντὸς τῆς κοιλάδος, τῆς συνεχομένης μεταξὺ δύο ἀκτῶν, πάμπολλοι ναῖ-

σκοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν σήμερον ἐρείπια. Ἡ Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλῆ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ περιβαλλομένη ὡς μὲ στέφανον ἀπὸ τὸν ἀειθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων τῆς, ἴστατο ἀκόμη ὀρθή, καὶ ἐφαίνεται λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς τῆς, ὅσοι εἶχαν γονατίσει, καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰῶνων πορείας : « Παρηγορηθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ! ».

Ἐν ριπῇ* ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγῆθη τὸ παρεκκλήσιον, καὶ αἱ ποιμενίδες ἤναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια, καὶ ἀνάψασαι πῦρ εἰς τὸ ὑπῆνεμον ἔξω τῆς θύρας καὶ στήσασαι μεγάλην χύτραν παρεσκευάζον τὴν σούπαν. Καὶ ὁ ἱερεὺς, λαβὼν καιρόν*, ἐφόρυσεν ὅλην τὴν ἱεραικὴν του στολήν, καὶ ὁ υἱός του ὁ συλλειτουργὸς ἔψαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τὸ ὄνειρόν του, τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπρωτοστάτει εἰς τὸ ἀναμμα καὶ σβήσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίοτε μὲ τὸ τσαροῦχι του, μιμούμενος τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν Γιάννην τὸν Λαδίκαν, καὶ ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορόν, μὲ τόσην σοβαρότητα, ὥστε βλέπων τις αὐτὸν θὰ τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς* ἔληξεν ἡ λειτουργία, καὶ ὁ οὐρανὸς πορφυρίζων ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μὲ τὴν θάλασσαν, κυανῆν ἀπλουμένην κάτω, ἡ δὲ σελήνη ὠχρίασε καὶ τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνὰ ἔν ἔσβηναν τρέμοντα εἰς τὸν αἰθέρα. Καὶ ἡ Ἡώς* ἀνέτειλε μὲ ὅλην τὴν πορφυρᾶν αἴγλην*, καλλωπίζουσα μὲ γλυκὺ ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας καὶ δάση. Ἐφάνη δὲ τότε, ἀποβαλοῦσα* τὴν μυστηριώδη τῆς νυκτὸς περιβολήν, ἐν ὅλη τῇ καλλονῇ τῆς ἡ μαγευτικὴ θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ τὰ ὑψηλόν, βραχῶδες καὶ τεμνόμενον* ἀπὸ εὐθαλεῖς* χαράδρας βουνόν, τὸ ἀπολῆγον εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερὰ λόφοι, κοιλάδες καὶ δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τὸ βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνὸς καὶ ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μὲ τὰ δύο πρὸ αὐτοῦ πετρώδη νησίδια, καὶ πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς πρῶτας ἀκτίνας τοῦ ὑποφώσκοντος* ἡλίου.

Καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς βορρᾶν, ἡ Χαλκιδικὴ μὲ τοὺς τρεῖς λαιμούς τῆς, ὑπὲρ οὓς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μὲ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ σύννεφα, πρὸς δυσμὰς τὸ Πήλιον, μὲ τὰς ἀνα-

ριθιμήτους κοιλάδας του καὶ μετὰ τὴν θεσπεσίαν του βλάστην, καὶ πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφή τοῦ Κισσάβου, ὡς κεφαλὴ ἐμπηγμένη ἐπὶ κορμοῦ ξέ-
νου. Καὶ τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομᾶν δὲν κατεφέρετο πλέον ὡς πρῖν,
μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τὴν βραχῶδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατο-
λῇ τῆς ἡμέρας τὸ νερὸν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω
εἰς τὰ βρούα καὶ εἰς τὰ ἀγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολ-
λοὶ καὶ προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτὶς καὶ ἀνέθορον* ἀπὸ τῆς θα-
λάσσης μία πυρίνη, παμφαῆς* γραμμὴ τοῦ πανελκλάμπρου φωστῆρος*.
Καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἤκούσθη πρώτη μεγάλη καὶ ἐπιβλητικὴ φωνή, ὁ
κλαγγασμὸς* τοῦ αἰετοῦ, χαιρετίσαντος τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπάνω
εἰς τὸ βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάστου καὶ ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων*
βράχων καλιᾶς* του. Καὶ δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη, ὁ κακ-
καβισμὸς* τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμὸς* τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν,
εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ἱλιγγιώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ
ἐπάνω. Καὶ τρίτη φωνὴ κλιμακῆδὸν ἐχαιρέτησε τὸ παμφαῆς ἄστρον τῆς
ἡμέρας, ὁ τιτυβισμὸς* τῆς πέρδικας καὶ τῆς τρυγόνος εἰς τὸ μεσου-
ψές* τῆς κοιλάδος. Καὶ τελευταία ἀμέσως ἐχαιρέτισε διὰ τοῦ μινυρι-
σμοῦ* τῆς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδών, ἡ ἐπανευροῦσα
καὶ ἐφέτος τὴν φωλεάν τῆς ἄθικτον εἰς τὰ ἱερά σκηνώματα*, εἰς τὸν οἶκον
τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν
ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως.

Τότε καὶ τὰ κατσικάκια, αἰσθανθέντα τὸ θάλλπος* τῆς ἡμέρας,
ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφραίνόμενα εἰς τὴν ἐπαφὴν τοῦ χόρτου,
προσπαίζοντα περὶ τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τὸ μικύλον* ρύγχος
ὑπὸ τὸν μαστὸν — καὶ δὲν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπὶς τοῦ σφαγῆως ἔστιλβε*
καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον....

Ἐκεῖ, ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι, με βόμβυκας καὶ
με θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμούμενοι, ἐσειόντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς
αὔρας ἄνω τοῦ ρεύματος τοῦ κυλιόντος μετὰ ψιθύρου τὸ διαυγές νᾶμά
του κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκάθισαν ἡδονικῶς ὄλοι οἱ βοσκοί, με τὰς
ποιμενίδας καὶ τὰς βοσκοπούλας των, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις
καὶ παχειάς φυλλάδας καὶ ἤρχισαν νὰ διαμελιζῶσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ
τῆς σούβλας ἀρνία καὶ τὰ ἐρίφια.

Ἐφαγον καὶ ἠψφάνθησαν ὄλοι, καὶ [ἀφοῦ ὁ παπ - Ἀγγελῆς ἠγλό-
γησεν ὡς ἔδει τὴν φλάσκαν*, τὴν μετεβίβασε, μεγάλην ὑπόχλωρον ἀκόμη,

δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσαν* καὶ φουσῶσαν ἀκαταλήπτους ἤχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προεστῶτος τῆς ὁμάδος, τ' Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις ἐγερθεὶς προσηγόρευσε διὰ μακρῶν τὴν ὁμήγηριν:

— Κ' στὸς ἀνέστ', βρέ παιδιά! Ἄληθ' νὸς οὐ Κύριους! Ζῆ κι βασιλεύει! Γειά μας! Καλή γειά! Διάφουρου! Καλή καρδιά! Καλή γερούσunny ἔλοι μας! Χρόνους πολλοὺς κι τ' χρόν' νά'μαστε καλά! Καλή χρονιά σας! Πολλά τὰ ἔτ', παπά μ'! νά χαίρισι τὸ πετραχήλι σ'!

Ἐφημ. «Ἀκρόπολις» 1892

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἐσὺ ἦσουν ἀπ' τ' ἀθῶα τὰ βρέφη τὸ ἕνα,
ποὺ ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στὴν ἀγκαλιά Του
κι εἶπε μὲ τὴ γλυκύτατη λαλιά Του:
«Ἀφῆστε τὰ παιδιά νά ρθοῦν σ' ἐμένα.»

Κι ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικά τοῦ παραδείσου,
ἔσμιζεν ἀπαλὰ μὲ τὴ δική σου,
ποὺ γάλα μητρικὸν ἔμοσχοβόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτινὸς κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος,
κι ἀμάραντος καὶ παραδείσιος κρῖνος
ἄνθισε ἡ πίστη στὰ δικά σου στῆθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καὶ μαῦροι
τοῦ Γραϊανοῦ τὸ δόγμα: "Ὅποιος πιστεύει
στὸν Ναζωραῖο, ἢ στὸ σταυρὸ θ' ἀνέβη
ἢ θάνατο μαρτυρικὸ θὲ νά βρη.

Τὴν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν,
τὰ βάρβαρα τοῦ Ἴπποδρόμου πλημμυρίζουν.
ζωγραφιστὴ ἡ χαρὰ στὴν ὄψη ὄλων.

Ἄτρομα ἐσὺ στὸ στίβο γονατίζεις
 κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
 στὴ θεία καὶ πολυπόθητην ἀγκάλη,
 Σὺ ποὺ τὸν θάνατον ἀθανατίζεις.

Καὶ νά, ἀπ' τὴν κρύπτη πέρα ἓνα λιοντάρι
 προβάλλει ἀγριεμένο. Ὅλων τὰ μάτια
 πέφτουν σὲ σένα, γιὰ νὰ δοῦν κομμάτια
 τὶς σάρκες σου. Μὰ τότε — ὦ θεία χάρη! —

σὰν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πὼς εἶδες
 ὅτι ἤσουν βρέφος· ἢ ὄψη τοῦ θηρίου
 τὴν ὁμορφιὰ εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
 κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὔτ' ἄκουσες τὸ βρούχος*, οὔτε ἀκόμα
 τὰ γέλια τοῦ ὄχλου καὶ τ' ἀλάλαγμά του,
 κι οὔτ' ἔνιωσες τοῦ αἵματηροῦ θανάτου
 τοὺς σπαραγμοὺς στοῦ λιονταριοῦ τὸ στόμα.

«Ἐσπερινὸς» 1922

Ἰωάννης Πολέμης

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρῶτος κτίτωρ* τῆς ὠραίας Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὁ-
 ρους ἀναφέρεται ἡ βασίλισσα Πουλχερία, θυγάτηρ Θεοδοσίου* τοῦ Μι-
 κροῦ. Ἀλλὰ κατόπιν ἐρηματοῦσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν
 ἀνεκαίνισεν αὐτὴν, τὸν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλοῦπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ
 ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ*.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἑλληνικὰς μονάς, κειμένη ἐπὶ ἐνὸς
 χλοερωτάτου ὄροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων.
 Ἐκεῖ ἡ πόα* τὴν ἀνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινοβολοῦσα εὐω-
 διάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὅπου ἀ-
 πλοῦνται γύρω - γύρω, ὡσάν ἓνας πανεύμορφος σμῦρναϊκὸς τάπηξ. Ἄνω
 τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς
 Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἐξανοίγει ἐκεῖθεν ἓνα θαμα-

τικὸν πανόραμα, μὲ τὰ γλαυκὰ* ὕδατα τοῦ Χιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρις τῆς ὠραίας τοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου σκῆτης, τῆς Θεβαΐδος, μὲ τὰ καταπράσινα βουναλάκια τῆς Συκιάς καὶ μὲ τὰ γλαυκὰ πλαισιώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὀπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν, νὰ ἀθήται κανεὶς εἰς τοὺς ἐξώστους καὶ τὰς ἀπλωταρίας τῶν προηγούμενων, ἢ εἰς τὸ εὐρύτατον προαύλιον, ἐξω, καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους - ἡνωμένην μὲ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἐν ἑκ τῶν ὠραιότερων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἔνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, ποὺ δὲν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ μονὴ ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τὸ ὠραιότατον μὲ τὰ λευκὰ του μάρμαρα Καθολικόν*, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῶν Βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς τὸ ἐξῆς ἕμμετρον σημείωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς μονῆς :

Ἡ Πουλχερία βασιλὶς θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τὴν ἱεράν αὐτὴν μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.
Δεύτερον δὲ ὁ Ρωμανὸς ὁ μόνος Κωνσταντῖνος
τοῦ Σοφοῦ Λέοντος υἱὸς θεοστεφῆς ἐκεῖνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τάπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπόρον ἔχοντες τὸ Τιμίον τὸ Ἐύλον,
τὸ ἱερὸν ἀνάθημα τοῦ Ρωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθίμου σκευοφύλακος καὶ τῆ ἐπιστασία
Ἱεροθέου, ὄντος δὲ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων
ὁ γὰρ Θεός, δι' οὗ τὸ πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων.
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἑπτακόσιους.

Τὸ Καθολικὸν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας ἀρχιτεκτονικῆς, μὲ μάρμαρα ὠραῖα καὶ ἔμπλον μαρμαρίνον. Ὁ νάρθηξ*

εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ μέγας καὶ ἀπαστρέπτων. Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὠραιότερων παραστάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβίδ, ἡ παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ*, ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγημένη ἐκ τοῦ ρητοῦ: «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα», καὶ ἄλλαι πολλάι, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τοῦ 1780.

Ἐξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον μαρμαρίνον, παριστάνον τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον, ὄρθιον, μετὰ χιτῶνος ποδήρους καὶ βαστάζοντα τὸν Σταυρόν. Εἶναι μαῦρον τὸ ἔκτυπον αὐτὸ ὡς ἀπὸ πυρκαϊᾶς διασωθὲν καὶ τεθραυσμένον, ἀλλ' ὠραιότατον. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τὸ δὲ ἱμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὀπισθεν ὄλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῶν κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Περίξ προφυλάσσεται ὑπὸ μαρμαρίνου πλαισίου κομψοτάτου, φέροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γεγλυμμένος ὁ Σταυραετός.

« Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα », Δ' 1926

Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1688 εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ναὸν τῆς Βενετίας.

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε* βασιλίτσα τῶν Ἀγγέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχρος κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐανθέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε Ἐσὺ, ὅπου ὡς βασιλικὸν βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί* γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τὸ φῶς τῆς μακαριότητος, παρὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἥλιου, πρῶτα ἐστάθης πολιτίτσα τοῦ Οὐρανοῦ μὲ τὴν ψυχὴν, παρὰ τῆς γῆς μὲ τὸ σῶμα· πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρός, παρὰ τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης· καὶ πρὶν παρὰ τὴν πατήσῃς τὴν γῆν, ἐκαταπάτησες τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰοβόλου* δράκοντος.

Χαῖρε Ἐσὺ, ὅπου ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισμένη μὲ ἄνθη οὐρανό-

ων ἀρετῶν· ἠῤῥανες ὡς ἥλιος, στεφανωμένη με τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας χάριτος· χαῖρε Ἐσὺ, ὅπου μοναχὴ ἀπὸ ἄλλας τὰς γυναῖκας, ἐκαταξιώθη νὰ γένῃς Μητέρα ἑνὸς Θεοῦ καὶ νὰ βαστάξῃς εἰς τὸν κύκλον τῆς καθαρᾶς Σου γαστρὸς Ἐκεῖνον, ὅπου εἰς τὴν παντοδύναμον παλάμην του βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τὸν οἰκουμενικὸν κύκλον.

Χαῖρε. . . μὰ τί νὰ εἰπῶ περισσότερον; Καὶ ποῖος ρήτωρ, ἀγκυλᾶ* καὶ νὰ ἔχη εἰς τὸ στόμα ὅλον τὸν χρυσόρροον* ποταμὸν τῆς εὐγλωττίας, δύναται ποτε νὰ διηγηθῇ τὰς δόξας, εἰς τὰς ὁποίας Σὲ ὕψωσεν ὁ Θεός; ἢ τὰς χάριτας, με τὰς ὁποίας ὁ οὐρανὸς Σὲ ἐπλούτισε; Ποία ἀνθρώπινος γλῶσσα ἤμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μεγαλεῖα, με τὰ ὁποῖα ἐστόλισε τὴν ἱεράν Σου ψυχὴν τὸ πανάγιον Πνεῦμα; Τόσον εἶναι βαθὺ καὶ ἄπλευστον τῶν ἀπέιρων Σου ἐπαινῶν τὸ πέλαγος, ὅπου εἰς αὐτὸ βυθίζεται καὶ ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ με σιωπῆν τὰς θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον με τὴν διάνοιαν.

Καὶ ἐδῶ, πίπτοντας εἰς τοὺς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ Σέ, παρὰ τὴν ἄμαχόν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου τυράννου.

Ἔως πότε, πανακῆρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; Ἔως πότε νὰ τοῦ πατῆ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θραξ; Ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύονται ἀπὸ ἡμισὸν φεγγάρι* αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην Σου γαστέρα, ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος; Ἄχ, Παρθένε! Ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον, παρὰ εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τὸ ζῶηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τὸ ἐλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· τὸ πρῶτον, ὅπου Σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινὴν μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου· τὸ πρῶτον, ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὅπου με μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξερριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωσεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς Διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι με τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὅπου με τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοβόρους λύκους ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὅπου με τὸ ἄροτρον τοῦ Σταυ-

ροῦ καὶ μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας, καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον ἐθέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς μάρτυρας, ὅπου μὲ τὸ ἴδιον αἷμα των ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας. Λοιπὸν, εὐσπλαγχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διὰ τὸ Χ α ἱ ρ ε ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαρὰν διὰ τὸν ἀγγελικὸν ἐκεῖνον Εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προοίμιον· χάρισέ του τὴν προτέραν τιμὴν· σήκωσέ το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦται μας αἱ φωναὶ δὲν Σε παρακινουῦσιν εἰς σπλάγγχος, ἃς Σε παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πικρὰ δάκρυα ὅπου μᾶς πέφτουσιν ἀπὸ τὰ ὀμμάτια. Ἄλλ' ἀνίσως καὶ ἐτοῦτα δὲν φθάνουσιν, ἃς Σε παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακάλεσες τῶν ἁγίων Σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν, καὶ δείχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπὸν Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας τὰ ὅποια σημαδεύουσι τὸ μυστήριον, ὅπου εἰς Σε ἐτελειώθη. Δῶσε τόσην δύναμιν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δουκὸς τῶν Ἐνετῶν ἐναντίον τῶν αἰμοβόρων βαρβάρων, ὥστε ὅπου νὰ σβησθῆ τελείως τὸ φῶς τοῦ φεγγαρίου, νὰ λάμψη περισσύτερον τοῦ μυστικοῦ Ἥλιου ἢ ζωοποιοὺς ἀκτίνα· νὰ ἐξαπλωθῆ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ καὶ νὰ δοξασθῆ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν Σου ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Ἰῶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν!

« Διδαχὴ », Ἔκδοσις Βενετίας, 1788.

Ἡλίας Μηλιάτης

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σὺ, τῆς καρδιάς κρυφὸ μαργαριτάρι
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρμη ἦλθε πλάση,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδέμ ποὺ εἶχε χάσει,
τὴ θεϊκὴ νὰ μαλακώσῃ ὀργή.

Ἄπαρτο κάστρο, ποὺ ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσία κρυφῆ,
ποὺ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τριάδα,
πατέρας καὶ μητέρα κι ἀδελφοί.

Ὡ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνη μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατιά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκιὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ καὶ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ:
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτὸ σου χέρι
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης τὸ νερό.

Πόσες φορές μές στῆς καρδιάς τὰ βάθη,
 σάν ἔνιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
 ποὺ οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
 σάν ἔμπαινα μές στὴν καλὴ σου θύρα
 μὲ ἐγιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
 μιᾶς τρισευλογημένης σου ἴννοῆς.

Πόσες φορές μές στὴ θερμὴ σου ἀγκάλη,
 ὕστερ' ἀπ' τὸν ἀγώνα καὶ τὴν πάλη,
 γαλήνη ἐβρῆκα καὶ παρηγοριά!
 Γιατὶ στὸ στῆθος μέσα μὲ φωτίζεις,
 καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου ἐσύ γνωρίζεις
 ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι ἡ κάθε σου ἄκρη
 ἀντιλαεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
 χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμὸ.
 Στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
 θωρῶ ἔλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους,
 τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημὸ.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
 κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
 χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
 ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμονοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπῖτι τιμημένο,
 χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
 τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνη μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ υἱεῖα
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατιά.

Υ Π Η Ρ Ε Τ Ρ Α

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους... ἡ δεκαοκταετής κόρη τὸ Οὐρανιώ τὸ Διόμικο, μελαχρινὴ νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ τῆς, ὁ ἀτυχὴς μπαρμπα - Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῆ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθημεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἑορτασίμους τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανήρῃ χετο πρὸς ἐσπέραν, ἀλλ' ἀνύκτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὄρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία τῆς, ἦτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι τῶν ἐχωρίζοντο δι' ἑνὸς τοίχου, ἐμάλωσε καὶ αὐτὴ μαζὶ τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα τῆς, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχουῖσα τότε ὁ πατὴρ τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὄραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρων δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιώ εἶχεν ἀπόφρασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλιντος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρῆλθε τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχώσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυκτα, εἶπε, κι' ὁ πατέρας μου! . . .

Συγγρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἐξῶθεν. Ἡ γειτονιά εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος* Οὐρανιώ δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περίφρακτον ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος, προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῆ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὅλους, ὅσων ὁ ὕπνος ἀν-

Ήσιστατο εἰς τῶν κωδῶνων τὸν κρότον, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιά της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδῆμος εἶχεν ἀνάγκη μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τῆς τοῦ μπαρμπα - Διόμα. Τὸ Οὐρανιῶ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τὴν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἔνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν διήλθεν ἀνθρωπὸς τις, ὃν ἰδοῦσα καὶ ἀναγνώρισασα ἡ Οὐρανιῶ, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς ! κι' ὁ Ἀργυράκης πάει στὴν ἐκκλησιά; . . ἐψιθύρισεν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε καὶ τὸ λόγιον ἔμεινε παροιμιώδες: « ὅποτε πάω στὴν ἐκκλησιά, βάρια μοιράζουνε ». Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην τὸν ἐξύπνησε βιαίως ἡ Γαροφαλιὰ καὶ τῷ ἐπέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακὸν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθὴς Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν γιοργούλη* του, ἐζώσθη τὸ κόκκινο ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμὰς πλατύ, ὑπέδρασε εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδῆμος, ὅστις ἔπιασεν ὀμίλιαν μὲ τὸν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει. . . μὴ μείσαι ἀλιβάνιστος, διότι εἶναι κατὰ τὰ σκιοῖνια (καταισχύνῃ). Τὸ φεγγάρι δὲν εἶναι τώρα πάλιν τ' ἔλληνας* (πανσέληνος), νὰ φοβᾶσαι τὸν ἴσκιον σου τὴ νύχτα. . .

Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ὠμίλει ὁ Νταραδῆμος.

— Τί νὰ κάμουμε νὰ σ' ὀρίσω, γείτονα; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καὶ ὁ Νταραδῆμος κατέβη εἰς τὴν ὁδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατοῦσης πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρουμε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τὴν στιγμήν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς τὴν

οικίαν τοῦ μπαρμπα - Διόμα.

— Σωπάτε, εἶπε, φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πὼς βούλιαξε.

— Τί ; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ἐὸ Ἀργυράκης ἤτοιμάζετο νὰ διηγηθῆ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν γοερὰ καὶ σπαρακτικῆ κραυγῆ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχῆς, τὸ Οὐρανώ, εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καὶ, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβριάν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχῆς μπαρμπα - Διόμας εἶχε φορέσει, μέχρι τῶν ὠτων καταβαῖνον, ὄρθιον, τὸ παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῆ τὴν τσάκαν* του καὶ τὸ ἀμπαδίτικο* βρακί του, καὶ καταβάς εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔλυσε τὴν μικρὰν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κώπας ἤλαυνε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικρὰν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινεν ἡ Οὐρανώ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶφεύς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες* γολέτες*, καὶ βρίκια*, ὕστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν*, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικᾶς ἢ πορθημευτικᾶς ἐκδρομάς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχῆσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆρας του δὲν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρᾶ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀντέχη εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἐνίστε, ἐλλείψει ὁμιλητοῦ, διηγεῖτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῆ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Ὑπηρέτρας» πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὠῶν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα, καὶ ἤτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια* τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος τοῦ Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα... «υἶὸν ὑποζυγίου», ὄριμον πρὸς ἐπίσασξιν... ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων τοῦ εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριψεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Ὑπηρέτρας», ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐσκέφθη, ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὄναριου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστήθει τὸν ἐφίλευσεν ὀλίγα αὐγὰ, μίαν μωζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κόπας, καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιά καί, διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπεῖχεν ἐξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, γραῖγος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἴστιον, διότι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβροσκεν ἡσύχως τὰ-χόρτον του καὶ δὲν ἐφαινετο ν' ἀνησυχῆ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα... καὶ τὸ μαδερὶ τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὡς ἀστραπὴ, ὁ μπαρμπα - Διόμας ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρμα, τὸν ἀμπά του, τὸν ὁποῖον εἶχε φορέσει μόνον ἐνόσφ ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος τῆς σκότας* τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρῃ* τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπεῖσαν τρόπιδα*. Ὅρνιας, Ἰνδιάνοι, κόφιοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πᾶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ὅστις ἐκολύμβη ὡς ἔγχελος, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπεῖσαν («Ὑπηρέτραν»), τὴν ὁποίαν ἠμπόδισε τοῦ νὰ βυθισθῆ.

* * *

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρόπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῆ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τὴν ἀμφιλύκην*, ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἐν ἰστίον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσῃν δύνανται τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φορτωμένον*.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαρμπα - Διόμα δὲν ἤκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὤθει μακρὰν, πρὸς τὸν λίβα.

Ἄλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίαζε, καὶ ὁ μικρὸς μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπέισης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπὲν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῆ πολλὰς δεκάδας ὀργυῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ ὁ γέρον ναυκγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγοῦσας πλησίον του, ἀλλὰ τὸσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ κωπηλάται ἀνέσυσαν τὸν μπαρμπα - Διόμαν παγωμένον καὶ ἠμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον.

Ἀφοῦ τοῦ ἤλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστρέψων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωήν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῶταν πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως

τὸν ἀποδώσωσι, νεκρὸν ἢ ζῶντα, εἰς τοὺς οἰκίους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι πούντες καὶ ἄλλα θερμὰ ποτά.

Ἄλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς ὁ μπαρμπα - Διόμας, διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἴνους.

—Ὅχι πούντες, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασί δῶστε μου !

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἴνου, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Ἰπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανώ.

Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐνανάγησε μέν, ἀλλ' ἐσώθη, καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη ὅτι ὁ γέρον ἐπνίγη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνούκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. Ὡ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τὸ Οὐρανώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα γαρᾶς. Ὁ πατήρ τῆς δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρες, οὔτε ὄρνιθες, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσοδάρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαρὰς καὶ χελωνοδέριμους χεῖρας του· δι' ὧν ἡδύνατο ἀκόμη ἐπίτινα ἔτη νὰ ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

« Ἐφημερίς » 1888

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Εἶναι, νομίζω, ἀπὸ τὰ πιὸ εὐχάριστα κι ὠφέλιμα πράγματα νὰ περναῖ κανεὶς λίγες ὥρες κάθε μέρα μέσα σ' ἕνα περιβόλι. Στὸ ἐλεύθερο κι ἀνοικτὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ φυτικῆς καὶ ζωικῆς κόσμου, κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο οὐρανὸ, βρίσκεται ἔτσι μέσα στὴν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης,

βλέπει καθαρὰ καὶ πιάνει τὸ ἔργο τῆς, ἀναπνέει τὴν πνοή, κατανοεῖ τὶς δυνάμεις τῆς, αἰσθάνεται τὴν κίνηση τῆς ἄπειρης, τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καὶ θυμᾶται πὼς ἓνα μικρὸ τῆς μῦθοι εἶναι κι αὐτός, ὁ μέγας καὶ περήφανος.

Τέσσερες ἐποχὲς ὁ χρόνος, τέσσερες μορφές ξεχωριστὲς τὸ περιβάλλον μας. Τὸ καλοκαίρι, ὅταν πιά φεύγαμε γιὰ τὴν ἐξοχή, τὸ ἀφήναμε κατὰξέρο. Λίγα φύλλα στὰ κομπιασμένα δένδρα, λίγα λουλούδια στὰ κιτρινισμένα χαμόδενδρα. Τὸ χῶμα, φρυγμένον ὅλο ἀπὸ τὶς κάθετες, τὶς φλογερὲς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἔπιπε μὲ λαιμαργία τὸ λίγο νερό, πού τοῦ ἔριχνε τὸ κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλοῦδες μὲ βαριά ποικιλόχρωμα φτερά πετοῦσαν στὴ λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στὴ δροσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυὸ τρεῖς γρύλλοι, κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τὸν ἀέρα τῆς νύχτας μὲ τὴ γλυκεῖα μεταλλική τους φωνή. Οἱ ἀράχνες γέμιζαν μὲ πυκνὰ καὶ σκονισμένα πανιά τοὺς τοίχους καὶ τὰ δένδρα. Ἔντομα κι ἐρπετὰ διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καὶ πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στὰ φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ φύση φαινόταν σὰ νὰ μὴν εἶχε πιά ἄλλη ζωὴ καὶ σιγὰ - σιγὰ νὰ μαραινόταν. Καμιὰ γέννηση, τίποτα σχεδὸν νέο, τίποτα πού νὰ δίνει ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιὲς ἦταν φορτωμένες ἀπὸ τὰ χνουδατὰ ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιὲς ἀπὸ τὰ κεχριμπαρένια ἀχλάδια, τὰ κλήματα ἀπὸ τὰ κέρια σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδὴ τὸ τέλος. . . Καὶ τὰ φύλλα ὅλα σχεδὸν ξερά κι οἱ βλαστοὶ ὀλοένα σπάνιοι. . .

Καὶ ὅμως, μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρωση, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς, κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, περίμενε. . . Ἡ Γῆ ὀλοένα γυρνοῦσε στὸ ἄπειρο· οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στὴ χώρα μας πιδ πλαγιαστὲς καὶ πιδ ἀδύνατες· στὴν ἀτμόσφαιρα σχηματιζόταν σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνά, πού ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σὲ βροχή. Ἄ, οἱ πρῶτες βροχὲς τοῦ φθινοπώρου, βροχὲς ὀρμητικὲς, μ' ἀστραπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλὰ περαστικὲς, δροσιτικὲς, εὐχάριστες !

Τὸ περιβάλλον μας λουζόταν μὲ χαρὰ κι ἀνάσαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στὸν ἥλιο μὲ τὰ μισοκιτρινισμένα ὑγρά του φύλλα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μᾶς ὑποδεχθῆ μὲ στολή καθάρια, πού γυρίζαμε τότε ἀπ' τὴν ἐξοχή. Οἱ σάλιαχοι γέμιζαν μὲ τὰ γυαλιστερά τους ἀχνάρια τοὺς τοίχους καὶ τὴ γῆ, σπαρμένη ἀπὸ κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πιδ εὐκολόπιαστες μὲ βρεγμένα φτερά. Τότε πρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστηση: ἡ βρο-

χή ζωογονούσε τὸ σπόρο κι, ὅλο τὸ περιβόλι σκεπαζόταν ἀπὸ ἀραιή πρα-
σινάδα, ἀπὸ μικροσκοπικὰ βλαστάρια, ἀπὸ φυτράδια τὸ περισσότερο δι-
κοτυλήδονα, μὲ τὰ δυὸ ἀρχικὰ καταπράσινα φυλλάκια πάνω ἀπ' τὸ χῶ-
μα καὶ τὴν κατάσταση τρυφερῆ ριζούλα ἀπὸ κάτω. Ἦτανε λαχανικὰ
τὰ περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίγια καὶ τσουνίδες, καὶ ζωχοὶ καὶ ἀ-
γριόκρινοι καὶ ἀγριοκισσοί, — τὰ περισσότερα καταδικασμένα νὰ πεθά-
νουν πρόωρα καὶ λίγα νὰ κλέψουν περισσότερη ζωὴ, λησμονημένα στὶς
ἄκρες τῶν στρατονιῶν καὶ τῶν τοίχων. . . Καὶ ὀλοένα τὰ παλιὰ φύλλα
ἔπεφταν, καὶ σωριάζονταν χάμω, κι ὁ ἄνεμος τὰ στριφογύριζε μὲ ἦχο
ξερό, κι ἡ βροχὴ τὰ παράσερνε στ' αὐλάκια, καὶ τὸ κρῦο γινόταν δυνα-
ρότερο κι ἡ ἐρήμωση ὀλοένα μεγαλύτερη. . .

Χειμῶνας! ἐρχόταν ἐπὶ τέλος ὁ χειμῶνας σύντομος ἀλλὰ ὄχι
καὶ λίγο δριμύς. Στὸ περιβόλι μας ἔβλεπες μιὰ ἀφθονία ἀπὸ κλώνους
γυμνοὺς, τὰ φύλλα κιτρίνιζαν λιγοστὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στ' αἰθαλῆ
δένδρα καὶ στὰ χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσες, — ὅπως λέμε κεῖ
τ' ἀγιοδημητριάτικα, — ἦταν σκεπασμένες ἀπὸ τ' ἀνθάκια τους τὰ καλλι-
τεχνικὰ, μὲ τὰ σγουρὰ πολλὰ φυλλάκια, ἄλλα ἄσπρα, ἄλλα κίτρινα κι
ἄλλα κόκκινα. Ὁ ἄνεμος λύγιζε ὡς κάτω τίς κορφές τῶν κυπαρισσιῶν
κι ἡ φοινικιά κινούσε τοὺς κλώνους της σὰν χέρια δαιμονισμένου. Οἱ
σπουργίτες κι' οἱ καλόγιανοι κατέβαιναν πεινασμένοι νὰ σκαλίσουν τὸ
χῶμα. Καὶ νερὸ καὶ κρῦα καὶ πάγοι, κάπου - κάπου καὶ χιόνια. Ἡ βλά-
στηση τοῦ φθινοπώρου σταμάτησε. Μιὰ νάρκωση ἦταν χυμένη σὲ ὅλα
ἡ φύση, ἔλεγε, κοιμόταν. . . Καὶ ὅμως ἡ ἐργασία της ἐξακολουθοῦσε ὀλο-
ένα μυστική· ἡ ζωὴ διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπύθα ἡ κρυμμένη στὴ στά-
χτη· οἱ χυμοὶ κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στοὺς γυμνοὺς κλώνους
καὶ δὲν περίμεναν, γιὰ νὰ ξεπεταχτοῦν οἱ βλαστοί, παρὰ τὸ πρῶτο χα-
μόγελο τῆς ἀνοιξῆς.

Ἄνοιξη! ἡ νιότη τοῦ χρόνου! — εἶπε ἓνας ποιητής. Τὸ λόγο τὸν θυ-
μόμου συχνὰ μέσα στὸ περιβόλι μας. Τί δύναμη! τί ζωηρότητα! τί
ὄργασμός! Ἀπὸ τὸν Γενάρη ἀκόμα ἀρχίζει ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης
ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καὶ οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλά-
βαιναν νὰ πετάξουν πρῶτες πρῶτες τὰ μπουμπούκια τους, γιὰ νὰ γεμί-
σουν τοὺς λεπτοὺς ἀφυλλους κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μὲ
τ' ἄσπρα καὶ κόκκινα ἀνθάκια. Ἄσπρη καὶ κόκκινη καὶ πράσινη, τρί-
χρωμη ἡ σημαία τῆς ἀνοιξῆς! . . .

Τὴ Λιλὴ τὴν τρέλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ρο-

δακινιάς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σάν φτεράκια από φανταστικές πεταλοῦδες, που κάθισαν πλήθος άπάνω στο άφυλλο δένδρο, ή σάν φῶτα μαγικά, που έκαιγαν χλωμά κάτω άπ' τόν ήλιο, σε πολυέλαιο από κλώνους. Είχε δίκιο. Τί παρηγοριά που τή δίνει ή άνοση αυτή ή γλυκιά, μέσα στον κατάξερο άκόμα κήπο, μέσα στα κρύα του χειμώνα! *Ηταν ό προάγγελος τής άγαπητής άνοιξης, που έρχόταν από μακριά. . .

Μέρα με την μέρα ή χώρα μας γύριζε πάλι τὸ πρόσωπό της κατά τόν ήλιο και οι άκτίνες του έπεφταν πάνω της όλοένα πιό κάθετες, πιό θερμές. Και στο πατρικό του φιλι ξεπετιόταν τὰ μπουμπούκια άφθονα κι έξεβλάσταιναν τὰ νέα τρυφερά φύλλα, κι έγύριζαν πίσω τὰ πουλιά, κι επλήθιαιναν τὰ ζωύφια, κι άρχιζε μιá ήχηρή και πολυσύνθετη ζωή μέσα στους τέσσερεις τοίχους τους σκεπασμένους από μούσκουλη* νέα, καταπράσινη, κάτω άπ' τόν γαλάζιο και γελαστό ούρανό, που φαινόταν κι αυτός νέος.

Κι έφτανε έτσι ό Μάης ό μορφονιός, τὸ βασιλόπουλο, και τόν δεχόταν τὸ περιβόλι μας σά στολισμένο παλάτι. *Όπου γύμνια, τήν έσκεπαζε φύλλωμα καινούργιο και πυκνό· όπου φύλλωμα καινούργιο και πυκνό, τὸ στόλιζαν λογιῶν - λογιῶν άνθη. Οι τριανταφυλλιές, σε μακριές σειρές, άνοιγαν τ' άριστοκρατικά τους μπουμπούκια· άνθοῦσε ζωηρά τ' άγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οι κρίνοι, και τὰ χαμόδενδρα ήταν φορτωμένα από λουλούδια χωρίς εῦωδιά, αλλά με χάρη και χρώματα. . . Και στο μοσχοβολισμένον άέρα πετοῦσαν με γλυκύτατα τραγούδια τὰ πουλιά και βομβοῦσαν άμέτρητα χρυσοπράσινα έντομα. . .

Βλέπω άκόμα μπροστά μου τὸ χαρούμενο, τὸ άπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. *Ακούραστοι κι άχόρταγοι τρέχαμε άπάνω κάτω με τήν άδελφοῦλα μου. . . *Η φύση μᾶς μιλοῦσε με χίλια στόματα, με χίλιες φωνές. Και σύμφωνες όλες σχημάτιζαν στα παιδικά μας αυτιά μιάν άρμονία ασύγκριτη, μιá μαγεία άνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τής ζωής ή εὐφροσύνη και τής άγάπης.

— Ζήσετε, σά νά μᾶς έλεγε, παιδιά μου! Ζήσετε άγαπημένα και χαρούμενα. *Η άγάπη είναι ή μόνη άληθινή εὐτυχία σ' αὐτόν τόν κόσμο!

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Α'.

Εημερώνουν Χριστούγεννα στο χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανὸς χιόνιζε καὶ τὸ μάτι δὲ μπορούσε νὰ ἰδῆ πιότερο ἀπὸ μιὰ ντουφεκιά τόπο. Φοβερὸ ἀγριοκαίρι. Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα!

Καβάλα ἀπάνω σ' ἓνα γερὸ, ὄμορφο καὶ ψηλὸ ἄλογο, καὶ κουκουλωμένος μὲ μιὰ μεγάλη κάπα, ἔμπαινα μὲ μεγάλη χαρὰ στὰ πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὕστερα ἀπὸ νυχτοπερπάτημα δέκα πέντε ὥρῶν δρόμο καὶ ξενιτιὰ δέκα πέντε χρόνων, μακριὰ πολὺ μακριὰ, σὲ ξένα σύνορα καὶ σὲ ξένα βασιλεία.

Στὸ ποτάμι πού'ναι κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ μου πότισα διαβαίνοντας τὸ κατακουρασμένο ἄλογό μου. Μετὰ τὸ πότισμα τράβηξα τὸν ἀνήφορο, πού βγαίνει ἴσα - ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπὸ βράχους, ἀπὸ γκρεμούς, ἀπὸ μεγάλες πέτρες, ἀπὸ δέντρα κι ἀπὸ λίγα ἀμπελοχώ-
ραφα.

Ἦταν πολὺ πρωί. Στιγμὴ πού πολεμᾶει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πού'ρχονταν, μὲ τὸ σιοτάδι τῆς νύχτας πῶφευγε, καὶ τ' ἄλογο ἀνέβαινε ἀργά - ἀργά καὶ βαριά - βαριά τὸν ἀνάποδο καὶ κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπὸ τῆ μεγάλη του τὴν κούραση καὶ τῆ μεγάλη τοῦ τὴν κομάρια.

Ἐκανε φοβερὸ κρύο. Ἄγριος βοριάς φυσοῦσε σὰ λυσσασμένους ἀπὸ πίσω μου καὶ μ' ἀνασῆκωνε ἀπ' τῆ σέλα τ' ἀλόγου μου! Τὸ χιόνι προ-
τίζονταν* ἀπὸ καταγῆς στὸ μανιωμένο φύσημά του, σὰν ἀλεύρι κάτα-
σπρο, πότε ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἀπάνω, πότε ἴσια πέρα, πότε ἴσια δῶθε
καὶ πότε μὲ περικύκλωνε ὀλόγυρα σὰν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δὲν αἰ-
σθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τὰ δάχτυλα τῶν/ποδαριῶν μου
κρῶναν λίγο καὶ τὰ χέρια μου λιγότερο ἀκόμα, γιατί κρατοῦσα μὲ τὸ
δεξιὸ τὸ βοῦδοτσούλι* καὶ μὲ τὸ ζερβὶ τὰ χελινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε τικ-τάκ σὰ λιθοπάτημα ἀπὸ τῆ συγκί-
νηση, πού ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καὶ περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὄνει-
ρων μου, στὸν τόπο πού γεννήθηκα.

Σὲ κάθε πατημασιά τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ
παιδικαίσιμα μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκιάς καὶ πολυαγαπημέ-
νης. Ἐβλεπα τὸ μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλὰ καὶ γλιστρώντας ἴσα

κάτω ἔφταναν στὸ λάκκιωμα, εἶτε μὲ ξεγδάριμα, εἶτε χωρὶς ξεγδάριμα στὸ τρυφερό μου τότε κορμί. "Ἐβλεπα τὸ μεγάλο πουρνάρι, π' ἀνέβαινα τὸ καλοκαίρι κι ἔπιανα τὰ πουλιά μέσα στὶς φωλίτσες τους, πρὶν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρὶς νὰ μὲ μέλη κι χωρὶς νὰ μὲ νοιάζῃ γιὰ τὰ τσιουρίσματα τῶν μανάδων τους, πού φτερουγίζαν ψηλά ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νά'χουν οἱ καημένες τὴ δύναμη νὰ μοῦ τὰ ἀρπάξουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ σκληρά. "Ἐβλεπα τὸ χωράφι μου, πού περνοῦσα σὰν τὸ ζαρκάδι, μὲ τὰ συνομήλικά μου, κι ἔπαιζα τὰ ἀγαπημένα μου παιγνίδια, πού δὲν μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω ποτέ. "Ἐβλεπα τ' ἀμπέλι μου μὲ τὴ μεγάλη βελανιδιά στὴν κορυφή του, πού περνοῦσα τίς καλύτερες καὶ τίς πιὸ εὐτυχισμένες ὥρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὀριμώτατα σῦκα καὶ ζουμερώτατα ροδάκινα.

"Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. "Ὁλα στὸν τόπο τους καὶ στὴ θέση τους.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. "Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντριεύεται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήφορο ἀργά - ἀργά, γκρουπ - γκρουπ.

Εἶχα σκαπετήσει* μιὰ μικρὴ ραχούλα καὶ δὲ μοῦ εἶχε μείνει παρὰ νὰ σκαπετήσω ἀκόμα μιὰ, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγναντέψω τὸ χωριό μου, πού κάθε σπίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμῶνα καλοκαίρι, καὶ νὰ ἰδῶ τὸ σπίτι μου, μὲ τὸ πλατύχωρο αὐλόγυρό του καὶ μὲ τὸ μεγάλο δέντρο στὴ μέση τῆς αὐλῆς του, πού χρησιμεύει τὸ καλοκαίρι ὡς κατοικίδιο καὶ ὡς τραπεζαρία κι ὡς σάλα κι ὡς τόπος ὕπνου, καὶ ὡς χοροστάσι*, πού μαζεύεται τὸ χωριό, γιὰ νὰ κρίνῃ τίς διαφορὲς του καὶ τὰ χωριανὰ ζητήματά του, καθὼς τὸ θέλει ὁ προεστός, πού ἡ γνώμη του πάντα εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στὸ νοῦ πόσες φορὲς ξαπόστασα καὶ ξεκουράστηκα κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο αὐτουνοῦ τ' ἀγαπημένου δέντρου καὶ πόσες φορὲς μάλωσα μὲ τὸ φτερωτὸ κοπάδι τῆς μάνας μου, τίς κόττες, πού ἤθελαν νὰ μ' ἀρπάξουν ἀπὸ τὰ χέρια τὸ νόστιμο ψωμοτύρι μου.

'Αμέτρητη χαρὰ πλημμύρισε τὴν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τὴ γῆ τῶν παππούδων μου, τὴ γῆ πού εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ κατάλαβα γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἑαυτό μου ὡς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νὰ ξεκαβαλικέψω καὶ κατεβαίνοντας νὰ φιλήσω καὶ ν' ἀγκαλιάσω ὅ,τι ἔβλεπα κι ἔβρισκα μπροστά μου· χῶμα, πέτρες,

χαμόκλαδα, δέντρα. 'Αλλά ό πόθος μου νά φτάσω έσο τό δυνατό γρηγορώτερα στή ράχη, πού ήταν μπροστά μου και μ' έμπόδιζε νά ιδώ τό χωριό μου και τό σπίτι μου, δέ μ' άφηνε νά κατεβώ και νά έκτελέσω τόν άγιο μου σκοπό.

—'Α! έλεγα μέσα μου, πότε νά φτάσω ψηλά σ' εκείνη τή ράχη, για νά ιδώ άπ' εκεί, πού όνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στά ξένα, και νά ρίζω τό ντουφέκι του ξενιτεμένου, για νά μάθη τό χωριό τόν έρχομό μου.

Και λέγοντας αυτά χτυπούσα τό κακόμοιρο τ' άλογο με τούς φτερινιστήρες μου, κι αυτό τό καημένο πηδούσε άγκομαχώντας και μου φαινόταν ότι πηδούσε στά σύννεφα, αλλά ό δρόμος δέν τελείωνε!

Τό χιόνι έξακολουθούσε νά πέφτη. 'Ο βοριάς έξακολουθούσε ν' άγριοφυσάη. Τό κρύο έξακολουθούσε ν' άντρείευεται. Και τό άλογο έξακολουθούσε ν' άνεβαίνει τόν άνήφορο άργά - άργά, γκρούπ - γκρούπ - γκρούπ.

Χίλια δυό πράγματα γεμάτα γλυκές άναμνήσεις του παιδικίσιου μου καιρού, σάν άφροστεφανωμένες εικόνες, ζωγραφισμένες με ούράνια χρώματα, έφανίζονταν μπροστά μου κι άρχιζαν νά καταπραίνουν τήν άνυπομονησία μου. 'Εδώ έβλεπα τόν έαυτό μου μικρό παιδί νά τρέχει ξυπόλυτος, και στό τρέξιμο νά μου μπή στό ποδάρι ένα φοβερό παλιουρίσιο άγκάθι. 'Εκει για πρώτη φορά έβλεπα νά σκοτώνω μιá πυκνόμαλλη και μαυροούρα άλεπού, πού κράταε ακόμα στό στόμα της τήν όμορφότερη και βαρύτερη κότα του χωριού, πού 'σκουζε, ή καημένη βραχνά - βραχνά κι άδύνατα «κράαα - κράαα». Παρέκει ,πίσω άπό μιá μεγάλη πέτρα, έβλεπα νά με πιάνη ό δάσκαλός μου άπό τ' αυτί σφιχτά - σφιχτά, γιατί μ' ήυρε νά στιώ πλάκες, για νά τσακώσω κοτσύφια κι άλλα στερόπουλα, πράγμα πού μάς τó είχε άπαγορευμένο, και νά με τραβάη, για νά με πάη μπροστά σ' άλλα μαθητούδια του χωριού, πού κάνανε σχολειό χειμώνα καλοκαίρι στό νάρθηκα τής εκκλησιάς και τó ψαλτήρι ήταν για μεγαλύτερο μάθημα άπ' όλα τά μαθήματα. 'Εβλεπα ν' άνεβοκατεβαίνω στό δρόμο του ποταμού χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας και πότε καβάλα.

'Εβλεπα, σέ μιá πλαγιά εκεί πέρα, τήν άδερφή μου νά βόσκη ζυγούρια και κατσίκια και νά μου λήη τραγούδια και μου φαινόταν πως άκουα άκόμη τήν άγγελική της φωνή.

Μ' ένα λόγο έβλεπα τόσα, πού δέν μπορούν νά μπούνε σ' αυτό

ἐδῶ τὸ χαρτί: Νιάτα σπαρμένα κατὰ γῆς, σὰν λουλούδια ἀπριλιάτικα, σὰν ἄνθια μαγιατικά, σὰν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδάτα.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτη. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ, τὸ κρῦο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεϊεύεται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει ἀργά - ἀργά τὸν ἀνήφορο, γκρούπ - γκρούπ. . .

Λίγος δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στὴ ράχη, ἀλλὰ δὲν τελείωνε ποτέ! Τὴν ὑπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία καὶ τὴν ἀνυπομονησία μου ὑπομονή. Ἐκεῖ καταστενοχωριόμουν γιὰ τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιὰ τὴν ὀρμὴ τοῦ ἀνέμου, γιὰ τὶς τουλοῦπες τοῦ χιονιοῦ, πόνδερναν τὸ πρόσωπό μου, γιὰ τὸ κρῦο, π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν καρδιά καὶ νὰ μοῦ τρυπάη τὰ κόκαλα, γιὰ τὸν ἀτέλειωτο δρόμο, κι ἐκεῖ βρισκόμουν ἡσυχος - ἡσυχος στὴ ζεστή καὶ γλυκιὰ ἀγκαλιὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ στοχαζόμουν τὴ στιγμή πού θὰ ἔμπαινα στὸ σπίτι μου, τί χαρὰ θὰ ἔκανε ἡ μανούλα μου, πού μόγραφε στὸ ὑστερνό της γράμμα, ὅτι τὰ συμφώνησε μὲ τὸ Χάρο νὰ τὴν καρτερήσῃ νὰ μὲ δεχτῆ πρῶτα ἀπὸ τὰ ξένα κι ὕστερα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ψυχὴ της. Στοχαζόμουν τὸ πανηγύρι, πού θὰ ἔκανε ἡ ὀρφανὴ μοναχοθυγατέρα μου, πού τὴν εἶχα ἀφήσει μικρὴ, πολὺ μικρὴ, σαράντα μερῶν φώσινο*, ὅταν κίνησα νὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα, νὰ προκόψω καὶ νὰ πλουτίσω τὸ σπίτι μου. Στοχαζόμουν τὸν ἀναγαλλισμὸ τῆς ἀδερφῆς μου, πού τὴν εἶχα ἀφήσει μικρούλα καὶ θὰ τὴν ἔβρισκα παντρεμένη μ' ἓνα δυὸ παιδάκια τριγύρω της, καὶ τὴν εὐχαρίστηση πού θὰ αἰσθανόνταν οἱ χωρικοὶ μου, πού ἅμα θὰ μ' ἔβλεπαν νὰ μπαίνω στὸ ἀντρορημασμένο πατρικὸ μου, θὰ ἔτρεχαν νὰ μ' ἀγκαλιάσουν καὶ νὰ μὲ φιλήσουν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιές μοῦ εἶχαν μείνει ἀκόμα, ὅσο νὰ φτάσω στὴν κορφὴ τῆς ράχης, πού ἔκρυπτε τὸ πολυπόθητο χωριό μου, καὶ λίγες ἀκόμα στιγμές, ὅσο πού νὰ ρίξω τὴ χαρμόσυνη ντουφεκιὰ τοῦ ξενιτεμένου, πού θὰ ἔκανε ὅλες τὶς καρδιές τοῦ χωριοῦ νὰ λαχταρήσουν ἀπὸ χαρὰ, καὶ λίγες θὰ ἦταν οἱ καλδρυχες, πού θὰ δεχόνταν ξενιτεμένο, ἀλλὰ ἡ ἀνυπομονησία μου σήκωσε κεφάλι μέσα στὰ στήθια μου πάλι, κακομούτσουνη καὶ φοβερὴ, καὶ μ' ἔκανε νὰ νομίζω ὅτι τὰ ποδάρια τοῦ ἀλόγου μου ἦταν καρφωμένα κάτω στὴ γῆ καὶ βρισκόμουν ἀπὸ πολλὴν ὥρα στὴν ἴδια μεριά. Τὸ χτύπησα τότε τ' ἄλογό μου γιὰ ὕστερη φορά, μ' ὅση δύναμη εἶχα ἐπάνω μου καί, σὰ νὰ ἔκανε φτερά τὸ καημένο τὸ ζῶο,

βρεθήκαμε στην κορυφή τῆς χιλιόποθης ράχης! Δόξα σοι ὁ Θεός!

Β'.

Ἐκεῖ τὸ κρῦο τοῦ βοριά καὶ τὸ χιόνι θὰ ἦταν δυνατώτερο, ἀλλὰ τὸ χωριό μου, πού ἔδειχνε τὸ συμπαθητικὸ πρόσωπό του ἀπὸ δυὸ ντουφεκιές τόπο μακριά, μ' ἔκανε νὰ μὴν αἰσθάνωμαι τὴν ἀγριὰδα τους.

Ἄλλο τὸ χωριό ἦταν συμμαζεμένο στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, σὰν κοπάδι καλογρεκιασμένο*. Κάθε σπίτι ἔμοιαζε μὲ πρόβατο καὶ κάθε παράσιτο μ' ἄρνι. Τὸ σπίτι τὸ δικό μου, μεγαλύτερο ἀπ' ἄλλα τ' ἄλλα, φαίνονταν σὰν βαρυκούδουνο γκεσέμι*, πού μπορεῖ νὰ σύρη πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

Ἄμα τὸ ξεκάμπισα τὸ χωριό μου, ἔρριξα μιὰ βαρυγιομάτη ντουφεκιά, γιὰ νὰ νιώσουν οἱ χωριανοί, ὅτι «ξενιτεμένος ἔρχεται!» καὶ ἀπὸ τὸν πολὺ τὸ βρόντο τρεῖς φορές ἀχολόγησαν τὰ λακκώματα, οἱ ρεματιές καὶ τὰ βουνόπλαγια.

Καρφώνοντας τὰ μάτια μου στὸ ταπεινὸ καὶ συμπαθητικὸ χωριό μου νόμιζα ὅτι οἱ σιεπέδες του ἐκεῖνες, πού κάπνιζαν ἤσυχα - ἤσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οἱ αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζόπετρές του, πού στέκουν σκόρπια ἐδῶ κι ἐκεῖ σὰν ἀπολιθωμένοι γιγάντοι, οἱ δρόμοι του, οἱ κῆποι του, τὰ ἄλλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καὶ χοροπηδώντας τὸ ἕνα κατόπι τ' ἄλλουνοῦ καὶ προχωροῦσαν κατεπάνω μου, γιὰ νὰ μὲ ἀποδεχοῦν καὶ νὰ μοῦ ποῦνε τὸ γλυκὸ χαιρετισμό:

— Καλῶς ὄρισες ἀπὸ τὰ ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεός, πού ῥθες γερός καὶ καλά!

Ἀπέραντο πέλαγος χαρῶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τὴν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικὸ καὶ μοῦ φαίνονταν πὼς ἔπλεα μ' ὀλθνοίχτα πανιὰ σὲ πέλαγος δίχως ἄκρη εὐτυχίας.

Τὸ χιόνι ἔπαψε νὰ πέφτη πιά καὶ μεταβάρθηκε σὲ γλυκιὰ ζεστασιά. Ὁ μανιωμένος βοριάς ἔπαψε νὰ βουίξει καὶ μεταβάρθηκε σὲ δροσόπνιχτο καὶ μοσχοβολάτο καλοκαιρινὸ ἀγεράκι, καὶ τ' ἄλλο γί μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τὸν ἀνήφορο ἀργά - ἀργά καὶ βρέθηκε μέσα στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου!

Στὸ ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καὶ ρίχτηκε μὲ τὰ μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στὴ

σέλα τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καὶ μὲ κάτι φωνές, ποὺ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξη τὴ μεγάλη χαρὰ του γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξενιτεμένου ἀφέντη του. Στὰ μάτια του μέσα ἔλαμπε, σὰν ἀνοιξιάτικη δροσιὰ ἀνάμεσα σὲ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἓνα ἀναγάλλιασμα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῆ. Ἐκείνη τὴ στιγμή, ποὺ ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλὰ στὴ σέλα καὶ παραπονοῖταν μέσα του, γιατί νὰ μὴν ἔχη χαρίσει κι αὐτουνοῦ ὁ Θεὸς λόγος, γιὰ νὰ καλωσορίσῃ τὸν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Λιάρος, πήδησε πίσω ἀπὸ τὴ στέγη καὶ ἔγινε καπνός!

Ἦστερα κατέφθασε ἡ μάνα μου κουτσά - στραβά ἀπὸ τὰ γερατιά, ξεσκουφωτῆ ἀπὸ τὴ χαρὰ της, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, ἄγια δάκρυα μητρικά. Τρίτη κατέφθασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὁμορφο, γερὸ κι ἀσπροκόκκινο, μὲ δυὸ μεγάλα - μεγάλα καὶ μαῦρα μάτια, ποὺ βρισκόνταν στὸ σύνορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νύφης. Τετάρτη κατέφθασε ἡ ἀδερφή μου μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιὰ της, ποὺ ἔβλεπα γιὰ πρώτη φορά, καὶ σὰν νὰ ἤμουν ἄψυχο πρᾶγμα, μ' ἄρπαξαν στὴν ἀγκαλιά τους καὶ μ' ἔφεραν καὶ μ' ἀπόθεσαν μέσα στὸν καλὸ τὸν ὄντά*.

Ἐφερα γύρω τὰ μάτια μου στὸ σπίτι καὶ εἶδα πὼς δὲν εἶχε ἀλλάξει τίποτε ἀπὸ μέσα. Νόμισα πὼς ἔλειπα ἀπὸ τὰ χτές. Ὅλα ἦταν στὴν ἴδια τους θέση, ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει, καὶ μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀλλάξει ὅλοι. Ἀπ' αὐτουνοῦς, ἄλλοι ἀπὸ παιδιὰ ἔγιναν νύφες ἄλλοι ἀπὸ νοιο γερόντοι καὶ ἄλλοι — ἀλίμονο! — ἔλειψαν ὁλότελα!

Ἡ καρδιά μου ἐκείνη τὴν στιγμή εἶχε γίνει ἀπέραντο πέλαγο καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' ὀλόνοιχτα πανιά καὶ σηκώνονταν τὰ κύματα γύρω της ὡς τὸν οὐρανὸ, πότε ἡ χαρὰ ἔβγαине στὴ μέση κι ἔκανε τὸν νερόχτιστο κάμπο του ἤσυχο καὶ μαλακὸ σὰν πρόσωπο ἀπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

Ἄν κι ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχα μάθει τοὺς σκληροὺς θανάτους, πόχουν γίνεο στὸ σπίτι μου, κι ὁ Γιατρο - Καιρὸς ἔχυσε τὸ σωτήριο βάλσαμό του στὶς ἀνοιγμένες πληγές τῆς καρδιάς μου, πάλι δὲν μποροῦσα νὰ μὴν αἰσθανθῶ ἄλλη μιὰ φορά τὴ λύπη ἀκέρια γιὰ τὸν παράκαιρο χαμὸ τῶν ἀγαπημένων μου. Τὰ δάκρυα μου πλημμύριζαν σὰν ποτάμια καὶ πάσιζαν νὰ μὲ πνίξουν, ἀλλ' ἅμα ἔρριχνα τὰ μάτια μου στὴν μάνα μου, ποὺ τὰ γεράματά της κι ἡ μητρικὴ της λαχτάρια μου φουσοῦσαν ἄγιο σέβας, στὴ θυγατέρα μου, ποὺ ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερὴ της

νιότη φύτεψαν στη ματωμένη μου καρδιά τήν πιό γλυκύτερη χαρά και τήν πιό μεγαλύτερη έλπίδα, και στην άδερφή μου και στο γαμπρό μου, πού ή άγάπη τους και ή ειλικρινής τους έγνοια μ' έκαναν να γεμίζω παρηγοριά, σταματούσαν τά δάκρυα μου και σκορπούσαν ό πόνος μου, σαν πώς σκορπίζονται τά σύννεφα στον ούρανό, όταν φυσάη δυνατός βοριάς. Πάντα τó Τώρα νικάει τó Πρίν.

Σ' αυτό άπάνω κατέφθασαν κι οί σιμότεροι γειτόνοι να μέ καλωσορίσουν. Ύστερα άπ' αύτουούς κι οί μακρινότεροι, και λίγο - λίγο τó σπίτι μου δέχτηκε μέσα στους κόρφους του όλο τó χωριό, άντρες, γυναίκες και παιδιά, γιατί είναι χρέος άγιο να τρέχη κανείς να χαιρετάη ξενιτεμένο και να πανηγυρίζη τόν έρχομό του.

Φιλήματα άπ' έδω, άγκαλιάσματα άπ' εκεί, αναγάλιασμα από τούτη τή μεριά, γέλια από κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ' εκείνο τó χαρούμενο πανηγύρι, πού έγώ ήμουνα αίτία και κέντρο.

Στήν τιμημένη μας και ποθητή μας πατρίδα ή ξενιτιά τά συμπαθάει όλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλώματα κι όχτριες, τά λιώνει όλα ή ξενιτιά, σαν πώς λιώνει ή νοτιά τó χιόνι. Ό ξενιτεμένος είναι άγιο πράγμα, πού σέρνει τó σεβασμό και τήν άγάπη τών χωριανών και όλου τού κόσμου, πέρα και πέρα.

Τή στιγμή κείνη τó σπίτι μου έμοιαζε κρινι* μελισσιών στον καιρό τού καλοκαιριού, πού μαζεύονται στη θύρα και μπαινοβγαίνουν τά μελίτσια.

Τέλος ή μάνα μου άνοιξε τή νυφική της κασέλα, πού είχε φυλαγμένα άπ' όλα τά παωρικά πού βγαίνουν στο χωριό μου, κι όλα τά γλυκίσματα πού κάνουν εκεί: σūκα, σταφίδες, μήλα, καρύδια, ρόιδα, κινδώνια, μουστóπιτες, σιουμπέκια* και συκομαίδες*, κι άρχισε να τά μοιράζη πολλά - πολλά στα λιανόπαιδα, πού είχαν τρέξει όλα, άμα έμαθαν τόν έρχομό μου, γνώρίζοντας ότι θά καλοπληρώνονταν ό κόπος τους. Η άδελφή μου άρχισε να πλάθη πίτα, ή θυγατέρα μου κερνούσε τούς μεγάλους ραχί, ό γαμπρός μου κάθονταν σιμά μου καταχαρούμενος, κι έγώ μονολογούσα σ' εκείνους πού μέ ρωτούσαν πώς πέρασα τόν καιρό μου στην ξενιτιά, τί είδα, τί άκουσα, τί έμαθα, τί έκανα, ποιόν πατριώτη είδα κι άντάμωσα, από ποιούς και σε ποιούς έφερα γράμματα, πώς είναι ό τάδε χωριανός μας, τί δουλειά κάνει ό τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ένα λόγο έδινα ταχτική άναφορά και ταχτικό λογαριασμό τού τί έκανα, τί άκουσα, τί είδα και τί έμαθα σ'

ὄλο τὸν καιρὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων, ποὺ βρισκόμουν στὴν ξενιτιά.

Ἦστερα ἄρχισαν νὰ φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου κι ἔμεινα μόνος μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθίσαμε ὅλοι σταυροπόδι γύρω στὴ στιά*, ποὺ ἔκαιε σὰν καμίνι, περιμένοντας νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ γιόμα, ἐνῶ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ καὶ πίσω μας καθόταν στὰ πισινά του ποδάρια ὁ σκύλος, ὁ Μούργκας, προσέχοντας στὶς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατάματα, ὅσους δὲν τοῦ εἶχαν γυρισμένες τίς πλάτες, καὶ πιότερο ἐμένα τὸ νοικοκύρη. Καὶ τόσο πολὺ πρόσεχε τ' αὐτί του καὶ τόσο πολὺ κάρφωνε τὴ ματιά του ψηλά μου, ποὺ μ' ἔκανε σὲ λίγο νὰ πιστέψω ὅτι θὰ ἀνακατώονταν στὶς κουβέντες μας, μιλώντας μὲ ἀνθρώπινη γλῶσσα.

Γ'.

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλιασμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ ἀυπνία καὶ ἡ συγκίνηση νάρκωσαν τόσο πολὺ τὸ πνεῦμα μου καὶ τὸ κορμί μου, ὥστε, καθὼς βρισκόμουν ἐκεῖ, γύρισα τὸ κεφάλι μου, ἔκλεισα γλυκά - γλυκά τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἀνοιξα τὰ μάτια μου, δὲν εἶδα τίποτα μπροστά μου.

Μάνα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα ἦταν ὅλα φευγάτα!

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα, κι ὅλα ὅσα εἶδα δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ μιὰ γλυκιὰ ὑπνοφαντασία, ἓνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, ποὺ μοῦ δώρησε ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδας μου, ξημερώνοντας ἡ μέρα τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικὸν « Πινακοθήκη »

Χρ. Χρηστοβασιλῆς »

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τὸ πρῶτο σωτήριον ἔτος, ποὺ ἄρχισα νὰ γράφω στὰ τετράδιά μου καὶ τὰ βιβλία μου, ἦταν τὸ 1874. Τὸ θυμοῦμαι καλά, καὶ μάλιστα τὸ 4, ποὺ τὸ ἔκανα — ἔλεγε ὁ πατέρας μου — σὰν «ἀστροπελέκι». Πόσων χρονῶν νὰ ἴμουν τότε; "Ἐξι, ἑπτὰ ἢ πολὺ. Γιὰ νὰ ἴχω ὅμως βιβλία καὶ τετράδια, θὰ πῆ πὼς κάτι ἤξερα, κάτι κατὰβραυνα καὶ μπορούσα νὰ γουστάρω τὰ ὠραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου, ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τὴν ἀκμὴ τοῦ πο-

λιτισμού της — ή παρακμή άρχισε πολύ άργότερα — κι έν' από τὰ πιό-
 ώραία πραγματικώς ήταν τὸ Πάσχα, ὅπως μπορούσε νὰ τὸ γιορτάζη.
 Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια: ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυ-
 μάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστικῆς
 μουσικῆς πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαὸ πειθαρχημένο, δρόμους κα-
 λωστρωμένους, περιποιημένους — ἐκείνη ἢ στράτα μαρίνα ἔλαμπε σὰ
 νεόκοπο νόμισμα — ὡραῖες πλατεῖες, σπίτια κι ἓνα μεγάλο λιμάνι, ὅ-
 που τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχηματίζαν δάσος. Μ' αὐτὰ
 τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια, πού δύσκολα θὰ βρίσκονταν καὶ τότε καὶ σή-
 μερα ἀκόμα συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἑλληνικὴ πόλη, μπορεῖ κανεὶς νὰ
 φαντασθῆ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ὡραιότητα πού εἶχαν στὴ Ζά-
 κυνθο οἱ ἐκκλησιαστικὲς κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τὸ Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ μὲ
 τέτοιον τρόπο, πού ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ζωηρότερες παιδικὲς μου ἀνα-
 μνήσεις. Ἦταν μιὰ γενικὴ κωδωνοκρουσία τὴν ὥρα, πού ἔψαλλαν στὴ
 Μητρόπολη τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός ». Κατὰ τὸ ζακυνθινὸ ἔθιμο, οἱ κα-
 μπάνες (« ἐχέρευσαν » — σώπαιναν — ἀπ' τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Πέμπτης.
 Καὶ δὲν ξαναχτυποῦσαν παρὰ τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἄλ-
 λά ὅλες μαζί, ἀπὸ μεγάλα καὶ μικρὰ καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπά-
 νες μεγάλες, βαρῦηχες, πολύβουες, σοβαρές, καὶ καμπάνες μικρές, γλυ-
 κόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιὰ συναυλία, μιὰ ἀρμονία ἀφάνταστη,
 πού τρικυμίζει τὸν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἀπλώνεται στὰ πέ-
 ρατα. Εὐπνῶ στὸ κρεβάτι μου. . . Τί εἶναι ; Ἄ, τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός ».
 Νά, κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθῆ.

— Καὶ τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καὶ μοῦ δίνει νὰ δαγκάσω σίδηρο — συνήθως έν' ἀπὸ τὰ κλειδιά
 της. . . Στὴ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού τόσο μ' ἄρεσε κα-
 τόπι μὲ τὰ θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή — Κοσμογο-
 νία, Ἰωάνς, Ναβουχοδονόσορ — καὶ μὲ τὸν ὑπέροχο ὕμνο τῶν Τριῶν
 Παίδων, δὲν πήγαινα ἀκόμα. Καὶ περνοῦσα τὴν ἡμέρα μου στὸ σπίτι,
 κοιτάζοντας τὰ πασχαλινὰ ψώνια, πού ἐρχόνταν ἀδιάκοπα· καὶ παίζον-
 τας στὸ περιβόλι μὲ τὸ λευκόμαλλο ἀρνάκι, πού θα'ρχόταν ὕστερα —
 τί θλίψη! — ὁ χασάπης νὰ τὸ σφάζη. . .

Καὶ βράδιαζε καὶ πλάγιαζα νωρίς, γιὰ νὰ ξυπνήσω πρωί, ὅπως
 δὰ πάντα. Γιατὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὴ Ζάκυνθο, πού οἱ ἐκκλησιαστι-

κές συνθήκες ἦταν διαφορετικὲς — μιὰ λιτανεῖα Ἐσταυρωμένου τὸ ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιὰ λιτανεῖα Ἐπιταφίου, μόνο μιὰ, τὴ νύχτα κλ. — ἡ Ἀνάστασις δὲν γινόταν τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκὴ αὐτὴ συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μὲ τὸ «τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσῆχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπὸ τὸν Δεσπότη Λάνα. Ὁ προκατόχος του, ὁ Κατραμῆς, ἔμενε στὰ πατροπαράδοτα. Κι ἡ Ἀνάστασις, τότε, σ' ὅλες τὶς ζακυνθινὲς ἐκκλησίες, γινόταν τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στὶς «λαϊκές» κι ἀργότερα στὶς «ἀριστοκρατικὲς».

Ἐγὼ μικρὸς πῆγαινα στὴν κοντινὴ μας, στὸν Ἄι - Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, ποὺ ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στὶς ὀχτῶ, (στὴν ἀκόμη πιὸ ἀριστοκρατικὴ Φανερωμένη, γειτονικὴ μας κι αὐτὴ, ἄρχιζαν στὶς ἐννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικὰ μου, ἔπαιρνα τὴ λαμπάδα μου, ἔχωνα κι στὴν τσέπη μου κι ἓνα μικρὸν ουδούνη (θὰ δῆτε τί τὸ ἤθελα) κι ἔτρεχα νὰ προφτάσω. . . Ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, στὸ «πλάτωμα», κι μπροστὰ στὸ παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἦταν στημένο τὸ ἀπλὸ «τετράποδο» εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μὲ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» ἀνάβαμε ὅλοι τὶς λαμπάδες μας ἀπὸ τὴ μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἦταν ἓνας ὠραῖος, ψηλὸς γέρος μὲ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στὸ πλάτωμα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ποὺ τὴν ἔστηναν στὸ «τετράποδο». Ἡ τελετὴ ἄρχιζε, ἀκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο κι τὸ πρῶτο «Χριστὸς Ἀνέστη» κι γυρίζαμε στὴν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔξω τὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀσπάζωνται οἱ διαβάτες. Αὐτὸ γινόταν σ' ὅλα τὰ «πλάτωματα» τῆς χώρας, ὅπου ἦταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινὴ λειτουργία, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἄλλες. Καὶ πρῶτα - πρῶτα, μετὰ τὸ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός», παπὰς κι ψάλτες ἔλεγαν πάλι τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» εἴκοσι φορές (κιὰ τί ὠραῖα ποὺ τὸ ἔλεγαν τότε στὴ Ζάκυνθο) σὲ δυὸ διάφορους ἤχους, ἓναν ἀργὸ κι ἓναν γοργό. Ἐπειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητικὴ, τί χριστιανικὴ! — ὁ παπὰς, μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι κι τὸ Εὐαγγέλιο στὸ στήθος, ἔβγαине στὴν Ὁραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ ἐκκλησιασματος πλησίαζαν ἓνας - ἓνας, ἀσπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο κι τὸ χέρι, ποὺ τὸ κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν «Χριστὸς Ἀνέστη» μὲ τὸν παπά, φιλιόνταν μαζὶ του στόμα μὲ στόμα. Τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης, ποὺ μὲ τόση χαρὰ τὸ δῖναν κι τὸ παίρναν οἱ Χριστιανοί! Καὶ θυμοῦμαι, ὅταν

μεγάλωσα ή μάλλον ψήλωσα κι εγώ αρκετά, ώστε ν' αξιωθώ αυτή την τιμή, με τί ευλάβεια και συγκίνηση άγγιξα μόλις τὰ χείλη μου στα ιερά εκείνα άσπρα γένια, κοντά στο στόμα, πού μου φίλησε τὸ μάγουλο. . .

Ἔπειτα ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο. . . Ἄ, τί τρέλα γιὰ μᾶς τὰ παιδιὰ προπάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μετὸ « Σοφία ὀρθοὶ ἀκούσωμεν», βγάζαμε ὅλοι τὸ κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντές καμπάνες, καὶ μόλις ὁ παπὰς τελείωνε μιὰ περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτῆ — κουδουνίζαμε τρελά, χτυπούσαμε καὶ τὰ στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καὶ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος» — ντίν-ντίν-ντοῦγκ-ντοῦγκ-γκλάν-γκλάν. . . Κι ἔτσι ὡς τὸ τέλος, πού παρακαλοῦσα νὰ μὴν ἔρθῃ ποτέ. . .

Καὶ κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτὸ ἐντελῶς ζακυνθινό: Ἄφοῦ ἐβγαίναν τ' Ἄγια — ἴσως καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν θυμοῦμαι καλὰ — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρὸς καὶ σοβαρὸς Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τὸ παγκάρι τὸ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μετὸ οἰκόσημο* τῶν Λογοθετῶν, ἔρριχνε μέσα μετὸ κρότο ἓν ἀσημένιο τάλληρο, καὶ βροντοφωνοῦσε:

— Τὸ πασχάτικο τοῦ ἱερέως.

Ἔνας νεαρὸς Λογοθέτης, παιδὶ σχεδόν, τὸν ἀκολουθοῦσε στὴν περιφορὰ τοῦ δίσκου, κρατώντας ἓνα χαρτί κι ἓνα χρυσὸ μολυβάκι. Οἱ ἐνορίτες ἔρριχναν τὸ « πασχάτικο» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλληρο, ἄλλος μισὸ ἢ ἓνα ν α π ο λ ε ὶ ν ι*. Καὶ κάθε φορὰ ὁ Γαρμπούγιος, γυρίζοντας στὸν ἀκόλουθό του, τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καὶ τὸ ποσόν, πού ἐκεῖνος τὸ ἔγραφε στὸ χαρτί του. Στὸ τέλος πιά, τῆς περιφορᾶς, ὁ δίσκος ἦταν γεμάτος — ἄλλοι καιροὶ. . . ἄλλα πλούτη. . . — ἀπὸ χρυσὰ κι ἀσημένια νομίσματα. Καὶ ὁ Γαρμπούγιος τὰ ἔβαλλε μαζί μετὸ χαρτί μέσα σ' ἓνα μαντήλι, ἔμπαινε στὸ ἱερὸ καὶ παρέδιδε τὸ «πασχάτικο» στὸν ἱερέα.

Ἐγὼ λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ τὰ λεφτά, πού λίγο ἤξερα τότε νὰ ἐκτιμῶ — καὶ μήπως ἔμαθα κατόπιν; — ζήλευα τὸ παιδί, πού τὰ ἔγραφε. Καὶ φαντασθῆτε πιά τὴ χαρὰ μου καὶ τὸ καμάρι μου, ὅταν ἓνα Πάσχα, πού ὁ νεαρὸς Λογοθέτης δὲν ἦρθε στὴ λειτουργία — μοῦ φαίνεται πὼς ἔλειπε στὴν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἔμένα γιὰ γραμματικό του! . . .

Αὐτὰ τὸ πρωί. Τ' ἀπόγευμα καὶ τὸ βράδυ ἄλλα. . . "Ὅπως ἐδῶ κά-
 θε ἐκκλησία τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ βγάξει τὸν 'Επιτάφιό της, ἔτσι
 τότε στὴ Ζάκυνθο, τὸ ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἐβγάζε τὴν
 'Ανάστασή της. Λιτάνευε δηλαδὴ στὴν περιοχή της τὴν εἰκόνα τῆς 'Α-
 ναστάσεως, ποὺ ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα ἔμενε στὸ «τετράποδο». Μπροστά
 ἢ πελώρια σημαῖα — γιὰτὶ κάθε ἐκκλησία εἶχε τὴ σημαῖα της, μὲ ἄλ-
 λα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τὸ «καπίτολο» — ἀσημέ-
 νιος σταυρὸς σὲ ψηλὸ κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τὸ χρυσοκέντητο
 λάβαρο τῆς ἐκκλησίας — κατόπιν ἢ εἰκόνα κάτω ἀπὸ μιὰ κομπῆ οὐρα-
 νία — τὸ «μπαλδακίνο» — καὶ κατόπιν οἱ παπάδες, οἱ ψαλτάδες καὶ
 πολλὸς ἢ λίγος λαὸς κατὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν ἐνορία. Κι ἢ μεγάλη μου
 διασκέδαση ἦταν νὰ γυρίζω τὴν πόλη, κρατώντας τὸ χέρι τοῦ πατέρα
 μου καὶ νὰ βλέπω τίς ἀμέτρητες αὐτὲς μικρὲς λιτανεῖες, ποὺ πολλὲς
 φορὲς ἀπαντιοῦνταν, διασταυρώνονταν καὶ — τί παράξενο! — οἱ ἄνθρω-
 ποι, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴ μιὰ, ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους πρὸς τὴν εἰκόνα. . .
 τῆς ἄλλης!

'Αλλὰ ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντὶ νὰ γυρίζω τοὺς δρό-
 μους, γιὰ νὰ βλέπω τίς λιτανεῖες, νὰ πηγαίνω ν' ἀκούω τὸν ἑσπερινὸ
 (τὴν 'Αγάπη) καὶ ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τίς λιτανεῖες σὰ μεγάλος. Καὶ
 πήγαινα πάντα στὴ Φανερωμένη. 'Αλλῆ ἀπόλαυση ἐκεῖ, ἀληθινὰ αἰ-
 σθητικὴ, καλλιτεχνικὴ. Γιατί, καθὼς ξέρουν ὅλοι, ἢ Φανερωμένη τῆς
 Ζακύνθου εἶναι ἓνα θαῦμα ἐκκλησίας. 'Αληθινὰ ἓνας ναὸς « τῆς Δό-
 ξης τοῦ Θεοῦ » — ἢ τέχνη πρῶτα τὸν ἔκανε τέτοιο, ἔπειτα ὁ πλοῦτος
 — ὅπου οἱ « ἐστῶτες ἐν οὐρανῷ » ἐστάναι νομίζουσιν».

Κι ὁ ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα γινόταν τότε μ' ὅλη τὴν ἐπισημό-
 τητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατρκιῆς, ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος Δεσπότης, ποὺ
 θά 'λεγες πὼς ἢ ὠραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτὸν κι αὐτὸς γιὰ τὴν ὠραία
 ἐκκλησία. Ὁ σεβάσμιος ἐφημέριος, ὁ παπα - Στουπάθης, μὲ τ' ἀσημέ-
 νια μαλλιά καὶ γένια, φοροῦσε τὰ καλύτερά του ἄμφια, ποὺ μόνο ἢ
 Φανερωμένη τὰ εἶχε τόσο ὁμορφα καὶ τόσο πολυτελῆ. Τὸ ἴδιο καλο-
 ντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπάδες, καθὼς κι οἱ διάκοι. Διπλὸς χαρὸς ἀπ' τοὺς
 καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξῃ, εὐχοσμία, ἀκριβεία σ' ὅλα
 ἀπεριγραπτῇ. Καὶ προπάντων μουσικῇ. "Α! — τί μουσικῇ! 'Ακόμα
 μοῦ φαίνεται πὼς ἀνατριχιάζω, ὅταν ἀκούω τὸ « Τίς Θεὸς μέγας ὡς
 ὁ Θεὸς ἡμῶν » ἢ τὸ « Κύριε ἐκέκραξα », στίχους καὶ τροπάρια, ὅπως
 τὰ ἔψαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. 'Αμ οἱ ἀπαγγελίες ; Θὰ ξεχάσω

ποτέ τὸν προοιμιακὸ ψαλμὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε», ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ Κατραμιῆς, ἢ τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα», ὅπως τὸν ἔλεγεν ὁ παπα - Στουπάθης;

Ἄλλὰ ἡ ἀποθέωση ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ τὸ «Φῶς ἰλαρόν». Τί τὰ θέλετε! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ξαναγίνονται πιά. Χάθηκαν γιὰ πάντα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, ποὺ τὰ ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιὰ Φανερωμένη, ἂν μπορῆτε, βρῆτε μου τοὺς ἀρχιτέκτονες, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ξυλογλύπτες, τοὺς ἀσημοκαλιστὲς καὶ τοὺς χρυσοτέτες, ποὺ τὴν ἔκαναν, τὴ στόλισαν, φέρτε μου κι ἓναν Κατραμιῆ μετὰ τὸ ἐπιτελεῖο του νὰ τὴ λειτουργᾷ. Καὶ ἡ τελειότερη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ στὴν Ἀθήνα δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μετὰ μιὰ ζακυνθινὴ τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαине τελευταία ἀπ' ὄλες, τὸ δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γύρο, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ὅλος ὁ κόσμος. Ἄλλὰ χωρὶς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκὸ ἢ παλλαϊκὸ χαρακτῆρα. Καὶ στὸ γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, βράδῃ πιά, ἔκαιγαν «φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτὰ λαϊκά, ποὺ τὰ ἔκανε ὄχι ὁ «Φράγκος» — αὐτὸς ἔκανε μόνο τὰ πολυδάπανα καὶ τὰ θαυμάσια, ποὺ καιγόταν στὴν πλατεία τοῦ Γεωργίου Α', τὸ βράδῃ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλὰ κάποιος Παντελής. Ἄ, τί γούστο ποὺ ἔκαναν τὰ πολύκριτα «κάστρα» του καὶ τὸν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του — τὸ ἀνδρείκελλο, ποὺ ξερονᾶ ἀπὸ πάνω κι ἀπὸ κάτω σφυριχτὲς σπίθες καὶ πολύχρωμες καντηλομάνες! . .

«Ἡ ζωὴ μου σὰν μυθιστόρημα»

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(Ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ βίου του εἰς Σῦρον, ὅπου ἐγεννήθη, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Ὁδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου διέμεινε κατὰ περιόδους ἢ οικογένειά του καὶ εἰς Λονδίνον, ὅπου ἐγκατεστάθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη).

Ὁ καλὸς μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβὴν μου καὶ με συνώδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἐκεῖνος τὴν θλιβεράν του ἐντύπω-

σιν, ὅτε εἶδε τὴν ἐξησθημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου μὲ ὑπεδέχθη μὲ ἐνδειξίεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ὑπεκρίνετο ὅτι μὲ ὑπεδέχτο ὅπως καὶ ἡ μήτηρ μου, ὅτε μὲ ἀπεχωρίσθη. Ἄλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρὶς νὰ τὸ ἐνόησῃ.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τὸν βραχιονά της καὶ βήχων. Εἰς τὸ διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἀντικρυ δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου, καθρέπτῃς. Προτοῦ στραφῶ, διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τὸν καθρέπτην τὴν μάμμη μου, ὅπισθέν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τῆς ἀδημονίαν της. Δὲν ἀπέδειξα ὅτι τὴν παρετήρησα. Ὑπεκρινόμην καὶ ἐγὼ τὸν εὐθυμον. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθένειά μου.

Καὶ εἰς τὴν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἤμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμη καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὅπισθέν μου ἀγυιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καὶ ἐπὶ ἔτη πολλὰ διετήρησα τὴν ἰδέαν, ὅτι θ' ἀποθάνω νέος.

Εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅτε μετὰ τὴν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρόσ μου ἔγινα ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς καὶ τὸ στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσω, παρεκάλεσα τὸν ἰατρόν μου νὰ μὲ βεβαιώσῃ ἐὰν ἦτο πιθανὴ ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καὶ πέντε, παράτασις τῆς υπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μὲ ἐξήτησε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μειδιῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος, διὰ νὰ μὴ ζήσω καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀκόμη. Ἦμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἰατροῦ μου παρῆλθε πρὸ πολλοῦ, ὥστε δὲν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ υἰγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ κρᾶσις μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ διήλθα σῶος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέκτησα ἀνδρωθεὶς τὴν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποσκαπτούσας τὴν υἰγείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δὲν ἐφείσθη ὅσον ἔπρεπε. Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτὸς ἰατρός. Παρεκτὸς τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενὴς καὶ εὐπροσῆγορος*. Παρατηρήσας ἡμέραν τινὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὲ ἠρώτησεν ἂν ἀναγιγνώσκω τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην μου καὶ ἀπηρίθμησεν ὅλας τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς τοιαύτης κακῆς συνθηείας, παρακινῶν με νὰ τὴν παραιτήσω. Ἐπειτα, ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς:

— Δὲν ἀποκοιμοῦμαι ποτέ, χωρὶς ν' ἀναγνώσω.

Ἐννοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τὸ παράδειγμα καὶ ὄχι τὸ δίδαγμα τοῦ ἱατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὄρασις, ἐὰν δὲν χρησιμοποιηθῆται; Ἐὰν πεπρωταὶ νὰ χάσω τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ἄς ἔχω τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι τοὺς ἐχρησιμοποίησα.

* * *

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη μου μὲ ἔφεραν εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τὸ θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκήματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξὺ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κωμοπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δὲν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δὲ θέα ἐκ τῶν παραθύρων ὠραία καὶ πρὸς τὸ βουνὸν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθῆς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δὲ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδιατήματα τῆς Ὀδησοῦ.

Τὴν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνεν ὁ ζωογόνος ἀήρ τῆς Πρίγκηπου, ὅσον καὶ ἡ τρυφερὰ περιθαλψὶς τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τὴν μάμμη μου μὲ εἶχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάππον μου μὲ συνέδδεν ἡ ἀμυδρὰ μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἤμην τετραετὴς εἰς τὴν Σύρον. Ἐκτοτε διέμενον εἰς Ταγαρόκι, ὀπότεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς Ὀδησόον. Τότε, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τὴν Πρίγκηπον, τὸν ἐγνώρισα καὶ τὸν ἠγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μὲ ἠγάπα καὶ ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκὺς καὶ ἡμερος. Σπανίως ἠγανάκτει· τότε δὲ ἐκοκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὄχι ὅμως ποτὲ δριμεῖαι. Ἄλλως τὸν πάππον μου καθησύχαζεν ἀμέσως ἢ ἔτι πραυτέρῳ σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοὶ μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἦσθανόμην ὅτι εἶχα περὶ ἐμὲ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. Ἐν

τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιόθεν προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρὸς συγγενεῖς κατέστησαν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τρόπον τινὰ φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μὲ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῆ· φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατί ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγενεία.

* * *

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέθην διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Ἀπόστολον Θεοδωρίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος εἰς τὴν Λιβόρνον τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου, ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅ,τι μὲ εἴλκυεν ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἐλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμέ· ἴσως οἱ τιμῆσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας των ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δὲν βαρύνει ἡ πρεσβυτικὴ μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἄνοιξιν, ὁ δὲ συγχρωτισμὸς μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξασφαλίζει τὴν διάρκειαν τῆς μνήμης μας, μέχρῃ οὐ καὶ οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχε γεννηθῆ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δὲ ἐνθυμοῦμαι ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενῆς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, φύσει δὲ μελαγχολικός. Ἴσως ὄχι φύσει. Ἡ ἥρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τὸ σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τὸν Πλάτανον καφενεῖου. Ἡ ἔλλειψις ὑγείας καὶ χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἡσθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐργασθῆ, νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καὶ τὸ φιλάσθενον τὸν ἐδέσμευον. Τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δὲν διέκοψεν ὁ ἀποχω-

ρισμός μας, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ὀδησσὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἐνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λιβόρρον, ὁπόθεν μετηγάστεισεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐξ Ὀδησοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμὸς των εἶχεν αὐξήσει εἰς Ὀδησσὸν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου, ὀνομασθέντος Εἰρήνη, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρὸς μου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρητήσαμεν καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Σύραν, μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίαν.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νὰ μὴ διαχειμάσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἐὰν συνέτειναν καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπὴν. Ὁ Νικόλαος Μπαλλῆς, ὁ στύλος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῆ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ διάλυσις καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τοῦ εἰς Ὀδησσὸν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μὲ τὰ ἰδικά του μέσα καὶ ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν του ἐπωνυμίαν.

Ὅποια ἦσαν τότε τὰ χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δὲν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἐὰν ὁ πατήρ μου εἶχε τὰ πρὸς ἀπόκτησιν πλοῦτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλὰ ταῦτα μόνον δὲν ἀρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δὲν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἔχω παράπονον ὅτι δὲν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἐντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων καὶ μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἄλλως, ἐὰν δὲν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῆ εἰς περιωπὴν πλοῦτου, οὐδέποτε ἕμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του ἢ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογενειάν του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῆ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ἕμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ζῆν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν τέκνων του. Διὰ

τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε, καὶ ἀπολέσας ἀνέκτησε καὶ διέτηρησε τὰ μέσα ὕλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἄνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμά του — ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσω ἐμέναμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζὸς εἰς τὸ γραφεῖόν του, κείμενον μακρὰν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδῆς). Καὶ πάλιν πεζὸς ἐπανήρχετο τὸ ἐσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἄλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλεστέρα καὶ φρονιμωτέρα ἢ σύγκρισις ὄχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλβιωτέρους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεται τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ : « Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι ».

« Ἡ Ζωή μου », 1908

Δημήτριος Βικέλας

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΝΑ

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκωθῆκαν τὰ βουνά!
 Εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
 καὶ ἡ δόλια μου ματιὰ θολή,
 Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Εἶν' ἡ καρδιά μου κρῦσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,
 σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰ δοντρί, ποῦ στέκει ἀντίκρου στή χιονιά
 καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
 Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Βουίζει τὸ κεφάλι μου, σὰν τοῦ χειμάρρου τῆ βοή!
 Ἐσράθησαν τὰ χεῖλη μου καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή
 σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φιλί.
 Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Νὰ σὲ παιδέψ' ὁ πλάστης μου, καταραμένη ξενιτιά!
 Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιά,
 καὶ πίνουμε τόση χολή,
 ὅταν τὰ λέμε « ὦρα καλὴ » !

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Φυσᾶ βοριάς, φυσᾶ θρακιάς, γεννιέται μπόρα φοβερή,
 με παίρνουν, μάνα, σὰ φτερό, σὰν πεταλούδα τρυφερή
 καὶ δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ.
 Μάνα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχεῖα, σηκώνουν κῦμα βροντερό·
 θαρρεῖς ἀνάλωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα σὰ νερό,
 κι ἐγὼ τὰ κύματ' ἀκλουθῶ.
 Μάνα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Ὅσες γλυκάδες καὶ χαρὲς μᾶς περιχύνει ὁ ἐρχομός,
 τόσες πικράδες καὶ χολὲς μᾶς δίνει ὁ μαῦρος χωρισμός!
 Ὡχ! ἄς μποροῦσα νὰ σταθῶ. . .
 Μάνα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιὰ κι ἤρθε στὰ χεῖλη μου ἡ ψυχὴ!
 Δῶσ' με τὴν ἄγια σου δεξιά, δῶσ' με συντρόφισσαν εὐχὴ
 νὰ με φυλάη, μὴ χαθῶ.
 Μάνα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

« Ἀτθίδες Αὔραι », 1884

Γεώργιος Βιζυηνός

Τ' ΑΙΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιούς λησμονημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπὰς δὲν ἤρχετο νὰ τὸ λειτουργήσῃ. Ὁ βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνά τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῦμα λυσοῦ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Καὶ ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειῶ ριζωμένον

βαθιά εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι, λευκὸν καὶ γλαρόν ὡς φωλεὰ θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὀλον τὸν χρόνον παπὰς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινε ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ πτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθιά γένια, ἕνας γέρον ἱερεὺς, « ὡς νεοττὸς τῆς ἄνω καλλιᾶς τῶν ἀγγέλων », διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς - τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τίς φαμίλιες των τίς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἀνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρὸν τους, διὰ ν' ἀγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπὰς, μὲ τοὺς πτερουγίζοντας βοστρύχους εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινόμενην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήχτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ καὶ ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὀδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὁραῖες κοπέλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιᾶς ψιλοκεντημένες μὲ τοὺς χυτοὺς βραχίονας καὶ τὰ στήθη τὰ γλαφυρὰ ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδερφάκια των, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὲς φέρουν προικιά ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετιάν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο, διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντεύσουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῆ τὰ νερά, ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκριες, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν κηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῆ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρεβδία ἀρκετά, αἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρῖκια, εἰς τίς σκοῦνες των καὶ ἐμίσησαν* ἐπήγαιναν νὰ ταξιδεύσουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέττες « ἔδεναν » μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκίωνοντο εἰς τὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὐριος* ἀν ἦτο ὁ ἀνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκουμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λωστρόμος ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες* εἰς τὰ καπηλιά. Καὶ ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τῶρα ἀπὸ τὴν σκούναν, ποῦ ἦτο εἰς τὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ὁποῦ ἔφερε βόλτες-βόλτες καὶ ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον — τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος καὶ ἓνας ἐπιβάτης, ξένος καὶ ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ:

— Τώρα, στή στιγμή, νά, τώρα - τώρα θά φύγουμε.

Καὶ εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν. Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσα· αὐτὴ ὤφειλε νὰ προπορευθῆ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λωστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐψαλίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νὰ ἐσφίγγοντο, διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα ξανθὴν μακρᾶς κυματιζούσης κόμης, καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ἀσκήρια, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνῆρχοντο ἐπάνω εἰς τὴν ρεματιὰν τὸν ἐλιχοσιδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν αἰθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχες. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σὺνάξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιὰς τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβαλλε τὶς φωνές· ἔκανε τὸν κακό. . . ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι τῆς, τὴν ρόικαν τῆς, τ' ἀδράχτι τῆς, καὶ

ἦλθεν ἀπὸ τὸν ἅγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κύρ 'Αγγελοῦ, τοῦ ἐπιτρόπου. . . διὰ νὰ μαλώσῃ τίς γυναῖκες τίς εὐλαβητικέες, νὰ μὴ τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ καταλαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανεὶς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὄρμαθοὶ τῶν γυναικῶν, ὁμάδες - ὁμάδες, συγγενολογί, διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὸνυμα. "Ἦρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαϊρίδιά τους, —διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα — μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά. Καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰς κανδήλας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλέες, στρωτέες, καὶ εἶχαν κολλήσει ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, καὶ εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρια-Μαλαμίτσας, ἐστρώοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὴν χλόην καὶ ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα, ἐκεῖνα τ' ἄγρια, τ' ἀχτένιστα καὶ ἀπλοϊκά, ποῦ τίς ἐβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν:

— Κοίτα τίς! στὰ μάτια ἔκαμαν.

'Ὅστοςον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινοῦ ἀγνάντευαν. 'Ἰδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λημνιοῦ, εἶχε σηκωθῆ εἰς τὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ἤϊρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη καὶ ἐχώνεψε.

— Κατεῦδοιο καλό! 'Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ἡ πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ζάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. . . Στὸ καλό! Στὸ καλό!

'Ἰδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. 'Υπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δύο, αὐτὸ καὶ ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια.

— Στὸ καλό, πουλί μου, στὸ καλό!

'Ἰδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου. . .

— 'Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σας, ὡσὰν λαμπάδα τοῦ 'Επιταφίου, νὰ διώχῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατακόκκινα τελώνια*, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πινά* σου.

— Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλό καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλό!

Νὰ καὶ ἡ σκοῦνα τοῦ καπετὰν 'Αποθόλῃ τοῦ Βιλενδῆ, καινούργιο σκαρί. "Ἐπесе πολὺ γιολό, δὲν τὴν ἤϊρε καλὸ τὸ ἀπόγειο καὶ ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν φύλλοι, ποῦ πηδοῦν ἐμπρός καὶ ὀπίσω στὴν κουβέρτα.

— Δούλευέ τα, καπετάνιο μου! 'Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας! Στὸ καλό! Στὸ καλό!

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρὸ ὄρας καὶ ἡ τελευταία γολέτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσάτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνά τοὺς λόφους καὶ ἐβγαζαν καυκαλῆθρες καὶ μυρόνια καὶ ἔκοφταν φτέρες καὶ ἀγριομάραθα. Σιγά-σιγά κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνὸ καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζεν εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της καὶ ἔστειλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν караβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτὸς τίποτε ἄλλο δὲν ἤκούσθη, εἰμὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον:

— Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!

Περιοδικὸν « Τέχνη », 1899

Ἄλ. Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μὲ ἰδιαίτεράν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι συχνάζετε κατ' αὐτάς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὥραϊον ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Πάσχα :

Μαγδαληνὴ Μαρία
 προσέδραμε τῷ τάφῳ
 καὶ τὸν Χριστὸν ἰδοῦσα,
 ὡς κηπουρὸν ἠρώτα:
 « Κύριε, εἰ Σὺ ἐβάστασας αὐτόν,
 εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκας αὐτόν,
 καὶ γὼ αὐτόν ἀρῶ ».
 Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούει:
 « Μαρία, μὴ μου ἄπτου! »

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὴν ἐντύπωσιν, ποῦ μοῦ ἔκαμνεν, ὅταν ἤμουν παιδί. Τὸ ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικὸν ἐκκλησιάκι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακὰς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρῶι, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαινα μὲ τὸν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνὴν ὑψιφώνου, καὶ εἰς τὸ τροπάριον αὐτὸ ἐζήντλει ὄλην του τὴν τέχνην, τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν τρυφερότητα. Ἦμπορῶ μάλιστα νὰ εἶπω, ὅτι ψάλλον παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχνηται τοῦ ἔσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τὸ « Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἔθηκας; » διέκρινες ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ κατείχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἢ ἐρωτῶσα Μυροφόρος, τὴν ἀγωνίαν της, τὴν θλίψιν της, τὴν ἀγάπην της πρὸς τὸν νεκρὸν Διδάσκαλον, ἀκόμη καὶ τὴν κούρασίν της. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἢ μετ' ἀγάπης καὶ γλυκύτητος αὐστηρά, ἢ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου: « Μαρία, μὴ μοῦ ἄπτου!»

Καὶ τέλος τὸ ἐξαφνικὸν καὶ ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγκρο:

« ὦ, θείας, ὦ, φίλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς! »

μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ψάλτης κατάρθωνε νὰ μεταδίδῃ ὅλην τὴν χαρὰν, τὴν ἐκπλήξιν, τὴν ἔκστασιν*, τὸ δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε. . .

Τί ἐντύπωσις! . . .

Ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ ἐξωκκλησίου, ἀντίκρου μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καὶ πέρα κυανᾶ βουνά. . . Ἐμπρὸς - ἔμπρὸς ἕνας κῆπος θαυμασίως στολισμένος ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θὰ εὕρισκετο τὸ κενὸν τώρα μνήμα τοῦ Κυρίου. . . Καί, ἀκούων τοὺς γλυκεῖς στίχους μὲ τὴν γλυκεῖαν ὑποβλητικὴν μελωδίαν, — καὶ δὲν φαντάζεσθε τί ὠραῖα ποὺ ψάλλεται αὐτὸ τὸ τροπάριον εἰς τὴν πατρίδα μου! — ἀνέπλαττα μὲ τὴν παιδικὴν μου φαντασίαν ὅλην τὴν σκηνὴν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἐβλεπα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρὸν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τὰ νῶτα, ὀσφραϊνόμενον ἴσως ἐν δροσόρρυτον* αὐγινὸν τριαντάφυλλον. . . Ἐφантаζόμενον ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μὲ ἄνθη καὶ ἀρώματα διὰ τὸν τάφον, τὸν πλησιάζει, τὸν ἐρωτᾷ καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐρώτησιν τὸν ἐγγίξει, τὸν κτυπᾷ οἰκείως εἰς τὸν ὄμον. . . Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τὰ χέρια:

— Μαρία! μὴ μ' ἐγγίξης! . . .

Καὶ παρουσιάζει συγχρόνως τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν γυναῖκα, ἤρεμον καὶ αὐστηρόν, χωρὶς μειδίσμα, ἀλλὰ ἀγῆκαλον, θεῖον, μὲ τὴν λάμψιν, μὲ τὴν αἴγλην ἐνὸς Θεοῦ. . . Ἡ Μαρία ἀφῆγει νὰ τῆς πέσουν τὰ ἄνθη καὶ τὰ δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τὴν φωνήν, ἀνεγνώρισε τὸ πρόσωπον. . . Ὁ δῆθεν κηπουρός, ὁ περιπλανώμενος εἰς τὸν πρῶτον ἀνοιξιᾶτικόν κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τὸν ὁποῖ-

ον προχθές είδεν έσταιρωμένον, χθές νεκρόν, και σήμεραν έπαναβλέπει ζώντα! Ποιον θάμβος και ποία χαρά!

"Ω, αυτό τὸ τροπάριον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκπληκτικῆς σκηνῆς εἰς τὸν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τὴν ιδέαν τοῦ θαύματος και ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, πού ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ Πάσχα και κατόπιν. . . Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ὑποβολὴν και μ' ἔκανε νὰ βλέπω, μαζί μὲ τὴν Μαρίαν, τὸν ἀναστάντα Χριστόν.

Και σήμεραν ἀκόμη, τὸ Πάσχα, αὐτὴ ἡ παιδικὴ ἀνάμνησις, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τὴν ιδέαν τοῦ θαύματος και ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως.

Περιοδικὸν « Διάπλασις », 1911

Γρηγ. Ξενοπούλος

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

"Εφυγα σχεδὸν παιδί και ξαναγυρίζω σχεδὸν γέρος. Δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια ἡ κακὴ μου μοῖρα μὲ κράτησε δεμένο στὴ ξενιτιά, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε και μ' εὐτυχίες πλανερές. Εὐτυχίες και δυστυχίες τὸ ἴδιο μ' ἀλυσόδεναν και μὲ στεροῦσαν τὴ μεγάλη εὐτυχία τῆς πατρίδας, πού δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια τὴν ὄνειρευόμουν στὸν ὕπνο και στὸν ζύπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοῖρα και μοῦ εἶπε: Πήγαινε! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θὰ πάω! . . .

Νά, μπῆκα στὸ πλοῖο μὲ τὸ καλό, και τὸ πλοῖο ξεκίνησε μὲ τὴν πλῶρη πρὸς τ' ὄνειρό μου. . . Ἡ θάλασσα λάδι. . . Αὐριο τὸ πρῶι θὰ προβάλλουν μπροστά μου τ' ἅγια χῶματα.

"Αἄξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, και σιγά - σιγά ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τὸ μικρὸ πλοῖο παράδερνε και χοροπηδοῦσε ἀπάνω στὰ μανιασμένα κύματα. Μὲ δυσκολία ἡ πλῶρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό μου. Τὰ πλευρὰ δέρονταν ἀλύπητα και τὸ θαλάσσιο ξύλο ἀναστέναζε, σὰν ἄνθρωπος, και τριζομανοῦσε νὰ σπάση.

Στὸ θυμὸ ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλπιστο, πού εἶχε σαστίσει και τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἔβλεπα μὲ τρόμο τὸ θυμὸ τῆς Μοίρας μου.

Τὸ μετάνιωσε λοιπὸν ἢ φθονερή, ποῦ γιὰ μιὰ στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἤθελε τώρα νὰ με βουλιάξει;

Ἔτσι θὰ ἦταν· ἡ Μοῦρα δὲν θὰ ἤελε νὰ ξαναἰδῶ τὴν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θὰ με κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἀλυσοδεμένο; Ἐκοίταξα τὸν οὐρανὸ ἀπελπισμένως.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμὸς μου, ποῦ κι ἡ Μοῦρα ἢ ἴδια πρέπει νὰ με λυπήθηκε. Εἶδεμὴ, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἄνεμος καὶ πῶς κατέβηκε τὸ κύμα καὶ πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί;

Ὡς τὸ βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. Ἡ νύχτα πέρασε ἡσυχῆ καὶ μετὸ γλυκοχάραμα σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἀνέβηκα στὸ κατάστρωμα. Ἡ θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα με στριφώματ' ἀσημένια, καὶ μπροστά, μέσα στὴν αὐγινὴ ὀμίχλη, οἱ κορυφὲς μακρυσμένων ἀέρινων βουνῶν.

Ὁ ἔλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. Ὁ αὐλακας, ποῦ ἄφηγε πίσω του τὸ γρήγορο πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρὸς τ' ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιὰ δυὸ ὥρες, καὶ τ' ὄνειρό μου γίνεται πρᾶγμα.

—Ὁ ἥλιος!

Καὶ μαζί του ἡ Ζάκυνθο προβάλλει ἀπὸ τὸ γαλανὸ καὶ χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιὰ λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρὶς χάρη καὶ χωρὶς σχῆμα, καὶ κάτι βουναὶ ἀπὸ πίσω, ποῦ μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μες στὰ σύννεφα. Τὸ πράσινο, τὸ ὄνειρευτό, τὸ πολυύμνητο ζακυνθινὸ πράσινο, δὲν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμιὰ μυρωδιά, οὔτε κίτρων, οὔτε μπουγαρινιῶν*, οὔτε ρόδων δὲν φέρνει ἀκόμα ὡς τὸ κατάστρωμα ὁ πρῶινός ἀέρας. Καμιὰ ὁμορφιά.

Ἄ! τὴν κακὴ Μοῦρα! Μοῦ μάγεψε τὴν πατρίδα καὶ μοῦ τὴν ἔκανε ἄσχημη. Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μετὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ξαναἰδῶ. Τὰ μάτια μου δακρύζουν ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ λύπη. Μιὰ βαθιὰ, μυστικὴ ἀπογοήτευση κρατεῖ τὴν καρδιά, ποῦ σπαρατᾶ. . .

Ἄλλὰ γιὰτί τόσο βιαστικός κι ἀνυπόμονος;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγά - σιγά νὰ στολιζέται με στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. Ἡ ὄψη της παίρνει λίγο - λίγο γραμμὲς μαλακὲς, καμπύλες με χάρη καὶ μ' ὁμορφιά. Ἀγαπητὰ μου χρώματα καὶ σχήματα, ἄρχισα νὰ σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναι, εἶστε ὠραῖα, ὅπως σᾶς

ἤξερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα. . . Στὴ μακρουλὴ κιτρινάδα, καταμεσῆς, διακρίνεται ἓνα ζωηρὸ κόκκινο σημάδι. Λές και κάποιος ἄγριος θεὸς ἔχωσε τὴ ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος και τρύπησε τὴ γῆ, κι ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγὴ εἶναι μεγάλη, βαθιά. Τὸ αἷμα τρέχει ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ ἡ κοκκινάδα ἐκείνη μοῦ τραβᾷ τὸ μάτι και τὸ λογισμό και μοῦ τὰ καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ σὰν πληγὴ ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, ποὺ μ' ἐμάγεψε νὰ γράψω τὸ ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

“Ὀλ’ ἡ πατρίδα σὲ μιὰ γυναίκα :

Ἡ μάνα μου μὲ περίμενε στὴν ἀποβάθρα.

Σὲ λίγο πατῶ τ’ ἄγια χῶματα και βρίσκομαι στὴν ἱερὴ ἀγκαλιά.

“Ὅταν τὴν εἶδα ἐκεῖ — ἀναλλοίωτη, ἀγέραστη, σὰν τὴν ἐλπίδα ποὺ ἔτρεφε και τὴ ζωογονοῦσε — νὰ στηρίζη τὸ λιγνὸ μαυροφόρο κορμί στὸ κάγκελο τῆς σκάλας και νὰ κοιτᾷ πρὸς τὸ πλοῖο, μοῦ φάνηκε πῶς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα και μέρα, μὲ περίμενε ἐκεῖ, στὴν ἴδια θέση. . .

Μὴν κλαῖς, μανούλα μου γλυκιά! Τῆς χαρᾶς σου τὸ δάκρυ μοῦ σπαράζει τὴν ψυχὴ. Ἀλήθεια, σ’ ἔκαμα νὰ περιμένης πολὺ. . . Μὴ μοῦ τὸ λές, τὸ ξέρω. . . Μὰ δὲ φταίω ἐγώ, μάνα, και μὴ μὲ μαλώνης. Φταίει ἡ Μοῖρα. Ἐκείνη μὲ κράτησε ἀλυσοδεμένο ὡς τώρα, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες και πότε μ’ εὐτυχίες πλανερές.

Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, ναί, εἶν’ αὐτὴ, ποὺ αἰσθάνομαι τώρα στὴν ἀγκαλιά σου. “Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δὲν εἶν’ ἄλλη ἀπὸ κείνη, ποὺ θὰ σ’ ἐμπόδιζε ν’ ἀκολουθήσης τὸ δρόμο σου και τὸν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχὴ ἐσὺ και τὰ καταλαβαίνεις. . . Δὲν ἐστάθηκα στὴ ζωὴ μου εὐτυχισμένος, μὰ μπόρεσα ν’ ἀκολουθήσω τὸ δρόμο και τὸν προορισμό μου. Ἴσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νὰ εἶν’ αὐτὴ. Πικρὴ εὐτυχία, ποὺ μοῦ κοστίζει τὸ χωρισμὸ τῆς μάνας και τῆς πατρίδας. Μὰ ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ’χη κανεῖς! . .

10 Ἰουνίου.

Στὸ πλοῖο πάλι γιὰ τὴν ξενιτιά. Καὶ ποῖός ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι!

Θεὲ μου, μαλάκωσε τὴ σκληρὴ μου Μοῖρα, νὰ μὲ ξαναφήση, τουλάχιστο γιὰ νὰ πεθάνω. . . α”Αχ, ἄς μὴ μοῦ δώση εἰς ξένην γῆν τὸν τά-

φον!» 'Αλήθεια, Κάλβε. «Είναι γλυκός ο θάνατος, μόνον όταν κοιμώμεθα εις τήν πατρίδα. . .».

«Διηγήματα» Σειρά Γ', 1900

Γρηγ. Ξενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέρσι τὰ ἐγγόνια στήν πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καί λάμπουν τώρα ὀλόασπρα μέσα ἀπ' τὰ ζαρωμένα, ξεφλουδισμένα ἄχρωμα χεῖλη.

Μὰ τὰ σβησμένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δὲν καλοβλέπουν τὰ ἐργόχειρά της, τὰ πέντε ἐγγόνια, πού τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δὰ ἡ μακαρίτισσα ἢ μονάκριβή της κόρη. . . Τὴν ἔκλαψε τότε καί τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὰ μάτια της. Μὰ ὄχι μόνο δάκρυα, ὄχι.

Ἡ γιαγιά κατάλαβε πὼς ἔπρεπε τὰ παιδιὰ νὰ μεγαλώσουν, ἔνωσε τὸ παράπονο τῆς ὑστερνῆς ματιᾶς τῆς κόρης της, τὸ ἔνωσε καί πῆρε τὸ βελονάκι της στήν ἀρχὴ μ' ἓνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μὲ δυό, δούλευε ἐκεῖνη τὴν μπιμπίλα* τὴν πολυανθισμένη, πού οἱ ξένοι, πού ἔρχονταν νὰ περάσουν τὸ καλοκαίρι στὰ Θεραπειά* τὴν ἔβλεπαν κι ἔλεγαν, πὼς κι αὐτὴ ἢ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἓνα ἀπ' τὰ θαύματα τοῦ Βοσπόρου.

Γιατὶ στὸ Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτὸ τὸ ξακουστὸ ἐργόχειρο, πού πολλὲς ἐργάτριες δόξασε, μὰ καί πού δὲν καλυτέρευσε τὴν τύχη τους.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ χαμόσπιτα, καί στῆς γιαγιᾶς τὸ σπίτι βλέπει κανεὶς μετάλια τιμητικὰ ἀπὸ ἐκθέσεις.

Καί λίγο - λίγο τὰ ἀνθὴ τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καί ἄλλα ἀνθὴ: τὰ ἐγγονάκια, καρπούς ὠραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ γράμματα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ τὰ λίγα χωράφια τους, καί μὲ τίς φράουλες, πού ἔστειλε στὰ ξένα, τίς ἀνοιχτόχρωμες φράουλες τίς σπορογυλιές, ἄρχισε νὰ διατηρῇ τὸ σπίτι καί ἦταν καιρὸς, γιατί ἡ γιαγιά δὲν καλόβλεπε. Καί τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρά, καί τὸ μικρό, πού τ' ἄφησε ἢ μανούλα του βυζανιάρικο, ἔγινε κι ἐκεῖνο ἔξι - ἑφτά χρονῶν ἀγόρι.

Ἔμαθε καί νὰ διαβάζῃ ἀργὰ - ἀργὰ τὰ μεγάλα γράμματα.

Πὼς τὴν ἀγαποῦσε τὴ γιαγιά! πὼς τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι. Πὼς τὴν

καμάρωναν, σάν ἔλεγε παραμύθια, καὶ πῶς χαίρονταν, σάν τὴν ἔβλεπαν νὰ τρώη φουντούκια μὲ τὰ δόντια τὰ δλόασπρα.

Μὰ τὸ μικρὸ εἶχε ἓνα σχέδιο καὶ δὲν ἔλεγε σὲ κανένα τίποτε. Φύλαγε νὰ ἔρθη ἡ ὥρα ἡ καλή.

“Ὅταν ἡ γιαγιά τὸν ἔπαιρνε ἀπ’ τὸ χεράκι καὶ ἀνέβαινε τὸ δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιὰ νὰ πᾶν στὴν κρύα βρύση, τὸν ἄφηνε νὰ παίξῃ μὲ τὰ χαλίκια καὶ χανόταν καὶ γύριζε μὲ τὰ μάτια πρὸ κόκκινα καὶ χεῖλη πρὸ ξέθωρα. Ἦξερε πῶς πήγαινε στὸ μνήμα τῆς κόρης της νὰ κλάψῃ.

Καὶ τὰ μάτια τῆς γιαγιάς σὲ κάθε τέτοια ἐπίσκεψη ἔσβηναν πρὸ πολὺ. “Ὅταν γύριζεν ἀπ’ τὴν κρύα βρύση, δὲν μπορούσε νὰ ἰδῇ τοὺς πράσινους λόφους ἢ καημένη ἢ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πήγαιναν στὴν Ἁγία Παρασκευή, μπορούσε νὰ ἰδῇ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Ἑλληνα, ποὺ παραφυλάγει ἐκεῖ στὸ ἀνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νὰ καταπιῇ τὰ θεριά, ποὺ προβάλλουν ἀπ’ τὸ βοριά. Τίποτα ἢ γιαγιά δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ.

Καὶ ὅταν ὁ δεῦτερος ἔγγονος μὲ τὴ γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνῃ βράδου - βράδου περήφανος τὴ γιαγιά καὶ τὸ ἀδερφάκι του νὰ ἀναπνεύσουν τὸ μυρωμένο ἀγέρι, ἢ γιαγιά δὲν βλέπει τὸ εὐμορφο ἡλιοκαμένο πρόσωπο τοῦ ἐγγονοῦ.

Καὶ τὸ μικρὸ πικραίνεται καὶ τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μὰ ἔχει καὶ τὸ σχέδιό του.

“Ὁ μεγάλος ἀδερφός, ὁ Μανόλης, ἀρραβωνιάστηκε μὲ τὴν εὐχή τῆς γιαγιάς. Τὶς Ἀποκριὲς θὰ ἔρθη ἡ νύφη νὰ ξεκουράσῃ ἀπ’ τὸ νοικοκυριὸ τὴ γιαγιά.

Μιλοῦνε τ’ ἀδέλφια καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς γιαγιάς, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τοῦ μικροῦ· κοντεύει ἡ πρωτοχρονιά.

“Ὁ μικρὸς πετιέται, μὲ μάτια δλόλαμπρα.

— Γιὰ τὴ γιαγιά, ἐγὼ θὰ σᾶς μιλήσω. Ἐγὼ δῶρο δὲν θέλω. Πέρσι τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιάς δόντια. Φέτο. . . πέστε στὸ μεγάλο τὸ γιὰ τρὸ καὶ ρωτήστε, δὲν μπορούνε τάχα αὐτοί, ποὺ κάνουνε δόντια, νὰ κάμουνε καὶ μάτια νὰ βλέπῃ ἢ γιαγιά μου ; Ἄχ! ὄλοένα σβήνουνε τὰ μάτια της. Σὲ λίγο, σᾶς τὸ λέω, καὶ τὸν ἥλιο δὲν θὰ βλέπῃ. Ἐμένα ὄχι φέτο, ποτέ μου μὴ μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καὶ ἂν οἱ γιατροὶ δὲν μπορούν νὰ τὰ κάμουν, ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ τὴν πᾶ-

τε στη Βαγγελίστρα νά τήν κάμη νά βλέπη, γιά νά ἰδῆ ἔμένα, πὼς ἔχω
τὰ χρυσὰ μαλλιά καὶ τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθῆ.

Τ' ἀδέρφια δὲν εἶπαν τίποτα.

Ἔνοιξε σιγὰ - σιγὰ ἡ θύρα· ἔτριξε τὸ πάτωμα ἀπ' τὸ βαρὺ βῆμα τῆς
γιαγιᾶς, καὶ σὰν νά εἶχε μάτια, ἴσια ἔτρεξε στὸ Γιωργάκη της, τὸν ἀγκάλιασε,
τὸν φίλησε καὶ εἶπε:

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλὰ χεῖλη τὸ λένε χαϊδευτικά « μάτια μου », μὰ τῆς γιαγιᾶς τὰ
χεῖλη ἔχουν ἄλλη σημασία. Ναι « μάτια της! » Ἔκανε τὸ σταυρὸ της,
εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ καὶ χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατὰ:

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

Ἔοι ἐκλαίαν. Ἄχ, ἀπὸ τέτοια δροσερὰ γλυκὰ δάκρυα δροσιζον-
ται τὰ μάτια...

« Διηγήματα », 1908

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιὰ σέ τὸ πρῶτο κλάψιμο,
γιὰ σέ τὸ πρῶτο γέλιο —
ἐσὺ ἔσαι τὸ θεμέλιο,
ποὺ χτίζεται ἡ ζωή.

Γιὰ σέ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη κρίση —
ἐσὺ ἔσαι ἡ θεία βρύση,
ποὺ λούζεται ἡ ψυχή.

Γιὰ σέ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σέ τὸ πρῶτο χᾶδι —
ἐσὺ ἔσαι τ' ἅγιο ὑφάδι,
ποὺ ὑφαίνεται ἡ ζωή.

Γιὰ σέ τὸ πρῶτο βάδισμα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσὺ ἔσαι ὁ ἥλιος πάλι,
ποὺ λάμπει στὴν ψυχή.

Γιὰ σέ τὸ πρῶτο τάξιμο,
γιὰ σέ τὸ πρῶτο δῶσμα*,
ἐσ' εἶσαι τ' ἄγιο κλῶσμα,
ποὺ κλώθεται ἡ ζωή.

Ἐφημερίς « Πρωΐα », 1937

Γ. Ἀθήνας

4. ΠΑΛΔΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αί πρώται 16 στροφαι)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὕψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὺν πρώτῳ ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ πῆ.

Ἄργειε νὰ ἴθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ἔλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ἴσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμνε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαιε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότε ἐσῆκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάϊματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω, ὅτι ἔβγαίνεις κρυφά
νὰ γυρεύεις εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνάτ'.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ*.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
 ἀλλ' ἀνάσαση καμιά·
 ἄλλος σοῦ ἔπαξε βοήθεια
 καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὀμέ! στὴ συμφορὰ σου
 ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
 « σύρε νά ἔβρης τὰ παιδιὰ σου,
 σύρε », ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδᾶρι
 καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
 ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι,
 ποὺ τῆ δόξα σοῦ ἐθυμεῖ.

«Ἐκδοσις α' 1824 εἰς Μεσολόγγιον»

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
 ἢ τρισάθλια κεφαλῆ,
 σὰν φτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
 καὶ εἶναι βάρος του ἢ ζωῆ.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
 κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
 ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
 ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἐτερον ἀξιωμαθὸν κατάστημα, ἂν καὶ πάντῃ ἄλλου εἶδος, ἀξιωμαθὸν ἰδίως διὰ τὴν εὐκολίαν, ἣν παρεῖχεν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐπεκλήθη ἀπὸ τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καὶ ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἕκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δὲ διὰ δαπάνης ἀδράς ἐντὸς ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομα διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἣτις εἶχεν ὡς ἔπεται· «Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῦ σωτήρσιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ἐπιδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καὶ πολυώροφος ὧν εἶχεν

ὕψος 300 πήχεων, ὡς βεβαιοῦται· ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπτόμενος φανὸς ἦτο, ἐὰν πιστεύωμεν τὰ λεγόμενα, ὄρατός εἰς ἀπόστασιν 7 1)2 γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δὲ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἴνα δώσωμεν ἔννοιάν τινά τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν ἐκτὸς 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὕλικὸν δὲ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλείων χρυσόπρυμα καὶ χρυσέμβολα.

Ἄλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδονται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσί τινά, τὰ ὅποια καταπλήττουσι μὲν τὸν κόσμον διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγεθος ἀποβαίνουν ἀχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκευάσεν, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους, ναῦν εἰκοσῆρη, δηλαδὴ ἔχουσαν εἴκοσι σειρὰς ἔρετῶν ἑκατέρωθεν, ἐνῶ αἱ συνήθως ἐν χρήσει νῆες ἦσαν πεντήρεις ἢ ἑπτήρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ πελώριον πλοῖον, τὸ ὅποιον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατάρθωσεν νὰ πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος δῶρον πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Αἰγύπτου.

Ἄλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησεν νὰ ὑπερτερῆσῃ τὸν κολοσσὸν ἐκείνον κατασκευάζων τεσσαρακοντῆρη· καὶ ἐναυπηγῆθη λοιπὸν οὕτω τὸ μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτὲ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἦτο, ἦτο τερατῶδες τι κατασκευάσμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νὰ προσθέσωμεν ὅτι, διὰ νὰ κινηθῇ, ἀπηρτῶντο πολλαὶ ναυτῶν καὶ ἔρετῶν χιλιάδες, καὶ ὅτι περιελάμβανεν, ἐκτὸς τοῦ ναυτικοῦ ὀμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

* * *

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα προϋποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαυροὺς μεγάλους. Τῶ ὄντι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας

ἐκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως. Ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ Θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δευτερός τῶν Πτολεμαίων, συνεποσοῦντο εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 740.000 ταλάντων, ἤτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τὸ ἀλεξανδρινὸν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τὸ Σολῶνιον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινὲς ὑπέλαβον ὅπως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλὰ παρεκτός ὅτι ὁ Ἀππιανὸς βεβαιοῖ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν, καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικὸν καὶ ἂν φαίνεται, δὲν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἐκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαιοῖ ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμὴν. Ὁ ποιητὴς Θεόκριτος, περιγράφων τὴν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν ἐν τῷ 17 εἰδυλίῳ, ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδειίας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καὶ κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σφύζονται δὲ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ἃς, ἕνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐδαπανήθησαν τοσαῦτα πολῦτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δὲν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

Τὸ πάντων ὅμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρὸ τῶν Πτολεμαίων περιοριζέτο εἰς μόνην σχεδὸν τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἕκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῆται τὸ Ἰνδικόν, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνον ἔδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ συνεπλήρωσαν τὴν ἀσυντέλεστον μείνασαν διώρυγα Νεκῶ τοῦ Ψαμμιτίχου καὶ κατεσκεύασαν τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καὶ Μυδὸς ὄρμου εἰς Κοπτὸν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αὐθις ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου· τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἐποντοπόρουσαν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκεῖθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλεῖστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον

καί, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Ἐρυθράν, ἐξεπέμποντο περαιτέρω πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὡστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. εἶναι δὲ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτομελαίων, τόσῳ δαφιλέστεροι εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », 1862

Κων. Παπαρηγόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(Ὁ ποιητὴς φαντάζεται, ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνελαβε τὴν προστασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν χαιρετίζει καὶ λέγει τὰ προφητικά αὐτὰ λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸν μέλλον τῆς).

- «Χαρὰ σ' ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχισμένη !
 Καμιά μεριά σ' ὄλη τὴ γῆ, καμιά στὴν οἰκουμένη
 δὲν ἦρε τέτοιο φυλαχτὸ σὰν τὸ δικό μου μάτι.
 Ἄπ' ἄλλες χῶρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
 5. καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη
 σὰν ἄνεμο καὶ σὰν αἶτὸ καὶ σύννεφο κι ἀστέρι.
 Ὅμως σ' ἐσέ τὸ θρόνο μου αἰώνια θεμελιώνω
 καὶ ρίζωσ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χώματά σου μόνο,
 σὰν τὸ βαρὺ Λυκαβηττό, ποὺ ζαφνικὰ μιὰ μέρα
 10. ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίζωσ' ἐδῶ πέρα.
- Μὲς στὴ χαρούμενη ζωὴ, ποὺ σὲ περικυκλώνει,
 μέσα σ' αὐτὴν παντοτινὴ τὴ δύναμή μου κρύβω,
 ὅπως θὰ κρύψουν στίς μυρτιές* μιὰ μέρα, τὰ σπαθιά τους
 δυὸ παλληκάρια ἀθάνατα, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσουν.
 15. Στοῦ λουλουδέσιου σου Ἰμηττοῦ τὰ δροσισμένα πλάγια
 τ' ἀγνὸ τὸ μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
 ὅσο ποὺ νὰ ῥθῆ μιὰ στιγμὴ τὸ δρόμο νὰ τοὺς δείξω
 νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνα τὰ χεῖλη.
 Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴν κορφὴ τὰ μάτια τους γυρνώντας

20. τῆς τέχνης τὸ μυστήριον θὰ παίρνουν οἱ τεχνίτες.
 Στὰ μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἐμορφιάς ὁ κόσμος!
 Θὲ νὰ βῆγῃ ἀπὸ τὰ βάθη της μιὰ μέρα ὁ Παρθενώνας.
- Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἐλευσίνας κάμπος,
 κι ὁ Πάρνης μὲ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
25. κι ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστέφανη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
 Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καὶ ὁ γαλανὸς ἀέρας,
 ποῦ σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερὴ τὴ νιότη,
 κι ἴσα σ' ἐμὲ γοργὰ τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς ὑψώνει.
 Δικὴ σου εἶναι κι ἡ θάλασσα, ποῦ θὰ τὴν αὐλακάνουν
30. μιὰ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξακουσμένα
 καὶ θὰ σκορποῦν σ' ἄλλες μεριές καὶ χῶρες τ' ὄνομά σου
 καὶ τρόμος θὰ εἶναι στοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλια στὶς Νεράιδες !

Κι εἶναι δική σου ἐτούτ' ἡ γῆ, ὅπου γεννᾶει περίσσια
 σῦκα χλωρά, στάχνα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.

35. Ἐέρω μεριές, ὅπου οἱ καρποὶ χλωρότεροι φυτρώνουν,
 μὰ ἐσ' εἶσαι ἡ πλουσιώτερη, γιατί καμιά δὲν ἔχει
 σὰν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς· καρποὶ σου οἱ Ἀθηναῖοι !
 Σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα* γλυκιὰ τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
 κι ἐγὼ σᾶς δίνω τὴ βαθιὰν ἀγάπη τῆς πατρίδας·
40. ἀσβηστη, ἀγνή, πρωτάκουστη ἀγάπη τῆς πατρίδας,
 ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, ποῦ ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα !

Γι' αὐτὴν μιὰ μέρα κι ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιάς σας,
 θ' ἀφήσῃ κάθε ἀνάπαψη καὶ κάθε μεγαλεῖο,

- καὶ θὰ διαλέξῃ δρόμο του τὸν δρόμο, ὅπου φέρνει
45. ἴσα σ' ἀχόρταγο θεριὸ τῆς μακροσυμένης Κρήτης.
 Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατιὰ βασιλικὴ χλαμῦδα
 θὰ τῆνε κάμη σάβανο νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.
 Γι' αὐτὴ γεννᾶει σὰν κεραυνούς τοὺς στίχους τοῦ Ὁ Αἰσχύλος,*

γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,

50. κι ἀπάνου κι ὡς τὸν Ὀλυμπο φτερώνεται ὁ Φειδίας*
 καὶ ξαγναντεύει* τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ σκαλιστήρι

τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.

Γι' αὐτήν οἱ νιοὶ θὰ ὀρκίζονται παλληκαρίσιον ὄρκο,
κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιά ὀρμητικὰ κινώντας :

55. « Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ τὰ ντροπιάσω,
καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω,
καὶ τὴν πατρίδα μιά φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω,
καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θὰ κατατρέχω τὸ κακὸ, θὰ σφάζω τὸν προδότη,
κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε* με, θεοὶ μου !..»

Θ' ἀνάψω τρέλα περισσὴ στὰ περσικὰ κεφάλια,
θὰ φέρω ἀσκήρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάρη,
μὲ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θὰ κρύψω τοὺς γιालοὺς σου,

65. καὶ τότε τὸ κοντάρι μου τρομαχτικὰ κινώντας,
καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
θὰ πολεμήσω ἀδερφικὰ στὸ πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
Καὶ θὰ περάσουν οἱ γενιές καὶ θὰ διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
καὶ στὰ βαθιὰ σου τὰ νερά καὶ στὰ ψηλὰ βουνά σου.
70. θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καὶ θὰ γρικιέται* ἀκόμα
ὁ ἀπελιπισμένος ὁ δαρμός, τὸ σκούξιμο τοῦ Εἰρέξη,
γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νὰ τρεμοκοκαλιάζουν !..»

Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
καὶ στὰ βουνά καὶ στὶς καρδιές ἀντιλαλοῦν ἀκόμα

75. τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριον ὀλογοματά.
Ποτὲ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιά δὲν εἶχαγε γρικήσει*
τέτοια βροντή, ποῦ μέσα της τέτρα οὐ νὰ κλῆ ἀρμονία,
καὶ σάλπισμα, ποῦ νὰ μιλή καὶ νὰ ξεφανσεύω
σὲ βάρη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούργιο κόσμον !

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀπελπισία νὰ ἐσπρωξε τότε τοὺς Ἕλληνες ν' ἀναλάβουν ἓνα τόσο ἄνισο ἀγώνα, γιατί ἐβλεπαν πὼς ἦν λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τὰ συμπολιτειακὰ στρατεύματα, μ' ἀρχηγὸ τὸν γενναῖο στρατηγὸ Δάιο, ἀντιμετώπισαν τὰ ρωμαϊκὰ γιὰ τελευταία φορά λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ἀγωνίσθησαν ἡρωϊκὰ. Ἀλλὰ ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καὶ πολὺ περισσότερους ἄντρες διέθετε καὶ ἀφθονα πολεμικὰ μέσα εἶχε. Ἔτσι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἐστρωσαν τὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά καὶ ἀριστερά. Ἐθνικὸς στρατός, φρουρὸς τῆς πατρίδας, ἀπὸ τῆ στιγμῆ ἐκείνη δὲν ὑπῆρχε...

Πρῶτο καὶ ἀξετίμητο λάφυρο στὸν νικητὴ ἔμεινε ἡ « ἀφνειὸς »* Κόρινθος.

Ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγὸς εἶχε ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ πλούτη αὐτῆς τῆς πόλης. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χῶρος τῆς πόλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μὲ ὠραῖα κτίρια καὶ σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσίαζε ἐξαισιό θέαμα. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἀνθηρὸ ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στὴν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολὲς γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, σχολὲς ζωγραφικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νὰ εἶναι τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ πιὸ ὁμορφὴ καὶ ἡ πιὸ ἀνεπτυγμένη πόλη τοῦ κόσμου ὅλου... Ἦταν, ναί, πλούσια καὶ ὠραία ἡ Κόρινθος ὡς τὴν ὥρα πού μπῆκε σ' αὐτὴ ὁ νικητὴς Ρωμαῖος ὕπατος. Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες ρίχτηκαν στὴν ἀπροστάτευτὴ πόλη σὰν θηρία. Πολλοὺς ἄντρες τοὺς ἐσφαζαν. Τοὺς ὑπόλοιπους, μαζί μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἔκαμαν σκλάβους. Δὲν σεβάσθησαν τίποτε, οὔτε ἱερό, οὔτε ὅσιο. Οἱ θησαυροὶ τῆς πόλης καὶ ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν, γιὰ νὰ σταλοῦν στὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ἀπ' τοὺς λαμπροὺς ναοὺς μὲ τὰ κορινθιακὰ περιστύλια καὶ ἀπὸ τὶς περίφημες στοές, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιο ἢ φωτιά, τὸ γκρέμισε ἡ σκαπάνη. Ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε στὸν κόσμο Ρώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μένη μιὰ τέτοια ἀντί-ζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴ βαναυσότητα, ποῦ ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἐνας ἀναφέρει ὅτι ἔσταζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκόπα γελώντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιῶτες νὰ ἔχουν στραωμένη χάμου τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νὰ παίζουν τοὺς πεσσούς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τὸ πικρότερο ποτήρι.

Τὸ γκρέμισμα καὶ γενικὰ ἡ συστηματικὴ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπαυστα πολεμικὰ σαλπίσματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πιὰ κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὑπάτος τὸ φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἓνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, ποῦ σὲ λίγο θὰ στέλλονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ρώμης. Τὰ πρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσε ἀμέσως, σὰν ἀντίδραση, ζωηρὴ νευρική κίνηση. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ του δὲν συγχωροῦσε κάτι τὰ παιδιά ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντριμμένα ψυχικὰ, ἔδειγναν θλίψη βαθιά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὄχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα ποῦ δὲν συμβιβάζονταν καὶ τόσο μὲ τὴν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἄν δὲν ἦταν μορφωμένος ὁ Μόμμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαιρέκακος. Σ' ἓνα νόημά του πλησίασε ὁ ὑπασπιστὴς του, ποῦ γνώριζε καλὰ τὰ ἑλληνικά. Ἔσκυψε ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ ψιθύρισε κάτι. Ἐκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῶ τὸ ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, σίμως τὰ παιδιά. Γύρισαν πρὸς αὐτὸν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωηρὰ ἴχνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ρωμαῖος λίγες στιγμές. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ :

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει γράμματα ;

Πόση ἀφέλεια ! Ὅλα τὰ παιδιά ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικοὺς ἑθναστροφῶς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώνη τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς.

Διέταξε τότε ὁ Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκκια*. Κι ὅταν τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιά, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ γράψῃ τὸ καθένα δυὸ λόγια.

Νὰ γράψουν τὰ παιδιά ; Ποῦ νὰ βροῦν ψυχικὴ διάθεση ; Τὰ πιὸ πολλὰ ἔμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κάτι ἔγραψαν.

Ἀρκετὴ ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστὴς, κρατώντας τὰ ἀβάκκια, μετέφραζε τὰ γραμμένα στὸ Μόμμιο.

Ἡ μορφή τοῦ στρατηγοῦ ὄλο καὶ σκοτεινιάζε. Ἀπὸ ὅσα ἄκουε, φαίνονταν καθαρὰ πῶς, παρὰ τὴ σκληρὴ δοκιμασία, οἱ ψυχὲς τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες, ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξάφνα ὁ ὑπασπιστὴς σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτὸ τὸ ἀβάκιο ; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

— Στίχους, Ὑπάτε. Στίχους τοῦ Ὁμήρου !..

— Στίχους τοῦ Ὁμήρου !

Ὅσο ἀμόρφωτος κι ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὑπάτος, δὲν ἦταν δυνατὸν ν' ἀγνοῖ τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ ποιητῆ, ποὺ τὸν λάτρευε ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάδα τότε, ἀλλὰ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρὸς στὴ Ρώμη εἶχε ἀκούσει πολλὰς φορές τραγουδιστὲς ν' ἀπαγγέλλουν τὶς ραψωδίες του, ἀνιστορώντας τὶς παλληκαριὲς τῶν πολεμιστῶν στὴν Τροία κι ἐκθειάζοντας τὶς εὐγενικὲς καρδιὲς τους.

— Διάβασε ! πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργὰ - ἀργὰ :

« Χαρὰ στοὺς Δαναοὺς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές χαρὰ τους,

ποὺ γιὰ χατῆρι ἐχάθησαν τῶν Ἀτρειδῶν στὴν Τροία.

Δὲν ἦτανε νὰ πέθαινα καὶ νὰ μὲ πάρῃ ὁ Χάρος,

τὴ μέρα ποὺ πεφταν βροχὴ τὰ χάλκινα κοντάρια

τῶν Τρώων ἐπάνω μου κοντὰ στὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !

Καὶ μῆμα θὰ ἔχα κι οἱ Ἀχαιοὶ τὴ δόξα μου θὰ ἔλεγαν.

Μὰ τώρα μὲ πικρὸ χαμὸ μοῦ εἶναι γραφτὸ νὰ λιώσω ¹ ».

Τελείωσε. Ζωηρὴ ταραχὴ μαρτυριόταν στὴ μορφή τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλὰ ἀρκετὰ εὐφυής.

Ἐνόησε λοιπὸν τί ἤθελε νὰ πῆ τὸ παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καὶ τὸ ἔφεραν μπροστὰ του.

Τὸ μικρὸ στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τὰ ἔγραψες αὐτά ; ρώτησε μαλακὰ ὁ ὑπασπιστὴς, μεταφράζοντας τὴν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τὸν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμὲς, χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη, κι ἔπειτα χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Τί νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε ; Ἄν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτὴ ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς δικούς του, θὰ ἔνοιθε τί τὸ ἔσπρωξε νὰ γράψῃ ἐκείνους τοὺς στίχους.

1. Ὀδυσσεΐας ε, 306 - 311, μετάφραση Ι. Οἰκονομίδη.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς σώπαινε. Ἡ στάση τοῦ παιδιοῦ γενικὰ τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νὰ τὸ θέλῃ, θυμῆθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιὰ τὸ λαό, πού τώρα τὸν πατοῦσε στὸ λαϊμό. Συλλογίστηκε τὴν τύχη του... Καὶ σχεδὸν... συγκινήθηκε. Ἐσκυψε, ψιθύρισε κάτι στὸν ὑπασπιστὴ του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα, καὶ τὸ ἄρμα του ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ ὑπασπιστὴς ἔψαξε ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί :

— Πάρτε τὸ παιδί καὶ πηγαίνετε, τοὺς εἶπε ὁ ὑπάτος σὰς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικὸ ἀνέκδοτο)

Ἀνάπτυξις Θ. Μακροπούλου

« EN TOYTΩ, NIKΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσε ἀμέσως τοὺς καλύτερους τεχνίτας, ποὺ ἤμποροῦσε νὰ εὕρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, παρέστησε πῶς ἦτο τὸ ὄραμα καὶ διέταξε νὰ τὸ κατασκευάσουν μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.

Τὸ πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τὸ ὁποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τὰ δύο στοιχεῖα Χ καὶ Ρ, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν στέφανον « ἐκρέματο βασιλικὸν ὕφασμα σὺν πολλῶ καθυφασμένον χρυσῶ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολυτελῶν λίθων », τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὰ ἄκρα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν παιδιῶν του. Καὶ ἡ ὕψωσις του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀετούς, τοὺς κόκκινους δράκοντας, τὰ βέξιλλα* καὶ τὰ φλάμουλα* ἔγινε πανηγυρικὴ πρὸς μεγάλην βεβαίως ἐκπληξίν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοί* καὶ Γαλάται, εἶδον μὲ ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατούμενης, νὰ ὑψώνεται ἐπὶ κεφαλῆς των, ἔνωσαν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὀλιγώτερον, ποὺ ἤμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωή... -

Ὁ ἐνθουσιασμός λοιπὸν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμός ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὐγούστον.

Ἡ μυστικὴ εἰμαρμένη* ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἶπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ !

Ἦτο ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἑβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἡ Ρώμη μαζευμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῶ αἱ λεγεῶνες* ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξεντίος ἐώρταζε.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Μαξεντίος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατὸν του, ἦτο παραζαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίσταν του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπροσκύβουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα !» Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολοντί τρέμων ὑπὸ τὸ καλλίγιον* τῶν Πραιτωριανῶν*, ἀφιερόνετο εἰς τὰς ἐορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους τοῦ ἀγῶνα τοῦ ἀμφιθέατρου, προσπαθῶν νὰ λησμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμί καὶ ἐορτάς ! Μήπως αὐτὸ δὲν ἦτο ἀπὸ καιροῦς τώρα ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ ὅμως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκοπισμένοι βερεδάριοι* ἔφεραν τὴν εἶδησιν, ὅτι καὶ ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντὰ εἰς τὴν Μουλβίαν* γέφυραν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικὰ ἡ ἀνησυχία. Ἄλλ' ἀμέσως ἡ φυσικὴ νωθρότης τοῦ χαρακτῆρος ἡ ἴσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἐξανκάθισαν τὸν Μαξεντίον εἰς τὸν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγεῶνες του δὲν ἦσαν τρεῖς φορές περισσώτεραι τοῦ Κωνσταντίνου ; ... Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, ποὺ εἶχον θυμασθῆ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ἀντιμεταπίσουν τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Ἀλαμανοὺς ; Διὰ τὴν νὰ χαλάσῃ μίαν τέτοιαν ἐορτάσιμον ἡμέραν καὶ νὰ κόψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ ἀμφιθέατρον ;

Ἄλλ' ἡ ἀγανακτισμένη βοή τῶν Πραιτωριανῶν, ποὺ ἤξευραν καλύτερα τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἐβλεπαν, ὅτι διακινδυνεύουν τὸ πᾶν, τῶν

ἔκαμαν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ στρατὸς του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ὅμως πάλιν ἔστειλε νὰ ἐρωτήσουν πρὶν τοὺς σιβυλλικούς* χρησμούς, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

Ἄλλὰ ὁ Ποντίφιξ ἀπεκρίθη μὲ διφορούμενον χρησμόν, ὅτι « θνήσκειται ἀθλίως ὁ ἐχθρὸς τῆς Ρώμης ».

Ποῖος ὅμως ἦτο ὁ ἐχθρὸς αὐτός ;

Ὁ Μαξέντιος οὕτως ἢ ἄλλως ἐξήγησε τὸ πρᾶγμα εὐνοϊκῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ μόνον πιεζόμενος ἀπεφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Πραιτωριανῶν.

Μόλις ὅμως ἔβγαιεν ἀπὸ τὰ τεῖχη, σιμῆνος μαύρων πουλιῶν ἐξεπέταξε διὰ μιᾶς τρομαγμένον καὶ ἐσηκώθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των.

Ἦτο ὁ πρῶτος κακὸς οἰωνὸς καὶ ὁ λαός, ποὺ παρηκολούθει τὴν ἀναχώρησιν, ἤρchiσε νὰ τὸν σχολιάζῃ δυσσιώνως*.

Ὁ Μαξέντιος, ἐπηρεασμένος, ἀκόμη μίαν φορὰν ἐδίστασεν. Ἦτο ὅμως πλέον ἀργὰ νὰ ὑποχωρήσῃ !

* * *

Ἡ μάχῃ ἐδίδετο ἐμπρὸς εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη « Σάξα ρούμπρα », δηλαδὴ « Ἐρυθρὰ πέτρα », ἐννεὰ μίλλια περίπου ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Ρώμης καὶ ἐξ μίλλια ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ' ὅλον τὸ μέτωπον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολύτιμον λόφον* τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσῆς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἦσαν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τουλάχιστον χιλιάδων ἰππέων καὶ πεζῶν.

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπύγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων* ἦτο κάτι τρομακτικὰ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω από την κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἕνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραφτον μπερδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρτεις* μετὰ τὰ σήματά των, δράκοντας, λύκους, ἀετούς, Μινωταύρους, στολισμένους, ἐλλείπει λουλουδιῶν, ἀπὸ κλαδιά δένδρων, τρέχουσαι συντεταγμέναι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη...

Καὶ μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὄγκοι ἐφθάναν εἰς ἐπαφήν, τὰ δόρατα ἀφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἤρχιζε πάλη σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τὰ κυττήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθήρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμάς οἱ ψιλοὶ ὀπλίται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μετὰ τὸζα καὶ τὰ μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των...

Ῥουγαί*, ρόγχοι*, βογητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλεεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρὸ πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριάρχει :

— Χριστὸς νικᾷ !... Χριστὸς νικᾷ !...

Ἦσαν οἱ Χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστροηλατημένος* ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀπληγισμένην ἔντασιν προσπαθείας.

Ἐβλεπαν ἐμπρὸς των εἰς τὴν συμπλοκὴν, ὅπως τὸ διηγούνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νὰ καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαίμαζον τὰ γοητευτικὰ ἢ φοβερὰ σχήματά των, ἤκουον τὰς φωνάς των...

— Τὸν Κωνσταντίνον ζητοῦμεν !... Τὸν Κωνσταντίνον ἐρχόμεθα νὰ βοηθήσωμεν !... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

Ἐπειτα τὸ ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, ποὺ ἔβλεπον νὰ προπορεύεται καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ, τοὺς ἐμαγήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τὰ μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* καθὲ ἰδέαν φόβου...

Ὁ Χριστὸς των, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοί, ποὺ θὰ ἐπύργωναν τὴν βασιλείαν του εἰς τὸν κόσμον...

* * *

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βοή θριαμβευτικὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικαὶ λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νὰ κλονίζονται καὶ νὰ ὑποχωροῦν.

Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγὴν καί, προτεινὼν τὴν πυγμὴν, ἐχύθη νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ.

Τὴν ἰδίαν ὅμως στιγμὴν, ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι Κλιβανάριοι*, τὸ βαρὺ ἐχθρικὸν ἱππικὸν τοῦ Γαῦου Σενεκιῶνος, ἐπροχωροῦσαν μὲ καλπασμὸν νὰ κόψουν τὴν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάσταση ἐγένετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καὶ ἐκοίταζε γύρω εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ σύννεφα σκόνης, τὴν ἄμπωτιν καὶ παλίρροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοί* ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς κορύνες* τῶν Κλιβαναρίων, ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν, χωρὶς καμίαν τάξιν, αἱ δὲ σικελικαὶ καὶ καρχηδονικαὶ λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καὶ αὐταὶ πρὸς τὸν Τίβεριν.

Μόνον οἱ Πραιτωριανοί, ἐνοσοῦντες ὅτι πολεμοῦν διὰ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν τῶν, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καὶ οἱ ἴδιοι, διεξεδίκουσαν τὰ θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην, πυργώνοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας εἰς ἓνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ*, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν Κλιβαναρίων ἐγένετο διαρκῶς καταφανέστερος. Μία δὲ ἴλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντηρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος*, ἀναποδογυρίζουσα ὅ,τι εὔρισκε, νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾷ !... Χριστὸς νικᾷ !.. ἐβρουχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ τοῦλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμὸν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἤμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνάς του καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἐκτὸς τῶν Πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δείχνοντες μὲ λύσσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραῖ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτὸν ἀγῶνα. Ἐκρίθη !... Ἐσφραγίσθη !... Ἀπεφασίσθη !...

Ἡ ἦττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική...

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Μαξέντιος, βλέπων ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς πτερνιστῆρας εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὤρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

Ἄλλὰ μέσα εἰς τὸ ἀσφυνκτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπλεχθῆ, ἐξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερὸν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τῆς γέφυρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμὸν.

Ἄλογον καὶ ἀναβάτης εὐρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερὰ τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλη βοή τότε ὑψώθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους.

— Ὁ Αὔγουστος... Ὁ Αὔγουστος... Βοήθεια! Σώσατέ τον!

Ἄλλὰ κανεὶς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τὸ ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμισμα ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸν ἐξήφάνισε πάλιν εἰς τὴν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἰδῆ κανεὶς, διότι ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ ἰππεῖς τοῦ Λογγίνου* ἔφθαναν εἰς τὴν γέφυραν καὶ οἱ Πραιτωριανοὶ κοπανιζόμενοι ἀπὸ τὰς κορύννας, ἐπιπταν κατὰ σωφρὺς εἰς τὰ κύματα.

Ὁ Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θολὰ βάθη του τὸν ἐχθρὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκας με, Ναζωραῖε » 1931

* Ἀγγ. Τανάγρας

ANTIOXEIA

« Κεφαλὴν τοῦ κόσμου », « Πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς », « Μαργαρίτην τῆς Ἀσίας », « Τετράπολιν »*, ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν Ἀντιόχειαν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰς περιγραφὰς ἀποδεικνύεται μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καὶ βυζαντινοὶ ἐπίτροποι διηγωνίσθησαν, ποῖος νὰ τὴν στολίσῃ καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὠραιότεραν.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον τῆς ἦτο ἡ Δάφνη, τὸ ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπὸ κυπαρίσσους καὶ πλατάνους, ποὺ ἔφθαναν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ὀρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τὴν πόλιν νὰ φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερὰ

ὡς θεοὺς καὶ τὰ ἐστολίζον μὲ τὰ αἰθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας των. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἐβλεπον εἰς τὸ ὕδωρ μίαν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἐπρεπε νὰ τιθασύσῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ἄπου ἐπέρασε τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, αἱ θάλασσαί, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρήναι ἐγίναν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἐγίνεν ὕδραγωγεῖον. Ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἕνας ὀλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικαὶ ὑπόγειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, κινουντες καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπὸ αἰῶνας ὀλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ ρωμαϊκὴ κατάρκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιὰ ὕδραγωγεῖα τοῦ Ἀδριανοῦ* καὶ τὰ διορθώνουν, διὰ νὰ λειτουργήσουν πάλιν. Τὰ ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν θέλουν καμίαν διόρθωσιν. Αὐτὰ ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς ὀγκολίθους καὶ παρουσιάζονται νέα καὶ δροσερὰ πάντοτε εἰς τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὠραίου.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καὶ ἐστράφησαν μὲ λίθους. Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς πόλεως, ἡ σχίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἐξ σταδίων μῆκος, ἑπτὰ δηλαδὴ σημερινῶν χιλιόμετρων, καὶ ἐκοσμεῖτο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον. Στοὰς εἶχεν ἐπίσης καὶ μία ἄλλη λεωφόρος, τὸ δὲ ἔδαφος τῆς ἦτο στρωμένον μὲ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Φόρος — ἡ ἀγορὰ — ἐστολίζετο μὲ στήλας ἀπὸ μάρμαρον τῆς Ἰλλυρίας, καὶ εἶχε τὸ ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος — ὁ Εὐστός — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον παρὰ περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ Μουσεῖον καὶ πολυάριθμα δημόσια λουτρά καὶ μεγαλοπρεπεῖς Βουλευτήριον καὶ ἐπιδεικτικώτατον Διοικητήριον καὶ κτήρια δημόσια καὶ μέγαρα ἰδιωτικὰ πλουσιώτατα καὶ ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλοῦσοι Ἀντιοχεῖς ἐσπαταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διὰ νὰ τὰς στολίσουν...

Καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγάλα, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ Πλέθρον

καὶ τὸ Πρόμηκες. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ θέατρα παριστάνοντο ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση δὲ ἦτο ἡ συρροή τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος, ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πλέθρου, διὰ νὰ τὸ κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θέατρα αὐτὰ ἦσαν πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεὺς ῥήτωρ Λιβάνιος ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ « πολυτελῆ ἱερὰ τῶν Μουσῶν ». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θέατρα αὐτὰ ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καὶ μέρος ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ γερουσιαστοῦ Σωσιβίου*, τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, δι' ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικοὺς ἀγῶνας, χοροὺς κλ. Ἐνῶ δὲ ἄλλαι πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας ἐφημίζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καὶ ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηπῆς, ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ἀντιόχεια—λέγει ὁ χρονικογράφος—ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τερπνά, διότι καὶ ἐκεῖ πηγαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὕτη ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος μεγάλος σεισμὸς τῆς ἔφερε τρομερὸν κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλούσια, πολυάνθρωπος, φιλήδονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὀλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶντος τὰ θεάματα, τὰς ἐορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατώρθωσε μὲ ὅλην τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀσιατικῶν τῆς στοιχείων, νὰ διατηρήσῃ κάπου - κάπου τὴν λεπτότητα καὶ τὴν λιτότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος.

Ὅταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θύμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ Παλατίου, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου καὶ μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γίνῃ μοναχὴ, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, τόσον κατεπλάγη ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς πόλεως, ὥστε ἐχαιρέτησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μὲ μίαν ἔμμετρον προσφώνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καὶ ἓνας στίχος ὑπεθυμίζων τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν Ἀντιοχέων καὶ αὐτῆς: « καυχῶμαι, ὅτι εἶμαι κι ἐγὼ ἀπὸ τὴν γενεάν σας καὶ ἔχω ἰδικόν σας αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου... ».

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(Ἔνας Γερμανός, ὁ Σίγφρηδ, εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ὡς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα ἔχει ἐπιστρέψει εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διηγεῖται εἰς τοὺς δικούς του τὰς ἐντυπώσεις του).

Πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἐκεῖ ποὺ φανερωνόταν ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλεῖα, ἦταν τὸ Χρυσοτρίκλινο· μιὰ σάλα μέσα στὸ παλάτι καὶ αὐτή. Εἶχε ὀκτῶ γωνίες καὶ στὸ ταβάνι θόλο. Γύρω στοὺς τοίχους ἀνοίγótανε ὀκτῶ ἀψίδες. Ἐκλείε με δύο πόρτες ἀσημένιες. Στις ἄλλες ἀψίδες, κάθε φορά, ποὺ γινόταν ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐξέθεταν ὅλα τὰ πλοῦτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καὶ χρυσές, μεγάλα σκαλιστὰ πιάτα ἀπὸ ἀσήμι, με ἄλλα λόγια ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν.

Γιὰ νὰ κάνουν πιὸ συναρπαστικὴ ἐντύπωση, δανείζονταν ἀπὸ τὶς ἐκκλησιῆς καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πρᾶγμα εἶχαν οἱ θησαυροὶ τους. Ἀκόμη καὶ τὸ σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δάνειζε ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βρισκόταν στὰ μαγαζιά των. Ἔτσι, μέσα σ' ὅλο τὸ Χρυσοτρίκλινο, ἐπιστρωμένο με θαυμάσια μεταξωτὰ χαλιά τῆς Περσίας, ραντισμένα με ροδοστάγματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κρεμασμένα ἀπὸ ἀργυρῆς ἀλυσίδες, τὰ πολυκάντηλα φώτιζαν ἓνα μυθικὸ σύνολο πλοῦτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καὶ γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπὸ χρυσάφι σφυρήλατο ἦταν τόσο βαριές, ὥστε δέκα ἄνθρωποι δὲν μπορούσαν νὰ σηκώσουν μιὰ ἀπὸ αὐτές. Γιὰ τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ προξενήσουν ἐκπληξὴ στοὺς μουσαφιρέους*, τὶς πιατέλες, γεμάτες φαγητὰ, τὶς εἶχαν κρεμασμένες ἀπὸ τὰ ταβάνι καὶ με τροχαλῆς ἀσημένιες τὶς κατέβραζαν τὴν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τὰ χρυσὰ βάζα, γεμάτα φρούτα τῆς Ἀνατολῆς, ἦταν τόσο κρλοσσιαῖα, ὥστε τὰ κουβαλοῦσαν ἐπάνω σὲ ἀραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα με πορφύρα.

Στὸ τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἐπαιρναν δῶρο χρυσὰ νομίσματα μέσα σὲ σμαλτωμένα πιάτα, καὶ πυξίδες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στὸ Χρυσοτρίκλινο ἐρχόταν ὅλη ἡ αὐλὴ κατὰ τὶς ἐπίσημες τελετές. Ἐκεῖ βρισκόμουν κι ἐγὼ με τοὺς ἄλλους Βαράγγους, ὅπως

οί Γραικοί ονομάζουν τὴν πολεμική μας ἑταιρεία. Ἐκεῖ, ἂν ἦσαστε κι ἐσεῖς, θὰ βλέπατε ὅλων τῶν χρωμάτων τὰ φορέματα. Ἄλλα εἶχαν κεντημένους αἰτούς πράσινους ἢ κόκκινους, ἄλλα λιοντάρια ἄσπρα καὶ γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Ὅταν ὄλοι βρίσκονταν στὴ θέση τους καὶ οἱ σιλεντιάροι* μὲ τὰ μακρὰ ἐπίχρυσα ραβδιά δὲν εἶχαν πιά νὰ βάλουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους στὴ γραμμὴ, ἀνοιγαν οἱ ἀσημένιες πόρτες τοῦ βάλθους. Τότε, μέσα σ' ἕνα δάσος ἀπὸ πολύχρωμα λάβαρα καὶ σημαῖες, παρουσιαζόταν ὁ Αὐτοκράτορας τῶν Γραικῶν, ὀλόφλογος σὰν μετέωρο μέσα στὰ χρυσοῦφानτα φορέματά του καὶ τὰ πολύτιμα λιθάρια, πού τὸν εἶχαν κατάσπαρτον ἀπὸ τὴν κορόνα ἴσαμε τὰ πορφυρά του πέδιλα.

Ὁ Βασιλιάς ἦταν καθισμένος στὸ χρυσό του θρόνο.

Τὰ ὄργανα ἐπαιζαν θριαμβευτικὰ ἐμβατήρια. Ὁ θρόνος τότε, ἀπὸ ἕνα μηχανισμὸ μυστικό, ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε καὶ ὁ Αὐτοκράτορας ἐφαινόταν σὰν κάτι θεῖο πρᾶγμα, πού τὸ σήκωναν φτεροῦγες ἀγγέλων.

Τότε ἀπὸ κάτι δέντρα, πού ἔμοιαζαν πλατάνια καὶ πεῦκα, ὅλα φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, ἀκούγονταν γλυκιές φωνές πουλιῶν, πού γέμιζαν τὸ Χρυσοστρίκλινο μὲ χαρά. Τὰ δέντρα αὐτὰ ὕψωναν τὴν ἀστραφτερὴ θωριά τους ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καὶ δυὸ λιοντάρια ἀπὸ χρυσάφι τεντωμένα στὰ κατώφλια τοῦ θρόνου, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ ὀρμήσουν νὰ κατασπαράξουν κάποιον ἐχθρό, χτυποῦσαν τίς οὐρές τους μὲ θυμὸ κι ἐβγαζαν καὶ βρυχηθμοὺς γεμάτους ἀγριάδα.

« Βυζαντινὰ Πολύπτυχα », 1916

Πλ. Ροδοζανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόν' οἱ Μαραθωνομάχοι
δὲν σ' ἐδόξασαν πατρίδα,
δὲν σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οἱ Τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάζαν τὰ παιδιὰ σου,
παλληκάρια διαλεμένα,
πάντα σὰν τὰ ἰδρυὰ* τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους, ἕνα κι ἕνα

ὅμοια ἀκλόνιστοι κι ἀγνάντια
 στῶν ὀχτρῶν τὴν ἄγρια φόρα,
 κι ὅμοια στέρεοι στὴ γιγάντια
 καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμα πλιὸ μεγάλη
 τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
 σὲ μιὰν ἄλλην ἄγια πάλη
 γιὰ ἓνα πλι' ὄμορφο στεφάνι·

εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνέμα
 τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
 τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμα,
 τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

«Ἔργα», 1915

Α. Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἂν καὲ ὑπέστη πλείστας δεινὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων καὶ φοβερὰς καταστροφάς, συνεχίζει ἕως σήμερον ἔντονον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἐξ αἰῶνας μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' ἢ X. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μὲ τὴν Ἱδρυσιν δὲ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἄνθησιν καὶ ζωὴν αὐτῆς διετήρησεν ἀδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε, μετὰ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν κατάρκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτίθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς ὠ-

ραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονός ἐστὶν τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ καὶ μόνον ἐτόνισεν ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ Ἄσκουιθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὅλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καὶ εἰς πολιτισμόν. Ἄλλ' οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσον τραγικὰς συμφορὰς, ὅσας ἡ « μεγάλη Θεσσαλονίκη » κατὰ τὸν μακραίωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πεῖνα καὶ ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ πολλάκις ἐσάλευσαν τὴν πόλιν. Ἄλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτεια ἦσαν αἱ ἱστορικαὶ τύχαι αὐτῆς. Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δὲν ἔπαυσαν νὰ κατακλύζωσι τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐπῆρχοντο πρῶτον κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις « ἦτο ἡ καρδιά τῆς ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας καὶ κατεῖχε τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς » καὶ ἦτο ὁ προμαχὼν ὅλης τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τὰ πελώρια κύματα τῶν βαρβάρων καὶ, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη πόλις, μετὰ πᾶσαν συμφορὰν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καὶ θαλερά. Παρέχει λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῶν τυχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεσαιωνικὴν περίοδον. Τὰς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καὶ ἀπλούστερα ἱστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτιῶς τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθεῖσης διὰ τὰς θερμὰς ἱαματικὰς πηγὰς, αἵτινες καὶ σήμερον εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς

Θέρμης καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τὸ 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνφικίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καὶ τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καὶ ταχέως ὁ πληθυσμὸς ἠῤῥξησε καὶ ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καὶ ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δὲ καὶ φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοὶ δ' ἐπροστάτευσον τὴν πόλιν, καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὐνοϊάν των.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὐνοια αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διετηρήθη καὶ ὅταν ἡ Μακεδονία, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἐξήπλωσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν κοσμοκρατορίαν των καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ἠῤῥξησεν ἀκόμη περισσώτερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρατόρων Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου (42 π.Χ.), διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, ἔμεινεν ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καὶ μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μετὰ τὸν τίτλον « πόλις ἐλευθέρα », καὶ διάφορα προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν. Τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤχμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τὴν πόλιν τὸ φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὸ πρῶτον, διαβάς ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκήρυξε πρῶτον σωτήριο κήρυγμα ὁ μεγαλοουργὸς Ἀπόστολος Παῦλος (τὸ 53 ἢ 54 μ.Χ.). Ποικίλα θεάματα ἀγῶνων καὶ ἄλλων τέρψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τὴν πόλιν μετὰ τὸ νέον φῶς καὶ ἴδρυσεν τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατὰ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονικῇ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δὲ κατέστη τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν

κατοίκων, και ανεδείχθη, με την πάροδο των αιώνων, αυτό το θεμέλιο του όλου ιστορικού και κοινωνικού αυτής βίου.

Διά τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται και ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως ζῆ ἀκόμη τὸν ἀρχαῖον βίον. Ἡ μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγτο τότε ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἦτο ὠχυρωμένη διὰ μεγάλων τειχῶν καὶ ἠσφαλισμένη διὰ πολυαριθμοῦ φρουρᾶς. Μεγάλῃ στρατιωτικῇ ὁδῷ, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διὰ μέσου τῆς πόλεως, αὕτη αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καὶ ἔφερον ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τὴν Ἀλβανίαν καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην συχνὰ διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι αυτοκράτορες, καὶ ἦτο ἡ πόλις τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τὸ κράτος βαρβάρων.

« Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη », 1914

Ἄδαμάντιος Ἀδαμαντίου

Ἡ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ Τῆ, ΑΓΙΑ, ΣΟΦΙΑ, ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληκτικωτέρα* σκηγή, ἐξ ὅσων τὰ χρονικὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν* ἐντὸς τοῦ τεμένου* τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν* παραδοθῆ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν* ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μετὰ τὸ ἴδιόν του αἶμα τὴν μέλλουσαν τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν*, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ « Κύριε ἐλέησον ! ».

Ἦτο ὄρθρος τῆς Κυριακῆς 27ης Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς* ἡμέρα τῶν Ἁγίων Πάντων.

Ὁ ἤχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες, ἐνώπιον τῆς Ὁραίας Πύλης Ἰστάμενοι, τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑ π ἔ ρ τ ο ὕ κ α θ υ π ο τ ᾶ ξ α ι ὑ π ὀ τ ο ὺ ς

πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Σύνολος* ἡ κύκλω σκηνὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταταπεισμέναι, ὡσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεῖα ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἔθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν*, οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων*, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων καί, ὡς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπτύσσονται*. Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντὸς πολυτίμου κοσμήματος καὶ ἀπεκδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαιῶν σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος εἰκονίζει πιστῶς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρῶν γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσα πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ κοπετός* τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνεται ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιστώτων* ἦτο περιωρισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ Κοινωνικοῦ*, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικὰ μὲν, ἀλλά, φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής*, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένον.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον Ναὸν δὲν ἀκούεται πάρεξ* ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχὴν· προσπίπτει τρίς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν πᾶρειῶν τοὺς λυγμούς,

οΐτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παραχωδῶς ἀναβαίνουνσιν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα δέ, στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοῶ γεγωνυία* τῆ φωνῆ :

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἄς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας ! ».

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ Ἐχραντα Μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

« Ἐσο συγχωρημένος ! ».

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς Ἀναγεννήσεως !

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀγνισμένος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαιῶνος ἔσχατος βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεῖ* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν, « ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν'ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὀρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τοὺλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένη δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν ».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροῦς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὀρυγῆς, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον. « Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγῆσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους ; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηγῆσαι ».

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν σπαθῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Διότι ἄλλο τις δὲν ἤκουεν, εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φρικτοῦς ὅρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχούσης αἰχμαλωσίας. « Συγχώρησόν με ἀδελφέ ! »

εἶς ἐφώναζεν ὄδε* καὶ πάλιν « Ὁ Θεὸς ἅς σὲ συγχωρήσῃ ! » ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφρασις τῶν πλημμελημάτων παρεξετάθη σχεδὸν μέχρις αὐγῆς. Ἦθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμοιοῦς.

« Ἄσματα Δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος », 1852

Σπυρ. Ζαμπέλιος

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τῆ νύχτα. Σπάνια νύχτα ! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωὴ μου. Τί εἴχαμε φορτωμένο ; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε ; Ποῦ ἄλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιά. Πράγματα καὶ τὰ δυὸ ποῦ τὰ ἕκαστα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τῆ βραδιὰ ἐνοιῖθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχῆ, ποῦ κινδύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ζέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θεὸς ἢ γαληνεμένη θάλασσα, θεὸς ὁ ξάστερος οὐρανός, θεὸς τὸ τσουχετὸ* λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρὶα τὴν ψυχῆ, ἤβρεσκα τόσο σιχλοπλημμυρισμένη τῆ ζωῆ, ποῦ ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στὸ νερὸ, « ὄχι ! » δὲ θά 'λεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν τώρα βασιλευμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάνια, ποῦ συντρόφευαν τὸ βασιλεμά του, σιάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυστάλλοχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας κι ἕνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκείνο τὸ λευκοσκότεينو χρῶμα, τὸ κρῖο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῆ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριαστικῆς στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη* νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος.*

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ζῦπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ εἶχε τόση ἀνοστιά, ποῦ ἔσβησε σὰν φωτιὰ ἀναμμένη μὲ γλωρόζουλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι· στὰ πόδια του καὶ βαριεστημένος γρίνιασε, σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε : — Ἀφῆσέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὄρεξή σου ! Τότε βαριεστισημένος κι ἐγὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα προῦμτα καταμεσίς κι ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου. Ἦθελα νὰ μὴ

βλέπω τίποτα, να μην αισθάνωμαι πώς ζω. Και λίγο λίγο σχεδόν το κατόρθωσα. Κάτι ελάχιστο, σαν θαμπό καντηλάκι, ένιωθα να ζή μέσα μου και γύρω το κορμί μου να σμίγη και να χωνεύη μέσα στ' ανάισθητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο έμεινα έτσι δέν ξέρω. Τι μου ἤρθε στο νοῦ, κι ἂν μου ἤρθε τίποτα, δέ θυμοῦμαι. Ἄξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σάν κάποιος μαγνήτης νά ἐρεθίζη τὰ νεῦρα μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιά στο φλυάρισμα. Κι εὐθύς προφυρὸ κύμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καί ὅπως ὁ κοιμάμενος σέ σκοτεινὸ δωμάτιο αὐτόματα ξυπνᾷ στο λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, κι ἐγὼ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τὰ ἄκλεισα δέ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνο πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψη ἦταν πὼς ξύπνησα στο στομάχι κάποιου ψαριοῦ, πού ρούφηξε τὸ καράβι μας. Κι ὅμως δέν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλά και κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλά και χαμηλά, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, πού ἔβαφε μὲ ἄβρὸ φεγγροβόλημα ὡς και τὸ σωτρόπι* τῆς σκάφης μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναξε τὴ λαμπάδα τῆς ψηλά κι ἔφριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμούς* πέρα δῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμα και ποῦ ἡ ἀθάλη τῆς ;* Και τὰ δυὸ ἔλειπαν.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγγεφο ἄπλωσε και τίλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι* του. Και παραπάνω τόξο ἀπλώθηκε λευκοκίτρινο κι ἔχυσε μεσοῦρανα ποτάμια σκοτεινὰ και ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα και γλαυκά, λές και ἤθελε νά βιάψη τὸ στερέωμα. Και τὸ τόξο, κινητὸ σάν ἀνεμὸδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσια ἐμπρός, ἄπλωνε τὶς ἀραχνούφαντες δαντέλες του και πρόβαινε, ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει και σκεπάζει μὲ ἀφροὺς και γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ και φούσκωναν και κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χρυσορόδινα ἢ γλαυκά, και σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὀλοῦθε σάν ἠλεκτρικοῦ προβολές χοντρές και ἀδαπάνητες*. Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα και φαίνονταν ὅλα ξαφνιασμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνιασμένος ἦμουν ἐγὼ. Δέν ἤξερα τι νά κάμω και τι νά συλλογιστῶ. Ἐφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μπορούσε νά εὐχαριστήση τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νά πεθάνη μέσα στὰ ροδοκύματα !....

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθιά, μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύ-

γνεφο, εἶδα νὰ προβαίνει ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρή κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἀγιονόρος. Τὰ δυὸ του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κι ἔβλεπαν περήφανα τὸν κόσμον, πρὶν τὸν κλωτσήσουν στὴν καταστροφή. Νά τους, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κι εἶχα σύγκρου στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κι ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα της! Οὔτε τραγοῦδια πλιὸ οὔτε ταξίδια!

Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἄλλαματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρομος ὄγκος, χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρου μου. Διαμαντοστόλιστη κορόνα φοροῦσε στὸ κεφάλι, καὶ τὰ πλοῦσια μαλλιά, γαλάζια χήτη, ἀπλωναν στὶς πλάτες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τ' ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χεῖλη της τὰ κοραλλένια, ἔχυναν γύρα κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κι ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὀλόχρυσος θώρακας λεπιδωτός, καὶ πρόβαλλε στὸ ἀριστερὸ τὴν ἀσπίδα κι ἔπαιζε στὸ δεξιὸ τὴ μακεδονικὴ σάρισα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκιά, ἡμερὴ καὶ μαλακή, ἄκουσα νὰ μοῦ λέη:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος;

Ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος! ψιθύρισα μὲ περισσότερὴ ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατό νὰ ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος; Δὲν ἤξερα τί ρώτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε.

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, κυρά μου! ἀπάντησα, χωρὶς νὰ σιεφτῶ. Τώρα βασιλιάς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲν βρίσκεται στὴ γῆ.

Ὅμιέ! κακὸ πού τό'παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μεμιᾶς φοβερὸ τίγαμα. Κύκλωπας βγήκε ἀπὸ τὸ κύμα κι ἔδειξε λεπιδωτὸ μισὸ κορμὶ. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξόμαλλα σηκώθηκαν πέρα δῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ κεντριά φαρμακερὰ κι ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως. Τώρα καλογνώρισα μὲ ποιὸν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλεξάντρου ἡ ἀδερφή, πού ἐκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γυρίζει ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη κι αἰώνια σὲ στε-

ριά και θάλασσα. Και μόνο για κείνης τὸν ἔρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ σέλας του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἄκριτῆ μου ἀπόκριση, μανιασμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἓνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι, στὴν κουπαστῆ, ἔπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της καὶ ἔδειξε Ὁκεανὸ τὸ μαλακὸ Πόντο.

— Ὅχι, κυρά, ψέματα! . . . τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος;

— Ζῆ καὶ βασιλεύει· ἀπάντησα εὐθύς. Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰν νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνὴ μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας καὶ ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινάτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστῆ, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας ἀπὸ τὰ χεῖλῃ της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὀλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγοῦδι πολεμικὸ, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τίς χώρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορόδινα καὶ τὰ γλαυκά, νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν στέμμα γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν ἀπόκριση στὸ ρῶτημα τῆς ἀθάνατης; Πόιός ξέρει; Μὰ σιγὰ - σιγὰ οἱ ἀχτίνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνων μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς καὶ ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε στέμμα οὔτε τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου - κάπου σκόρπια σύννεφα ἔμεναν σταχτιά καὶ κάτωχρα· καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ κάπετάν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τῆ νύχτα.

« Λόγια τῆς Πλώρης », 1899

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25Η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ἡμέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνικὴ Μαρία
νὰ εἰπῆ στὸν Κύριο τοῦ Παντός, ποὺ τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει:
« Κοίτα στή γῆ τοὺς Χριστιανούς, ποὺ μ' ἀπειρὴ λατρεία
ἐμὲ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιὰ πλακώνει! ».

Καὶ πνεῦμα θεῖο χύθηκε μεμιᾶς εἰς τὴν ἀγία
ψυχὴ τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τὸ ξακουστὸ τὸ Λάβαρο κι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστὴς καὶ πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανὸς κι ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τὸν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθιὰ τὴν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκιὰ, μέρα λαμπρὴ, μέρα χαριτωμένη!
Κάθε φορὰ ποὺ ἡ λάμψη σου στὴν ἐκκλησιά προβάλλει,
πάντα τὴ δάφνη ἐλεύθερη θὰ τὴν ἰδῆς σπαρμένη.

ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ὁ Κολοκοτρώνης, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὅποιον εἶχον συγκροτήσει οἱ ἐκεῖ Ἕλληνοι δι' Ἑλλήνων ἐθελοντῶν).

Ἄμα διαλύθησαν τὰ συντάγματα καὶ ἔσβησε κάθε στρατιωτικὴ ζωὴ στὰ Ἐφτάνησα, ὁ μοναχὸς ἀπὸ τοὺς καπεταναίους, ποὺ δὲν τὰ ἔχασε καὶ δὲν γύρεψε ἀπὸ κανένα βοήθεια, ἦταν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἄλλαξε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη εὐκολία τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμάρχου μὲ τὸ κατάστιχο.

Κανένας δὲν ἦταν πιὸ κοσμαγάπητος ἀπ' αὐτόν. Τὸν ἤξεραν, τὸν ἔδειχναν, τὸν τιμοῦσαν. Κανένας δὲν παραξενευόταν νὰ τὸν βλέπῃ πάλι στὰ ἐμπόρια. Ἀπὸ τὰ δεκαπέντε χρόνια ποὺ ἔμεινε στὴ Ζάκυνθο, τὰ ἔξι μονάχα ἔκαμε ἀξιωματικὸς καὶ πολεμιστὴς. Ὅλα τ' ἄλλα δούλευε. Ἦταν τίμιος στὶς δοσοληψίες του. Ἦ ἀγορὰ τὸν ἐμπιστευόταν. Δὲν εἶχε τὸν ἀντιπαθητικὸ ἀέρα τοῦ ἐπαγγελματιοῦ παλληκαρᾶ. Ἦταν πολὺ σεμνός.

Ζοῦσε μὲ τὴ φαμίλια του σ' ἓνα σπιτάκι, πίσω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ρῶμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ. Ἦταν καθάριο, γεμάτο ἀγάπη ἀρχαία, πατριαρχικὴ. Στὸ θρόνον τῆς βασιλίσσας καὶ τῆς Ἀργίας, μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἱερό, εἶχε τὴν γριά μάνα του τὴν «καπετάνισσα», ποὺ τὸν ἀκολούθησε στὴν ἐξορία. Γύρω ἀπὸ τὴν χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, ποὺ τὴ λάτρευε σὰν εἰκόνημα, βουίζει τὸ εὐθυμο μελίσσι τῆς φαμελιάς: Ἦ γλυκιὰ καὶ ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναίκα του, οἱ δυὸ του θυγατέρες, ἡ Γιωργίτσα καὶ ἡ Ἐλένη, ὁ Πάνος, παλληκαρὶ δεκαοχτῶ χρονῶν, ὁ Γιάννης λίγο μικρότερος καὶ τέλος τὸ στερνοπαίδι του, μὲ τ' ὄνομα τὸ δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντῖνος — ποὺ τὸ λένε χαϊδευτικὰ Κολίνο. Εἶναι περήφανος, ποὺ ἔχει ἀσφαλίσει μιὰ ἡσυχὴ καὶ ὄχι στερημένη ζωὴ στὴ χαροκαμένη «καπετάνισσα», ποὺ ὑπόφερε τόσα καὶ τόσα γι' αὐτόν. Κι εὐτυχισμένος, ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ λιγώτερο πικρὴ τὴν ξενιτιὰ στὴν ἀγαπημένη του γυναίκα μὲ τὶς περιποιήσεις του καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰ παιδιὰ του, ὅπως θέλει αὐτός. Μονάχος τὰ βαφτίζει στὴν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι νὰ τὰ ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ τ' ἀνασταίνει. Τοὺς ἔχει τοὺς καλύτερους δασκάλους: Ὁ Μαρτελάας, ποὺ τὰ μαθαίνει γράμματα, εἶναι ὁ φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φώσκολου καὶ τοῦ Σολωμοῦ.

‘Ο Πάνος λείπει τοὺς περισσοτέρους μῆνες. Ἔχει πάει στοὺς Κορφοῦς, στὴν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφὸς τοῦ σπιτιοῦ. ‘Ο πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. ‘Ο Μοριάς δὲν μποροῦσε νὰ δείξῃ πιὸ διαβασμένον Ἕλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτὰ τὰ Ἑλληνάκια, ὅταν μὲ τὰ χιονάτα φουστανελάκια τοὺς καὶ τὰ τσαρουχάκια τοὺς πηγαίνουν μὲ τὴν γιαγιά, τὸν πατέρα, τὴν μάνα, τὶς ἀδελφάδες τοὺς ταχτικά, κάθε Κυριακή, στὴν ἐκκλησία. ‘Ο Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολὺ συχνὰ στὸν ἄμβωνα, γιὰ νὰ κηρύξῃ. ‘Ο Κολοκοτρώνης καὶ τὰ Κολοκοτρωνάκια του μένουν κι ἀκοῦνε μὲ κατάνυξη. Τὸ φλογερὸ κήρυγμα ἔχει στὰ στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρὰ ἐθνικὸ· δὲ βλέπουν μπροστά τοὺς παρὰ Τούρκους. Αὐτοὺς θέλουν νὰ σαρώσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο Ἀλῆ πασάς στέλνει, αὐτὸν τὸν καιρὸ, ἐπίτηδες, στὴ Ζάκυθο τὸν γραμματικὸ τοῦ Μάνθο Οἰκονόμου: Νὰ προσκαλέσῃ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ πάῃ στὰ Γιάννινα, νὰ πάρῃ στὴν αὐλὴ του ὅποια θέσῃ θέλει. ‘Ο Κολοκοτρώνης δὲ δέχτηκε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ «μεγάλο θεριὸ» τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τὸν Ἀλῆ.

‘Ο πόθος νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μονάχα γι’ αὐτήν, θέριεε κάθε μέρα πιὸ ζωντανὸς κι ἀκράτητος μέσα του. Μὲ πόνο βαθθὸ σήκωνε τὰ μάτια του κατὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μοριά καὶ μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας:

— Ἀχ! δὲ θὰ ξανάρθῃ τὸ σεφέρι;* Δὲ θ’ ἀντιλαλήσῃ πάλι στὶς ράχες τὸ τουφέκι τὸ Κολοκοτρωνέικο;

Ἔπαιρνε πολλὰς φορὰς τὸ στερνοπαίδι του, τὸν Κολίνο, ἀπὸ τὸ χεράκι κι ἀνέβαιναν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦ δειχνε μακριὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μοριά, μὲ τὶς σταχτογάλαζες κορφὰς στὴν ψιλὴ γάλα τῆς πάχνης:

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦ ἔλεγε· αὐτὸς ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπ’ τὸν ζυγὸ.

Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τὶς στιγμὲς καὶ τὴν σιωπηλή, βαθιὰ συγκίνησή τους:

— Τί ἔχεις, πατέρα μου, καὶ κλαῖς καὶ βαριαναστενάζεις;

— Βλέπω τὴ θάλασσα πλατιά καὶ τὸ Μοριάν ἀλάργα,

Μὲ πῆρε τὸ παράπονο καὶ τὸ μεγάλο ντέρτι. . .

Δὲν ἀπελπίζοταν ὅμως ποτέ! Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἡ πίστη του ἦταν ἀσάλευτη, πὼς μιὰ μέρα θ’ ἀστραφετὸ σ’ αὐτὰ τὰ βουνὰ ἡ ρομφαία τῆς λευτεριάς. Μὰ πῶς; Σ’ αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, ποῦ ἦταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος ἀπόκριση ἓνα πρωὶ τοῦ 1818.

‘Ο ‘Αναγνωσταράς, από τους καπεταναίους που είχαν ανέβει στην Πετρούπολη να γυρέψουν από τον τσάρο μιστούς, που είχαν να λάβουν από τον καιρό που ύπηρετούσαν στα ‘Εφτάνησα, είχε γυρίσει τώρα μαζί με το Χρυσοσπάθη και το Δημητρακόπουλο, κατηχημένους στα μυστήρια της Φιλικής και σταλμένος να κατηχήση κι άλλους. Είχαν βγή κρυφά στην ‘Υδρα κι αγνώριστοι μένανε στο σπίτι του καλαβρυτινού Νικηφόρου Παμπούκη, που ήταν δάσκαλος στο ‘Υδραϊκό σχολείο. Το πρώτο, που σκέφτηκαν, ήταν να μπάσουν στη Φιλική ‘Εταιρεία των Κολοκοτρώνη. Τοῦ ἔστειλαν πρόσκοπο τὸν Πάγκαλο. ‘Ο ‘Αναγνωσταράς τοῦ ἔχε δώσει γὰ καλὸ καὶ γὰ κακὸ κι ἓνα γράμμα. ‘Ο Κολοκοτρώνης τὸν θυμόταν κάπως. Ἐαφινιάστηκε ὅμως, ἅμα τὸν εἶδε. Τὸν τράβηξε σ’ ἓναν ἐξοχικὸ περίπατο. “Ὅταν ἄρχισε νὰ τοῦ κἀνη τὸ συνηθισμένο ψάρεμα στοὺς κατηχούμενους, ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἔκοψε ἀνυπόμονα:

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα ! Δὲν ταιριάζουν σὲ μένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια, που προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. ‘Η ἰδέα μιᾶς πανελληνιας συνωμοσίας, που νὰ ἐνώνη πολιτικούς κι ἱερωμένους, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς, ὄπλαρχηγούς καὶ προεστούς — μιᾶς συνωμοσίας που θὰ χτυποῦσε ἀπ’ ὀλοῦθε καὶ μ’ ὅλους τοὺς τρόπους τὸν τύρανο, μὲ δυνάμεις ἑλληνικές, χωρὶς μάταιη ἐλπίδα γιὰ ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτήρια. Εἶδε μπροστά του τὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στὴ στιγμή νὰ ὀρκιστῆ.

— ‘Εγώ, ἡ φαμίλια μου, τ’ ἄρματά μου, τὸ αἷμα μου, ὅ,τι ἔχω, εἶναι γιὰ τὴν ‘Ελλάδα.

Τράβηξαν κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τὸ δρόμο τῆς Μπόχαλης μὲ τίς μύριες ὀμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπὸ καρυδιές, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κιτριές καὶ λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καὶ λουλουδία, εἶναι ἓνα ἐκκλησάκι: ‘Ο “Αἰ Γιώργης τῶν Λατίνων. Δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τοὺς δυτικούς. Λατῖνοι λέγονταν ἡ φαμίλια, που τὸ ἔχτισε. “Ἦτανε τὸ ἀγαπημένο ἐκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ’ αὐτὸ εἶχε βαφτίσει ὅσα παιδιὰ εἶχε ἀποχτήσει στὴ Ζάκυθο. Σὲ τοῦτο τὸ ἐκκλησάκι τράβηξε ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Πάγκαλο, γιὰ νὰ δώσει μπροστά του τὸν μέγαν ὄρκο.

‘Ο παπὰς ἦταν δικὸς τους. “Ἦταν ὁ ‘Ηπειρώτης “Ανθιμος ‘Αργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στὴν Ζάκυθο, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν ‘Αλὴ πασά. Αὐτὸς ὄρκιζε ὅλους τοὺς φιλικούς καὶ κρατοῦσε ταχτικὸ ἀρχεῖο. ‘Απάνω σ’ ἓνα σκεβρωμένο, παλιὸ εἰκονισματάκι μὲ τρεῖς σβη-

σμένες μορφές, ἔβαλε τὸ πλατὺ μεγάλο χέρι του ὁ λευτερωτῆς τῶν ραγιαδῶν, νὰ δώσῃ τὸν ὄρκο. Εἶναι γονατιστός, σκυμένος, μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς ιδέας. Τὸ μισόφωτο τῆς ἐκκλησίτσας ἐξαυλῶνει τίς τρεῖς μορφές. Κορμιὰ δὲν ὑπάρχουν. Ψυχές λειτουργᾶνε. Μιά — μιὰ ξαναγυρίζουν τίς φοβερές λέξεις τοῦ ὄρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' ὅλες τίς γωνιές, ποὺ εἶναι γεμάτες σκοτάδι καὶ μυστήριο. Καὶ τίς μεγαλώνουν, τίς πληθαίνουν. Σὰν νὰ εἶναι μπροστὰ ὅλα τὰ μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιαδῶν καὶ νὰ ὀρκίζονται μαζί του. Ἀνήσυχτοι φτερουγίζουν κάτω ἀπὸ τὸν θόλο οἱ ἀντίλαλοι αὐτοί, σὰν πουλιὰ ποὺ γυρεύουν ἀνοιχτὸ διάβα νὰ πετάξουν στὴν Ἑλλάδα, νὰ κράξουν σὲ συναγερμὸ τὰ σύγνεφα τῆς μεγάλης τρικυμίας. Ὅστερα οἱ φράσεις γιὰ τὴν πατρίδα κόβονται ἀπὸ στεναγμούς καὶ ἀναφιλιγιά. Καὶ τώρα σιωπὴ βαθιὰ καὶ κατακυχητὴ.

Τὸ μυστήριο ἔχει τελειώσει. Ὁ Κολοκοτρῶνης γυρίζει ἀλλαγμένους στὸ σπίτι του. Πότε εἶναι ἀλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καὶ πότε πέφτει ἄξαφνα σὲ συλλογὴ. Τὸν βλέπουν γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ κοιτάζῃ, νὰ συγυρίζῃ τ' ἄρματα του. Κατεβαίνει στὸ κατώκι ἐξετάζει μὴ λείπῃ τίποτ' ἀπὸ τὴν σέλα του τὴν ὁμορφῃ, ποὺ 'χει ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Ὑόρκης. Δὲν εἶναι ἡσυχος πιά. Συνήθιζε νὰ πηγαίνῃ ν' ἀκούῃ τὸν Μαρτελάο καὶ τὸν Καλύβα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πὼς δὲ λένε τίποτα. Ὁνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιὰ μέρα εἶναι στὴν τάξη τοῦ Καλύβα. Τὸν ἀκούει, ποὺ κάνει μάθημα. Ἀπάνου στὴν ἔδρα εἶν' ἓνα χοντρὸ βιβλίο — μιὰ πολύτιμη ἐκδοση τοῦ Βόλφ. Ἀξαφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τὰ μαθαίνεις αὐτοῦ τὰ παιδιά ; Νά, ἐτοῦτο νὰ τὰ μάθῃς ! Καὶ χύνεται στὸ βιβλίο καὶ θέλει νὰ σκίση τὰ φύλλα του, καὶ νὰ δείξῃ σὲ δάσκαλο καὶ μαθητὲς πὼς φτιάνουν τὰ χερτοῦτσα, τὰ φυσέκια τῆς μπαφρούτης γιὰ τὸ ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἔπαθαν νὰ γλιτώσουν τὸ βιβλίο ἀπὸ τὰ χέρια του.

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ κι οἱ Κλέφτες, πού χαλάστηκαν, πάν-
τα θὰ τὴν θυμοῦνται.

Στὰ χέρια οἱ Κλέφτες σήκωσαν τὸν καπετάνιο, ἀσάλευτο μὲ τὴ
σπαθιά κατεβαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ πολεμώντας ἀνηφόρισαν! Κι ἔ-
πιασαν τὸ καταρράχι καὶ σταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δὲν πῆραν τὸ κοντό, γιατί τρανὸς ἦταν κι ὁ θρη-
νος ὁ δικὸς τους. Καὶ μοναχὰ τοῦ καπετάνιου τῶν κλεφτῶν ὁ θάνατος,
τοῦ ξακουστοῦ τ' Ἀρματωλοῦ — θάνατος πού χρόνια τὸν παρακαλοῦ-
σαν, — ἔκανε τὸ κλάμα τους σὲ γέλιο νὰ ξεσπάσῃ. Κι ἡ σαλαγὴ του
ν' ἀντηχῆ γιὰ νέο φοβέρισμα στους Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως σὺπαιναν. Τὰ μάτια τους στεγνὰ τὸν καπετά-
νιο ἀντίκριζαν τὸν ξαπλωμένο, πού δὲν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ! Κι ἡ μοῖρα τους ἔτσι ἦτανε γραφτὴ.

Ὁ καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σὲ πόλεμο γιὰ θάνα-
το καὶ γιὰ ζωὴ. Καὶ τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρὸς, ἐχθρὸς
τοῦ καπετάνιου, χαίρεται καὶ καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνα-
σείσθηκε. Στὸ πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρια ζωγραφίστηκε.

— Ὁ ψυχογιὸς μου πού εἶναι ; εἶπε. Τ' ἄρματα μω. . . πᾶν κι αὐτά.

Πόσοι ἀπομείναμε ; . . Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καὶ θὰ ζήσης ! Εἶπε ἓνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια.
"Ὅσοι βαρέθηκαν, τοὺς πήραμε (ἦταν ψέμα θλιβερό).

— Κι ὁ ψυχογιὸς ; καὶ τ' ἄρματα ;

— Μᾶς λείπουν, κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— . . . "Ὅλοι στὸν τόπο ;

— Μὴν τὸ λές ! Ξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ πού πάψαμε τὸν πόλεμο.
Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινὸ).

Τότε τροχάλισαν* ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι ὁ ψυχογιὸς
σὲ λίγο, τοῦ καπετάνιου ὁ ἀκριβὸς, πού εἶχε τὴ δόξα νὰ φορῆ τοῦ κα-
πετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθὸς στεκότανε στὸν καπετάνιο ἀντικρῶ, σὰν
Χάρος φοβερός καὶ μαῦρος.

— Γεῖα καὶ χαρὰ σου, καπετάνιε ! φώναξε. Εἰσάγασα τὸ αἷμα
σου.

Ὁ Ἀλιζόταγας δὲ ζῆ ! Τοὺς βγῆκα μπρὸς καρτέρι. . . "Ἄμα σὲ
πῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν κρατήθηκα. Στὸν δρόμο τὸν πλατὺ τοὺς βγῆ-

κα και τους πέσαμε με τὸ σπαθί. Κι οἱ Ἀρβανίτες σκόρπισαν. Κι ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στὸ χῶμα κείτεται !

— Ὁρέ, σηκῶστε με ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Τί λέει αὐτὸς ἐκεῖ ; Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του, στὸν ψυχογιὸ ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τὸ κλεφτόπουλο μπροστά του.

— Ὁρέ, ποιὸς σοῦ εἶπε νὰ τὸ κάμης ; Ὁ καπετάνιος ρέκαζε*. Ἀφοῦ χαλάστηκα, πῶς θέλησες ἐσὺ νὰ μὲ ντροπιάσης ; Ὁ Ἀλιζόταγας ἔπρεπε νὰ ζήση ἀνίκητος ! . . . Τί εἶναι πού κρατᾶς ;

— Εἶναι τὸ καριοφίλι* του καὶ τ' ἄρματά του. . . Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρ 'τα ! Πάρ τα, μήτε νὰ τὰ ἰδῶ ! Τώρα ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τα δικά μου, πού δὲν σοῦ ἔπρεπαν. . . Τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρή. . . Ἄλλα ἄρματα προτίμησες. . .

— Συμπάθα με, καπετάνιο ! Ξέρεις, ἂν κράτησα τὴν πίστη στ' ἄρματά σου, κι ἂν τὰ τίμησα.

— Κι ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σὲ σκότωνε καὶ σένα, καὶ μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δὲν τὰ κρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καὶ τὰ δοκίμασα ! . . . Μὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρὸ γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, καπετάνιο. Καὶ σοῦ τὰ ἔφερα. . .

— Δικά σου ! Δὲν τὰ θέλω ! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου ! . . . Δὲν ἀκοῦτε σεῖς, ὀρέ ;

Τὸ κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τὸ χέρι στὸ σπαθί καὶ περιβλέπει.

— Ὅποιος ἀπλώση, κρᾶζει, τὸν περιμένει θάνατος ! Τ' ἄρματα, πού φορῶ, κανέναν μὴ τ' ἀγγίξῃ ! Τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα !

Ὅλοι προσέχανε στ' ἀγριεμένο τὸ κλεφτόπουλο, κι ὁ καπετάνιος εἶχε σηκωθῆ ὀλόρθος ἄξαφνα, κανεὶς δὲν εἶδε πῶς, μετὰ τὴ σπαθιά μεσόφρυδα, μεγάλος κι αἱματόπνικτος, καὶ φάνταζε σὰ ν' ἀναστήθηκε.

— Ὁρέ, εἶπε μετὰ μιὰ φωνή, πού ράγιζε, τ' ἄρματα τὰ δικά μου δὲν τὰ καταφρονᾶς ; . . . Θέλεις νὰ τὰ φορῆς ἀκόμα ;

— Θέλω καὶ θέλω ! Εἶμαι ὁ ψυχογιός σου ἐγώ !

Ἄπλωσε τὸ χέρι ὁ καπετάνιος κι ἔδειξε τὸ κλεφτόπουλο, κι εἰβγαλε ἓνα ροχαλητό.

— Προσκυνᾶτε, ὀρέ, τὸν καπετάνιο σας !

Η ΘΥΣΙΑ

Α'.

— Μή, όρέ!

‘Ο Γιάννης ό Γούναρης έβγαλε στόν ύπνο του σπαραχτική κραυγή. Και σύγκαιρα πήδησε όρθός με τά μαλλιά σηκωμένα, τó πρόσωπο χλωμό, άδραξε τó γιαταγάνι κι έρριξε φονικό βλέμμα γύρω ζητώντας νά χτυπήσει έπίβουλον έχτρό. Μά τó θαμπό φώς του λύχνου έδειξε τά πάντα ήσυχα μέσα στη σκηνή. Τó πανί κατέβαινε τεντωμένο, σφιχτοδεμένο στη γή και μόλις τάραζε από τά λαχτίσματα του άνέμου. Οί σύντροφοί του, όχτώ-δέκα Γκέγκηδες*, όλοι κοιμόντουσαν βαθιά, τυλιγμένοι στις φλοκάτες. Δίπλα τ’ άρματά τους, γιαταγάνια γυριστά και καριοφίλια μακρύτερα* χαρμπιά* κι άρμούτια* και πιστόλες, άλλα φλωροκαπνισμένα κι άλλα φτωχικά, έμοιαζαν τούς δράκοντες, πού συντροφεύουν άγρυπνοι τόν ύπνο του βασιλόπουλου. ‘Ο Γούναρης στάθηκε άκίνητος. Συνήλθε ή ψυχή, μά ή καρδιά χτυπούσε δυνατά και τó μεδούλι των κοκάλων ήταν παγωμένο από τ’ ύνειρο.

‘Ο Γιάννης Γούναρης από χρόνια δούλευε στο σπίτι του ‘Ομήρ Βρυώνη. Ήταν κυνηγός του. Στά Γιάννινα στόλιζε συχνά τó τραπέζι του πασα με τó κρέας του άγριογούρου και του άλαφιού, με τ’ άβρά στηθούρια των παπιών και των κοτσύφων. Και τώρα, μέσα στού στρατόπεδου τήν άνήμερη ζωή, τόν έτρεφε με λαγούς κι άγριοπούλια, ίσα δέν έδιωξε μακριά του πολέμου ή ταραχή και των άρμάτων ό σάλαγος. Μά ό Τοϋρκος, για νά τόν έχη πιστόν του δουλευτή, κράτησε στην Άρτα τή γυναίκα και τά τρία του παιδιά. ‘Η γραμματαλλαγή δέν ήταν δύσκολη. Τό άσκέρι, κατεβαίνοντας από τήν ‘Ηπειρο στο Μεσολόγγι, σαν γοργοπόταμο σάρωσε κάθε ταμπόρι έπαναστατικό. Τά πρωτάτα* έφυγαν είτε άκολούθησαν άπελπισμένα τόν καταχτητή τά χωράφια κάηκαν· όσοι άντιστάθηκαν έπεσαν νεκροί· όσοι δειλοί χώθηκαν στού δάσου τις κρυψώνες και των θεριών τις μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, έχει άμπόδιστα τις τροφές και τά πολεμοφόδια και τή γραμματαλλαγή του από πάνω. Και ό κυνηγός είναι ήσυχος.

‘Ομως τó έπαναστατημένο χώμα δέ βγάζει μόνον άνθη και καρπούς. Τό αίμα των άντρείων, πού ρουφα, δέν τó κρατεί έγωιστής στά σπλάγχα του, μά τ’ απορρίχνει πύρινο σε νέα σώματα. Λίγος καιρός πέρα-

σε — μῆνες τρεῖς — καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάστασι καὶ ἀντρεῖνύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ροῦμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι ἀπὸ τοὺς διαβόλους τοῦ μύθου καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῆ ξένοιαστος. "Ὅχι τροφές καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο. 'Απελπισία κι ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημύρες καὶ γιονόνερα· πείνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες λογιῆς - λογιῆς βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τῆ δέρνει ἀνοχὴ*. Πῶς νὰ βρισκεται ἡ γυναίκα καὶ τὰ παιδιὰ του; Εἶναι γερά, εἶναι ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ θέρισε ἡ ἀρρώστια ἢ τὰ σκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; "Ἵπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν καρδιά. 'Απόψε, μόλις ἔγειρε στὸ ἀχερόστρωμά του, ὄνειρο κακὸ ἤρθε νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωὴ. Εἶδε γυναίκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶνε καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσούφρανα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ ἄροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιὰ ἀναγαλλιάζει. Ἵποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός· ἄς ζοῦν τοῦλάχιστον εὐτυχισμένα τὰ μικρά του! . . . Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα χάσκει νὰ καταπιῆ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται· διασταχτικό, μακραίνει κι ἄξαφνα σηκώνεται ὀλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιὰ! 'Ὁ νοικοκύρης θέλει νὰ φωνάξῃ, μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. "Ὅμως στὸν ἀφρευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του :

— Μή, ὀρέ! . . .

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη, ποὺ ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταἰδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σ'αυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρὲ μπράτιμε καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μισοκομμένη.

'Ὁ 'Αλὴ ἀγάς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς μάχκας, ποὺ κοιμόταν ἐκεῖ, ξύπνησε στὴ φωνὴ κι ἀποροῦσε ἂν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν χτύπησε κανέν' ἄξεροκὸ τὸ Γούναρη.

"Ἄχ ! εἴνειρο μὲ τρώμαξε· εἴνειρο κακὸ ! ἀπάντησε κείνος.

Διπλοκάθισε στο άχερόστρωμά του ό 'Αρβανίτης, πλάγιασε κοντά ό κυνηγός, βγάλανε καπνό, άναψαν με τό πρυόβολο τά τσιμπούκια τους κι ό Γούναρης με άνατριχίλα τοῦ διηγήθηκε τ' όνειρο.

Ήταν πολόν καιρό φίλοι άχώριστοι. Μαζί άκολουθοῦσαν τό Βρυώνη στην Αῦλή τοῦ 'Αλῆ πασᾶ και στον πόλεμο· ἴδια εἶχαν τῆ ζωή τους και τούς πόθους. Δούλευαν, για να ζήσουν και να θρέψουν τίς φαμίλιες τους. Τίποτ' άλλο. "Όπως κι αν ἤρθαν οἱ καιροὶ κι αν άλλαξαν τὰ πρόσωπα κι αν χωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, εμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλαχτοι. Ἡ καθημερινή ζωή με τίς ἀπαιτήσεις και τό φαρμάκι τῆς, δέν ἄφησε να μαντέψουν καθόλου τῆ μεταβολή. Τό χτῆνος, πού βαρῦ καθότανε μέσα τους, δέν τούς ἄφηκε να γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες, πού σηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοιχτόν ἀέρα, μακριά ἀπό τῆ σκλαβιά. Ἐφτασε τοῦ ἔνου πὼς ἔσερνε τό κεφάλι στους ὤμους και τοῦ ἄλλου πὼς πολемоῦσε και χόρταινε λάφυρα. Ποὺς ἦταν ό ἀφέντης και ποὺς ό δοῦλος δὲ φρόντιζαν. Ἄκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸ τῆ ζωῆ ἀδερφωμένοι, για τό αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά, πού ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τό θέλημα.

— Μῆ φοβᾶσαι, μπράτιμε, εἶπε ό 'Αρβανίτης, σάν ἄκουσε καλὰ τ' όνειρο. Τὰ παιδιὰ σου δέν παθαίνουν τίποτα. Τό φίδι φίλος εἶναι, τὰ παιδιὰ σου φίλος τὰ φυλάει. Μῆ φοβᾶσαι.

Ἐο Γούναρης κούνησε τό κεφάλι.

— Τί φίλος, πού πῆγε να τὰ χάψῃ, ἀγά μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τό κόκαλο.

— Σῶπα και θὰ τὰ ἰδῆς γλήγορα. Αὔριο μεθαῦριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γρίκα τό μυστικό. Πάψανε πια τὰ ψέματα. Τό εἶπαμε ὀρθά - κοφτά στους πασάδες. Ἡ παίρνουμε σύνωρα* τό κάστρο ἢ τό στρίβουμε. Δὲ θὰ σαπίση στο βάλτο ἢ παλληκαριά τῆς Γκεκαριᾶς*. "Όχι!

Ἄγαναχτισμένος ἔφτυσε δυὸ τρεῖς φορές χάμω κι ἔπειτα ξακολούθησε με θυμό :

— Μεθαῦριο θαμπὰ κάνουμε τό γιουρούσι. Ἐχουμε Χριστοῦγεννα κι οἱ ραγιάδες θὰ βρίσκωνται οὔλοι στις ἐκκλησιές. Τό κάστρο εἶναι ἀφύλαχτο και τό παίρνουμε στο φύσημα. Δέν λέω πὼς εἶναι καλὰ ἔτσι· δέν εἶναι παλληκαριά και δέν πρέπει στους Ἄρβανίτες. Μὰ οἱ πασάδες δὲ θέν· τί να γένῃ ;

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως να δείχνῃ χαρὰ

ἤ διαταγῆ στὰ λόγια του, χτύπησε ἀλαφρὰ τὸν ὄμο του κι εἶπε χαμογελώντας :

— Σὲ λίγες μεροῦλες, μπράτμιε — ἄκου πού σοῦ λέω ἄγώ ! — θὰ τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

Β'.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ὀλνεοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενήθῃ καὶ κείνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συγνεφοσκεπασμένοι ὁ οὐρανός, καταχνησμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο: στὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, στὰ δέντρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιά· ὁ Ζυγὸς ἀντίκρου σπανὸς καὶ καφαλισμένος ἀπὸ τὸ φιδ* τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μοριάς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχια γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ παχυσμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἔτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλη, ὥσπου νὰ ξεψυχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυχτόημερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια ἀστράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιά καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόημερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τίς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦνε στάχτη καὶ χόβολη, τὰ σοθέματα καὶ τοὺς κατοίκους. Τὰ βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουνε κάτω τὰ κορμιά· τὰ γιαιταγάνια ξεσκίζουν τὰ τείχη, θρυμματίζουν τίς πολεμίστρες καὶ βιάφονται στὸ αἶμα καὶ στὸν πηλό. Μὰ ἡ πόλη χαλκότερνη στέκει στὴ γῆ· τῆς, ἀδιάφορη στὴ λύσσα τοῦ ἐχτροῦ καὶ τοῦ Χάρου τίς σαῖτες. Καὶ σὰν δέση* στοιχειωμένη, πού κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τὸ ξεχειλίσμα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πνίξῃ τὴ σπορὰ τοῦ κάμπου, λέει στὸ Μοριά νὰ καλλιεργήσῃ τῆς ἐλευθερίας τὰ πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα τῆς ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μάρκο Μπότσαρη· μέσα τῆς τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μοραίτες ὄπλαρχηγούς. — Ἡ τρόπαιο νίκης ἢ νεκροκρέβατο ἐδῶ ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχτροῦ. Καὶ τὸ κάμανε ὡς σήμερα. Τί θὰ γίνη αὔριο, ποιὸς τὸ ξέρει ;

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέφτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσ-

σερα ! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πού ἔδιωξε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴν ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴ λαχτάρα. Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπάρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακούλι στὸν ὄμο, βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ, γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στα ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, τηρᾷ χαντάκια καὶ τράφους, δρασκελᾷ κορμόδεντρα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας, δῶρο ἀτίμητο τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ στὸ Βρυώνη, πολλές φορές γαβγίσανε, γιὰ νὰ κρᾶζουν τὴν προσοχὴ του. Πολλές φορές γοργοπόδης ὁ λαγὸς ξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμοκλάδια· πολλές φορές ἡ ξυλόκοτα φτεράκισε μπροστὰ στὴν κἀνα του. Μὰ δὲν ἔχει νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ διαβήκανε κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲν γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμα του. Ἄλαφρὴ πέτεται μακριά, στῆς Ἄρτας τὰ στενοσόκακα, στὰ σπίτια τὰ κλειστά! Περνᾷ τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τίς μανταλωμένες πόρτες καὶ πάσχει νὰ ἴβῃ τὴ φτωχὴ φαμίλια του, μπορεῖ νεκρὴ, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα.

—Ἄχ καὶ νὰ τελείωνε ! ψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμὸ.

Ναί· νὰ τελείωνε μιὰ ὥρ' ἀρχύτερα τὸ βάσανο ! Νὰ ἔπαιρναν τὸ κάστρο οἱ ἔχτροί ! Ὁ πασὰς θὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο καὶ μαζί θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ πλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλιαση σ' αὐτὴν τὴν σκέψη. Μιὰ στιγμή πίστεψε πὼς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα ἕνα τοὺς τόπους, πού θὰ διάβαινε. Τώρα τὴ σκοτεινὴ Κλεισουρά· τώρα τὰ Γεφύρια τοῦ Ἀλάμπη· τώρα τὸ Βραχώρι*. Ὁ Ἄσπρος* στραγγισμένους τοὺς δίνει πόρο ν' ἀνεβοῦν στὸ Βάλτο. Τὸ Μακρονόρος ἀφύλαχτο τοὺς δέχεται στὰ ὄμορφα δάση του. Νά τιν ἡ Ἄρτα ! Μὲ τὰ τζαμιά καὶ τὰ σαράγια, μὲ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καὶ τοὺς στάβλους τῶν μπέηδων ! Ἄχ, νὰ κι ἡ γυναίκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά ! Γιὰ ἰδῆ πὼς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του, σὰν τ' ἀρνάκια στὸ μαστάρι τῆς μάνας τους.

Μπάμ ! . . βρόντηξε τὸ ντουφέκι του, ξυπνώντας τὴ λαγκαδιά.

Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες πέσανε, σερνικὸ καὶ θηλυκὸ πλάι-πλάι, μὲ ματωμένο στῆθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ σήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Κι ἐκεῖ, πού σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἀέρα στὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ

σακούλι του. Ἐπειτα χαρούμενος τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέματα, ποῦ θὰ πάρῃ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρὰ του. Καμπάνας κλαγγὴ χύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάστηκε: γύρισε ζερβόδεξα τὸ κεφάλι, ζητώντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ἔρχοτανε. Πρώτη φορά τὴν ἄκουε. Ὁ καταχτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀνήθηκε στοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησιᾶς τῆ φωνῆ, νὰ μὴ θυμίζῃ στὸ ραγιαὶ οὐράνια παρηγοριὰ καὶ ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἔσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια: γκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Μόνον δυὸ ξύλα τοὺς ἄφηκε στρεβλά σὰν τὴν ψυχὴ του καὶ σὰν τὴ δύναμή του βάνουσα. Ὅπου κι ἂν γύρισε ὁ κυνηγός, σὲ χωριὰ καὶ πολιτεῖες, καμπάνα δὲ γνῶρισε: κλαγγὴ τῆς δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικὸ, ποῦ πέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ξαφνίστηκε τώρα στὸν ἦχο, σὰν βαρκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμα του ἀνατρέχιασε: ἀνατάραχτηκε ἡ καρδιά. Ἄ, ναί: τὴ γνῶρισε: εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ καὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλη μέσα.

Γ'.

Ἄγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἐχτροὶ στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴ μαπαρούτῃ: τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῆ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάφτονται βαθιὰ στὸ χῶμα τῆς. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλά τοῦ ἥλιου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί: τί πειράζει; Σήκωσαν τὰ ἔθνηκὰ λάβαρά τους στὸν ἀδούλωτον ἀέρα: στύλωσαν τὰ θρησκευτικὰ τους σημαντρά καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτὴς αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα βρέφος, ποῦ δίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἐνοῦ γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ἔθνους.

Ὁ Γούναρης χαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκούμπησε στὴν κἀνα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, κατὰ τὴν πόλη, ἀγγελόφερτος σὰν τὸ Μωϋσῆ, ποῦ ἀρνάντευε ἀπὸ τὸ Χωρήθ τὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καὶ ὅπως ὁ προφήτης δρόσιζε τὴν ψυχὴ του στὰ τροφαντὰ* λιβάδια καὶ τ' ἀργυρὰ νερὰ καὶ ἔχτιζε πολιτεῖες καὶ κάστρα δυνατὰ γιὰ κατοικίᾳ τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγὸς ἀπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δὲν ἀντικρίζει πιά τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν ἑλληνικὴ γῆ πέρα - πέρα ἐλεύθερη, κάτω ἀπὸ ἓνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Κι εἶναι

τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀετός ! Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονεῖοι χαίρουν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖους. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, χτίζου θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του κι ὁ δουλευτῆς τρυγᾷ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ* καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα. Μαζὶ μὲ τὴ κλαγγὴ ἔχει ὁ κωνηγὸς γύρω του μυρτιᾶς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος, σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τῆ δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριο. Πότε θ' ἀπολάψη καὶ κείνος τὴ ζωὴ, ποὺ χαρίζει ἡ ἐλευθερία στὰ τέκνα τῆς ;

— Ἄχ, πότε ; . . . Ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχτρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ· φυτεύτηκε, μὰ δὲν ἔκανε καρπούς. Ὅφιος κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, πριονίζει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμό, καὶ πρὶν μεστώση, βούλεται νὰ τὸ μαράνη. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλὴ ἀγάς. Αὐριο θὰ κάμη τὸ γιουρούσι ὁ Τοῦρκος.

— Ἄν τὸ ἔξεραν! συλλογίστηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἔξεραν, νὰ μὴν ἀφήκουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. Ἄν τὸ γνώριζαν, νὰ μὴν πᾶνε στὶς ἐκκλησιὲς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κεριὰ στὸ χέρι παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νὰ μὴν ψάλλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μὰ τραγοῦδια τρανολάλητα στὸν Ἄρη, τὸν πατρωγονικὸ θεὸ τους ! Οἱ ἐκκλησιὲς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμὸς· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καὶ οἱ στουρνάρόπετρες. Ἄχ ! νὰ τὸ ἔξεραν !

— Μὰ ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἶπῃ ;

Ναί, ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἶπῃ ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καὶ τὰ κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἶμα καὶ λάφυρα. Καὶ κείνος· τί νὰ κάμη ἐκεῖνος ; Τὸ εἶναι του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τὴ γυναίκα του, τὴν ὁμορφὴ Τρισεύγενη· τὰ παιδιὰ του : τὸν Κώστα, τὸ Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μὲ τὴ ζωὴ του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό του μεγαλώνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψη τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἴσκιό ὁ πατέρας !

— Ὅχι, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τις πλάτες στὴν πόλη καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τράφους, δρασκελᾷ κορμόδεντρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουναὶ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του. Μὰ

ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾶ ;

— Γκλάν — γκλάν ! . . γκλάν — γκλάν ! . . γκλάν — γκλάν ! . .

Ὁ Γούναρης ρίχτηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναίκα του. Εἰκόνα φόνου καὶ ὀλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γύρω του. Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουσι τὰ σπίτια, σέρνονται κονίσματα στὸν αἱματόβρεχτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἁγίας Τράπεζας, ἀλόγων σαῖσματα*· τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη ἀγάδων σκουφωμα καὶ τὸ Τετραβάγγελο σημάδι στὰ ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρια παντοῦ καὶ θρῆνος· τρόμος καὶ χαμός ! Κι ἡ ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει ἄφωνα πὼς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος ποὺ στάθηκε πατέρας μὰ ὄχι Χριστιανός.

— Γκλάν — γκλάν ! . . γκλάν — γκλάν ! . . γκλάν — γκλάν ! . . ἀντιλαεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης πίστεψε πὼς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει πὼς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πὼς, ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχτροῦ τὰ σχέδια νὰ τὰ χαλάσῃ.

— Ἄ, ναί· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνο πατέρας. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα στὰ παιδιὰ μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὄρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ καθρέφτιζε τῆς δύσης τὰ πανώρια χρώματα.

Δ'.

Τὸ τούρκικο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδᾶρι. Ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζεται καὶ ἀναβράζει. Γνωρίζανε θρασίμι* τὰ κοράκια καὶ ἐτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νὰ χυθοῦν. Ἄντρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμιουῦ* καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ* τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καριοφιλιῶν οἱ φωτιές ψηλαφοῦνται. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν στὴν κάπα καὶ προσεύχονται, μὲ τὰ χέρια σμιχτὰ στὰ σκέλια τους, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροί, φαίνονται

βυθισμένοι στον άπειρο κόσμο των ψυχών. "Αν σκοτωθούν, θέλουν να περάσουν γοργά το τρίχινο γεφύρι, να βροῦνε τὰ πιλάρια τοῦ Παράδεισου καὶ τὰ δροσοστάλαχτα οὐρί. "Αν ζήσουν, να γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες* με τούς τζουμπέδες καὶ τὰ πράσινα σαρίκια, τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχή καὶ παρακινώντας τούς πιστούς στὴ μάχη: « "Ένας Θεός μέγας, ὁ "Αλλάχ, καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ ! Θάνατος στους ἄπιστους, θρίαμβος τοῦ "Ισλάμ ! ». Οἱ πασάδες καὶ μπέηδες τάζουνε γρόσια καὶ φλωριά, καφτάνια καὶ στολίδια. Χιλιά γρόσια σὲ κείνον, πού θὰ πρωτανεβῆ στὸ κάστρο· δέκα φλωριά σὲ κείνους, πού θὰ πρωτοπεράσουν τὰ χαντάκια καὶ θὰ στήσουν σκαλωσιές. "Ατι χρυσοχάλινο στὸν ἀγά*, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στὸ μπέη*, στὸ δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στους σπαχῆδες*, στους σημαιοφόρους τσαπαρτζια* κατάργυρα ! Τῶν ἄπιστων τὰ πλούτη στὰ παλληκάρια· ἡ γῆ στὸν "Αλλάχ!

"Η νύχτα βουβῆ παραστέκει ἀπάνω τους. "Αστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μάλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δὲ γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. "Ο Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, με τὶς σαῖτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

Ε΄.

"Ο Γούναρης, ὁλόρθος μέσα στὴ σκηνή, ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι ἄθυμη τὴν ψυχή. "Οχτακόσοι "Αρβανίτες, διαλεχτοὶ ὅλοι, ὀρητικοὶ σὰν δρόλαπας* βγήκανε με τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι στὶς βουρλιές, δίπλα στὸ χάντακα, ὀργιές μάλις μακριὰ ἀπὸ τὰ τεῖχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα· καὶ τότε θὰ τιναχτοῦν σαϊτόφιδά να κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦνε τάχα ἐκεῖ τούς Χριστιανούς ; Τὸν πίστεψε ὁ γραμματικὸς ; Κάτω στὸ περιγιάλι, πού γύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα προιάρι. "Ο γραμματικὸς τοῦ Μακρῆ κατέβαινε ἀπὸ τ' "Αντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. "Εβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκαμε να ζυγώση, μὰ κείνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε να πιστέψη πὼς φρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρὸ του καὶ ξεμυστηρεύτηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε, χωρὶς οὔτε « γειά σου » να τοῦ εἶπῃ. Καὶ εἶχε δίκιο· τὸ γνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Με τί χεῖλη να χαιρετίση ὁ πολεμιστῆς ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχτροῦ ;

Μὲ τί καρδιά νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, ποῦ στρώνει ἀκόμη τὴν τάβλα τοῦ πασοῦ, ἐκείνοῦ, ποῦ ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά;

— Ἀλίμονο, ἂν δὲ μὲ πίστεψε! . . . ἀλίμονο! . . . ψιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ζύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ στέρφεφε πάραυτα τὶς βρῦσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν πίστεψε· καλύτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοὶ οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναὶ μὰ ζοῦνε τὰ παιδιὰ του. Τὰ παιδιὰ κι ἡ γυναίκα του. Τί ἔπαθε καὶ δὲν τὸ συλλογίστηκε πρὶν. Ποιὸς δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τὰ μυαλά! Μήπως, ἂν εὐρουν ἀντίστασῃ οἱ Τοῦρκοι, δὲ θὰ ὑποψιαστοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καὶ τότε; ὦχ, ἀλίμονο! Καλύτερα ποῦ δὲν τὸ πίστεψαν.

Σ'

Γκλάν - γκλάν! . . . γκλάν - γκλάν! . . . γκλάν - γκλάν! . . .

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιᾶς ἀνοίξαν τὶς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐχτρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονοβολή ταράζανε τὴ γῆ καὶ φώτισαν τὰ πάντα. Οἱ Τοῦρκοι χύθηκαν στὰ τείχη. Ὁ Γούναρης τινάχτηκ' ἐξω δὶβουλος. Τί ἤθελε νὰ γίνῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ἦθελε καὶ τὰ δυό· δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφις φάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια βρόντησαν. Τὰ βόλια πέσανε χαλάζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! στέναξε ὁ κυνηγός, κόνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του πιστεῦτηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχῆδων* πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καθαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφτάσουν νὰ μπήξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδάμακα στὸ κάστρο οἱ ἐχτροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνον ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἐχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῆ στὰ χέρια τους γίνεταί σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄντρες, μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀντρεωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὀργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμα τους, βλέπουν ξεσκλησμένες τὶς σάρκες τους, σκοτωμένους συγγενεῖς· ἄντρες καὶ παιδιὰ τους, ἀδερφοὺς καὶ πατέρες, φωτιά καὶ σίδερο γύρω τους. Μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πεῖσμα τοῦ

έχτρού και τή δύναμη. 'Ως πότε θά βαστήξουν; Τ' αδύνατα εκείνα τεί-
χη, οί χωματένιοι σωροί πῶς θά κρατήσουν τήν ἀνθρωποπλημύρα, πού
ὄλο δυναμώνει και βροντομαχᾶ ἐπάνω τους!

"Αἷαφνα κάτω ἀπό τήν ἀχνή λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆ-
δες νά σκορποῦν πίσω, σάν καβαλάρει σατανάδες. Γύρισε ἀριστερά, τὸ
ἴδιο. Στὴ Μεγάλη Τάπια* και σ' ὄλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ ἑλλη-
νική σημαία και χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τήν ἀνατολή. Και δῶθε, πέρ' ἀπ'
τὸ χάντακα, οί "Ελληνες, μὲ γυμνά σπαθιά κι αἱματοβαμμένη φουστανέλα
κυνηγοῦν στὶς σκηνές ἀνάμεσα τοὺς ἐχτροὺς, φεύγουν οί Σκιπετάρηδες.
Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χῶματα, κορ-
μιά κείτονται, «ράι»* ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοί και σφυρίγματα! Κι ἀνά-
μεσα στὴν ἄγρια βουή ἀκούεται ἡ κλαγγή σάν φωνή οὐρανόσταλη! —
Γκλάν - γκλάν! . . . Γκλάν - γκλάν! . . . Γκλάν - γκλάν! . . .

Ἄ Ο Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

« Παλιές Ἀγάπες », 1900

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ

Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιά. Πενήντα χρόνια κλέφτης,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, και τώρα' ἀποσταμένος
θέλω νά πάω νά κοιμηθῶ. Ἐστρέφεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τὸ ἄχυσα, σταλαματιά δὲ μένει.

Θέλω νά πάω νά κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρί ἀπ' τὸ λόγγο,
νά 'ναι χλωρὸ και δροσερό, νά 'ναι ἀνθοὺς γεμάτο,
και στρώστε τὸ κρεβάτι μου και βάλτε με νά πέσω.

Ποιὸς ξέρει ἀπὸ τὸ μνῆμα μου τί δένδρο θά φυτρώση!
Κι ἂν ξεφυτρώση πλάτανος, στὸν ἴσκιο του ἀποκάτω
θά ἔρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τ' ἄρματα νά κρεμᾶνε,
νά τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου και τήν παλληκαριά μου.

Κι ἂν κυπαρίσσι ὄμορφο και μαυροφορεμένο,
θά ἔρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα μου νά παίρνουν,
νά πλένουν τίς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νά σχωρᾶνε.

Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη.
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάрте τὴν εὐχὴ μου.

Κι ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεβῆ τὴ ράχη,
ἄς πάρη τὸ τουφέκι μου, τ' ἄξο μου καριοφίλι*,
κι ἄς μοῦ τὸ ριζὴ τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἄς σκούξη:
«Ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει !»

Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
θὰ βαργομήσουν* τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῆ, θὰ ριζὴ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρη τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρη
καὶ τήνε μάθη ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
καὶ λιώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλά στὴ ράχη
καὶ ριζὲ τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορά ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο σὰ νὰ 'τανε ζαρκάδι,
ψηλά στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορές φωνάζει :
«Ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει».

Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδιά,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά κι ἐπειτα δευτερώνει.
Στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη τ' ἄξο τὸ καριοφίλι
βροντᾷ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸ γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μὲς στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια. . .
Ἄκουσ' ὁ γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει.

Τ' άντρειωμένον ή ψυχή, τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη,
 μέ τή βοή τοῦ τουφεκιοῦ στό σύμφεφ' άπαντιέται,
 άδερφικά άγκαλιάζονται, χάνονται, σβηδώνται, πάνε.

« Μνημόσυνα », 1857

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

ἘΟ Κολοκοτρώνης εἶχε φτάσει μέ τό στρατό του στη Ζαράκοβα* μεσημέρι. Ἄμα φάγανε, πήρε τοὺς άξιωματικούς του καί πήγαν στό Τρίκορφα — μισή ώρα από την Τρίπολη καί άγνάνια* της. Τοὺς έδειξε μία γραμμή, σκεπασμένη, που δέν μπορούσαν νά τή βλέπουν οἱ Τοῦρκοι από την πολιτεία :

— Νά, έδω θά πάτε νά φέρετε τά παλληκάρια σας, νά φτιάξετε ταμπούρια*.

Ἐφεραν τό στρατό άρχισαν τό έργο μέ ζήλο μεγάλο.

ἘΟ Κολοκοτρώνης φώναζε ύστερα τόν ύπασπιστή του :

— Ἐλα κοντά μου.

Τόν ανέβασε από κρυφά, χωστά μονοπάτια, νά μὴν τοὺς βλέπουν* οἱ Τοῦρκοι, στό ψηλό βουνό τῆς Σιλήμνας*, τόν έκρυψε σ' ένα φυσικό παρατηρητήριο, τοῦ ἔδωσε τά κιάλια του.

— Κοίτα !

ἘΗ Τρίπολη κάτω από τά πόδια τους. Γυάλιζαν τά σκουριά τῶν μιναρέδων* στόν ήλιο. Καί τό κάστρο της μέ τίς τόσες πόρτες, τή μεγάλη τάπια*, τά σπίτια μέσα, τά περιβόλια γύρω, έμοιαζε ψεύτικο παιγνίδάκι.

— Ἐδω θά κάτσης, τοῦ εἶπε, νά τηράς, ώσπου νά νυχτώση.

Κι άν ιδῆς τοὺς Τοῦρκους νά κουνιῶνται κατά δω, άστραπή θά χυθῆς κάτω, νά μᾶς δώσης χαμπέρι*.

Τό έργο κάτω προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ο ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τό σώμα τῶν Δεληγιανναίων μέ τό Θανάση Κίντζο, έχιζαν τά ταμπούρια* τους μ' άληθινή μαστοριά.

ἘΟ Κολοκοτρώνης τοὺς παίνεσε.

— Εἴμαστε χτίστες οἱ περισσότεροι, τοῦ εἶπανε γελώντας· οἱ άλλοι δέ νογάνε*.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καὶ πῆγαιναν καὶ ἐρχόντουσαν καὶ κου-
βλοῦσαν πέτρες. Ἔμοιαζαν μερμηγκιά.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε. Τὸ ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγὸς φώναζε :
— Σύναξη !

Τὰ παλληκάρια πῆραν τ' ἄρματά τους, μπῆκαν στὴν ἀράδα. Ὁ
ἀρχηγὸς τώρα θέλει νὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ, νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ, ν' ἀντικρί-
σουν αὐριο τῆ φωλιά τὴν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅλες τὶς προσπάθειες ποὺ
θὰ ἔκανε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ σπάσῃ τὴ στενόχωρη ζώνη, ποὺ θὰ τὸν
κουλούριαζε. Ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα, νὰ τὸν βλέπουν ὅλοι :

— Θὰ σᾶς πῶ, ἄρχισε μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του, ἕνα παραμῦθι. Τὸ
παραμῦθι τοῦ φιδιοῦ μὲ τὸν κάβουρα.

Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φιλία καὶ κουμπαριά καὶ ἀποφά-
σισαν νὰ πεθάνουν μαζὶ καὶ ἔτρεχαν τὰ δυὸ παντοῦ. Μιὰ μέρα νυχτώσα-
νε μακριὰ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ κάβουρα καὶ κοντὰ στὴν τρύπα τοῦ φι-
διοῦ. Τὸ φίδι δέχτηκε τὸν κάβουρα στὴν τρύπα του, τὸν προτίμησε σὰν
κουμπάρο καὶ τοῦ εἶπε νὰ μπῆ μέσα πρῶτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ
κάβουρας δὲ χῶραγε, σγάρλισε* μὲ τὰ πόδια του τὴν τρύπα καὶ χῶρεσε.

Ἄφ'οὔ μπῆκαν μέσα καὶ τὰ δυὸ, τὸ φίδι ἀμέσως κουλουριάστηκε
καὶ ἄφησε στὴ μέση τῆς κουλούρας τόπο, ποὺ μπῆκε ὁ κάβουρας νὰ κοι-
μηθῆ. Τὴ νύχτα τὸ φίδι ἔσφιγγε τὸν κάβουρα νὰ τὸν ξελεπιάσῃ· ὁ κά-
βουρας φώναζε : «Κουμπάρε, μὴ μὲ σφίγγῃς, πεθαίνω ! » Τὸ φίδι τοῦ
ἀποκρίνεται : « Ὁνειρο βλέπω », καὶ ὅλο τὸν ἔσφιγγε. Ἄμα εἶδε ὁ κά-
βουρας πὼς χάνεται, τοῦ λέει : « Κουμπάρε, ζύγωσε κοντὰ τ' αὐτί σου,
γὰ νὰ σοῦ πῶ ἕνα μυστικὸ νὰ εὐτυχήσῃς ». Τὸ φίδι ζύγωσε τὸ αὐτί του
κοντὰ στὸ στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτὸς τσακῶνει μὲ τὴ δαγκούνα* του τὸ
φίδι στὸ λαιμό, τὸ σφίγγει, τὸ κρατεῖ πολλὴ ὥρα. *Τὸ φίδι στρίβεται,
ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ πῆρε τραβώντας το
τὴ νύχτα ὄξω ἀπὸ τὴν τρύπα του· καὶ ἦταν ξαπλωμένο ἴσια σὰ ραβδί.

Τὴν αὐγὴ, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας, τοῦ εἶπε : « Ἄν ἦσουν καὶ
τὴ νύχτα ἔτσι ἴσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θὰ πέθαινες, οὔτε ὄνειρατα
θὰ ἔβλεπες ». Ἔτσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν περπάταγαν ἴσια, δὲν θὰ τοὺς
εἶχαμε τώρα ἔτσι, στὸν ὄβρο* . Μὰ καλὰ τοὺς ἔχουμε, δὲν ἡσύχαζαν,
ὅλο κακὰ μᾶς ἔκαναν.

Τὰ παλληκάρια τὸν ἄκουγαν μαγεμένα.

— Και μιὰ πού τὸ ἔφερε ὁ λόγος στὸ φίδι καὶ τὸν κάβουρα, ὅλοι ξέ-
 ρουμε πῶς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιὰ ραφίνα*
 ἀπὸ σίκαλη, τὴ χώνουν στὴν τρύπα, τὴν κουνᾶνε μέσα - ἔξω, κάνουν μὲ
 τὸ στόμα τους « κχί », ὅπως κάνει τὸ φίδι, ὁ κάβουρας τὴν περνάει γιὰ
 φίδι, τὴ δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τὴ ραφίνα, ἔρχεται μαζί ὁ-
 ξω καὶ τὸν πιάνουν. "Ὅλα τοῦτα θὰ τοὺς φτιάξουμε, βρὲ Ἕλληνες, ὡς
 νὰ τοὺς τραβήξουμε ἀπὸ τὰ γιδόμαντρά τους ὄξω καὶ νὰ τοὺς πιάσουμε.

Θέλει τώρα νὰ ξεριζώση ἀπ' τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸ τελευταῖο ἀ-
 χνάρι φόβου, νὰ τοὺς ἀτσαλώση.

— Γιατί; τοὺς ρωτᾶει. Γιατί δὲ θὰ τοὺς τὰ κάμουμε; Και τί εἶναι
 αὐτοί; Ἐδῶ πιάνουν λιοντάρια οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χέρια τους. Ὁ τρόπος,
 ὅπου πιάνουν τὰ λιοντάρια καὶ δὲν τὰ φοβοῦνται, εἶναι ἡ συνήθεια. Για-
 τί καὶ τὸ λιοντάρι εἶν' ἓνα μεγάλο καὶ κακὸ σκυλί· κι ἐπειδὴ δὲν τὸ βλέ-
 πουν οἱ ἄνθρωποι ὀλοένα, κι ἀκουστά μονάχα ἔχουν τὴν ἀγριάδα καὶ τὴν
 κακία του, τρέμουν, ἅμα τὸ ἰδοῦν πρώτη φορά. Οἱ κυνηγοὶ ὅμως φο-
 ρᾶνε σκληρὰ πετσά, τυλιγόνται μὲ πολὺ καννάβι, κι ἔτσι πηγαίνουν κοντὰ
 στὸ λιοντάρι, κι ἅμα κάνει ν' ἀνοίξη τὸ στόμα του, χώνουν τὸ χέρι τους
 μέσα, πού εἶναι κι αὐτὸ μὲ καννάβι τυλιγμένο, καὶ τοῦ λιονταριοῦ τὰ δόν-
 τια κολλᾶνε στὸ στουπί. Κάνει νὰ ξεκολλήση· μὰ ὁ κυνηγὸς τὸ δένει,
 τοῦ περνάει στὸ λαιμὸ χαλκὰ μ' ἄλυσίδα κι ἔτσι τὸ ἀφήνει δεμένο σὲ κᾶ-
 νένα δέντρο μέρες πολλές, ὅσο πού πεινάει, καὶ πάει καὶ τοῦ δίνει λίγη
 τροφή, καὶ πάλι τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἴδιο ὥσπου τὸ λιοντάρι θαρρεῖται, ἀρχι-
 νάει νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ μακριά, γιατί περιμένει ἀπ' αὐτὸν τροφή.

"Ἐτσι κι αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, πού τοὺς ἔχουμε κλεισμένους στὴν μάν-
 τρα. Τώρα τοὺς βλέπετε, δὲν πείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὄξω, ἐδῶ κι
 ἐκεῖ παίρνουν τροφή, ἐμεῖς ἀπὸ κοντά, ὡς νὰ κολλήσουν τὰ δόντια τους
 στὸ στουπί, ἀπὲ* τοὺς περνοῦμε τὸ χαλκὰ, ἐβγάξομεν τὸν ἐδικὸ μας
 καὶ τοὺς τὸν φοροῦμε. Μὴν τοὺς φοβᾶστε! Ἄνθρωποι εἶναι κι αὐτοί.
 Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τὰ ἔχουμε κι ἐμεῖς· ἐπάνω μας δὲν ἔρχονται,
 γιατί τοὺς σκοτώνουμε· ἀπὸ λίγο σὲ λίγο θὰ μερέψουν κι αὐτοί.

Τὰ παλληκάρια τὸν κοιτᾶνε στὰ μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματά τους.
 "Ὁχι, δὲν φοβοῦνται. Ἐχουν πεποιθήση στὸ Γέρο.

"Ἐνα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μὲ μάτια μπιρμπιλιά*, ἔξυπνο σὰ ζα-
 γάρι*, πιστεύει, πῶς ἔχει νιώσει τόσο καλὰ τὸν ἀρχηγό, πού φωνάζει
 ἄξαφνα μὲ μιὰ φιλή, ἀστεία φωνή:

— Ἄς εἶν' καλὰ ὁ καπετὰν ψωμάς. Ἡ πείνα δηλαδή, πού θὰ θερίση

τὸν πολιορκούμενο, στρατηγὸς ἀνεπάντεχος*, πού θά πολεμήσῃ κι αὐ-
τὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνας.

Δυνατὰ κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τὶς γραμμές. Γελάει
ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὐθυμὸς λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ στρα-
τόπεδα, παντοῦ ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τὰ παλληκάρια σκορπίζουν στὰ ταμπούρια* τοὺς. Ἔχει νυχτώ-
σει. Ἀνάβουν φωτιές. Ἀπειρα λουλούδια, ὄλο φλόγες, χορεύουν στὴν
πλαγιά. Ἰσκιὸι μαῦροι, στὰ καταράχια* τὰ καρπούλια* φυλάνε μὲ
τὸν κόκορα* σηκωμένο, μέτωπο στὴν Τρίπολη.

«Ὁ γέρος τοῦ Μοριά», 1930

Σπ. Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μὲ γέλασεν ἡ χαραυγὴ, τ' ἄστροι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγήκα νύχτα στὰ βουνά, ψηλά στὰ κορφοβούνια.
Ἀκῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἡχῶ, μὲ τὰ βουνά μαλώνει.
—Νέσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού ἔχτρευῶστε ;
Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια ;
—Δὲ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Ν. Γ. Πολίτου «Ἐκλογαί», 1914

Δημοτικὸ τραγούδι

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21, ὁ « Μουτσελίμης »* τῆς
Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπεης τὰ χρειάστηκε. Εἶχε πολλὰ ἀκούσει περὶ
τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἔμαθεν ἀπὸ γράμματα τῆς « Πόρτας »* τὰς συν-
ενοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μοριά καὶ τῆς Ρούμελης
μὲ τοὺς Φιλικούς καί, προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν
Ρωμιῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ
ἀλυστῆρὰ μέτρα.

Ἐντέγραψε τὸν Καϊμακάμη* τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ στὸ χέρι τοὺς θρησκευτικούς καὶ πολιτικούς ἄρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν τῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τοὺς ἐκάλεσε εἰς τὸ πασαλίμι του*, γιὰ νὰ μάθῃ τὰς διαθέσεις των ἔναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μοριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νὰ ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἄλλ' οἱ προσετώτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τὰ μυρίστηκαν καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὸ πασαλίμι τοῦ Γουσοῦμπεη. Αὐτοὶ ὅμως ἔστειλαν εἰς τὸν Μουτεσελίμη ἀπεσταλμένους των, γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφέρειας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Δοβλέτι* καὶ συνεπῶς δὲν ἔπρεπε ν' ἀνησυγῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτῆ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερο τὰς ὑποψίας τοῦ Γουσοῦμπεη. Κακεντρεχῆς καὶ αἰμοβόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἔναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως ἐκεῖ. Τὸν ἀνησυχοῦσαν πολὺ τὸ Ἅγιον Ὁρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ἅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραῖος Μανόλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὄπαδος καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ὄπαδους καὶ εἶχε γίνῃ πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων* του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδιασμούς. Ὅλα τὰ Χάσικα* χωρὶα προετοίμαζαν ταραχὰς καὶ ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπο, νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γουσοῦμπεη ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσῃ καιρὸν. Καὶ πράγματι ἔστειλεν ἰσχυρὸ ἄσκέρι* πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὁρους μὲ αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ ὑποβάλλῃ εἰς βασανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξεν ὅμως νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαραβίαστα καὶ δὲ μπορούσαν νὰ τὰ πατήσουν ὀθωμανικὰ στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρην* Τσιρίμπασην μὲ 500 ἄνδρας. Διέταξε δὲ ταυτοχρόνως τὸν Χασὰν ἀγάν, ταμίαν τοῦ Ἰσοῦφ πασᾶ τῶν Σερρών, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς ἄλλους τόσους ἄνδρας καὶ νὰ ἐκστρα-

τεύση κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Τσιρίμπασην. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγούς διέταξε νὰ συλλάβουν τοὺς προεστοὺς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἐδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἄλλ' ἢ φωτιά ἀναψε μέσα στὸν Πολύγυρο πολλὰς ὥρας, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός. Τὸ βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τοὺς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβρισαν τοὺς κα οἴκους καὶ ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήντησαν κοντὰ στὸ σεράι*.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμὴν πανικός εἰς τὴν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καὶ ἀντὶ νὰ περιμένουν ἀπαθεῖς καὶ ὑποτακτικοὶ νὰ κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσχέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο ν' ἀρπάζουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός τοῦ Γιουσούφμπεη, καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821 συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικὰ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοὶ οἱ κάτοικοι, ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ δέκα ὀκτώ στρατιώτας καὶ ἀφοῦ ἐξήσφαλίσαν τὰ νῶτά των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτὸς ἐπιστρατεῖαν, ἄλλοι μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασάν ἀγά, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὑψωμάτων καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Ἀκράτητοι καὶ γενναῖοι οἱ Πολυγυριῶτες, μαχόμενοι πᾶν λείοντες ὑπερβωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐτσάκισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκήρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ἀτακτον φυγὴν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούφμπεης τὰ ἔμαθεν ἀμέσως καὶ ἀπεθριώθη. Αὐτοστιγμὴ διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, πού εἶχε κρατήσῃ ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράι, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐχλεύασε καὶ στὸ τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. Ὁ

άτυχής Ιεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρὸς τὸν αἰμοβόρον μου-
τεσελίμην :

— Τὸ κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου δὲν σοῦ ἀνήκει!

Ἄδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλι-
σαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν, τὸν Κυδωνιά-
την καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ὀ-
παδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴ νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούφ-
μπεη ὠργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸν ναὸν
καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ
οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἡρωϊκὸν σύνθη-
μα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν
ἀκολουθήσαντα χριστιανικὸν συναγερμὸν συνεστήθησαν δύο στρατό-
πεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἓνα ἀπὸ Μαδεμοχωρῖτες* καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ
καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς
τοῦ φιλικοῦ Μανόλη Παπαῦ.

« Τὰ 100 Ἑλληνικὰ χρόνια », 1981

— Δ. Γιατόπουλος •

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(Ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι ἐν μακρῶν διήγημα τοῦ Βικέλα καὶ ἔχει μεταφρασθῆ
εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, τὸσον ἐθεωρήθη σπουδαῖον. Εἰς αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς
μᾶς δίδει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν δεινῶν, τὰ ὅποια ὑπέστησαν οἱ Χῖοι κατὰ τὴν
Ἐπανάστασιν. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Λουκῆ
Λάρα μετὰ τῆς οἰκογενείας του).

Ἡ φ υ γ ῆ

... Δὲν ἤλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του
τὴν εἶδησιν, καὶ συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν περίξ χωρίων καὶ ἐκ
τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐ-
τῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν ση-

μεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος ! Ἐπλησίαζεν ! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἤκουετο καὶ τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὄτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιβασθοῦν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν. Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν !

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὁ δὲ ναυκλήρος* καὶ τρεῖς ναῦται ἔμειναν εἰς τὸ παράλιον ὀπλισμένοι. Ἐπήγγαiven ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἤϋξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανε τὴν δὴ τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἢ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἴφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἤκουσθη σφαῖρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὄλοι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλλοίμονον ! Οἱ Τούρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποῖον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας*, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνον ἔμειναν εἰς τὴν ἄκρην τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὄπλα ἐσκόπευαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τούρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε ; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέ-

τυχαν, ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὺ σώματος ἐμπροσθοφυλακῆ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν ; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θὰ ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο* σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῆ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῶ ὁ αὐτῆς ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὄπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγαλίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμὸν τῆς καὶ ἔλεγα :

— Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν . . .

Ἐκεῖ, μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηγτο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μὲ ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδῃ τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὄπισθεν ὤθουν τοὺς πρῶτους, ἐπιπταν δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τὴν μητέρα μου !

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρα μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου. . . Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἐκλαίαν αἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οί τουφεκισμοί ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἶδω μακρόθεν, ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ 'Ανδριάνα — ἡ ὑπηρετριά μας. Εἰς τὸ τελευταῖον τῆς ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεθα ἤδη ὄλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἤμεθα ἐκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἰστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλῆθ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου* ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τοῦρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῶ ὄντι ἐμπροσθοφυλακὴ, ἀλλὰ θεῖα χάριτι ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὄπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγῆσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοὶ ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. Ἄλλ' ὁπόταν ἀναγιγνώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀναλογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνάς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἄλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτουφεκίζαν ἄνωθεν...

« Λουκῆς Λάρας », 1879

Δημ. Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ὁ μικρὸς ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διὰ τὸ ναυτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὅ,τι ὁ μικρὸς οὐσσάρος Μπαρᾶ διὰ τὸν στρατὸν τῆς Γαλλικῆς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸν γνωρίσωμεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τῶ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς « Ἀθηνᾶς » καὶ μεταξὺ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου διεκρίνετο διὰ τὸ εὐφρέες, τὸ πρόθυμον καὶ τὸ ἄφοβον. Ἡ ναυμαχία τῆς 16ης Ἰα-

νουαρίου 1826 και τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θὰ προσπίσουν τὸ ὄνομά του κατὰ τῆς λήθης.

Ἡ «Ἀθηνᾶ» ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' Ὑδραϊκῆς μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνως ὑπὸ τὴν Ὀξείαν νῆσον, ἐπεζητεῖ τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως ρίψῃ τροφὰς καὶ πολεμεφῶδια εἰς τὸ ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν συνεχέντρωσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλὰ καὶ δυσάρεστα σχεδιάζον, ὅταν τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκῆτως τὸ Βασιλάδι.

Παρευθὺς τὰ μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου δύο ἀξιωματικοὶ τῆς ἠρωϊκῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, κομισταὶ ἐπιστολῶν :

«Οἱ Μεσολογγῖται ὀρρίζονται ὅτι δὲν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανὸν νὰ γυρίσῃ εἰς Μορέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἀλλέως βέβαια δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν. Πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ πείναν. Ἐφαγὰν καὶ τρεῖς ὄνους καὶ τρεῖς καμήλους, πού ἄρπαξαν τοῦ Ἰμπραήμ».

Εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

— Θάρρος ! Εἴμεθα ἐδῶ καὶ πάσχομε μαζί σας !

Μὲ ὄλον δὲ τὸ φλέγμα* τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε : « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νὰ μᾶς στείλετε καὶ καμίαν νέαν ἐφημερίδα ».

Διότι ὁ βομβαρδισμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τὸ τυπογραφεῖον τῶν « Χρονικῶν ».

Τὴν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατὰ σιάφος κατορθώνουν νὰ συγκρατήσουν τὴν παράταξιν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καὶ κορβέττες — ἡ πρωτοπορία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι*. Καὶ ὁ ναύαρχος δὲν προφθάνει σχεδὸν νὰ ὑψώσῃ τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σήματα : «Ὁ ἐχθρὸς!» «Ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται ἐπάνω!», «Τ' ἄρματα στὴν κουβέρτα!», «Ὅσοι εἴσθε εἰς τίρα* κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ!».

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τὰς ἀγκύρας, ὁ δὲ κλύδων ἀναλαμβάνει νὰ χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τὴν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητὴς Πολίτης ἀνατινάζουσι εἰς τὸν ἀέρα τὴν κορβέταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπῆ. Τὴν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Ἀράξου*. Οἱ Τοῦρκοι κλίβουν πρὸς τὰς Πάτρας καὶ οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησιῆστοι*. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται· καὶ τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι «μὲ ὅλα τους τὰ πανιά καὶ κουρταλέτσες»*. Αἰφῶνις οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀνακωχεύσαντες*, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καὶ ἡμίσεια τῆς ἐσπέρας τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλῃ ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικόν, εὐθὺς ὡς εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀκτῆνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν του.

Ἡ τουρκικὴ ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα· καὶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικὰ πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νὰ ποδίσουν* ὑπὸ τὴν σκέπην των· τοῦτο δὲ φέρει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μὲ ὅλας τὼς δυνάμεις· δύο δὲ ἐφόλιά των, μετὰ πυροβολικοῦ καὶ τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἐνὸς τῶν Τουρκικῶν πυρπολικῶν καὶ τὸ καταλαμβάνουν αὐτανδρον ὑπὸ τὰς φρενητιώδεις ζητωγραφυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετὰ τῆς παροιμιώδους ὀρμῆς τῆς, ἡ μοιραρχίς «Ἀθηνᾶ» μάχεται εἰς τὸ πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. «Τοὺς ἐδαίμονίσαμε μὲ τὰ κανόνια μας», λέγει τὸ ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μὲ τὸ τηλεσκόπιον εἰς τὸ χέρι, μὲ τὸ πρᾶον ἐκεῖνο ὕφος του, τὸ ὁποῖον οὐδ' εἰς τὴν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγου* μετὰ τῶν ἀξιοματικῶν του. Ὑπὸ νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα· ὁσάκις δὲ ὁ ἄνεμος τὰ παρασύρει εἰς στρόβιλος καὶ ἀναφαίνεται πρὸς στιγμὴν τὸ πρόστεγον*, οἱ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου* διακρίνουν ἕνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τὴν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρὸς Ψαριανὸς Νικολῆς Μανιάτης. Μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὴν μικρὰν του χεῖρα εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ ὕφος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοὐλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαιναν ἀπὸ τὸ πρόστεγον· καὶ τοῦτο, μόνον διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ γομώσεις* διὰ τοὺς πυροβολητάς καὶ πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς ἐκ τῶν θωρακίων* βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων

πρὸς τὸν πρόβολον τρελὸς ἀπὸ χαρὰν, κραυγάζων ἐπανειλημμένως :
— Ἀπάνω τους, μπουρλοτιέρηδες !

Ἐν τούτοις ἡ « Ἀθηνᾶ », φοβηθεῖσα διὰ τὴν τύχην τῶν παρατόλμων πυροπολητῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν γραμμὴν καὶ ἐντίνει τὸ πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ αὐταὶ νεύουν εἰς τὸν μούτσον νὰ κατέλθῃ ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τὸν σκουφὸν του εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τὴν « Ἀθηνᾶν » καὶ ἐνσπείρει τὸν θάνατον ἐντὸς αὐτῆς· ἕνα ἀπὸ τὰ προφραῖα πυροβόλα τῆς, διαρραγὲν*, ἀνατρέπει καὶ πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δὲ μικροῦ Νικολῆ θραύει τὰς κνήμας. Ἡ « Ἀθηνᾶ », ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῶ ἤδη περίπου ἔληγεν ὁ ἀγὼν. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρὸς τοὺς κατακειμένους εἰς τὴν προῶραν τραυματίας καὶ ἰδὼν τὴν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τὸν παίρνει μὲ συμπάθειαν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ καλεῖ τὸν χειρουργόν. Ἐκεῖνος προλέγει μετὰ στόμφου* τὸν βέλβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἀν δὲν ἐκτελεσθῇ παρευθὺς ἢ ἀποκοπή τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὅμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. Ὅχι, δὲν θέλει νὰ τοῦ κόψουν τὰ πόδια του, ἀπωθεῖ τὸν ἰατρόν, ἰκετεύει τὸν ναύαρχον.

— Μή, καπετὰν Γιώργη μου ! Μὴ μοῦ κόψτε τὰ ποδαράκια μου, κι ἂς πεθάνω !...

Τέλος ὑπερισχέει· ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ἰατρόν : « Μάζεψε τὰ ἐργαλεῖα σου, ἐξοχώτατε ! » καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τὸ παιδί εἰς τὴν Ὑδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μὲ αὐστηρὰν ἐντολὴν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν θεραπείαν του, σὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδικοῦ τῶν τέκνου. Ἐκτοτε, δὲν τὸν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε οἱ περιπέτειαί του ἀγῶνος τὸν ἀφῆκαν νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς Ὑδρας διετέλει* διευθυντῆς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡτο ὡραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ ὀρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει· καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκουβέντιαζε φιλικῶς μὲ τὸν ὑπασπιστὴν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνονται ἀπελθοῦσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς καὶ τὰ παιδιὰ ἀκόμη εἶχαν ἠρωϊσμὸν βετεράνων*. Καὶ ἐξέφρα-

ζε τὴν λύπην του ὅτι δὲν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ναυτοπαιδοῦ τῆς «Ἀθηνᾶς».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνὰς προερχομένης ἐκ τοῦ προαυλίου. Ἔτεινε προσεκτικὸν τὸ οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιου ἄγνωστον πρὸς τὸ δίοπον* τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

— Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσης ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν καπετὰν Γιώργη, νὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν μεγάλην ἐκδούλευσι, ποῦ μοῦ ἔκανε στὸν Ἀγῶνα !...

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστής· εἰς τὸ νεῦμα δὲ τοῦ ἀντιναυάρχου κατῆλθε δρομαῖος τὴν κλίμακα, ἐνῶ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προησθάνετο κάτι τὸ συγκινητικόν, κάτι τὸ εὐχάριστον. Μετὰ δύο λεπτὰ ἕνας νέος κύριος, κομπὸς καὶ ζωηρός, εἰσήρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τὸ δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐθιμοτυπίας, ἀρπάσας τὴν δεξιὰν τοῦ ναυάρχου, τὴν κατεφίλει· καὶ μόλις κατῶρθωσε, διακοπτόμενος ἀπὸ λυγμούς, νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἐξῶ τοῦ Κάβο - Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ναυστάθμου τὸν ἔσφιξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μὲ στοργὴν πατρικὴν· καί, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ μικρὸς μαχητὴς ἦτο τώρα ἕνας ἐκ τῶν πλέον εὐυπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἠὲ εὐχαριστήθη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἕνα ἔντιμον καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλὰς ἡμέρας τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν Πόρον, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν, ποῦ συνέπεσε νὰ εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἕνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρώϊσμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς τοῦ Πόρου καὶ δι' ὅλους τοὺς ναυτοπαιδας. Ὑπῆρξε δὲ πράγματι διὰ τὴν ὠραίαν νῆσον καὶ τὸ ναυτικὸν μας, μοναδικὴ ἐκείνη ἡ πανήγυρις.

« Πανηγυρικὸν φύλλον Ἑστίας », 1898

Κωνστ. Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μάϊστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῆ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κείτονται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.

Στρῶμά 'χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια,
καὶ γι' ἀπανωσιεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.

Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγχωρωτᾶνε :

« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι; »

— « Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρῶνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια ».

Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπίτια.

Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μανοῦλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Ν. Πολίτου « Ἐκλογή ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ », 1914. *Δημοτικὸ*

Ψ Α Ρ Α

Τὰ Ψαρά ἦσαν μιὰ πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ κυματίζη ἐπάνω της ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Τόπος ξηρὸς καὶ ἄγονος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γεννήσῃ μαλθακοὺς καὶ ἐγωϊστὰς. Ἐγεννοῦσε μόνον παλληκάρια, δαμαστὰς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μία πνοὴ ἐξεγέρσεως συνεκλόνησε τὴν δουλεύουσαν φυλὴν, ὠρμησαν μετὰ τῶν πρώτων εἰς τὰ ἐλαφρά των πλοῖα καὶ περιέφερον τὸν τρόμον διὰ τὸν ἐχθρὸν ἐπάνω εἰς τὰ γαλανὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλὰ κουρσάροι τῆς ἰδέας, ὑψώνοντο ὡς ἰδράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καὶ ἐπλησίαζον τὰ νεφελώματα τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων.

Ἕνας Κανάρης ἐγεννήθη διὰ τὴν καλὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἠρωϊκοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς συνήτησε τοὺς Ψαριανοὺς συχνάκις εἰς τὸν ὑπερήφανον δρόμον τους καὶ ἔμαθε νὰ τοὺς φοβῆται.

Ὅλιγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καὶ πετρῶν μέσα εἰς τὴν ὑγρὰν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα καὶ τὰ Ψαρά καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἕως τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκινούσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἓνα πρῶι, μὲ τὸ σύννεφον, παῦ ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν ὀλίγοι. Ἄλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ ἤξευραν νὰ σκοτώνωνται. Καὶ ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλ-

λάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἕνας, ἱερεὺς, ὁ Νεκτάριος Κατουλῆς, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ χαιρετίζων τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἐθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μὲ μίαν ἀποστροφὴν :

«—Ἀδελφοὶ Ψαριανοί, εἰς τὴν πυρὰν, ἣ ὅποια ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος δὲν ἐπρόφρασε νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱὸν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος* εἰς τὰ ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θρηνεῖτε. Ἐγείρατε τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Παλαίουςα ἡ Ἑλλάς ἀκόμη, κυλιομένη εἰς τὸ αἷμα τὸ ἰδικόν της καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τὰ λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καὶ τὰ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, πλησίον εἰς τὰ ἔνδοξα ἑρείπια τῆς Ἐρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία νέα πόλις, τὰ Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξύ κατεστρέφετο καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ φωτιὰ καὶ ὁ σίδηρος διηθύνετο πρὸς ἄλλα σημεῖα τῆς ἐλληνικῆς γῆς, διὰ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον τοῦ ὀλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἄφησαν σιωπηλοὶ καὶ θλιμμένοι εἰς τὴν νέαν των πατρίδα τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἔσπευσαν νὰ ριφθοῦν εἰς τὰ πλοῖα. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τὸ θάρος.

Ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος φιλέλληνας, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Εὐβοίαν τὰ ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς ξένος ἐφιλοξενήθη εἰς τὸ σπιτάκι ἑνὸς γέρου, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νέαν του πατρίδα. Τὸ βράδυ ὁ γέρος, καθισμένος εἰς τὸ πλάγι ἑνὸς τζακιοῦ, διηγήθη εἰς τὸν Γάλλον περιγηγῆτὴν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ὅποιαν εἶδε, νέος ἀκόμη. « Αἱ εἰκόνες τοῦ ὀλέθρου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἱματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραπτον τραγικότητα ἀπὸ τὸ ἀφελὲς καὶ ἡμερον ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τὸ ἔρημωθὲν νησί. Μία εἰκὼν ἀγίου, κρεμασμένη εἰς ἕνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τὸ μόνον πρᾶγμα, ποῦ ἔσωσεν ἀπὸ τὸ σπῆτι του, ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὄλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας ».

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γενναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

« Τὰ εὐρισκόμενα », 1958

Δ. Σολωμός

ΑΛΕΣΤΑ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ!)

(Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἡρωϊκαὶ ἀλλὰ καὶ πολὺ αἰματηραί.

Κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ἐν περιστατικῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878).

... Τοὺς ἐπεριμέναμεν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ οἱ χωρικοὶ μας ἔκρυπτον ὅτι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τὸ μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ οἰκογένεια. Καθ' ἑκάστην ἀγγέλματα περὶ ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπειρον τὸν πανικὸν καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου : « Ἀλέστα ! » (Εἰς τὰ ὅπλα ! Ἔτοιμοι !). Μετὰ μικρὸν δὲ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. Ἄλλ' ἤλθε καὶ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἀπαισία εἰδήσις δὲν διεψεύσθη.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐβρεχε δυνατὰ καὶ ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς καταιγίδος ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ μεμακρυσμένοι. Καὶ μετ' ὀλίγον διέτρεξε τὸ χωρίον ἄπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τὴν φοβερὰν κραυγὴν τοῦ κινδύνου :

— Ἀλέστα !

Ἡ μάνα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἄλλοφρονοῦσα*, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς μου. Τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανόλης ὁ Πατούχας μετὰ τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τὸν ἀέρα ἀνεκραύγασαν :

Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Καὶ ἠκούετο ἡ φωνὴ ἀπομακρυνομένη, ὥσει* ἐπανελαμβάνετο ὑπὸ τῆς ἡχοῦς :

Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Ἔστεκα σὺν ἀπολιθωμένοις πλησίον τῆς θύρας καὶ ἔβλεπον ἄνδρας καὶ γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τὴν βροχὴν, ἀπευθύνοντας πρὸς ἀλλήλους βραχεία* ἐρωτήσεις καὶ παρερχομένους. Ὁ ἀδελφός μου Χαραλάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ πρὸ τριῶν μηνῶν, ὡς νὰ συνησθάνετο καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου* του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάζουσα καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἐκφρων* ἐκ τοῦ τρόμου.

— Παιδιά μου ! ἀνεβόησε μὲ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καὶ δραμοῦσα ἤρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμὲ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς μανιωδῶς ἐτοίμῃ νὰ φύγῃ, νὰ πάρῃ τὰ βουνά, διὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοὶ εἰς τὸ σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσικεμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονομοῦντες καὶ κινούμενοι μὲ τὴν νευρικὴν ζωηρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητὸς ἤχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετὰ πολλῆς γοργότητος. Ἡ φρόνῃ τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν περιγράφεται. Μία νεᾶνις ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τὰς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

— Ἐφτάζανε ! Ἐφτάζανε !

Τότε παρεσύρθην καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καὶ ἀγνοῶ πῶς, μετὰ τινα λεπτά, εὐρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μιᾶς θείας μου ἱππευούσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου καπότου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρὸ πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγνωρίστων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμιόνου μας, καὶ κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλῃν τῆς τὸν ἀδελφόν μου. Προηγείτο δὲ ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς σύρων τὸν ἡμίονον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τουφέκι του. Καὶ τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τὴν φρενιτιώδη σπουδὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταρράκτας τῆς βροχῆς, ποιμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σὺν νὰ ἐφοβοῦντο μὴ ἀκουσθοῦν ὑπὸ τῶν

ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μὲ μορφὰς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμμάτων μό-
νον ἤκούετο ἡ φωνὴ γυναικός :

— Παναγία μου, πρόφταξε !

Ἄκολουθήσαντες τὸν παρὰ τὸ χωρίον βαθὺν αὐλῶνα*, ἐφθάσαμεν
μετὰ δέκα περίπου λεπτά εἰς τὴν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὁπότεν φαίνε-
ται ἐκ πλαγίου τὸ χωρίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρότησε πυροβολισμός,
τὸν ὁποῖον ἐπανελάβεν, ἐν παρατεταμένῳ κυματισμῷ βοῆς, ἡ ἡχώ τῆς
χαράδρας. Καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες ἀνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου !

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διὰ μιᾶς καὶ ὁ συμπυροβολισμός ἐπανε-
λήφθη φοβερώτερος παρατεταμένος, ἓνα παμμέγιστον κρη !

— Ἐτρακάραν τσι ! ἀνεφώνησεν εἷς τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ πατήρ μου μᾶς ἠσπάσθη ἐν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινὰς πρὸς
τὴν μητέρα μου καὶ ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τὸ χωρίον μετ' ἄλλων ἀνδρῶν,
οἱ ὁποῖοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των :

— Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρὰ γυνή, ὑψηλὴ καὶ ὠραία, ὠχρὰ ἐκ συγκινήσεως, ἡ ὁποία
ἐκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ἐσταμάτησε καὶ παρετήρει πρὸς
τὸ χωρίον. Τὴν ἀνεγνώρισα· ἦτο ἡ Πηγῆ, ἡ σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ
σημαιοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου,
μὲ τὸ γιγαντιαῖόν του ἀνάστημα, πλησίον τῆς σηπᾶϊας. Τὴν ἄκουσα
νὰ λέγη :

— Ἡ Παναγία νὰ σὲ σκέπη, Μανόλη μου !

Ὁ κρότος τῶν ὄπλων δὲν ἔπαυσε πλέον, ἀποτελῶν φρικτὸν ἀντίλα-
λον ἐν τῇ χαράδρᾳ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίωμεν ὅλοι,
γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπφθός* τοῦ θρήνου ἐκεί-
νου, ἤκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τσι Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χαράδρας, ἡ βροχὴ εἶχε
παύσει. Οἱ χριστιανοὶ μαχηταὶ εἶχον ἀναγκασθῆ ὑπὸ τῶν υπερτέρων
δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νὰ καταλίπουν τὸ χωρίον· ὑποχωροῦντες δὲ μικρὸν
κατὰ μικρὸν καὶ ἀναχαιτίζοντες τὴν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν, εἶχον κατα-
λάβει τὰ ἐκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ἡμεῖς ἐφθάναμεν
εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον ἡ φάραγξ διατέμενε.

Ἐκεῖθεν ἐφαίνετο ὀλόκληρον τὸ χωρίον μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ κοιλά-

δος. Ἡμῖν τόσον ταραγμένους τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν συγκινήσεων, ὥστε ἡ μνήμη μου διετήρησε μόνον συγκεκριμένην εἰκόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο μικροὶ - μικροὶ οἱ ἐχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς, ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῆ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρὰ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὡς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινιάδας τῆς.

Ἐξηκολούθησαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη· ἀλλὰ τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξάφνα σφαῖρα τηλεβόλου διήλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τὸ πλῆθος ἐκάμφθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὡς στάχυα λυγίζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ βουνοῦ, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἦμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεὶς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου.

«— Παναγία μου ! Παναγία μου !

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὄβρις, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε* νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσῆκωνε τὴν γηραιὰν μητέρα του. Ἡ δὲ παράλυτη γραῖα δὲν ἔπαθε τίποτε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν, τὸ χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας :

— Ἄχ ! σκύλοι ! Ἄχ ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε !

*Ἐφημ. «Ἐμπρός», 1911

Ἰ. Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

(Ἡ συγγραφεὺς παρουσιάζει πραγματικὰ περιστατικὰ ἐκ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον διεξήγαγον, πρὸ τοῦ 1912, οἱ Ἕλληνες μακεδονομάχοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων*.)

Οἱ Βούλγαροι τότε προσεπάθουν νὰ ἐκβουλαρίσουν τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμοὺς Μακεδονίας καὶ Θράκης μετὰ τὰ πλέον ἀπάνθρωπα μέσα.

Ἐν προκειμένῳ ὁ ἀγὼν διεξάγεται εἰς τὴν τότε λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ὁ Καπετὰν Ἀγρας καὶ τὰ λοιπὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα ὑπῆρξαν πραγματικὰ (ιστορικὰ) πρόσωπα ὑπὸ ψευδώνυμον).

✕ Τὸ κρῶ, ἐκεῖνο τὸν Δεκέμβριον, ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονὴ στὴ λί-

μνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιὰ τοὺς ἀντάρτες ὀδυνηρή. Οἱ καλύβες μὲ τοὺς καλαμένιους τοίχους καὶ σκεπὴ καὶ μὲ τὸ καλαμένιο πάτωμα, δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς προφυλάξουν ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁταν ἀναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα στὴν καλύβα, ὁ καπνὸς τοὺς ἐπνιγε. Ἄν ἀνοίγαν τὴν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. Ἀναγκάζονταν λοιπὸν νὰ κάθονται χαμηλά ἢ νὰ ζαπλώνονται χάμου στὴ φωτιά.

Ὁ ἀγῶνας ἐξακολουθοῦσεν ἀγριος, ἀμείλικτος* μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων τοὺς νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἄλλον.

Ἡ ψηλὴ καλύβα τῆς Κούγκας* ἐβαζε τοὺς Ἕλληνες σὲ μειονεκτικὴ θέση, γιὰτὶ φαίνονταν ἀπὸ μακριά. Καὶ οἱ Βούλγαροι, χωρὶς νὰ πλησιάζουν μὲ τίς πλάβες* τοὺς, ὥστε νὰ γίνωνται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν ὀμβροντιές ἀπὸ μακριὰ καὶ οἱ σφαῖρες τοὺς τρυποῦσαν τὰ καλάμια, εὔρισκαν τοὺς ἄντρες, πού τύχαινε νὰ εἶναι ὄρθιοι μὲς στὴν καλύβα, τοὺς πλήγωναν ἢ τοὺς σκότωναν.

Οἱ Ἕλληνες ἐβγαίνουν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδιασμοὺς στὶς βουλγαρικὲς καλύβες. Μὰ αὐτὲς ἦταν χαμηλές, δὲν φαίνονταν μὲς στὰ καλάμια. Ἐπρεπε νὰ πλησιάσουν οἱ πλάβες πολὺ κοντά, πρὶν τίς βροῦν. Καὶ τότε ὁ αἰφνιδιασμὸς ἦταν πιὸ ἐπικίνδυνος γιὰ κεῖνον πού πρόσβαλλε, παρὰ γιὰ κεῖνον πού δεχόταν τὴν ἐπίθεση.

Καὶ οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Εἶχαν σκοποὺς παντοῦ. Καὶ συχνὰ οἱ αἰφνιδιασμοὶ ἐξελίσσοντάν σὲ ζαφνικὲς μάχες χέρια μὲ χέρια μεταξύ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἄγρας καὶ Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μικρὲς καλύβες δῶθε καὶ κεῖθε τῆς Κούγκας κι εἶχαν βάλει παντοῦ σκοποὺς, πού ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στὸ κρύο καὶ μὲς στὰ νερά, περιμένοντας κάθε στιγμή καινούργια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦταν τόσο ἐκνευριστικὴ αὐτὴ ἡ ἀκίνησις καὶ ἡ ἀναμονὴ ἀνάμεσα στὰ καλάμια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοὶ κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς. Καὶ μέσα στὶς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμή βουλγαρικὸ αἰφνιδιασμὸ.

Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες εἶχαν ἀγριέψει στὴν ὕψη, τὰ μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένια, ἢ ἐμφάνισή τους ἦταν ἀτημέλητη*, τὰ ροῦχα τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνο ὁ Νικηφόρος κι ὁ καπετάν Παντελῆς κατόρθωναν ἀκόμα νὰ κρατοῦν παρουσιαστικὸ κάπως πιὸ περιποιημένο.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν σκληρὴ γιὰ ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μὲ τίς κα-

κοκλεισμένες του πληγές και τούς συνεχείς πυρετούς, εΐχεν έξαντληθῆ ὀλότελα.

— Νά φύγης ! τοῦ ἔλεγε και τοῦ ξανάλεγε ὁ Νικηφόρος. Ἐδῶ δὲ θά γίνης ποτὲ καλά. Ἐνῶ, ἂν πᾶς και γιατρευτῆς, θά μπορέσης νά δουλέψης καλύτερα.

Γελοῦσε ὁ Ἄγρας κι ἔπαιρνε τὸ τουφέκι και πήγαινε σὲ περιπολίες και ξαναγύριζε μὲ σαράντα βαθμοὺς πυρετό. Κι ἔμενε μερικὲς ὥρες ξαπλωμένος στὸ πάτωμα και πάλι σηκωνόταν και ξανάρχιζε τὴν « δουλειά ».

Μὰ εἶχε ἀρχίσει νά ἐκνευρίζεται και κείνος. Μιά ὁμοβροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἓνα εὐζωνα. Μιά δεύτερη, τὴν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλάμια, πλήγωσε τὸν ἀτρόμητο, τὸν ἀνεκτίμητο Ἀντώνη.

Τὸ ἄλλο πρωὶ ἔφτασε ἓνας παπάς μ' ἓνα χωρικό. Ἐρχόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Νησί, γιὰ νά γνωρίση τοὺς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετὸ και, τυλιγμένος ὡς τ' αὐτιά μέσα στὴν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντὰ στὴν ἀναμμένη φωτιά. Καὶ καθὼς μπῆκε ὁ παπάς, φώναξε :

— Ἐλα κάθισε, παπά μου, νά φᾶς μαζί μας. Πῶς σὲ λένε ;

— Παπαγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέρνετε ; ρώτησε ὁ καπετὰν Νικηφόρος.

— Καὶ καλὲς και κακὲς, ἀποκρίθηκε ὁ παπάς. Σκότωσαν τὸν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπὸ τὸ Ζερβοχώρι !...

— Τὸν σκότωσαν ! ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγὼ τοῦ εἶχα χαρίσει τὴ ζωὴ και τὴ λευτεριά !

— Ἀσκημα ἔκαμες, καπετὰν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπὸ τοὺς χειρότερους κομιτατζῆδες τοῦ Ἀποστόλ Πέτκωφ. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κακούργους, ποὺ ἔσφαζαν ὀχτῶ παλληκάρια, ἀπὸ τὰ γεναιότερα τοῦ Τέχσβου και τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἐκάμες ἀσκημα νά τοῦ χαρίσης τὴ ζωὴ.

— Ποίος τὸν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Ἐνας φίλος τοῦ καπετὰν Μανόλη, τοῦ Στενημαχίτη· ἓνας ἀξιωματικός, νομίζω.

— Πῶς τὸν λένε τὸν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δὲν τὸ λέει ὁ Στενημαχίτης.

— Σὺ δὲν τὸν ρωτοῦσες ;

— Νά τὸν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τολμᾷ κανεὶς νά ρωτήση. Σὲ κοιτάζει

και τὰ μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τήν ψυχή σου. Αὐτός ὅμως κρυφόσος !...

— Μὰ τί λογαριασμούς εἶχε μὲ τὸν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τὸν Μανόλη τὸν Στενημαχίτη. Μοῦ εἶπε πὼς ὁ μυστικός αὐτός φίλος του ἐδικιήθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι. Τὸ Ἀσπροχώρι ἦταν ἓνα χωριουδάκι μεταξύ Νιάουσας καὶ Βάλτου. Δὲν ὑπάρχει πιά τὸ κατάστρεψαν οἱ κομιτατζήδες, γιὰ νὰ ἐδικιηθοῦν αὐτὸν τὸν Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μὲ τὸν καπετὰν Ζέζα (Παῦλο Μελά). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καὶ γυναίκα καὶ τοῦ ἐκλεψαν ἓνα παιδάκι, ποῦ εἶχε. Ὅταν τὸ ἔμαθε, ὕστερα ἀπὸ καιρό, ὁ μυστικός αὐτός φίλος τοῦ Στενημαχίτη, ποῦ ἦταν καὶ φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νὰ τὸν βρῆ. Μὰ αὐτός χάθηκε, τρελάθηκε, πέθανε, δὲ ξέρω. Καὶ πῆγε ὁ μυστικός φίλος τοῦ Στενημαχίτη νὰ βρῆ τὸν Παζαρέντζε, ποῦ χάλασε τὸ σπίτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στὸ Ζερβοχώρι, σ' ἓνα καφενεῖο γεμάτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τὸν Παζαρέντζε καὶ τοῦ εἶπε : « Ἐσὺ σκότωσες τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε ἀπὸ τὸ Τέχοβο ; Ἐσὺ σκότωσες τὴ μάνα καὶ τὴ γυναίκα τοῦ Βασίλη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι ; Ἐσὺ τοῦτο ; Ἐσὺ ἐκεῖνο ; »... Ὁ ἄλλος προσπάθησε νὰ βγάλῃ μαχαίρι. Μὰ ποῦ ! θηρίο στὴ δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανόλη. Τὸν ἄρπαξε...

— Ἄλλος Γαρέφης ! θαύμασε ὁ καπετὰν Τυλιγάδης.

— Ναί, ἄλλος Γαρέφης ! Καὶ νὰ ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ; Θηρίο κι αὐτός. Μὰ ποιός τὰ βγάζει πέρα μὲ τὸν φίλο αὐτὸν τὸν ἀγνωστο τοῦ Μανόλη ; Ἐτρεξάν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νὰ τὸν πιάσουν. Μιὰ σπρωζιά στὸν ἓνα, μιὰ γροθιά στὸν ἄλλο, ἀνοιξε δρόμο, ὄρμησε στὸ βάλτο, χώθηκε στὰ καλάμια, πῆγε ὡς τὴ πλάβα, ὅπου τὸν περίμενε ὁ Μανόλης ὁ Στενημαχίτης, καὶ δρόμο.

Νύχτα πιά ἔφτασαν στὸ σπίτι μου, στὸ Νησί.

— Γιατί δὲν ἦρθαν ἐδῶ σὲ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Δὲν θὰ ἔξεραν τὸν δρόμο ἴσως.

Τὸ φαγὶ ἦταν ἔτοιμο. Κάθισαν οἱ καπεταναῖοι γύρω στὴ φωτιά κι ἔβαλαν μεταξύ τους τὸν παπά.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Ἄλλες εἰδήσεις ἔχεις, Παπαγιάννη ;

— Ναί· κακὲς ὅμως εἰδήσεις.

— Μήπως ἀπὸ δῶ τίποτε ;

—"Οχι, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ζίχνας, ἀπὸ τὴν Κλεπούσνα*. Κομιτατζήδες πῆγαν, σταλμένοι ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σόφιας, νὰ δολοφονήσουν τὸν Χρυσόστομο*, τὸν ἅγιο Δράμας. Τὸ εἶχαν καλὰ ὀργανώσει καὶ θὰ τὸν σκότωναν. Μὰ ἔτυχε νὰ φύγη ὁ δεσπότης σὲ περιοδεία. Καὶ οἱ δολοφόνοι, ἀπογοητευμένοι, ἀγριεμένοι, ἐκδικήθηκαν τὸν ἄοπλο πληθυσμὸ τῆς Κλεπούσνας, ὅπου κατέφυγαν. Εἶχαν δυναμίτη μαζί τους. Ἐβαλαν φωτιά στὰ ἑλληνικὰ σπίτια, σκότωσαν ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἓνα γέρο Βουζίκη ἐνενήντα χρόνων, ἓνα μαρὸ δύο χρόνων, τὴν κόρη τοῦ παπᾶ, τὸ δάσκαλο, τὴ γυναῖκα του.

"Ὀλη τους ἡ λύσσα ἦταν πὼς δὲ βρῆκαν καὶ δὲ σκότωσαν τὸν ἅγιο Δράμας...

Ἐκείνη τὴν στιγμή μιὰ ὁμοβροντία ἔσχισε τὸν ἀέρα κι ἀμέσως δεύτερη. Μεμιᾶς ἡ καλύβα βρέθηκε στὸ πόδι. Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες βγῆκαν ἀπὸ τὴν καλύβα μπρούμυτα πεσμένοι πίσω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ ὄχρωμα, ἔρριξαν καὶ κεῖνοι μπαταριές* μὲς στὰ καλάμια, στὰ τυφλά, κατὰ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει οἱ σφαῖρες. Μὰ κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε, οὔτε ἀκούστηκε τίποτε. Καὶ δυὸ πλάβες, πού βγῆκαν μὲ τὸν Τυλιγάδη νὰ ἐρευνησοῦν, γύρισαν ἄπρακτες. Δὲν εἶχαν δεῖ τίποτε, δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε.

Οἱ σφαῖρες εἶχαν τρυπήσει τοὺς καλαμένιους τοίχους τῆς καλύβας, εἶχαν περάσει ἀντίκρου, πάνω ἀπὸ τοὺς ὤμους τῶν καθισμένων καπεταναίων.

"Ὀλοι ἦσαν ταραγμένοι. Ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲ μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσῃ. Οἱ ἄντρες ἐνευρίζονταν. Ἡ μεγάλη καλύβα τους ἦταν στόχος. Ἐπρεπε σκυφοὶ νὰ περπατοῦν.

Σκυθρωπός, ἀμίλητος, πλάγι στὸν πιστὸ Τυλιγάδη, κοίταζε ὁ Νικηφόρος τίς πλάβες, πού ἀπομακρύνονταν στὸ παγωμένο σκοτάδι, φέροντας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὸν ἄρρωστο Ἄγρα.

"Ἦστερα γύρισε καὶ μπῆκε στὴν καλύβα.

— Καὶ τώρα στὴ δουλειά ! εἶπε τοῦ Τυλιγάδη.

Ἡ δουλειά ἦταν δύσκολη, πολὺωρὴ κι ἐπίμονη. Δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ κατεδαφίσουν στὰ σκοτεινά, μὲ τέτοιο δυνατὸ κρῦο, σὲ μιὰ νύχτα, μιὰ μεγάλη καλύβα καὶ νὰ ξαναχτίσουν ἄλλη.

Μὰ ὅταν ἀποφάσιζε κάτι ὁ καπετὰν Νικηφόρος, δὲν τὸν σταματοῦσαν τὰ ἐμπόδια.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τὰ νιάτα σου ἀρματώθηκαν καὶ ζώστηκες τὸ θάρρος.
Ἄστροπελέκι μέσα σου ὁ πόθος σου ὁ κρυφός,
κι ἂς σ' ἐγείρει, παλλήκαρε, στὸ πανηγύρι ὁ Χάρος,
τώρα ἢ ζωὴ σου εἶν' ὄνειρο, μὰ ὁ θάνατός σου φῶς.

Γύρω σου χαμογέλαγαν μολέματα* καὶ σκύλοι,
χίλια μαχαίρια σοῦ ἔμπηξαν, ὦ γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
καὶ τῆς πνοῆς σου ὁ στεναγμός μᾶς γένηκε λιβάνι.

Στὸν τόπο ποῦ μαρτύρησες δὲ σ' ἔκλαψε δικός.
Μὰ ἡ γῆ ἢ Μακεδονίτικη σὲ δέχτηκε σὰ μάνα.
Κι ἂν δὲ σηκώθη σίφουνας γιὰ τοὺς ἐχτροὺς κακός,
κάποιο ἀγεράκι φύσηξε ἀπὸ τὴν Ἀλαμάνια.

*Ἐφημερίς « Ἀκρόπολις », 1930

Ρήγας Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τὸ ἐπὶ τῆς μεθορίου μικρὸν φυλακεῖον κατεῖχето ὑπὸ ἀποσπάσμα-
τος εὐζώνων. Εἷς ὑποδεκανεὺς καὶ πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τὴν ὅλην
φρουράν του.

Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ
ἐγγύτατοι σταθμοὶ ἀπέτχον μίαν ὥραν· τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα
ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δῖωρον.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατὸν μέτρων ἀπόστασιν,
ὠρθοῦτο ὁ ἐχθρικός σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπὸ ἓνα δεκανέα ἐφύλαττον
ἐκεῖ.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν τὸ ψῦχος ἦτο ἔτι δριμύ καὶ κατ'
αὐτὰς τὰς ἑαρινὰς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι
περὶ τὴν πυράν, ἠκροῶντο τοῦ ὑποδεκανεως ἀφηγούμενον τὸ θελκτικὸν
παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρὸς σκοπὸς περιεπάτει ἄνω
καὶ κάτω πρὸ τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καὶ ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς ἀπὴ-

στραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὄπλου του. Αἰφνῆς κρότος συντριβομένων ὑπὸ βήματος θάμνων καὶ κυλιομένων χαλίκων ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καὶ ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

— Τίς εἶ ;

Οἱ εὐζωνοὶ ἀνεπήδων συγχρόνως καὶ ἔσπευδον πρὸς τὰ ἀνηρητμένα ὄπλα.

Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς, καθυσάχασε τὴν αἰφνίδιον ταραχὴν των :

— Ὠρα καλῆ, παιδιά ! Εἰμ' ἐγὼ ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τὸν Γιάννη, καὶ πῶς τέτοιαν ὥραν ; ἠρώτησεν ὁ ὑποδεκανεὺς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γνωστότατον εἰς αὐτὸν ποιμένα.

— Νὰ πάρω ἀνασασμὸ καὶ σὰς λέω... ἀπεκρίνατο ὁ ποιμὴν καὶ ἐκάθισε βαρὺς καὶ κάθιδρος πλησίον τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετὰ μίαν στιγμὴν σιωπῆς καὶ προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερον, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθηκα στὸ σύνορο πέρα κατὰ τὸ Γκριτζάνο... τὸ ντουφεκίδι πάει κορδόνι...

Οἱ εὐζωνοὶ ἀνεσκήρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τὰ χεῖλη των δὲν ὠμίλησαν, καὶ μόνον διεσταυρώθησαν τὰ βλέμματά των ἀποστράπτοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς των, Εὐρυτὰν τριακοντούτης, μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ τραχὺς τὴν ὄψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεὶ τὸ στρατηγικόν του σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἴσως καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπὸς ἐφονεύετο ὑπὸ εὐζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶνται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τὸν ὕπνον, μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν οἱ ἐξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἠχμαλωτίζοντο καὶ μόνον ὁ δεκανεὺς διέφυγε τὸν ἕλεθρον πηδήσας ἀπὸ τινος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νὰ κυριεύσουμε τὸ χωριὸ !

Εἰς ἀπόστασιν δίωρον ἀπὸ τῶν τουρκικῶν σταθμῶν εὕρισκτο χωριὸν κατοικούμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν χριστιανῶν καὶ ἰσαριθμῶν μουσουλμάνων.

Τὸ χωριὸν αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἐλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε τὸ χωριὸν με στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἷς εὐζωνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τὸ κύριον δὲ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οί κύνες άντέστησαν εις τήν είσοδον, του άποσπάσματος· οί χωρικοί δέν έδίστασαν νά ύποκύψωσιν άφυπνισθέντες αίφνης ύπό τών θριαμβευτικῶν άλαλαγμῶν τῶν έξ άνδρῶν, τούς όποίους ύπελάμβανον ούχι μόνον τετραπλασίους, αλλά και άποτελοῦντας προφυλακήν ίσχυροῦ σώματος.

‘Ο ύποδεκανεύς, έγκατασταθείς έντός του μόνου διωρόφου οίκου, διέταξε νά προσαχθῶσι τῶν προκρίτων γερόντων τρεῖς ώς έμνηροι.

Τούτων οί δύο ἦσαν έθωμανοί.

— Θά μὲ άναγνωρίσετε φρούραρχο του χωριου ! έκραξεν έπιτακτικῶς.

— ‘Οπως άγαπᾶς, καπετάνιε, άπεκρίθησαν τρέμοντες οί γέροντες.

Και ό νέος φρούραρχος, λαβῶν χάρτου τεμάχιον, έγραψε δια φαιᾶς μελάνης τό πρῶτον του έγγραφον :

«‘Ο φρούραρχος ‘Ελιᾶς πρὸς τήν διοίκησιν του ...Ευζωνικου Τάγματος. Εὐπειθῶς άναφέρω, τό χωριό ‘Ελιᾶ από σήμερα έγίνηκε ρωμαϊκόν. ‘Ολα τά παιδιᾶ παρόντες. Στάθης Γέρακας, ύποδεκανεύς ».

— Θύμιο, έκραξε πρὸς τόν νεώτατον τῶν ευζώνων· έχεις πόδια ζαρκαδιου. Πάρε τό χαρτί και τρέχα στη Διοίκηση. ‘Αστραπή ! ‘Εσεῖς οί άλλοι, μωρὲ παιδιᾶ, μιᾶ σημαία έλληνική δὲ θά μου οίκοномήσετε για τό φρουραρχεῖο ; Νά !... πάρετε τό γαλάζιο μαντήλι του γέροντα. Δυὸ λουρίδες πανί άσπρο έπάνω σταυρώτές, ένα καλάμι... κι έγινε !... Στη σημαία δέν έχει νά κάνη τό πανί· πάντα σημαία εἶναι !...

Μετ’ ολίγων ή αυτοσχέδιος έλληνική σημαία έκυμάτιζεν έπί τῆς καπνοδόχου του άγροτικου οικίσκου, και ή σελήνη τήν ώραν έκείνην προβάλλουσα από του βουνου και ή νυκτερινή αύρα γλυκέως ψιθυρίζουσα, τό πρῶτον έχαιρέτιζον τό σύμβολον τῆς έλευθερίας έπί τῆς δεδουλωμένης εκείνης γῆς.

‘Αλλά τήν ιδίαν στιγμῆν σαλίσιματα και ποδοβολητός έτάραξαν τήν μόλις άποκατασταῶσαν ήσυχίαν και τό χωριόν περιεκυκλοῦτο ύπό τουρκικου σώματος τριακοσίων πεζῶν και άποσπάσματος ίππέων. Τό σώμα τουτο έπορευέτο πρὸς τήν μεθόριον, μαθόν όμως παρὰ του φυγάδος δεκανέως τὰ έν τῷ σταθμῷ συμβάντα και τήν πιθανήν κατάληψιν του χωριου ύπό τῶν ολίγων ευζώνων, έλοξοδρόμησεν ολίγον, ίνα δώση έν μάθημα εις τούς θρασεῖς ‘Ελληνας.

— Παιδιᾶ, εἶπεν ό φρούραρχος, τό φρούριό μας οὔτε τό γνωρίζομε καλά οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νά μᾶς κλείσουν έδῶ μέσα σαν τὰ πον-

τίκια καὶ νὰ μᾶς κάψουν ἢ νὰ μᾶς πιάσουν. Πρέπει νὰ ὑποχωρήσουμε στὴν πρώτη μας θέση. Ἐφ' ὕπλου λόγχῃ!

Καὶ οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξώρμων διὰ τῆς ὕπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῶ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τὴν ἐκεῖθεν ἐξοδὸν καὶ ἡ φυγὴ ἦτο ἐξήσφαλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελιζῶν τὸν τελευταῖον φράκτιν τοῦ χωρίου.

Ἐψηλὰ ἐκεῖ, οἶονεὶ ἑναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸ μικρὸν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τὸ μέτωπον διὰ τῆς παλάμης :

— Καὶ ἡ σημαία : εἶπε, ποῦ θὰ τὴν ἀφήσωμε τὴ σημαία μας ;

Καὶ πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νὰ ἐνοήσωσι τὴν πρόθεσίν του, γοργός, ἀκράτητος ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τινα δισταγμὸν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμιοι αἰχμαλῶται εἶχον καταλειφθῆ Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπισθεν τοίχου, εὕρισκετο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καὶ ἡ μικρὰ σημαία ἐκυμαίνετο πρὸς αὐτόν, ὡς νὰ τὸν ἐκέτευεν, ὡς νὰ τὸν προσεκάλει, ὡς νὰ τὸν εὐχαρίσται διὰ τὴν σωτηρίαν. Τὴν ἤρπασε διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τὴν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους καθ' ἣν στιγμὴν πεντήκοντα ὅπλα ἐκκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ δύο σφαῖραι τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσαν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὅποιαι συνετρίβησαν ὑπὸ τὸ βάρος του. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὡσάν νὰ ἐχρησιμοποίει καὶ αὐτοὺς τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν ὀδόντων τὸ πανίον καὶ ἀπέπτυσεν αὐτὸ ράκος ἄμορφον καὶ πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερὶς « Ἐστία », 1895

Γεώργιος Δρασίτης

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Τους σπόγγους αλιεύουν εις τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης με κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ δῦται, ἀναπνέοντες ἀέρα, τὸν ὅποιον στέλλουν με τὰς ἀντλίας των τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοῖα. Δύναται καὶ χωρὶς ἀντλίας ὁ τολμηρὸς δύτες νὰ καταβῆ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ξεριζώσῃ σπόγγους, ὅποτε διατρέχει πολὺ περισσοτέρους κινδύνους. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὰ σκάφηνδρα* ὑφίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος, ἐὰν δὲν γίνῃ καλὸς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Εἰς τὸ βιβλίον του «Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει λεπτομερείας τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἔργου, τὸ ὅποιον ἐξασκοῦν τόσο ἡρωϊκοὶ βιοπαλαισταὶ ἀπὸ τὴν Ἰδραν, τὴν Αἴγινα, τὴν Κάλυμνον, τὴν Σύμην καὶ ἄλλας νήσους τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν).

...Πλησίον τῆς λέμβου, ὡσὰν μυστηριώδης βρασμὸς νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια* βάθη, ὀγκώδεις φυσαλλίδες ἀέρος πλατεῖται καὶ καμπύλαι ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

*Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτευ ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης* εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα, καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἴκοσιν ὄργυιαι κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τὸ χάος τῆς ἀβύσσου, μετὰ τὸ φοβερὸν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὅποιον δὲν προδίδει τὰ μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξήκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετὰ τινα λεπτά τὰ ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμυρὰ καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλῆνων, καὶ τῶν κρυστάλλων, προέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπὸ τῆς κουπαστῆς*, καὶ ὁ δύτες, ὡς φοβερὸν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μετὰ τὸ ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντὸς τῶν ὕδατων.

Δύο - τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν*,

ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ὁ δὲ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαμῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νὰ τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὗ ἀφῆ-
ρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετὰ κόπου.

Παχεῖαι σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς, καὶ κυλιόμεναι κατὰ μῆκος τῆς ρι-
νὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δῦτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουπαστῆς ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δὲ οἱ σύντροφοί του τὸν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς καὶ τὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξῆπλώθη μὲ μόνην τὴν φα-
νέλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῶ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακορράφας νὰ τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δὲν ὁμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὠραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνηθισμένοι νὰ βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυ-
ροπωλείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλιώδεις, χρειαζόμεναι πολλὴν ἔτι κατεργασίαν, διὰ νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

—Ἄλα, ἄλα... ἔγρυζε* πάλιν, ὁ καπετὰν Τζερεμές, μιὰ ὥρα κάνεις
νὰ ντυθῆς... Δὲν θὰ σὲ κάνουμε νύφη... .

Ὁ δῦτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκυψε νὰ κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν καὶ, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τὴν μι-
κρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀφέθη νὰ βυθισθῆ ὑπὸ τὰ παφλά-
ζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τὸν τρο-
χόν, ὁ δὲ κολαουζιέρης ἀφῆνε βραδέως τὸ σχοινίον, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα.

Ἡσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφρᾶς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινίου.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπίφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύ-
κου πρασινοποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἤρχιζον ν' ἀναδύ-
ωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυθρὰ δὲ χελιδονόψαρα, παίζον-
τα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπὶ

τινας στιγμάς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τὸ καῦμα ἐγένετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα, καημένη μπουκαδούρα*. . . ἐστέναξεν ὁ νεαρὸς Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεὶς, πῶς εἶναι σὲ πυρωμένο καμίνι.

« Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου », 1902

Ἀγγελος Τανάρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΗΛΟΥ

Κανεὶς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δὲν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἐκάστην, περὶ τὸ δειλινόν, ἐπέβαιναν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περίοδον ἀνὰ τὸ ὠραῖον κηπάριον, ὁπότεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ κατῆμενοι παρὰ τὴν προκουμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ - ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν:

— Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.

— Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.

— Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μπιστανικά του.

— Πῶς τὰ καταφέρνει!

— Σὰν νὰ τὸν γνωρίζουν.

— Λὲς καὶ τὰ ἔχει γητεμένα!

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔπεινε τὸ οὖς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἰς τινα πάλιν τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ « λαχανικά » τὰ ἐπώλει, ἢ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐλ' τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὀσονούπω ν' ἀναπαυθῆ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολλῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τὸ δειλινόν ἔλυε τὸ ὄναριόν του, ἐπέβαιναν εἰς αὐτὸ καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὅποῖον λαμπρὸν, ἀχανές, μεγαλοπρεπὲς περιβόλι! Καὶ πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ θεῖος Ὅμηρος νὰ θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀγροῦ μὲ τοὺς κομῶντας ἀστάχους*!

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀργώνωνται, νὰ σχηματίζουν αὐλακας καὶ νὰ εἶναι γαλήνια, ὀμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νὰ ὀρθῶσι τὴν χαίτην, νὰ στυλώνωσι τὰ στέρνα, νὰ φρίσσωσι, νὰ κροαίνωσι*, νὰ βρέμωσι*, νὰ ἠχῶσι, νὰ πλαταγῶσι*, νὰ κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καὶ οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδούμενοι ἐντὸς των ὡς ἄτακτα παιδία, καὶ αἱ ὑπόγειοι καὶ αἱ τροπαῖαι* ἠμιλλῶντο, τίς νὰ αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νὰ ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανᾶ καὶ πορφύρεα νῶτά των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καὶ αὖρα ποντίας ἐθώπευε μαλθακῶς τὴν ἄσπιλον κυματίζουσαν ὀθόνην, προσκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκίζούσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δὲ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τὸν ἀπαράμιλλον κῆπον, ὃν ὁ ἥλιος ἔκαιε, χωρὶς νὰ καταφλέγῃ τὰ βάθη του, διότι ὁ ἴδιος, ἅμα ἀπέκαμνεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας, ἐβυθίζετο, διὰ ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὸν βυθὸν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυθείας ἀκτῖνας. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἠδυπαθῶς* εἰς τὰ νάματά της, καὶ αἱ Πλειάδες* μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαζον εἰς τὰ ἀνεξερεύνητα βάθη της ὡς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νὰ μετρήσωσι τὸ βάθος, νὰ εὔρωσι τὸν πυθμένα.

Μυρίοι κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τοὺς βράχους, ὅπου τὰ κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀπέληγον. Καὶ ἠδύπνοοι* ὄσμαι, ἐλαφρὰ ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσι τὰς αἴρας, καὶ ἄλμη καὶ θάλπος ἡλίου ἐσκήρυνε τοὺς χρῶτας*, ἠρύθραινε καὶ καθίστα μελαψὰς καὶ ἀρρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ὄνारीον τοῦ ἐξαδέλφου μου ἐβύθιζε τοὺς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καὶ θροούντων περὶ τοὺς πόδας του, καὶ ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τὰ στέρνα, ἀνοίγων τοὺς θησαυροὺς του εἰς τὰς ἐπιδεξιούς χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τὸ περιβολάκι τοῦ Γιαννιῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλὰ βιβλίον μὲ ἱερογλυφικούς* χαρακτῆρας. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄμοιρον ἐξαδέλφόν μου ἦτο βιβλίον μὲ κεφαλαϊκᾶδες λαμπροὺς χαρακτῆρας, σαφές, ἐναργές καὶ εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ κοιλωμάτα, ὅλα τὰ ἄντρα τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἐδά-

φους. Ἡδύνατό τις μάλιστα, ὄχι κατὰ σχῆμα τετριμμένης προσωποποιίας, ἀλλὰ σχεδὸν κυριολεκτικῶς, νὰ εἶπῃ, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ γέροντες ἀτόμαχοι τῆς προκουαίας, ὅτι αὐτὰ μᾶλλον τὸν ἐγνώριζαν. . .

Τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἐξηκοντούτης, καὶ ἀπὸ πενήκοντα ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δὲν εἶχε παύσει νὰ καλλιερῆ τὸν κῆπὸν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐργάζεται διὰ τοὺς ἄλλους· ὁ δὲ δυσμοῖρος ὁ Γιαννιὸς εἰργάζετο διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ποτὲ δι' ἑαυτὸν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρὸς, χήρας τρικοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὄρφανῶν ἀδελφῶν του, ὄρφανὸς ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλύτερας ὄρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρὶς νὰ νυμφευθῆ, εἶχεν οἶκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τὴν μίαν του ἀδελφὴν ἠδυνήθη μετὰ τινα ἔτη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἄλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, καὶ ἐχέρουσε.

Μόλις ἐχέρουσε ἡ μία, καὶ ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τὴν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταετιδὰ παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς καὶ ἀπεδήμησε. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δὲν εἶχεν ὄβολον νὰ τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δὲ ὁ πτωχὸς ἐξ'ἀδελφός μου ὁ Γιαννιὸς, ἐκτὸς τῆς ἀσθενοῦς γραίας μητρὸς του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὄρφανῶν ἀνεψιῶν του, ὄφειλε νὰ βοηθῆ καὶ τὴν ὑπανδρὸν ἀδελφὴν μετὰ τῆς προγονῆς.

Παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ ὠραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παραθαλασσίου κόμης, ὅπου τὸ κύμα, ὑπὸ ἑλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδούμενον, σκάζει καὶ δεικνύει μέλαιναν αἰχμὴν ὑπὸ ὑγρᾶς λευκῆς παρυφῆς περιρρυτον, ἐκεῖ ἀνίσχει τὴν κεφαλὴν ἡ Μαυρομαντηλοῦ.

Ὅλοι οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ' Ὀλυμπίου εἰρωνείας ὑπερορῶντες τὰς ἀπέλπιδας προσπαθείας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντηλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν θρασὺν ναυβάτην, τὸν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καὶ παρα-

δέροντα εἰς τὸ πέλαγος, τὸν ἀγωνιῶντα νὰ εὕρῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ πόντου τροφήν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς φιλάτους.

Φαίνεται νὰ τὸν καλῆ πλησίον τῆς ὡς ἄλλη σειρῆν, σειρῆν ἄφρονος καὶ ἄψυχος.

Ὁμοιάζει μὲ ναυάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπὸ μακρῶν χρόνων, πληττόμενον ὑπὸ τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καὶ σεῖον τὴν κεφαλὴν, κεφαλὴν φώκης ἔλλοχώσης* ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων.

Μόνῃ ἢ κεφαλῇ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἢ οὐρὰ εὐρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τὸν πυθμένα· ἢ ρίζα διατείνει τὰς ἵνας πέραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τὸν βράχον.

Ἄλλως οὐδ' ἢ κεφαλὴ σείεται. Τὸ κύμα μόνον ρήγνυται καὶ πλαταγεῖ καὶ περιρρέει. Τὸ κινούμενον φαίνεται ὡς νὰ κινῆ.

Λέγεται, ἀλλὰ τίς τὸ πιστεύει; — καὶ ὅμως ἂν ἦτο ἀληθές! — ὅτι ἡ Μαυρομαντηλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καὶ αὐτὴ γυνὴ καὶ μήτηρ, μήτηρ ἑπτὰ υἱῶν, ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ υἱοὶ τῆς, ἐμπειροὶ ναυβάται, φθονηθέντες ὑπὸ τῆς θαλασσίας Γοργόνας, ἐπνίγησαν εἰς τὸ πέλαγος, ὅτι ἕλωσ μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τὸν πόνον τῆς μητρός, τὴν μετεμόρφωσεν εἰς σκόπελον καὶ τὴν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις ὄρθουσαν τὴν κεραυνόβλητον κεφαλὴν τῆς, τὴν οἶονεὶ μελάμπεπλον. Τοιαύτη ἡ Μαυρομαντηλοῦ.

Ἄγνοῶ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Μαυρομαντηλοῦς καὶ τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου· ἀλλὰ πάντοτε αὕτη διαβαίνοντα πλησίον ἢ μακρὰν, τὸν ἐκάλει, τὸν ἐκάλει.

Φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ἦτο ἢ κατ' ἐξοχὴν Μαυρομαντηλοῦ καὶ ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπε γύρω του ἢ μαύρας μαντήλας.

Ἐπλεε σχεδὸν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά τῆς, διασχίζων κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τὸν ὠραῖον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκεπτετο ὅλους τοὺς ὄρμους, ἐξηρεύνα ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς διαποντίους θαλάμους.

Ἐπλεεν ἀπὸ ἀγκάλῃν εἰς ἀγκάλῃν, ἀπὸ ἀμμουδιᾶν εἰς ἀμμουδιᾶν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἐξευρεν ὅλας τὰς κρύπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδαιτήματα.

Ποτὲ ὀρφὸς δὲν τὸν διέφυγε, καὶ αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπὸ τὸ ἄγκιστρὸν του.

Ἐπλεε συχνὰ εἰς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντηλοῦς, τρέφων παράδο-

ξον στοριγὴν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος ὡς κολυμβητῆς κειμηλιῶς καὶ ἀναπαυόμενος ὕπτιος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυρούς, ἀστακοὺς καὶ καραβίδας, ὑπερφυεῖς τὸ μέγεθος, καὶ κογχύλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἠδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ Γιαννίδς ἦτο κύριος δύο υπερηφάνων λέμβων, τῆς « Ἐπταλόφου » καὶ τῆς « Ἀγίας Σοφίας ».

Τώρα ὁ Γιαννίδς δὲν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδὸν συνηλικιωτὴν τοῦ ἐπιβάτου τῆς. Ἐν λοιπὸν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνῃ τὰς κώπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντηλοῦς.

Ὁ Γιαννίδς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται, ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ιδρώνῃ. Ἦλαυνεν ὁμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόμως καὶ μετὰ λανθανούσης ρώμης. Σχεδὸν δὲν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευε καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκη, καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερον ἀλιευτικὰ τινα σύνεργα: τὸν γάντζον, δι' οὗ ἀνείλκυε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγγιζε τοὺς λαύρακας καὶ τοὺς ἀστακοὺς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἐπλαττεν ἐν τῇ θαλάσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῆ τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατὰ τὸ γῆρας του (πρόσθετος καὶ τὴν πράγμα, καὶ τὴν ἀπόχην καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές. . .

Περιοδικὸν « Ἐστία », 1891

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφὰς ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὰς ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθὲς, ὀλόχρυσες, γαλάζιες,
καὶ ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἄποσπερίτης.

Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβηεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
ποῦ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποῦ φέρουν τ' ἀκρογιαλία.

Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.

Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκίβουν τὰ φρύδια* οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὄξω ἀπ' τὰ ὀργώματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες,*
ἡλιοκαμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποικαρωμένοι,
μὲ τοὺς ζυγούς*, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν* ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά* τους.
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
«ὄω!», φωνάζοντας, «ὄω», Μελισσινέ*! Λαμπίρη*!
κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πόχει περισσies χάρες.
Μὰ πὶο πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
ὄντας ἢ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύη ὁ ἥλιος.

«Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», 1892

Κ. Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἐκατὸν πενήντα χιλιόμετρα μάρκος ἔχει ἡ πανύψηλη Πίνδος.
Στις ἀμέτρητες χαράδρες τῆς τρέχουν γρήγορα ἄγρια ποτάμια. Μαλα-
κοὺς ἀνέμους δὲν γνωρίζει· ὅταν φυσοῦν οἱ δρόλαπες* καὶ τ' ἀνεμόχο-
λα*, τὸ κάνουν μὲ λύσσα. Ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες καταιγίδες τῆς
Εὐρώπης, κατὰ μέσον ὄρον πενήντα τὸν χειμῶνα. Ἐχει δάση ἀπάτητα,
ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα, ὅπου κρύβονται ἀρκοῦδες καὶ μεγάλοι κάπροι.
Δρύες, ὄξυές, καστανιές, ἔλατα καὶ κέδροι τὴν σκεπάζουν ὀλόκληρη.
Τὸ χορτάρι, ποῦ βλαστάνει τὴν ἀνοιξή, ἢ «τοῦφα», εἶναι τόσο δυνατὰ

ριζωμένο, ὥστε δὲν τραβιέται μὲ τὸ χέρι. "Όταν γλιστροῦν οἱ τσοπαναραῖοι, ἀπ' αὐτὸ ἀρπάζονται, γιὰ νὰ μὴν πέσουν. Ἐπάνω τῆς δὲν βρίσκεται δροσερὸν νερὸ, μόνον παγωμένο, ἀπὸ χιόνι, ποῦ φέρνει πόνους στοὺς ξεσυνήθιστους. Οἱ πεδινοὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πιοῦν.

Στὴν Πίνδο ἀκουστήκαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ τραγοῦδια. Τόσο ἀγαποῦν τὴν ποίηση οἱ βοσκοί, ὥστε πίστευαν ὅτι, ὁσάκις γεννιῶνταν ἓνας μεγάλος ποιητὴς στὴν Ἑλλάδα, σὰν τὸν "Όμηρο ἢ τὸν Πίνδαρο, ὁ θεὸς τους ὁ Πᾶν ἔστηγε χορὸ ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό του.

Κάθε ἀρχαίου θεοῦ κάτι ἀπόμεινε στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πᾶν ζῆ ἀκέραιος κοντὰ στοὺς κτηνοτρόφους αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Τὰ μεσημέρια διαστάζουν νὰ παίξουν φλογέρα παράωρα, ἐπειδὴ ξέρουν πῶς, ἂν τὸν ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν ὕπνο του, θὰ τοὺς χαλάσῃ τὰ ζωντανά.

Μόλις ἔλθῃ ἡ ἀνοιξή, φουντώσῃ ὁ γαῦρος κι ἡ ὀξυὰ καὶ βγάλλῃ ἡ γῆ χορτάρι, ξεκινοῦν οἱ βοσκοὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ λημέρια τους. Προχωροῦν σιγὰ τώρα, γιὰτὶ τὰ νεογέννητα ἀνάγκια δὲν ἀντέχουν σὲ μεγάλους κόπους. "Όταν φθάσουν στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ, κάνουν σταθμὸ ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ὅποτε ἀρχίζουν τὴν ἀνάβαση πρὸς τὶς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν προβάτων, ποῦ βραβαίνει τὰ χέρια τους μὲ χρήματα. "Όταν τὰ κοπάδια τους τρυγήσουν τὸ χόρτο μιᾶς πλαγιᾶς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πρασιρίζει ἀβόσκητο λιβάδι.

Μιὰ στάνη ἀπὸ λιθοσωρό, ἓνα ἀπόσκιο γιὰ τὸ καλοκαίρι, τὰ σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγὴ γιὰ τὸ πότισμα, μιὰ φλογέρα — ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τ' ἀπλὰ πράγματα περνοῦν τὸ ζωή τους.

Ἐγνώρισα γέρο πιστικὸ ὀγδόντα χρόνων μὲ μακριὰ γενειάδα ἀπαράλλακτο προφήτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ποῦ δὲν εἶχε ἀφήσει ποτὲ τὶς στάνες, γιὰ νὰ μπῆ σὲ πολιτεία. Δὲν καταδεχόταν νὰ πάῃ οὔτε σὲ χωριό, γιὰτὶ, ἔλεγε, δὲν εὔρισκε ἀρκετὸν ἄερα ν' ἀναπνεύσῃ μέσα στοὺς τοίχους.

Ἐχουν τὴν ἀφροντισιὰ τῶν πουλιῶν. Εἶναι ἀγαθοὶ μὲ ἀγνότατα ἦθη. Καθὼς μένουν μακριὰ ἀπὸ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμον, δὲν ἔχασαν τίποτε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ βίον, ποῦ ζοῦνε πρὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων.

Οἱ βοσκοὶ τῆς Πίνδου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καταρράκτες στίχων· ὅ,τι σκέπτονται, τὸ κάνουν αὐτόματα ρίμες* καὶ μελωδία, ποῦ τὴν παίξουν μὲ ρομαντικὸ πάθος στὴ φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτιοῦ τους φαίνεται ἀπὸ τὰ κουδούνια, ποῦ βάζουν στὰ ζῶα τους.

Ἄξιζει τὸν κόπο νὰ δῆ κανεὶς τσοπάνο ν' ἀγοράζη κουδούνια στὸ παζάρι. Διαλέγει ἓνα, ποῦ τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάζη, καὶ μ' αὐτὸ δοκιμάζει ἅλα τὰ κουδούνια τῶν μαγαζιῶν, ὅσο νὰ βρῆ ἤχους νὰ ταιριάζουν μεταξὺ τους, ν' ἀποτελοῦν ἀρμονικὴ σκάλα. Κάθε βοσκὸς ἔχει τονισμένο μὲ τὸν δικό του τρόπο τὸ κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροὶ εἶναι ἀγράμματοι. Μὲ τὸ σουγιά τους σκαλίζουν ἱερογλυφικά σὲ σανίδια, γιὰ νὰ ὀδηγοῦνται πόσα χρωστᾶνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Εἶναι πολὺ φιλόξενοι. Μόλις φανῆ ξένος, τρέχουν καὶ κρατοῦνε τ' ἀγριόσκυλά τους, αὐτὴ τὴν πληγὴ τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν : «Ἔ, φίλε, ἔλα κι ἀπὸ μᾶς ».

Ἄν κάμῃ πὼς προσπερνᾷ ἀδιάφορος, τὸν παίρνουν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβῆ στὸ κονάκι τους. Ἐκεῖ, πρὶν τὸν ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιτικὸ ξινόγαλο, τὸ καλοκαιρινὸ πιστό τους, ἢ γάλα μὲ χιόνι, ποῦ βρίσκουν στὶς σκιερὰς ρεματιῆς ὡς τὸν Αὐγούστο. Ὅστερα στρώνουν καὶ τὸν βάζουν νὰ καθίσῃ. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καὶ καλαμποκόσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δὲν εὐχαριστηθῆ ὁ ξένος, διότι τὸν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοὶ βάστηξαν τὴν Ἐπανάσταση. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τὰ πάντα κάτω, οἱ πιστικοὶ πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καὶ τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. « Μὲ τὰ ζωντανὰ τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημοσυστάματά του ὁ Κολσκοτρώνης, βαστήξαμε τὸν στρατὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰμπραήμ ».

« Γύρω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα », 1935

Χρήστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῶ ἀνηρχόμην μετὰ ὀμηλικῶν δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τὸν ἀνήφορον, τὸν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἐρμουπόλεως ἐξοχὴν καλουμένην Πισκοπιό, ἢ σχολαστικῶς Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τὰ βουνὰ τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τὸ χόρτον εἶναι τελείως ἀγνωστον καὶ ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινὰς τὸ φθινόπωρον φασκομηλέας καὶ ἡλιοκαεῖς κατὰ τὸ θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν κατάξηρος κι ἐ-

καῖνος ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένη ἐπὶ εἶδους διτρώου χειραμάξης ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν γραΐας χωρικῆς. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς δὲν ἐβλέπαμεν, ἀλλὰ μόνην τὴν ράχιν, ἣτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῆ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζεν ὀρθὴν σχεδὸν μὲ τὰ σκέλη της γωνίαν.

Τὸν ὄνον, τὴν βαρέλαν καὶ τὴν γραΐαν εἶχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπὸ τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγυζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καὶ ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καὶ τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κονιορτός ἔκαιεν ὡς θερμὴ στάκτη τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῶ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἢ ἀκτινοβολία. Παντὸς εἶδους μυῖται ἐβόμβουον περὶ τὴν κεφαλὴν μας καὶ αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδὸν νὰ τὰς πατήσωμεν, διὰ νὰ τιναχθῶσι δι' ἐνὸς πηδήματος εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τὰ κόκκινα ἢ γαλανὰ των πετερά.

Ἡ γραῖα ἔσυρε πάντοτε τὸ καπίστρι, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑπόζυγιό της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νὰ ταλαντεύεται πρὸς δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν ὡς μεθυσμένος βρακάς.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἣτις μ' ἔκαμε νὰ γελάσω.

— Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τὸ ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δὲν θὰ ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τὴ βρύσιν;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρесе, ὥστε τὸν ἔκαμεν ἀμέσως νὰ λησμονήσῃ τὴν κούρασίν του· ἐπλήσιασεν ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τὸ βαρέλι, ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νὰ μὲ κοιτάξῃ, ἐξέφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικῶν νεῦμά μου τὴν ὀπὴν καὶ τὸ νερὸν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνοὸς ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸ πραξικίπτημα, εὐρέθῃ καὶ πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἢ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἔτοιμοι εἰς φυγὴν. Κατεσκοπεύαμεν τὴν γραῖαν, ἣτις ὅμως δὲν ἐστράφη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο βαρύκοος ἢ δυστυχῆς.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τὸ βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τὸ κενωθὲν βαρέλι, ἀντὶ νὰ βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυσμένος, ἐχώρευεν εὐθύμως κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος

ἔπαυσαν νὰ τρίζωσιν ἀπαισίως. Μετ' ὀλίγον, ἀντὶ νὰ σύρεται ὁ ὄνος ὑπὸ τῆς γραΐας, ἤρχισε νὰ σύρη ἐκεῖνος τὴν γραΐαν. Τοῦτο ἦτο τόσο ἀσύνηθες, ὥστε τὴν ἔκαμε νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἔκτακτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησεν, ἀφῆκε τὸ κάρον νὰ προχωρήσῃ ἐν ἧ δύο βήματα καὶ εἶδε τὴν ἀφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες τοῦ τόσο ἐπιπόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ μᾶς εἶδε καὶ εἶδομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπόν της. Ὁμοιάζειν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρὰ καὶ μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κατάρας ἢ καὶ πετροβολήματα. Οὐδὲ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρέκεσθη νὰ στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νὰ λησμονήσω τὸ ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματός αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθεν μας ἐπιστρέφουσα νὰ μεταγαμίσῃ τὸ βαρέλι της εἰς τὴν μακρὰν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τὸν Γιαννακὸν ἔτυχε νὰ ἐπανίδω εἰς τὴν Αἰγυπτὸν μετὰ εἴκοσιν ὅλα ἔτη καὶ οὐδ' ἐκεῖνος τὸ εἶχε λησμονήσει.

« Συριανὰ διηγήματα », 1911

Ἐμμ. Ροῦθης

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ

Ὅλοι μας γνωρίζομαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιὰ.
 Μὲ τὸ μικρὸ του τ' ὄνομα ἕνας τὸν ἄλλο κράζει.
 Στὰ μυστικά μας δὲ μπορεῖ νὰ βάλουμε κλειδιὰ.
 Εἶρει καθένας στ' ἄλλουνοῦ τὰ μάτια νὰ διαβάξῃ.

Σὰν ὅπως τὰ τρεχούμενα μοιράζουμε νερὰ
 καὶ τὰ σπαρτὰ ποτίζουμε καθεὶς μὲ τὴν ἀράδα,
 ἔτσι τὴ μοιραζόμεσθα καὶ θλίψη καὶ χαρὰ,
 γιὰ βρέχει σ' ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ σ' ὅλο εἶναι λιακάδα !

Γάμος ; Ἀστράφτει ἀπὸ χαρὰ καὶ γέλιο τὸ χωριὸ
 καὶ ἀντιλαεῖ τὸ νυφικὸ τραγοῦδι πέρα ὡς πέρα.
 Θάνατος ; Ὅλοι θλιβεροί, καὶ ἀπ' τὸ καμπαναριὸ
 κατάμαυρο ἢ καμπάνα μας τὸν βάφει τὸν ἀγέρα.

Διάπλατα τὶς ὀξώπορτες ἢ καλοσύνη ἀνοῖ*
καὶ στὸ παλάτι τοῦ τρανοῦ καὶ στοῦ φτωχοῦ τὴν τρούπα,
κι ὅποιος περάση κι ὅποιος μπῆ, γιορτῆ, καθημερινή,
θὰ βρῆ στρωμένο καναπέ, θὰ βρῆ γλυκὸ στὴν κούπα.

Χώρια ἀπ' τὶς ἐργονίες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρους τοὺς πικροὺς,
μὲς στὶς καρδιές μας ἔχουμε παντοτινὸν Ἀπρίλη —
κι ὅσες τσουκνίδες βγαίνουνε μονάχες στοὺς ἀγρούς
ἐκεῖ ξεμοναχιάζονται πνιχτὲς στὸ χαμομήλι.

« Πρωῖνὸ Ἐκίνημα », 1919

Γεώργιος Ἀθάνας

ΤΟ ΕΗΜΕΡΩΜΑ

✕ ^{Ἀνιγ' ὄρω} Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς
παραμονὰς τῆς ἐορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ Χρυσοῦ Ἑαρος. Ὁ παγωμένος
ἄνεμος πνέει φορτωμένος μὲ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἀπὸ
τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τὸν πόνον, ποὺ προξενεῖ τὸ ψῦχος, με-
τριάζει ἢ γλυκεῖα προσδοκία· τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ρίπτουν κάτω διερ-
χόμενα νέφη, δὲν εἶναι τόσο βαρὺ καὶ τόσο καταθλιπτικόν. Κάποια
ἀκτὶς χρυσοῦ φωτός χαρακώνει τὸν μελανὸν ὀρίζοντα. ✕ Αἱ πρῶται δὲν
εἶναι ἀκόμη τελειῶς γαλαναί. Εἰς τὴν θερμάστραν παλαίου αἱ τελευ-
ταῖαι φλόγες καὶ ἀφήνουν τὸν τελευταῖον τριγμὸν τὰ ξύλα. Τὸ παρα-
μῦθι τελειώνει, τὸ βιβλίον κλείει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρον εἰς τὸ φῶς.

Περνοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν
ἡμέραν.

✕ Ἀκόμη εἶναι χειμῶν, ἀλλὰ χειμῶν, τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις ἐξουτε-
λιζέται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτῖνος. Πνέει ἀκό-
μη ἄνεμος, ἀλλὰ ἄνεμος μυρωμένος. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πά-
γου, ἀλλ' εὐωδιάζουν ὄλα, ὥς νὰ εἶναι θρύμματα ἀνοδογῆς κρυσταλ-
λίνης.

Ἐημερώνει.

Ἡ νύκτα ἢ ἀτέλειωτη, ἢ νύκτα ἢ χειμερινὴ δὲν ἔχει τὴν ἔκτασιν
αἰῶνος, ἢ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καὶ τὴν αὐγὴν, τὴν
ὥραν ποὺ ἐγεννήθη ἢ καλωσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μου-
διασμένα πτερὰ τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν. ✕ ^{ἔνω τῶν}

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καὶ μὲ προφυλάξεις, διότι ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ· διότι ἀκόμη τὰ μελανὰ σημεῖά του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλὰ γίνεται ἡ παλιννόστησις· τὸ τραγοῦδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοιὸν καὶ ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν κιτρίνην καὶ ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δὲν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερότερος ἀπὸ αὐτόν, πού συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξύ γιγάντων καὶ νάνων· μεταξύ βορρᾶ καὶ τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καὶ τῆς σταγόνας τῆς δρόσου, μεταξύ τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ φύλλου.

Παλαιὸν τὰ ἀπαλώτερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καὶ δυνατότερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ἀδύνατον κελᾶδημά του εἰς τὸν φρενιασμένον ἄνεμον καὶ ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφὴν εἰς τὸ διαβολικὸν σφύριγμα, εἰς τὸ ὅποῖον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καὶ καταπλήσσει τὸ θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τὸ ὅποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου καὶ προκαλεῖ* τὸν θάνατον. Καὶ καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἢ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, πού φυτρώνει εἰς τὸν ὀλόγυμον κλάδον, ἐνῶ γύρω του ξεκλειδώνονται μὲ ἀπαισίους τριγμοὺς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπούκια τοσοῦτσικα καὶ φυλλάκια ἀδύνατα καὶ πούπουλα πουλιῶν, σταλίτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μὲ πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσουν. Καὶ θὰ νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ πάγοι ἐπὶ τέλους θὰ ὑποκύβουν καὶ θὰ καταρρεύσουν. Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ θὰ τοὺς ποτίσουν. Οἱ χεῖμαρροι θὰ ταπεινωθοῦν, θὰ γίνουν ρύακες καὶ θὰ περνοῦν μὲ σεβασμὸν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θὰ πληρώσῃ λοιπὸν καὶ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ὁ ἐχθρὸς. Θὰ καταβάλλῃ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τὴν ἄνοιξιν καὶ θὰ δώσῃ τοὺς χυμοὺς καὶ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ. *X 22 ενωσις*

... Μὲ συγχωρεῖτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάστηκα πολὺ. Ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μία κρύα πνοή, πού μ' ἔκαμε νὰ μετανιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τὸ φύσημα σάν νὰ μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριβείας καὶ ὅτι ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην. Πιθανὸν νὰ ἔσφαλα. Ἀλλὰ πάλιν τὰ τερετίσματα* τῶν πουλιῶν; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος; Τὰ συντρίμματα τοῦ πάγου, πού εὐωδιάζουν, ὡς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου; Τίποτε, τίποτε! Ἔχω δίκαιον!

Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἀνοιξὶς ἔρχεται. Ἄς σφυρίζῃ ὁ,τι θέλει εἰς τὸ παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δὲν ἀκούω τίποτε... *3^η ἐνώπιον*

Περιοδ. « Πινακοθήκη », 1909 - 1910

Τίμος Μωραϊτίνης *3^η ἐξῆς*

ΓΑΛΗΝΗ

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γυαλὸς κι ὁ δρόμος
ὁ ἔρημικός, πού σέρνεται κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι.
Τὸ καλοκαίρι τό ἔδιωξαν τὰ πρωτοβρόχια κι ὄμως
τὸ σκοτεινὸ φθινόπωρο δὲν ἔχει ἀκόμα φτάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
πού τὰ καράβια ἀπόμακρα μὲ τὰ πανιά ἀνοιγμένα
σταμάτησαν — μὰ κοίταξε — σάν νά ἔχουν μετανιώσει
πὼς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα.

Τώρα ὡς κι οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
ἀσάλευτοι σὰ σύννεφα κι αὐτοὶ μὲς στὸν ἀγέρα·
ὄλα ἀπ' τὸν κόπο τῆς ζωῆς τριγύρω μου ἴσυχάζουν,
ὄλα, καὶ μόνο στοῦ γυαλοῦ τὴν ἀμμουδιά ἐκεῖ πέρα,

μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τὸ κύμα,
ζητάει κάποιον τραγούδι του νὰ πῆ μὲς στὴ γιορτὴ σου,
μὰ δὲν ξεσπάει νὰ σοῦ τὸ πῆ, λὲς καὶ πὼς τό ἔχει κρῖμα
νὰ σοῦ ταράξῃ τὴ χαρὰ, πού βρῆκες στὴ σιωπὴ σου...

«Σκιές», 1920

Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(Εἷς ποιμὴν ἐκ Δωρίδος, Διωκόμενος ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης
δι' ἀδικημα κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ
νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην τότε Ἠπειρον).

... Σιγὰ - σιγὰ τὰ χρόνια ἐπέρασαν. Κάτω ὄμως ἀπὸ τὸν ζυγόν,
ὅπου διὰ μιᾶς μετεφέρθη, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ πατρι-
κοῦ τόπου, ὁ βίαιος βουνίσσιος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι τὸ ἀγα-

θόν ἐκεῖνο, πού δὲν ἐξετίμα εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ πρώτη βρισιά, πού ἐδέχθη κατάμουτρα ἀπὸ ἕνα βάρβαρον μπέην, τὸ πρῶτον κτύπημα εἰς τὴν ράχιν ἀπὸ τὸ μαστίγιον ἑνὸς ζαπτιέ,* τὸ ἀδιάκοπον σκύψιμον ἐμπρὸς εἰς τὸν τύραννον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πλέον ὁ φιλελεύθερος ἑλληνικὸς νόμος, ἔκαμαν σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ ἐδάμασαν τὸν χαρακτῆρά του. Ὁ ἀπειθαρχος, ὁ ἀρειμάνιος*, ὁ περιφρονητὴς τῆς ἰσοπολιτείας σιγὰ - σιγὰ ἐσφυρηλατήθη εἰς μετρημένον, ὑπολογιστικὸν ἄνδρα κάτω ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸ βούνευρον*. Ἐκεῖ μόνον ἐνόησε τὰ ἀγαθὰ, πού εἶχε, πού περιεφρόνησε, πού ἔχασεν εἰς τὴν στοργικὴν πατρίδα.

Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά.

Καὶ σιγὰ - σιγὰ ἐνόησεν ἀκόμη τὸν πόνον τῆς γῆς, ὅπου ἐγεννήθη, τῆς γῆς, ὅπου ἔθαψε τοὺς ἰδικούς του καὶ ὅπου τὸν συνέδεσαν τὰ γλυκύτατα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ὀμιλοῦν, σκέπτονται, ἔχουν τὰ ἴδια ἰδεώδη μὲ ἡμᾶς, ἀγαποῦν καὶ μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θὰ ἔδιδε καὶ αὐτὸς δὲν ἤξερε τί, διὰ νὰ ἡμποροῦσε νὰ ξαναἤρχετο, νὰ ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμὴν τὴν γαλανὴν βουνοκορφὴν τοῦ Παρνασσοῦ, τὶς γυμνὲς πλαγιές, πού ὠδηγοῦσε τὰ κατσίκια του. Θὰ ἔδιδε χρόνια τῆς ζωῆς του διὰ μίαν Κυριακὴν πρῶτῃ, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ἢ ἕνα ἡσυχον ἀπόγευμα εἰς τὴν μακρινὴν του στάνην, ὅταν ἄρμεγε κατὰ σειρὰν τὰ ἀσπρόμαλλα πρόβατά του καὶ ἐγέμιζε μὲ χιονάτα γάλα τὶς καρδάρες του.

Καὶ ὁ πόνος αὐτὸς τὸν ἔκαμε νὰ προσκολλᾶται μὲ κάποιαν ἀπελπισίαν εἰς ὅ,τι ἔβλεπε νὰ τὸν πλησιάζῃ εἰς τὴν μακρινὴν πατρίδα, ἀνθρώπους, σκέψεις, ἄψυχα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα διὰ τὰ νοσταλγικὰ μάτια του ἔπερναν ψυχὴν καὶ φωνήν.

Ἀπὸ πολίτης φιλήσυχος τώρα ἐγίνετο καὶ πατριώτης.

Σιγὰ - σιγὰ ἢ ἐπιχειρήσις του προώδευσεν. Ἀπὸ ἀγωνιάτης κατάρθωσε νὰ ἀγοράσῃ ἀμάξι. Τὴν εἰρηνικὴν του ζωὴν ἤλθεν ἔξαφνα νὰ διακόψῃ ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ δικοὶ του, ἢ ἴδια μακρινὴ πατρίδα, ἤρχετο ὀλοζώντανη ἐκεῖ νὰ τὸν εὔρῃ. Μεταμορφωμένος τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀδάμαστος Δωριεὺς διέσχισε μίαν νύκτα τὰς γραμμάς τῆς ἀμύνης καὶ μὲ τὸ μάουζερ ἑνὸς ἐχθροῦ, πού ἀφώπλισε μέσα εἰς τὴν χαράδραν, ἔφθασεν εἰς τοὺς εὐζώνους, τοὺς συντρόφους του.

Ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιτορχίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπέμεινε τὴν πεῖ-

ναν, τὰς στερήσεις, τὸ φαρμακερὸ κρῦο, μὲ τὴν φτερωμένη ἐλπίδα νὰ μπῆ νικηφόρος κι αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς δικούς του εἰς τὰ Γιάννινα !

Ἄ! τὰ Γιάννινα, αὐτὰ τὰ Γιάννινα !...

Τὸ μάτι του δὲν ἄφηνε τοὺς μακρινοὺς ἄσπρους μιναρῶδες, ποὺ ἐζωγραφίζοντο μικροσκοπικοὶ μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην κοντὰ εἰς τὴν γαλανάδα τῆς λίμνης.

Καὶ ἐπὶ τέλους τὰ Γιάννινα ἔπεσαν καὶ ἐμβῆκε κι αὐτὸς ἐνθουσιῶν θριαμβευτής, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ εἰς τὸν τόπον, ὅπου τὸ βούνευρον τὸν εἶχε συνηθίσει νὰ σκύπτῃ.

Αἱ πρῶται ἡμέραι ἐπέρασαν μὲ τὴν φρενίτιδα τῶν ἐπινικειῶν, τὰ προσδεξιμάτα καὶ τὰ γλέντια τῶν παλαιῶν φίλων του. Ἐπειτα ὅμως ἐσκέφθη νὰ ξαναπιᾶσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἀλλὰ τὸ ἀμάξι του εἶχεν ἐπιταχθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Χωρὶς νὰ λυπηθῆ τότε καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ, ἐπῆγε πάλιν μισθωτός, ὅπως πρὶν.

Ἡ ἐργασία του ἐξηκολούθησεν ἥσυχά κάμποσους μῆνας, ἕως ὅτου μίαν ἡμέραν δύο χωροφύλακες τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὸ ἀμάξι, τοῦ ἔδειξαν ἕν ἐντάλμα συλλήψεως καὶ τὸν ἐμπαρκάρισαν μὲ τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιοι διὰ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν μέθην τῆς ἐλευθερίας εἶχε λησμονήσει ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θεᾶς αὐτῆς, ποὺ ἐλάτρευε τῶρα. Τῶρα, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος ἐμπρὸς εἰς τὰ ζευγάρια τῶν ματιῶν, ποὺ βαραίνουν ἐπάνω του, ἀκούει τὰς καταθέσεις διὰ τὸ παλαιὸν ἐγκλημὰ του.

Ὅταν τὸν ἐκάλεσαν ν' ἀπολογηθῆ, εὔρε μόνον δύο, τρία τραυλισμένα λόγια, ποὺ εἶπε μὲ χαμηλωμένα μάτια :

—Ἐφταιξα... Ἐκαμα τὸ κακό... Ἀπὸ τότε ὅμως μετανόησα μὲ τὴν καρδιά μου... Συγχωρῆστε με.

Ὁ εἰσαγγελεύς, ἀμείλικτος* ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστὴς αὐτὸς τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν.

Ἐνῶ ὅμως ἐπρόκειτο ν' ἀποσυρθῆ τὸ δικαστήριον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἕνας κλητῆρ ἐφάνη νὰ πλησιάζῃ τὸν πρόεδρον καὶ νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν ἐκφρασίαν του.

Ὁ κατηγορούμενος προσήλωσε τὰ μάτια του εἰς τὴν σκιηὴν αὐτήν, σὰν κάποιαν τελευταίαν καὶ ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἤξευρε τί ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἢ νὰ ζητῆ... Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ

ἐκπληξίς ἐφάνη νὰ ζωγραφίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προέδρου.

Ὁ μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλοφυεστέ-
ρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης Ἡπείρου, μόλις φθάσας ἀπὸ τοὺς
Ἁγίους Σαράντα, ἐζήτηε νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὸν κατη-
γορούμενον.

Μὲ ὅλην τὴν παρατυπίαν* τοῦ πράγματος, τιμῆς ἔνεκεν, τὸ δικα-
στήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως καὶ ὅλα τὰ βλέμματα ἐστηρίχθησαν γε-
μάτα περιέργειαν εἰς τὴν εἴσοδον.

Ὑψηλός, ξηρός, μὲ χαρακωμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καὶ προώ-
τως λευκασμένα γένηια, ἀλλὰ μάτια ποῦ ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς
συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τὴν ποιμαντορικὴν ρά-
βδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. Ἐφθασεν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου τὸν ἔφερον ὁ
κλητῆρ καὶ ἐκεῖθεν ἔφερε γύρω τὸ βλέμμα. Καὶ τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ἔξα-
φνα ἐφωτίσθη ἀπὸ στοργὴν καὶ τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη εἰς τὸ μέρος,
ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνῶ τὸ χέρι του μὲ τὴν ἱερατικὴν εὐλογίαν
ὕψωνετο ἐντελῶς χωριστὰ καὶ αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ
ἐκεῖνος, διὰ μιᾶς τιναγμένους ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινε ἐκεῖ σὰν νὰ ἔβλε-
πεν εἰς αὐτόν τὸν ἄγγελον ἐλευθερωτῆν, τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καὶ σωτη-
ραν.

Ὁ μητροπολίτης, ὀρθίος ἐμπρὸς εἰς τὸ ὄρθιον ἀκροατήριόν, ἤλθεν
ἀμέσως εἰς τὸ θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τὴν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τὸ πρῶτον
ἀτμόπλοιον ποῦ εἶρε, καὶ εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἐφθασεν ἐν καιρῷ.

Δὲν ἤξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νὰ τὸ μά-
θῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καὶ ἤθελε νὰ εἶπῃ τί τὸν ἐγνώρισε δέκα ἔτη
τώρα.

Καὶ ἤρχισε τότε μίᾳ μακρᾷ καὶ παθητικῇ ἱστορίᾳ χρόνων ὀλο-
κλήρων. Ἐν τμῆμα τῆς ἱστορίας, ποῦ ἐγράφη μὲ αἶμα καὶ θυσίας μέσα
εἰς ἐπιβουλὰς*, κινδύνους καὶ ἀδιάκοπον καθημερινὸν ἀγῶνα μὲ τὸν
ἐχθρὸν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς Ἡπείρου. Ὅλα αὐτὰ δὲν
ἤμποροῦσαν νὰ γίνουιν χωρὶς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μὴ γνωρίζον-
τας φόβον. Ἦρχετο λοιπὸν νὰ εἶπῃ δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος
ἦτο εἰς τὸ ἐδῶλιον* τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὄπλα, διὰ νὰ μεταφέ-
ρουν ; Ἦσαν θύματα, διὰ νὰ φυγαδεύσουν ; Ἦτο ἐπικίνδυνος ἀλληλογρα-

φία νὰ στείλουν ; Πληγωμένους ἀπὸ συγκρούσεις νὰ φέρουν εἰς ἀσφαλές μέρος ; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διὰ ἐπαναστατικά σώματα : Αὐτὸς ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε ἔτοιμος νὰ κινδυνεύσῃ καὶ νὰ θυσιασθῇ.

Καὶ αὐτὸ δέκα ὀλόκληρα ἔτη, μίαν ὀλόκληρον ζωὴν, ἓνα ὀλόκληρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρὶς διακοπὴν καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν.

Καὶ ἦτο ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ὄχι μόνον δὲν ἐζήτησε ποτὲ τὸ παραμικρὸν δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρέτης τῆς ἰδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἔτοιμος νὰ ὀρμήσῃ πρῶτος εἰς τὸν κίνδυνον, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ταπεινός, ἀθόρυβος εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν σκιάν.

Δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἤλθε τώρα νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἑλληνας δικαστάς. Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἤλθε νὰ ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἑνόρκους, διότι τὸν χρειάζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δὲν ἔτελειώσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καὶ τὸν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλεύου, ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, συγχωρῶν αὐτός, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον καὶ κάθε ἀμαρτίαν.

Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπесαν σὰν μεγαλόπρεπο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὅποιοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴν συγκίνησιν παρὰ μόνον μετὰ τὴν ἰδίαν νεκρικὴν σιγὴν.

Ἄλλὰ ἀμέσως ἡ σιγὴ αὐτὴ ἐξέσπασεν σὰν ἀπὸ θάλασσα ἀναταραγμένη ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ μελτεμιοῦ.

— Χάριν !... Ὅλοι ἐζήτουν χάριν !

— Ἀθῶς ! ἠλάλαξε τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἑνόρκοι ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύσσεται ἀθῶος παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φοικιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον* ἀπὸ τὸν κραδασμὸν τῶν νεύρων του, ἐσῆκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου μετὰ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγὴν...

Καὶ ἐνῶ ὁ ταπεινὸς δοῦλος ἔπεφτε μετὰ πνιγμένα ἀναφιλητὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη τοῦ ἀγκαλιάζων μετὰ δακρυσμένα φιλήματα τὸ μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὀρμοῦσε νὰ φιλῆσῃ καὶ αὐτό, νὰ εὐχαρι-

στήση τὸ ρυτιδωμένο ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὁποῖον ἤξευρε τόσον καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ ποίμνιόν του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

Περιοδ. « Παναθήναια », 1913 - 1914

Ἄγγλ. Τατάργας

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Ἡ χώρα μας εἶναι κατ' ἐξοχὴν θαλασσινὴ καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράβια τους, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ κάθε τρόπο. Τὸ παρατιθέμενο διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικώτατα τὴ λατρεία αὐτὴ ἐνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δύο σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Εἴχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν Ἅγι Νικόλα, στὴν ἄκρῃ τοῦ κάβου, γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ καὶ γυρίζαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιά ἀναπνέοντες τὸν μυροβόλο μπάτη.

Ὅταν φτάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πολίχνης, τῆς σκαρφλωμένης σὰν ζωγραφιὰ ἀπάνω στὸ βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διορισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πᾶψῃ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητῆς, μοῦ εἶπε :

— Τὴ βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλῶσσα τῆς ἀμμουδιάς ; Τὴν λένε « τοῦ Θανατᾶ ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸν κοίταζα μὲ ἀπορία, χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νὰ μοῦ διηγῆται μιὰ παλιὰ ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θὰ ἤμουν δέκα χρονῶν παιδάκι τότε· καὶ τὸ θυμοῦμαι ζωηρά, σὰν νὰ εἶναι τώρα. Ἔτσι ὅσο εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καὶ πράγματα καὶ εἰκόνες, ποὺ δὲν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ. Τὸ λιμάνι, ποὺ βλέπεις τώρα νεκρὸ, ἔρημο καὶ μελαγχολικὸ μὲ τὰ δύο τρία καΐκια ἐκεῖ στὴν ἄκρῃ, ποὺ φορτώνουν κίτρα καὶ λεμόνια, δὲν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Τρικάρτα* καὶ γολέτες*, βρίκια* καὶ σακολέβες*, ἔπιαναν ἀπ' τὴ μιὰν ἄκρῃ ὡς τὴν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιὰ στὸν ταρσανᾶ* πέντε ἔξι, μεγάλα καὶ μικρὰ τραβηγμένα ἔξω στὰ σκαριά* περίμεναν τὴν ἀράδα τους νὰ τὰ μερμετίσουν*, νὰ τὰ καλαφατίσουν*, νὰ τὰ βάψουν, ὕστερ' ἀπ' τίς πληγές, ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ καὶ ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα

οἱ φωνές, τὰ τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τὰ στριγγλίσματα καὶ τὰ γέλια· καθὼς καὶ τὰ γαβγίσματα τῶν σκυλῶν, αὐτῶν τῶν караβόσκυλων, ποὺ λές καὶ ἡ ζωὴ τους γίνεται ἓνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ караβιοῦ.

Τὰ σπίτια αὐτά, ποὺ μοιάζουν σὰν κάστρα ραγισμένα καὶ ἐρειπωμένα, ἦταν σπίτια ἀρχόντων καὶ καπεταναίων, ποὺ ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν τίς κάσες τους μὲ τάλαρα. Ἔνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιὸ τρανός, ὁ πιὸ νοικοκύρης, ἦταν ὁ καπετὰν Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἄβολος. Στρυφνός, ἐπιμόνος καὶ ἀπότομος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρησικός, θρησικός ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τὰ βαπόρια, ποὺ ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐκτοπίζουν τὰ καράβια ἀπ' τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἂν καὶ ἐβλεπε τὴν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ τοὺς δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ξεκάμη κανένα ἀπὸ τὰ δικά του καὶ στοὺς γαμπρούς του, ποὺ τοῦ ἔλεγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τὴ δουλειά σας, ἐσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τὸ κεφάλι σας, μὰ θά 'ναι ἀργά ! Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάμει τὰ καράβια τους ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ μπῆκαν μισθωτοὶ στὰ βαπόρια μιᾶς ἐταιρίας, ποὺ εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορά.

* * *

Ἀπὸ μερμέτια σὲ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγές καταρτιῶν σὲ ἀλλαγές ἰστίων, ἀπὸ βάψιμο σὲ βάψιμο, τὰ τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἡ κάσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροὶ, ποὺ τοὺς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γιός, ποὺ ἦταν προορισμένος ἀπ' τὸν καπετὰν Λιά νὰ κρατήσῃ τὴν παράδοση τῶν Μπόγληδων καὶ νὰ σκαρώσῃ νέο καράβι.

Κι ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιο, ἤλθε στιγμή, ποὺ τὰ καράβια τοῦ Ἄβολου ἔμπαιναν ἓνα ἓνα στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τὴν ἀδεια νὰ τὰ πωλήσουνε γιὰ ξυλεία. Τοῦ ἔμεινε πλιὰ τὸ τελευταῖο, ἓνα μπρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τὸ « χαϊδεμένο » του, ὅπως τὸ ἔλεγε. Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυβέρναε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρά, ὅσος φορές γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τίς γιορτὲς ἔμπαινε καὶ ἄραζε περήφανος

μὲς στὸ λιμάνι κι ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνούσε χαιρετώντας μακριὰ ἀπὸ τὸ φανάρι ἀκόμη τὴν καπετάνισσα, πού τὸν ἀγνάντευε* ψηλά ἀπὸ τὸ χαγιατί* τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν μικρὴ του κόρη, πού μὲ τὰ ξανθὰ μαλλία της ἀνεμίζοντας ἀπαντοῦσε στὸν χαιρετισμὸ τοῦ πατέρα της.

Ἐνα χειμῶνα τίς ἔχασε καὶ τίς δυὸ ἀπὸ τὸν τύφο, πού ἔπρεπε στὴ νησί. Κι ἔταν ἕνα ἀπόβραδο, παραμονὴ τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξει κατὰ τὴ συνήθειά του κρατοῦσε μὲ τὸ ἄνα τοῦ χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κανέναν δὲν ἦταν στὸ χαγιατί νὰ τὸν χαιρετίσει. Γὰ παράθυρα ἦταν κατὰκλειστα...

Ἀπὸ τότε ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν λατρεία τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του μπρίκι, τὴν « Τσιμούλα », πού ἔχε τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλία. Ἀλλὰ ἤρθε ἡ ὥρα του νὰ μῆτι κι αὐτὸ στήν μπάντα· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γιό του ἕνα βράδυ, ἐκεῖ πού καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τραβοῦσε τὸ ναργιλέ του*, τὴν καταδίκη τοῦ μπρικιοῦ.

— Πατέρα, δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπή. Ψέματα, μαθὲς θὰ σοῦ πῶ ! Κάνει νερά ! Καμιὰ ὥρα θὰ πᾶμε φοῦντο*.

— Ἄκου τὸ παιδί, καπετάν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νὰ μὴν ἔχεις, μαθὲς, πάει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις, εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρά. Ἡ φκιάσε ἄλλο, ἢ ἄσ' το νὰ πάη νὰ χαθῆ τὸ καρυδότσουφλο !

Ἄκουσε ἄναψε, τινάχτηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρκούτσι*.

— Νὰ μὴ σᾶς τὸ πῶ τώρα !... Δὲν ξέρετε, μωρὲ ἔσεις ! Δὲν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ φωνάζοντας στὸ γιό του :

— Ἄιντε, μωρὲ ! τοῦ εἶπε, καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ πᾶς ! μέσα στὰ φουγάρα θὰ χωθῆς ! Καρβουνιάρης ! Καρβουνιάρης θὰ γίνης καὶ σὺ ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νὰ μοῦ τὸ δέσης ἐκεῖ ἐμπρὸς στὸ σπίτι ! Θέλω νὰ τὸ βλέπω ! Νὰ θυμᾶμαι τὰ νιάτα μου !...

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτὸ τοῦ γιοῦ του ἀπόσπασε τὸ λόγο του :

—... καὶ τὰ μαντηλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πὼς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του, γιὰ νὰ κρύψῃ ἕνα δάκρυ, πού κυλοῦσε στὸ ἡλιοκαμένο του πρόσωπο.

* * *

Καὶ τὸ ἔδωσαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος ἤθελε νὰ τὸ βλέπῃ ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρματα* καὶ

τὰ ξάρτια του καὶ τὶς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὀλοπράσινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ ὀλόγυρα, μὲ τὴν παλιὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα : « Τσιμούλα ».

Καθισμένος στὸ μακρὸ χαγιάτι ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρωνε. Καὶ πότε κατέβαινε στὴν ἀμμουδιά, γιὰ νὰ πλιδοκοντάει καὶ μόνος του τότε καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές, καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στὴν πλώρη του γάβγιζε ἀπὸ μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν ταραχμένο ἀπὸ φουσκοθάλασσά καὶ τὰ κύματα χτυποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ караβιοῦ καὶ ξέσπαγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἀμμουδιά ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε, πὼς ἦταν κι αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασῆκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τὸ ἔχωνε ὡς τ' αὐτιά, σούφρωνε τὰ φρύδια καὶ ρουφοῦσε ἀχόρταγα τὸν ἀρμυρὸ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά, σὰν νὰ ἔθελε ν' ἀγκαλιάσει κάτι παλιὸ καὶ ξεχασμένο, ἐσηκωνετο ἀπὸ τὸ βραχίμι κι ἔκανε νὰ τραβήξει κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ. Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἐβδομήντα του χρόνια τὸν κάρφωναν στὸ χῶμα... Καὶ ξανάπεφτε πάλι χάμω, κεῖ πού καθόταν μ' ἓνα βαθὺ στεναγμό, σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, πού κατέβαινε στὰ σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα, πού τὸν κοίταζαν, κουνώντας τὸ κεφάλι ἔλεγαν τὸ λόγο τους :

— Σὰν χαμένα, μωρὲς παιδιὰ, τὰ ἔχει τώρα - τώρα ὁ καπετὰν Λιάς !...

* * *

Εἶχε ἀκουστῆ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, πὼς τὰ βαπόρια τῆς Ἐταιρείας εἶχαν κάνει γραμμὴ, γιὰ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, πού θὰ βλέπανε οἱ περισσότεροὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο. Καὶ τὸ περιμένανε μὲ περιέργεια. Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ ἀνεβήκαμε ψηλὰ στὸ Σταυρὸ καὶ σκορπιστήκαμε ὀλόγυρα στοὺς βράχους κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ κατηλειὰ ἄλλη κουβέντα δὲν γινότανε. Κι ὅλοι περιμέναν νὰ ἰδοῦν τὸ μεγάλο αὐτὸ θαλασσινὸ θηρίο, τὸ βαπόρι, πού θὰ ἔτρωγε τὰ καράβια μας καὶ θὰ ρήμαζε τὸ νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μὰ ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριὰ, πολὺ μακριὰ, μὲ μαύρη γραμμὴ στὸ πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταρα-

γμένη. Τὰ κύματα άγρια έσπαζαν κάτω στους βράχους και ο άγέρας έφερε τους άφρους άπάνω στο Σταυρό. Ο ουρανός όλοένα σκοτεινιάζε. Ύστερα άκούστηκε μια δυνατή βροντή πίσω από τὰ βουνά του νησιού. Θάλασσα και ουρανός ήταν τόσο σκοτεινιασμένα, που δέν ξεχωρίζες καλά καλά ούτε τó άνοιγμα του λιμανιού.

Μέσα στο λιμάνι φωνές και κακό. Λύναν τις γούμενες*, σφικτοδέναν και διπλοδέναν κι άσφαλιζαν διπλά και τριδίπλα βάρκες και καΐκια. Μερικοί τις τραβούσαν έξω στην άμμουδιά. Τά μεγάλα κομμάτια χοροπηδοΰσαν σαν φρενιασμένα μέσα στο λιμάνι: έγερναν, τρακάριζαν και άκούοτανε τó τρίζιμο των ξύλων. Τά ξεφωνητά των γυναικών, τά γαβγίσματα των σκύλων, των παιδιών οι άλαλαγμοί, ή όχλοβοή και οι φωνές των ναυτικών, κορούφωναν τó μούγκρισμα τής θάλασσας και του άνέμου.

Ο καπετάν Λιάς καθισμένος σαν πάντα στην άμμουδιά, επάνω στο μικρό βραχάκι σαν σφικτοπιασμένος ένα μ' αυτό, έστρεψε τὰ μάτια του άνήσυχα στην άγαπημένη του « Τσιμούλα », που την παράδερνε κι αυτήν ή φουρτούνα. Δεμένο με δύο γούμενες άπ' τή στεριά, με διπλές άγκυρες, τó μπρίκι μοναχό του και ξεχωριστό άπ' τ' άλλα χοροπηδοΰσε εκεί πέρα στην είσοδο του λιμανιού.

Σέ λίγο άστραπές και βροντές άναψαν και γιόμισαν την άτμόσφαιρα. Και μια νεροποντή από πάνω σαν κατακλυσμός ξεσπάσε άγρια για πολλή ώρα.

* * *

Έξαφνα άκούστηκαν από μακριά δύο τρία σφυρίγματα, τó ένα άπάνω στο άλλο, βιαστικά κι ύστερα από λίγο φάνηκε μες στην καταχνιά στο άνοιγμα του λιμανιού σαν κυνηγημένο πουλί, όρμητικό, σπρωχνόμενο από την καταιγίδα, μισοσκεπασμένο άπ' τὰ κύματα κι από μαΰρο καπνό, σαν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας άδιάκοπα, άπελπιστικά, τó πρώτο βαπόρι, που είδαμε στο νησί.

Ένα μικρό κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τήν ίδια ώρα, σ' όλη εκείνη την άντάρα, μιá φωνή σπαρακτική άκούστηκε έξαφνα άπ' την άκρη τής άμμουδιάς. Ήταν του καπετάν Λιά. Όλόρθος, χωρίς φέσι, με γένια και μαλλιά άνεμισμένα, με τὰ χέρια τεντωμένα κατά κείθε, άγριεμένος φώναζε δυνατά κατά τó μέρος του βαποριού :

—Ὁρτσα*, ὄρτσααα!

Τοῦ κάκου ὅμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σὰν ἀλαφιασμένο ἀπὸ τὴ φουρτούνα, δὲν πρόφτασε νὰ κρατήσῃ κι ἔπεσε ἐπάνω στὸ μπρίκι μὲ τὴν πλώρη ἀνάμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἓνα κράκ καί, ὅπως ἦταν σάπιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἀνοίξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πάνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲν φαινότανε παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἐνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

* * *

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ ἄτυχο μπρίκι στὴ μέση. Ἐκοψε τὴν ἴδια στιγμή μαζὶ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετὰν Λιάς, ἅμα ἀντίκρισε τὸ θάνατο τοῦ караβιοῦ του, σωριάστηκε καταγῆς. Ὅταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ἤυραμε ξαπλωμένο ἔξω ἔξω στ' ἀκρογιάλι. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν κι ἓνα ἓνα ἀνεβοκατέβαιναν, σὰν νὰ ἠθελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρά καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξίδι, γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμίσουν. Ἄλλοι ἔτρεζαν νὰ φέρουν τὸν γιατρό. Σὲ λίγο πρόφτασε κι ὁ γιός του τρομαγμένος, ἀλαλιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. Ἀνοίξε τὰ μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμαν καὶ τὰ χεῖλη του ἀνάδευαν λόγια ἀσυνάρτητα, χωρὶς νόημα.

— Τὴν κατάρα μου! μουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... Δυὸ ψυχὲς ἐκεῖ μέσα... ἡ καπετάνισσα... καὶ ἡ μικρούλα μου.

Ὅπως τὸν εἶχαν ζεστηθωμένο, φαινόταν ἓνα μαῦρο πρῶγμα σὰν χαίμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαϊμὸ του κατάσαρκα, μὲ ἓνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺ κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαίμαλί, νεύοντας στὸ γιό του νὰ τὸ πάρῃ. Ἰστέρα σήκωσε δυὸ τρεῖς φορές τὰ χεῖρια του στὸν ἀέρα, σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε νὰ πιάσῃ, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἀνοίγῃλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὄρμησε μέσα ἓνας σκύλος κατάμαυρος, βρεγμένος μούσκεμα, τινάχτηκε, ἄφησε

ένα άγριο ούρλιασμα, πήδησε στο τραπέζι επάνω κι άρχισε να γλείφει, σαν να φιλούσε, τὸ πρόσωπο και τὰ χέρια τοῦ πεθαμένου, ανήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, ούρλιασε πάλι, χύμησε πάλι και τὸν ξαναφιλοῦσε αφήνοντας κάτι φωνές σαν κλάμα...

Ἐδῶ τελείωσε τὴ διήγησή ὁ δάσκαλος.

— Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖ τὸ λένε « τοῦ Θανατᾶ », μοῦ εἶπε.

« Ἡμερολόγιον Σκόκου », 1913

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

Ἡ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μὲ δάκρυα σὲ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
 πού σὲ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
 κι οἱ άνεμοι σὲ νανουρίζουν,
 πού κῦμα ταξιδιάρικο αἰώνια σὲ κτυπᾶ
 και στὰ ψηλά περιγιάλια σου ἀσημωμένο σπᾶ
 και οἱ ἀφροὶ του σὲ ραντίζουν.

Ἦ ! δέξου με στὶς ἤσυχες νὰ τρέξω λαγκαδιές,
 νὰ πίνω τὸ γλυκό σου φῶς, νὰ πίνω μυρωδιές,
 νὰ νιώθω γύρω τ' ἀγγελοῦδια,
 πού φτάνουν ἀπ' τὰ χρόνια μου ἐκεῖνα τὰ παλιά,
 και χρυσοφτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στὴ σιγαλιά,
 μὲ ἄγρια, κρυφὰ τραγοῦδια.

Ἄσπρίζει μὲς στὰ πράσινα τὸ σπίτι μας κλαδιά·
 ἄχ, πῶς πηδᾷ και λαχταρᾷ στὸ στήθος ἡ καρδιά,
 και στρέφεται στὰ περασμένα !

Τί ὄνειρα κι ἐνθύμησες στὸ πνεῦμα μου ζυπνοῦν !
 Ἔτσι στὸν κάμπο τὰ πουλιά σηκώνονται, γυρνοῦν
 σὲ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνιασμένα.

Ἐδῶ τὸ φῶς ἀντίκρισα τοῦ ἡλίου μιὰ φορά,
 ἐδῶ τὴν πρώτην ἐνωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
 τὸ πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
 Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερὸ
 κι ἔτρεξα ἐδῶ και τήδησα, παιδάκι ζωηρό,
 μὲς στὴ νησιώτικη τῆ φύση.

Νά κι ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
 ὅπου μικρὸ μὲ χόρευε στὰ δυνατὰ κλαριά
 κι ἀπλωσε πάνω μου τὸ σκιοῦ της.
 Αὐτὴ μοῦ γλυκοξύπνησε τὸ στῆθος τ' ἀπαλὸ
 και μ' ἔμαθε τὸ πρῶτο μου τραγούδι νὰ λαλῶ
 μὲ τὸν κρυφὸ μουρμουρισμὸ της.

Χορταριασμένο στέκεται τὸ ἔρημο σχολεῖο·
 ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπὸ τὸ γηρατειό.
 Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
 ἐκεῖ ποὺ δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
 και λάμπανε σμιχτὰ σμιχτὰ, σὰν ἄνθη κηπαριοῦ,
 τόσες χαρὲς κι ἐλπίδες.

Ἄκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιά μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά,
 ὅπου τὰ βέργια κόφταμε λουσμμένα στὴ δροσιά.
 Ἀπάνω στὸ παλιό της δῶμα
 τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σὰν τότε τίς φωλιές,
 και βλέπω τίς εἰκόνες της ἀκόμα τίς παλιές,
 ποὺ μ' ἀνθηρὸ φιλοῦσα στόμα.

Κι ὁ γερο - μύλος στέκεται· τὸν βλέπω και θαρρῶ,
 πῶς νὰ γυρνᾷ δὲν ἔπαυσε ἀπ' τὸν παλιὸ καιρὸ
 μὲ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.

Ὁλόγυρα ἡ θάλασσα στὰ μάτια μου μπροστὰ
 σὰ ζωγραφιά ἀνοίγει, ποὺ βαστᾷ
 ἀπὸ τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια !

Καράβια μὲς στὰ κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
 ὦ ! τί λαχτάρα μ' ἄρπαζε γιὰ μέρη μακρινά,
 σὰν τὰ ἄβλεπα, παιδάκι ἀκόμα !
 Πάλι τὰ βλέπω ὄνειρατα δὲν ἔχω στὴν καρδιά·
 εἶδα τὸν κόσμο καὶ ποθῶ σὲ μιά σου ἀμμουδιά
 νὰ γείρω κουρασμένο σῶμα.

Σὲ χαιρετῶ μὲ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
 νεράιδα τῆς Ἄσπρης* θάλασσας, νυφούλα δροσερῆ
 καὶ Βοριοπούλα χαϊδεμένη.
 Ἄπ' ὅσα σὺ μοῦ γέμισες τραγούδια τὴν ψυχή,
 πάρ' τὸ φτωχὸ τραγούδι μου, ποῦ σήμερ' ἀντηχεῖ
 ἀπὸ καρδιά συγκινημένη.

« Ποιήματα », 1896

Ἄρ. Προβελέγγιος

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐὰν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἐξαφνα εὐρίσκεται μόνος εἰς τὸν κόσμον, ἀμέσως θὰ τὸν καταλάβῃ τὸ ρῆγος τοῦ τρόμου, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὔτε ἐν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτὸς τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἄπλως ἐὰν τὸν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νὰ ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν, τῶν ριζῶν τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζώων, θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλελειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καὶ ἡ συνεργασία μὲ τοὺς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικὸς βίος, ἡ κοινωνικὴ οἰκογένεια, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ ἰδική του οἰκογένεια, μὲ τὴν ὁποίαν ζῆ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην.

Ἐὰν ρίψωμεν ἐν βλέμμα κύκλω ἡμῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλομεν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ζοῦν συγχρόνως μὲ ἡμᾶς καὶ ἐκείνων ὅσοι δὲν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νὰ καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχεστέραν τὴν ζωὴν. Ὅλοι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλοι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρὶς τὰς ὁποίας θὰ εἴμεθα ὡς πίθηκοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι πρὸ αἰώνων προηγήθησαν ἡμῶν εἰς τὴν ζωὴν.

Καὶ διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνους, με τοὺς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νὰ παραστήσουν τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του; Ποῖοι λόγοι νὰ ἐκφράσουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοὶ παρέχουν εἰς τὸν ἕνα; Τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνεισφέρει ἢ ἐργασία ἐκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας;

Εἷς μέγας ποιητῆς καὶ φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ ὄνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ὄνειρον ἀναθέματος καὶ κατάρας, θὰ ἦτο ἐὰν ἐβλεπε τὸν γεωργόν, τὸν μυλωθρόν, τὸν ἀρτοποιὸν νὰ τοῦ εἶπουν: « Σκάπτε μόνος τὴν γῆν καὶ σπεῖρε καὶ θερίζε καὶ ἄλθε καὶ κάμε ὅ,τι ἠμπορεῖς, διὰ νὰ παραγάγῃς τὸν ἄρτον σου ». Καὶ τὸν ποιμένα καὶ τὸν ὕφαντὴν καὶ τὸν ράπτῃν νὰ τοῦ εἶπουν ἐπίσης: « Φρόντισε νὰ ἐνδύθῃς μόνος ». Καὶ οὕτω καθεξῆς, νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν τὴν συνδρομὴν των ἀνεξαιρέτως ὅλοι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του καταβάλλει τὸν φόρον τῆς ἐργασίας του, διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν δυνατὴν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοὶ μας· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοὶ καὶ συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τὴν ἀγάπην μας, ὅλην τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπὸ αὐτούς.

Ἡ κοινωνία λοιπὸν εἶναι ἐν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέρος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ ὅσον στενώτερος εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καὶ ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικὸς σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τὰς μελίτσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν κυψέλην. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συνεργασία ὅλων ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὴν οἰκογένειαν δεσμός τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δημοτικὴ οἰκογένεια.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἐμμ. Λυκούδης

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο είναι τὰ ὑψίστα καθήκοντα τοῦ Ἑλληνος πολίτου, ἡ μέχρι αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψίστων καθήκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθήκόντων τούτων, τὸ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσας. Τὸ καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶναι πολὺ βαρὺ, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενὲς καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν γὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν πατρίδα· πάντες ἔχομεν τὸ ἱερὸν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς* ἐκείνης δυνάμεως τῆς πατρίδος, ἣτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρατος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις, ὅπως ἀποφύγη τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρέωσας. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρέωσας ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος.

Ἐτερον σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχη τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος. Ἡ δικαιοσύνη προστατεῖ τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξύ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τὸ ἔργον ὅμως τῆς δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλης ἀνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Ἄν οἱ πολῖται ἀποκορύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἐνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες, μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ ἀυξάνωνται· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγὰς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανὲν κύρος*. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ἕλα αὐτὰ τὰ κακὰ, βεβαίως ἡ πατρίς δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχη τοὺς λει-

τουργούς τῆς δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συν-
τρέχη τοὺς λειτουργοὺς τῆς δικαιοσύνης φωτίζων καὶ πληροφοροῦν καί,
χρείας τυχοῦσης, δίδων εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοήθειας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι κάμνομεν καλὸν εἶς τινα μὴ καταγ-
γέλλοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πρᾶξι, περιελθοῦσαν εἰς
γνώσιν ἡμῶν. Τούναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦ-
μεν φερόμενοι οὕτω, διότι υποθάλομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκλημα-
τικότητα, ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν γνωστὴν εἰς τὰ ὄργανα τῆς δικαιο-
σύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθήκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορ-
κος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινω-
νίας, διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν δικαιοσύνην, καλύπτων
τὸν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τὸν ἀθῆον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυτάτων ποινῶν,
θέλει δὲ τιμωρηθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς
ἀποπλάνησιν * τῆς δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος
ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ καταβολὴ τῶν
φόρων εἶναι ἱερὰ ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τὴν πατρίδα,
ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς πα-
τρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν
πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχουσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθα-
ριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χά-
ριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἄλ-
λὰ τίνες ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλωσι ταῦτα εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γί-
νονται αἱ δαπάναι, δηλαδὴ οἱ δημόται ;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγ-
κρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τὸ κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρὸς
φρουρήσιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν
ἡμῶν. Ἔχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλακῶν, ὅπως
ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καὶ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ
πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα. Ἔχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γε-
φυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας,

ΕΧΥ
ΕΧΕΙ
ΕΧΙ
ΕΧΟΙ
ΕΧΥ
ΑΙΧΥ
ΑΙΧΙ
ΑΙΧΥ
ΑΙΧΥ
ΑΙΧΟΙ

ἀσφαλῆ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καὶ εὐκολον συγκοινωνίαν. Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὅποια χρειάζονται, διὰ νὰ γίνωσιν ὅλαι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος ἢ κατὰβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα ;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερὸν, ὅσον εἶναι ἱερὸν τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸν ὅποιον τρώγει, καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις πολίτης, οὐ μόνον δὲν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον καὶ βλάπτει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν τοῦ ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἀλυκὰς, γαίαιας, γῆπεδα, οἰκοδομὰς καὶ ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι ἐπίσης χρησιμεύουν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλεύόμενοι τὴν περιουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἴμεθα ἀγρυπνοὶ αὐτῆς φύλακες.

Ἐν ἓκ τῶν σπουδαιωτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καὶ παρέχουν εἰς αὐτούς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξακρίβωσιν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καὶ ρυθμίζουσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο· αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας υγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοὶ ὑπολογίζουσι τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ Ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἐκάστου τῶν πολιτῶν εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἄφοῦ λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὀφείλομεν διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οὔτινες, λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτήρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψήφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, οὔτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντὸς ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθῆκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῶν τέχνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτήρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἐμμ. Λυκούδης »

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

(Τί κατορθώνει ἡ συνεργασία)

ἌΟχι Ἡλις. ἌΟχι Δῆλος. ἌΟχι Δελοῖ. ἌΑμπελάκια ! Στὴν πέτρινη τοῦτη πλαγιά τοῦ Κισσάβου ἄλλαξε τὸ κῦτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἐξὶ χιλιάδες Ἑλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔζησαν ἐδῶ πρὶν ἑκατὸν πενήντα χρόνια, χωρὶς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταῖροι τῆς πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ὁ ἑλληνισμός. Εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας...

Κανένα μεγάλο γεγονός δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καὶ τὰ θαύματα εἶναι πάντα νέα. Ὅσες φορές καὶ ἂν ξαναποῦμε τὴν ἱστορίαν τῆς Συνεργατικῆς τῶν Ἀμπελακίων — ἀγνωστὴ δὲ στοὺς περισσότερους Ἑλληνες — εἶναι σὰν νὰ ἱστοροῦμε θαῦμα τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Τὰ Ἀμπελάκια ἔκαμαν τὴν Συνεργατικὴν τους, γιὰ νὰ διαδώσουν τὸ κόκκινο νῆμα, τὴ βιομηχανίαν τους καὶ τὴν εἰδικότητά τους. Τὰ βαμ-

βακερά, οι αλατζάδες και τα κόκκινα νήματα, καθώς και τα σειρήνια, τα κουμπιά και τα ζουνάρια γίνονται και στο Πήλιο και στον Τύρναβο και σ' άλλα μέρη της Θεσσαλίας. Μά το νήμα των Άμπελακίων ήταν το καλύτερο για το κόκκινο χρώμα του. Νά το αποδώσωμε στο τοπικό νερό ; Τουλάχιστον αυτή την εξήγηση έδωκε ο Δροσινός, γιατρός Άμπελακιώτης και μέλος της περίφημης Συνεργατικής.

Όταν οι Άμπελακιώτες κατάλαβαν την υπεροχή τους σ' αυτό το σημείο, σκέφτηκαν πώς, αν οργανώσουν ομαδικά την εργασία, θά είχαν κέρδη μεγαλύτερα, θά αγοράζαν τα ύλικά φτηνότερα, θά γλιτώνουν τη δαπάνη των μεσαζόντων και θά ελαττώνουν τις ζημιές του καθενός σε περίπτωση γενικής ζημίας. Κανένας στον κόσμο δεν είχε σκεφθῆ τέτοια πράγματα. Ήταν νέα !

Ή ιδέα ἤρθε στους Άμπελακιώτες άξαφνα ; Όχι βέβαια. Γιατί την προετοίμασε ἡ αυτοδιοίκηση καθώς κι ἡ συνεργασία για την πληρωμή των φόρων στον Τούρκο. Πειραματίστηκαν άλλωστε με μιὰ πρώτη απόπειρα, πού έκαμαν. Ή Συνεργατική όμως ιδρύθηκε καθυστερημένα στο 1778, σὲ μιὰ γενική συνέλευση εἴκοσι δυὸ χωριῶν τοῦ Κισσάβου, ἀφοῦ τὴν εισηγήθηκαν μερικοὶ πρόκριτοι τῶν Άμπελακιῶν. Τότε ολοκληρώθηκε ἡ ιδέα. Τότε τοὺς ἤρθε μονομιᾶς ὀλόκληρη, ὅπως στον ποιητὴ τὸ ἐμπνευσμένο ποίημα, στον πιστὸ ἡ ἀποκάλυψη και στο σοφὸ ἡ ἀλήθεια.

Τὰ εἴκοσι δυὸ χωριά, συναθροισμένα στήν ἱστορική συνέλευση, ψήφισαν τὸ καταστατικό και κατάθεσαν γιὰ κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 1.000.000 φράγκα σήμερα. Για νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ λαϊκότητα τῆς Συνεργατικῆς, τὴν ἰσότητα τῶν συνεταιρῶν, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν υπεροχὴ στους πλουσίους, ὄρισαν κατώτατο ὄριο καταβολῆς 5.000 γρόσια και ἀνώτατο 20.000 γρόσια. Αὐτὸ εἶναι τὸ διαμαντένιο του ἄρθρου. Αὐτὸ ἐξασφάλισε τὴν τέλεια ἰσότητα, φέροντας στο ἴδιο ἐπίπεδο τὶς δύο κατηγορίες τῶν συνεταιρῶν, τοὺς εὐπόρους και τοὺς ἐργάτες...

Ήμερομίσθιο ὄρισμένο δεν εἶχαν. Ἀφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζί κι ἐργάτες, πληρώνονταν ἀνάλογα με τὰ κέρδη. Τὴν ἀμοιβὴ τους κανόνιζε ἡ γενική συνέλευση. Αὐτὴ, ἀφοῦ φρόντιζε νὰ βρῆ με ὅλη τὴν ἀκρίβεια τὶς τιμὲς τῆς ἀγορᾶς, ἔκανε πολὺπλοκούς ὑπολογισμούς, ὥσπου νὰ ὀρίση τὸ μερίδιο...

Χάρη σὲ τέτοια ὀργάνωση ἡ ἔταιρεία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατὸ, 80 τοῖς ἑκατὸ και 100 τοῖς ἑκατὸ. Καραβάνια* ἔφευγαν ἀπ' τ' Ἄμπελακία με τὸ κόκκινο νήμα γιὰ τὶς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Δυτικῆς

Ευρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτός ἀπὸ τὸ κεντρικὸ κατάστημα τῆς ἑταιρείας στὴ Βιέννη, πρακτορεῖα εἶχαν συσταθῆ καὶ στὶς πόλεις τῆς Τουρκίας καὶ τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι εἶχαν στὴν ἀρχὴ καταθέσει, ὅπως εἶπαμε, ἀρχικὸ κεφάλαιο 1.000.000 φράγκων, καὶ στὰ 1810, ἐποχῆ τῆς μεγαλύτερης ἀκμῆς, ἡ ἑταιρεία εἶχε περίσσευμα εἴκοσι ἑκατομμυρίων. Στὰ 1811 ἤρθε τὸ τέλος. Ἡ οἰκονομικὴ χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας, ὅπου ὁ συνεταιρισμὸς εἶχε τὰ μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωσε αἰφνίδιο καὶ θανάσιμο χτύπημα. Μὰ τὸ ἔργο κράτησε τριάντα δλόκληρα χρόνια, χωρὶς ποτὲ πουθενὰ στὸν κόσμὸ νὰ ξαναφανῆ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τὸ καταστατικὸ τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νὰ διαβασθῆ, σὰν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφὸ καὶ αὐστηρὸ πρόγραμμα ὑποταγῆς στὴν ἰδέα τοῦ συνόλου. "Ὅλα τὰ εἶχαν προβλέψει, ὥστε νὰ εὐτυχῆσῃ τὸ σύνολον τῶν εἴκοσι δυὸ χωριῶν. Ἐκεῖνος, ποῦ τὸν ἐξέλεξαν διοικητὴ τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στὴ Βιέννη, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀρνηθῆ. Ἡ ἀρνήσή του κατὰ τὸ καταστατικὸ, ἤθελε τιμωρηθῆ, μὲ τὴ διαγραφὴ του ἀπὸ τὴν ἑταιρεία, τὴν ποινὴ δηλαδή, ποῦ εἶχαν γιὰ κάθε κακὴ πράξῃ συνεταίρου. Ἐτσι οἱ διοικητὲς ἐκτελοῦσαν ἐντολὲς σὰν στρατιῶτες.

Αὐστηρότατος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τὴν ἑταιρεία τὴ διηύθυνε διοικητικὸ συμβούλιο ἀπὸ πέντε μέλη, μὲ ἔδρα τὰ Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελὲς ἐφορεία, ποῦ ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἐνεργοῦσε τὸ γενικὸ ἔλεγχο. Καὶ πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενικὴ συνέλευση, εἶχε τὴν ἀρνησικυρία* καὶ ἐκτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο ἔργο, τὸν καθορισμὸ τοῦ μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχθησε στὸ ἐσωτερικὸ. Διατηροῦσαν σὲ ὅλα τὰ χωριά γιατροὺς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικὲς ἀποθήκες, ταμεῖο γιὰ τοὺς ἐργάτες, ποῦ ἀποστρατεύθηκαν ἀπὸ ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο ὁ τόπος προόδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πάψει νὰ εἶναι χωριατικὴ, ὥστε νέοι Ἀμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στὴ Γερμανία ξαναγύριζαν στὸ χωριό.

Τὸ καταστατικὸ εἶχε προνοήσει γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ μικρὸ ἐκεῖνο τόπο. Φρόντιζε γιὰ ἀποστολὲς νέων στὴν Εὐρώπη. Ἀποστολὲς ὄχι εἰς βᾶρος τοῦ κοινοῦ ταμεῖου ! Ἄφηνε τὴ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στὸ συνεταῖρο. ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ στείλῃ ἔξω τὸ γιό του ἢ τὸ συγγενῆ του. Ἵποχρέωνε ὅμως τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἑταιρείας στὴν Εὐρώπη νὰ δεχτοῦν τὸ νέο, νὰ τὸν ὀδηγήσουν, γιὰ νὰ σπου-

δάση τῆ ξένης γλῶσσα, τῆ λογιστικῆ καὶ τὰ ἐμπορικὰ — πάλι μὲ ἀτομικὰ ἔξοδα τοῦ συνεταιρίου, πού τὸν ἔστεινε.

“Ὅταν τελείωνε τὶς σπουδές του, ἡ ἐταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸν πάρη στὴν ἐργασία τῆς ἑνα χρόνου χωρὶς μισθό. Ἐπειτα θὰ τὸν μισθοδοτοῦσε ἑνα χρόνο. «Ἄν δείξη καλὴ διαγωγὴ καὶ φανῆ οἰκονόμος», ἔλεγε τὸ καταστατικό, τότε θὰ τοῦ δοθῆ μερίδιο. Ἐτοὶ ἀνοίξαν τὰ παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα δημιουργήσε ἡ Συνεργατικὴ στ’ Ἀμπελάκια. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ἀς ποῦμε, ἠθικῆς, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθὼς καὶ ἀτομικῆς ἠθικῆς.

Τὸ ποινικὸ τῆς σύστημα ἦταν ἀπλό. Διῶξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τὴν ἐταιρεία, στέρηση τοῦ κέρδους. Ποιὰ μεγαλύτερη ποινὴ μπορούσε νὰ βρεθῆ; Καὶ θαυματουργήσε. Ἀπόλυτη σχεδὸν ἠθικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ ἀσήμαντα παραπτώματα, κράτησε τὴν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καὶ τὸ ἔγκλημα δὲν εἶχε νὰ ἐλπίση παρὰ μόνον σὲ ἀψιθυμίες* καὶ σὲ ἐγκεφαλικὰς ἀνωμαλίες. Ἡ ὕλικὴ εὐτυχία δὲν τοὺς νάρκωσε καὶ δὲν τοὺς ταπεινώσε. Ἀπόδειξη ὁ ἰδιαίτερος συνεταιρισμός, πού ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικὸ καὶ ἔθνικόν, τὴν ἔκδοση τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ*...

Ἀφήνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴ συνέλευση ἐκείνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισσάβου ἄκουσαν τοὺς Ἀμπελακιῶτες, κατὰλαβαν, πείστηκαν καὶ προχώρησαν ἀμέσως στὸ ἔργο. Ἐργο, πού καμιὰ πολιτισμένη κοινωνία δὲν τὸ εἶχεν ἀποτολήσει ὡς ἐκεῖ καὶ περνοῦσε σὰν ὄνειρο στὰ βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*. Ὁ ταπεινὸς Κισσάβος, χάρις στοὺς νεώτερους Θεσσαλοὺς, καλλιέργησε καὶ πραγματοποιήσε τὸ πιὸ δύσκολο ἀπ’ ὅλα, τὴν ἀδελφосὺνῃ !...

*Ἐφημερὶς «Ἐλευθερον Βῆμα», 1937

Ζαχ. Παπαντωνίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

1

Μαῦρ’ εἶν’ ἡ νύχτα στὰ βουνά
στοὺς κάμπους πέφτει χιόνι,
στὰ ἄγρια, στὰ σκοτεινά,
στὶς τραχιὰς πέτρες, στὰ στενὰ
ὁ κλέφτης ξεσπαθώνει.

2

Στὸ δεξιὸ χέρι τοῦ γυμνοῦ
βασιτῆ ἀστροπελέκι
παλάτι ἔχει τὸ βουνό
καὶ σκέπασμα τὸν οὐρανὸ
κι ἐλπίδα τὸ τουφέκι !

3

Πήγαινε, φίλα τὴν ποδιά,
 τοῦ δοῦλοι προσκυνοῦνε·
 ἐδῶ, στὰ πράσινα κλαδιά,
 μόν' τὸ σπαθὶ τοὺς τὰ παιδιὰ
 καὶ τὸν Σταυροῦ φιλοῦνε.

4

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ,
 νὰ μ' εὐχρηθῆς γυρευῶ,
 ἓνα παιδί σὲ ὑστερῶ,
 ὅμως νὰ ζήσω δὲν μπορῶ,
 ἂν ζῶ, γιὰ νὰ δουλεύω.

5

Φεύγουν οἱ τύρανοι χλωμοὶ
 τὸ μαῦρο του μαχαίρι·
 μ' ἰδρώτα βρέχει τὸ ψωμί,
 ξέρεи νὰ ζήση μὲ τιμὴ
 καὶ νὰ πεθάνη ξέρεи.

6

Βαριά - βαριά βοῦζ' ἡ γῆ,
 ἓνα τουφέκι πέφτει·
 παντοῦ τρομάρακαὶ σφαγῆ,
 ἐδῶ φυγῆ κι ἐκεῖ πληγῆ...
 Ἐσχότωσαν τὸν κλέφτη.

7

Σύντροφοι ἄσκιεποι, πεζοί,
 τὸν φέρνουν λυπημένοι,
 καὶ τραγουδοῦν ὄλοι μαζὶ !
 « Ἐλεύθερος ὁ κλέφτης ζῆ
 κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἀπαντα », 1874.

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ὁ Γεώργιος Σταύρου, υἱὸς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τὸ 1785, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ στοιχειώδη γράμματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μπαλαναίων καὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καπλάνη. Ἀνωτέρας ἐμπορικῆς σπουδᾶς καὶ ξένας γλώσσας ἐδιδάχθη εἰς Βιέννην καὶ ἀποφοιτήσας ἠκολούθησε τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του. Τῷ 1824 ἐγκατέλειψε τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας του καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα μετὰ ἑφοδίων καὶ ὄπλων, διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Ὑπηρετήσεν ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστριαίου ὡς μέλος τῆς δικαίουσης τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας θέσεις. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστριαίου παρηγκωνίσθη).

Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καὶ ὅλων ἰδιοτεύων, ἵνα ἔχη

πλήρη ἀνεξαρτησίαν νὰ ἐξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μὲν ἀποδοκιμάζων τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἐνὸς κόμματος, νῦν δὲ συμβουλεύων τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὸ ἕτερον, καὶ ἄλλοτε ἐξαίρων τὸ ὑπὲρ πατρίδος αἰσθημα τῶν πάντων. Ἐν μὲν τῇ ἀπεσυρμένη ταύτῃ θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δὲ διαρίσθη ἐλεγκτὴς παρὰ τῷ Ἑλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστῆται εἰς τὴν θέσιν ταύτην, «δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμέ» εἶπε, (ἀνὰ προσδιορίσω τὴν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐμοὶ δ' ἐπιβάλλεται μόνον τὸ καθήκον νὰ ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τὴν πατρίδα)».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν, ἂν ποτε ἔκαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον εἰργάσθη καὶ ὡς ἐλεγκτῆς· γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ἴσως δὲ καὶ ἐν ἀνάγκαις εὐρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσατο νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτερα δὲ διεῖδεν ὅτι τὸ κράτος (οἷον ἐμορφώθη τὸ ἐλληνικὸν ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδὴ ἐντελῶς κατεστραμμένη καὶ μεγάλας καὶ κατεπειγούσας ἀνάγκας ἐχούσῃ καὶ πάντῃ ἀφρούρητον ὑπὸ φυσικῶν μεθορίων καὶ κατακερματισμένον εἰς δούλους καὶ ἐλευθέρους Ἑλληνας) κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον οὐχὶ νὰ εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε κἀν νὰ ὑπάρξῃ, ἄνευ πιστωτικοῦ τινος καταστήματος.

Ἄλλὰ πῶς νὰ συστηθῇ τοῦτο ; Τὸ μὲν ἐθνικὸν δάνειον τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδὸν καταναλωθῆ τελείως· ἐν τῷ τόπῳ δὲ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, καὶ τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπὸ τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι καὶ τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος· νὰ ἔλθωσι δὲ ἔξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὅμως νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην ; Τὸ Κράτος ; Ἄλλὰ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ, τὰ λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητριάς τοῦ δανείου Δυνάμεις· τὰ δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινὰ τότε, μόλις δ' ἐπῆρκον εἰς τὸ ἥμισυ ἢ εἰς τὰ δύο τρίτημόρια* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, οἱ δὲ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τὰ μοναστηριακὰ κτήματα ; Ἄλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῆ ἐν εὐτελεστάταις τιμαῖς, τὰ δὲ εἶχον ἐνοικιασθῆ πολυετῶς· τὰ δὲ ἐκκαθαρισμένα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσει αἱ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους. Τὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα ; Ἄλλὰ καὶ τούτων οὔτε ἡ ὑπαρξίς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν

ἦτο εἰσέτι ἐκκαθαρισμένη καὶ ἡ ἀποστολὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει ἐντελῶς, νὰ γίγνεται ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δὲν ἀπεθαρρύνθη· ἐπεκαλέσθη ἐν κατα-
νύξει τὴν θείαν ἀντίληψιν· ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τὸ σύνολον τοῦ σχεδίου-
του· ὑπελόγησε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας καὶ περιπετείας καὶ
ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· καὶ πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι ὄφειλε νὰ πείσῃ τὴν
ἐλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ λάβῃ τοῦλάχιστον χιλίας μετοχὰς τῆς συστα-
θησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλὰ ποῦ χρήματα; Ἀμέσως
τότε διείδεν ὅτι ὄφειλε ν' ἀποταθῆ διὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν γαλλικὴν
κυβέρνησιν καὶ νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰς τὴν
ἐλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὐρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ
ἐλληνικοῦ δανείου. Διείδεν ἐπίσης ὅτι ὄφειλε ν' ἀποταθῆ καὶ εἰς τὸν
γνωστὸν φιλέλληνα Ἐυνάρδον* καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ἵνα καὶ αὐτὸς δώσῃ τὸ
καλὸν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμὸν μετοχῶν, καὶ τοὺς πολλοὺς
φιλέλληνας φίλους του νὰ παρακαλέσῃ νὰ τὸν μιμηθῶσι.

Μόνον δὲ οἱ ἀγνοοῦντες τὸ σέβας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυνάρδου
ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἄφατον* λύπην, ἣν ἠσθάνθη ὁ εἰλικρινῆς
οὗτος φιλέλληνας ἐκ τοῦ τοιοῦτου μάλιστα θανάτου ἐκείνου, ὃν ἐθεώρει ὡς
τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ προάξῃ τὸ ἔθνος, μόνον, λέγομεν, ἐκεῖνοι, ὅσοι ἀ-
γνοοῦσι ταῦτα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωσι τὰς δυσχερείας τοῦ
Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τὸν Ἐυνάρδον νὰ καταπνίξῃ τὴν λύπην
του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτῶς* τὴν Ἐλ-
λάδα.

Διείδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀνάγκην νὰ πείσῃ καὶ τὴν
ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ πέμψῃ τὰ παρ' αὐτῇ ἐλληνικὰ κληροδοτή-
ματα, οἷον τὰ τῶν Ζωσιμαδῶν*, τὰ τοῦ Καπλάνη* καὶ ἄλλων, εἰς τὴν
ἐλληνικὴν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρωι τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχὰς τῆς
Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἣ νὰ κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καὶ ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καὶ πρὸς μυρίας ἄλλας δυσχερείας,
ἔχων νὰ καταπαλαίσῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὁμως ἐπελήφθη τοῦ ἔρ-
γου. Ἡ Θεία Πρόνοια, ἥς ἐπεκαλέσθη ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀντίληψιν, ἐδι-
καίωσε πληρέστατα τὰς προσδοκίας του. Τὸ 1841 συνεστήθη τὸ πρῶτον
ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα· ἐντὸς δὲ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἤρξατο
νὰ ἀκμάζῃ· ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀ-
θηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καὶ πλειότερα τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα
καὶ τὸ πολὺ - πολὺ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δὲν εἶναι καὶ μέτριος-

Ἴνα δὲ φθάσῃ εἰς τὸ εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καὶ ἵνα προάξῃ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ὑπολήψεως καὶ εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καὶ εἰς ἣν ὀλίγιστα καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὥφειλε νὰ θέσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρῶτιστον μὲν ὅρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπεζίης ἐθεώρησεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων· καὶ κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχῃ καὶ σήμερον τὸ ἐλάχιστον δίκαιον παράπρονον.

Ὡς δευτερεύοντα δὲ ὅρον, τὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων παρὰ πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζίης. Οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ ἐπέτρεψε ποτε οὔτε εἰς ἑαυτὸν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας. Πρῶτιστος δ' αὐτός, διδοὺς τὸ καλὸν πρὸς τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νὰ ἐξυπνᾷ ἑνωρίς, ἀμέσως δὲ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσὶ καθ' ἐκάστην καὶ ἐνδύομενος, κατήρχετο εἰς τὸ γραφεῖον. Ἀλλοίμονον δέ, ἂν ἔβλεπέ τινα τῶν ὑπαλλήλων μὴ φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Τὸ μὲν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτὸν πατρικῶς· ἔπειτα δ' ἐπέπληγτε καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων· ἐν ὑποτροπῇ* δὲ καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καὶ ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καὶ ὅσῳ δίκαιος ἦτο καὶ γενναῖος μάλιστα εἰς τὰς ἀμοιβάς, ἃς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τὸ καθήκον των, τόσῳ ἀμείλικτος* εἰς τοὺς ὑπωσδήποτε εἴτε πολλάκις εἴτε ἀδιορθώτως πλημμελήσαντας*. «Ἡ ποινὴ καὶ ἡ ἀμοιβή», συνήθως ἔλεγεν, «εἶναι τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σωφρονισμόν καὶ ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων».

Ἀμα δὲ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπίειθετο ὅτι ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καὶ οὐδὲν τούτων εἶναι δυνατὸν οὔτε ν' ἀναβληθῇ, οὔτε νὰ παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο πεζὸς εἰς περιπατοῦν ἐν τῇ πόλει· ὁ περίπατος δ' οὗτος δὲν ἐγίνετο ἀπλῶς χάριν διασκέδασης ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν ἀπάσης σχεδὸν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχειρε δὲ καὶ ἡγάπα μεγάλως τοὺς τὸ ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καὶ ἐν καιρῷ δριμυτάτου ψύχους ἀπνητήσαμεν αὐτὸν τετυλιγμένον καὶ περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπνηρόμεθα. Ὅσάκις δ' ἤκουε

τὸ εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ σπουδαίαν, κατηχαρισεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδὸν ἀφελῶς καὶ μετὰ προστύχων καὶ ὄλων χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρεπεν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. « Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι καὶ τοῦ χρυσοῦ πολυτιμότερα καὶ ἡ οἰκονομία εἰς τὰ περιττὰ εἶναι τὸ ἀσφαλέςτερον χρηματικὸν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου ».

Γινώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καὶ νὰ ἀμείβηται δαψιλῶς*, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζῆς κατέστησε πάσας τὰς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπιζηλιότερας τούτων διὰ τὰ δῶρα, ἅτινα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς ἅπαντας ἀνεξαίρετως τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπεζῆς, τινὰ μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ βαλαντίου.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, θεμελιωθεῖσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν τῆς. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγὴν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργούς σκοπούς.

« Βίοι Παράλληλοι », 1869

Ἀναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸν του σκάφος εἰς πολεμικὸν καὶ μόλις ἤρchiσεν ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1770 ἠκολούθησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας συμπατριώτας του. Ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἀντιμετώπισεν εἰς τὸ Αἰγαῖον νικηφόρος τοὺς ἐχθρούς τοῦ Γένους. Καὶ ἐπέδειξεν ὄχι μόνον γενναιότητα ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ χριστιανικὴν ἀρετὴν, προστατεύσας τοὺς πληγωμένους καὶ ἀγμάλτους, ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὅμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συνωμολόγησαν εἰρήνην. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπέμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴν πρεσβείαν).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συννητήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον

συναγωνιστήν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῆ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεβιάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῆ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δὲν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἥρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν μέχρι τῆς Πετροπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαράς φορές ὅση ἀπὸ τὸ Ταίναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερὸν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διῆλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὑπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῆ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζε!.. Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ράκη* ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστον ἐντὸς του· ἡ ἀπόφασις!

—Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἔμπρός! Καὶ παντοτε ἔμπρός! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε καὶ ὁ πεζοπόρος μετὰ τὴν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

*Ἄς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον:

«—Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν» διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἓνα φίλον του «τὰ φορέματά μου ἦσαν καταζεσχησμένα ράκη· πῶς νὰ παρουσιασθῶ μετὰ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτι; Θὰ με ἐδιωχναν ὡς ἐπαίτην. Κάτι Ἕλληνας με ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε - Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἐξεκίνησα ἕως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφορὰν μου εἰς τὴν αὐτοκρατορίσσαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπήγαινα ἀνυπόδητος. Ἐδῶκα τὴν ἀναφορὰν μου. Ἐγύρῃσα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμία ἀπάντησις. Ἐανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζός καὶ πάντα ἀνυπόδητος — πηγαίνω στὸ παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφορὰν. Ἐγύρῃσα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχεια μου καὶ ἡ κακομοιρία μου δὲν περιγράφονται. Ἐγραψα καὶ τρίτην ἀναφορὰν μετὰ ὅλον τὸν πόνον

τῆς ψυχῆς μου. Ἐκαμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸ καὶ θλιβερὸ ταξίδι· ἐπῆγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε! Τίποτε! Τίποτε! . .

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἐπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέραν μέσα σ' ἓνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σὰν τρελὸς καὶ — ἤμαρτον, Θεέ μου! — νὰ καταρῶμαι τὴν ἡμέραν ποὺ ἐγενήθηκα καὶ μιλοῦσα μὲ πίκρα γιὰ ὅλους καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσσα, ποὺ ἄφηνε νὰ χαθῆ ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ ἐπολέμησε γιὰ τὴν Χριστιανοσύνη κάτω ἀπὸ τὴ σημαία της. . .

Εἰς τὸ καφενεῖον ἦσαν καὶ δύο ἄνθρωποι, ποὺ κάθονταν παράμερα. Ὁ ἓνας, ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος, σὰν ἄγγελος, ἐφαινότανε σὰν ἀφεντικό, νὰ εἰποῦμε, καὶ ὁ ἄλλος σὰν δεύτερος. Ὁ δεύτερος ἐνιωθε τὰ ἐλληνικά.

— Τί ἔχει ὁ ξένος καὶ φωνάζει μὲ τέτοιο καημό; Καὶ τί λέγει γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσσά μας; ἔρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι καὶ αὐτὸς μὲ σιμώνει καὶ μοῦ λέγει μὲ καλωσύνη νὰ τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγὼ ἄρχισα νὰ τὰ λέγω ὅλα· κι αὐτὸς τ' ἄκουσε μὲ προσοχή καὶ τὰ ἔλεγε ρούσικα εἰς τὸν ἄλλον καὶ ὅλο ἔλεγα ἐγὼ καὶ ὅλο ἐξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τὴν ἱστορίαν μου, ἔμεινε συλλογισμένος κάμποσιν ὧραν. Ἐπειτα μ' ἐρωτᾷ μὲ τὸ στόμα τοῦ δραγουμάνου του:

— Πῶς λέγεσαι;

— Καπετὰν Γιάννης Βαρβάκης ἀπὸ τὰ Ψαρά.

Ἐβγαλεν ἓνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

— Μὴν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στὴν Αὐλὴ. . .

— ὦ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.

— Νὰ ἔλθης αὔριο· σὲ βεβαιῶνῶ πῶς τώρα θὰ σε δεχθῆ ἡ καλὴ μας αὐτοκρατορίσσα.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τὸν δρόμο τοῦ Τσάρκος Σέλο, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια χωρὶς μεγάλη ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀμέσως μὲ ὀδηγοῦν εἰς τὸν ὑπασπιστήν. Σὲ λίγο ἔρχεται διαταγὴ νὰ παρουσιασθῶ στὴν αὐτοκρατορίσσα, μὲ ἐμβάζουν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα, ποὺ ἔλαμπε στὸ βελουδο καὶ στὸ χρυσάφι. Σ' ἓνα κάθισμα, σὰν θρόνο, στολισμένο μὲ χρυσὴ κορώνα, ἐκάθονταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορίσσα. Καὶ σιμὰ της — ἄχ, Θεέ μου! — ἐστῆκότανε ὁ ὑψη-

λός και ώραϊος άνθρωπος, που ήταν στο καφενεϊο, ἀλλ' ὄχι πολιτικά ντυμένος, ὅπως τότε, ὄχι, ἐφοροῦσε στολή μεγάλου στρατηγοῦ καὶ στὸ στήθος εἶχε πλάκα τὰ παράσημα. Ἦταν, ὅπως ἔμαθα κατόπιν, ὁ περίφημος Ποτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας Αἰκατερίνης.

Μπορῶ νὰ εἰπῶ πὼς δὲν εἶμαι δειλός· πολλές φορές ἀντίκρισα τὸ θάνατο χωρὶς ν' ἀνατριχιάσω. Μὰ ἐκεῖ μ' ἐπιασε φόβος· ἄρχισα νὰ τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στὸν πόνο μου γιὰ τὴν αὐτοκρατορία.

— Πάει, χάθηκες, καπετὰν Γιάννη, εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Ἄλλὰ ἡ αὐτοκρατορία δὲν φαινότανε θυμωμένη· μὲ κοίταζε μὲ περιέργεια καὶ μὲ συμπόνεσε· ἕνας αὐλικὸς μὲ γαλόνια μὲ πλησιάζει· ἤξερε τὴ γλῶσσα μας· μοῦ λέγει:

— Ἡ Μεγαλειότητά της σὲ διατάσσει νὰ μιλήσης ἐλεύθερα· νὰ τὰ πῆς ὅλα.

Ἐγὼ τότε ἰστόρησα τοὺς ἀγῶνας μου, τὰς θυσίας μου, τοὺς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καὶ τί ἐσκόπευα νὰ κάμω· εἶπα γιὰ τὴν Φριγαδέλα μου, πού ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τὴν ψυχὴ καὶ ὅλο μου τὸ ἔχειν, εἶπα γιὰ τὸ ἀτόμο καὶ ξαφνικὸ μου κρήμισμα στὴ φτώχεια, στὴ γδύμνια καὶ στὴν πείνα· γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι, σὺν νὰ εἰπῶ τὸ προσκύνημα, πού μὲ πόδια ματωμένα ἤλθα νὰ ζητήσω τὴν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, καὶ τὴν ἀπελπισία μου, γιατί ἡ πολυεὐσπλαγχνὴ γιὰ ὅλους μόνον σὲ μένα φαινότανε ἄπονη. Καὶ ἐνῶ μιλοῦσα, ἡ φωνή μου ἔτρεμε, ὁ πόνος τῆς καρδιάς μου ἐξεχειλίζετο καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαιναν εἰς τὰ μάτια μου!...

Ἡ αὐτοκρατορία εἶπε μερικὰ λόγια στὸν αὐλικὸν καὶ αὐτὸς μὲ παρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

— Μὴ λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θὰ φροντίσει γιὰ σένα· εἶσαι ἄξιος νὰ σὲ προστατεύει!

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρνουν χίλια ρούσικα φλωριά γιὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας μου· μοῦ φέρνουν καὶ κάτι ἄλλο: ἕνα χαρτί, πού μοῦ ἔδιδε τὸ προνόμιον νὰ ψαρεύω στὴ Κασπία Θάλασσα χωρὶς φόρον.

Δὲν χάνω καιρόν, γυρίζω εἰς τὴν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τὰ δανεικὰ φορέματα καὶ ὑποδήματα· ἀγοράζω ψαράδικα φορέματα, κἀνα τὸν σταυρό μου καὶ ξεκινῶ ἀμέσως γιὰ τὸ Ἄστραχάν».

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸ πλῆθος καὶ

τὸ ξεχωριστὸν εἶδος τῶν ψαριῶν της. 'Αλλ' ἡ ἀλιεία τότε εὐρίσκειτο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῆ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων, ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι*, ἐψάρευαν μὲ ψαθσοκέπαστα πλοιάρια καὶ ἀτελῆ ἀλιευτικὰ μέσα, ἐπάστωνον ὅπως - ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρὰ δὲ ποσὰ μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

'Ο Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. 'Ο,τι ἕως τότε δὲν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγχώριοι, τὸ εἶδε μὲ τὸ ὄξυδερκὲς* του μάτι ὁ μεγαλουργὸς 'Ελληνας, τὸ ἐσχεδίασε μὲ τὸ γοργὸν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τὸ ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν, τὴν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. 'Ο Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικὰ* εἶδη — χαβιάρια καὶ παστὰ — καὶ νὰ σταλοῦν εἰς πολλὰ καὶ μακρινὰ μέρη καὶ ἡ πώλησις των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καὶ ἐπικερδὲς ἐμπόριον. 'Υπάρχει γνώμη ὅτι τὸ μαῦρο χαβιάρι — τὸ ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τὸ περιζήτητον καὶ πολυτίμον ὀρεκτικὸν τὸ διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἠπείρους — ἦτο ἄγνωστον ἕως τότε καὶ ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητὴς του. 'Αλλὰ καὶ γνωστὴ ἂν ἦτο ἡ κατασκευὴ του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ περιορισμένη ἦτο ἡ διάδοσις του. 'Ο Βαρβάκης, καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ταριχευσίν του καὶ τὸ διέδωκεν εἰς πολλὰ μέρη.

'Η δραστηριότης του εὔρεν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. 'Ο Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικὸν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς τὸν ὅποιον ἦτο κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπὸν ἦσαν τὰ κέρδη του καὶ τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμέναις ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησε πολυτίμους ἀλιευτικούς καὶ ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τὴν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτῆμονες εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους»· οἱ δουλοπαροικοὶ ἦσαν εἶδος σκλάβων· κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. 'Η ζωὴ των ἦτο βασιανισμένη καὶ ἐξευτελιστικὴ. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουσαν καὶ τοὺς ἠγόραζον ὅπως πωλεῖ κανεὶς καὶ ἀγοράζει τὰ κτήνη.

'Αφοῦ κατηγορήθη εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους ἡ σωματεμπορία, μόλις πρὸ τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηγορήθη καὶ ἡ δουλοπαροικία εἰς τὴν Ρωσίαν. Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπεδέχθη

τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ἐντὸς τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας· ἐπιδοκιμασία καὶ χαρὰ εἰς τὰς ἄλλας χῶρας.

Ἄλλὰ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιὰν ἐβδομήντα ἔτη πρωτύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καὶ κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ἠῤῥεξε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν χρυσὸν των μεταχειρίζονται ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Σινᾶ: κατασκευάζουν ἐν εἶδalon καὶ χορεύουν μὲ τρελὰς ἐπιθυμίας ὀλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεὸς νὰ φωτίσουν καὶ νὰ θερμάνουν τὸν κόσμον, νὰ σκορπίσουν ζωὴν, νὰ δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιάσουν τὸ μεϊδιάμα εἰς τὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καὶ ὁ Βαρβάκης.

Τὸ πρῶτον - πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἐν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καὶ ἐσχετίζετο μὲ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὠραῖόν του πολεμικόν, στίλβον καὶ καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἐκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκάθισεν εἰς τὰ ρηχὰ καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἄν ἐσηκῶνετο ἄνεμος καὶ ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερήφανον πλοῖον θὰ ἐγίνετο κομματια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλην του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τὸν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τὸν πολιοῦχον Ἄγιον τῶν Ψαρῶν.

—Ἄι - Νικόλα μου, ἐφώναξε μὲ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, γλίτωσέ μου τὴ Φριγαδέλαν μου καὶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ ὅμοια ἀσημένια, νὰ τὴν κρεμάσω ἐμπρὸς στὸ εἰκόνισμά σου! . .

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλλοίμονον! Ἦναγκάσθη ν' ἀλλαξοπιστήσῃ ἡ δυστυχισμένη καὶ χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βᾶθη τοῦ Κερατίου κόλπου! . . Ἄλλὰ τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη· καὶ ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῆ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα, ὠπλισμένην ὅπως ἐκεῖνη, μὲ 26 πυροβόλα. Ἐκρέματο πανεύμορφη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἄ-

γίου Νικόλα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τὸ 1824 εἰς τὸν φοβερὸν γενικὸν χαμὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐχάθη καὶ ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτὸν τῆς νὰ πέσῃ δύο φορὰς εἰς τὰ ἐχθρικά χέρια! . .

Ἐπειτα ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τὴν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὀλοκλήρους ἐκκλησίας, ἴδρυσεν νοσοκομεῖα, κατεσκευάσεν γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας. Τὸ 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μὲ δόλον τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν εἶχεν ἀρκετὰ πλοῖα εἰς τὴν Κασπίαν, διὰ νὰ στείλῃ ἀμέσως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸν στρατὸν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτῶνει ἀπὸ τὰ μεγάλα πλοῖα τοῦ τὰ ἐμπορεύματά του, φορτῶνει τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ μεταφέρει δωρεὰν εἰς τὸ ὠρισμένον μέρος καὶ γίνεται σωτὴρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχάν ἦτο μία στενὴ, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἔλος σκορπίζον πέριξ μiasματικὰς* ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τὰ σάπια του νερὰ ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἡ Μεγάλῃ εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νὰ τὸ ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν μεγαλουργὸν Ἕλληνα νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι δὲν κατάρθρωσαν αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν ἰδικὴν του πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἰδικὰς του δαπάνας ἤρχισε τὸ 1809 τὸ δύσκολον ἔργον· ἐξεχώματωσε τὸν βυθόν, ἐπέξετενε τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἀφ' ἐνὸς ἀπεξήρανε τὸν βάλλον, ἀφ' ἐτέρου δὲ κατέστησε πλευστὴν τὴν διώρυγα, τὴν ὁποίαν ἤνωσε μὲ τὸν Βόλγαν καὶ μὲ ἓνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ κήπους καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τὰ ἄνθη διέχεον τὸ ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐσκορπίζεν ἕως τῶρα τὸν θάνατον ἡ μολυσματικὴ δυσωδία. Κομψαὶ γέφυραι ἤνωσαν τὰς δύο ὄχθας. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γραφικὰ παραδείσια ἄνδρα* τῶν ὄχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τὰς δενδροστοιχίας ἢ καθήμενοι εἰς τὰς σκιαδάς, ἔβλεπον νὰ διαβαίνουν εἰς τὴν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μακρόθεν καὶ μεταφέροντα εἰς μακρινὰς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καὶ ἠυλόγουν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου! . .

Δι' ὅλας αὐτάς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τὸν ἐτίμησεν ἡ ρωσικὴ αὐτοκρατορία. Τὸν ὠνόμασεν αὐλικὸν σύμβουλον καὶ ἱππότην, τῷ ἔδωκε

τίτλους εὐγενείας, οἱ δὲ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχανίας τὸν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

Ἄλλ' ὁ Βαρβάκης δὲν ἀπεροφήθη ὀλόκληρος ἀπὸ τὴν πλησίον πατρίδα του. Ὡ, ὄχι! Ἐσυλλογίζετο καὶ τὴν μακρινὴν πατρίδα του, ἐκεῖ κάτω, τὴν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἡρωϊκὸν, τὸν κοσμοξάκουσμένον ἀγῶνά της ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας! . . . Ἡ μαγνητικὴ δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράντων ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς πρὸς τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκυε καὶ τὸν Βαρβάκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Λόγοι υγείας τὸν ἔκαμαν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν εὐάερον πόλιν τῆς Ἀζοφικῆς, τὸ Ταϊγάνιον. Εἰς τὸ Ταγανρόκ, ὅπως λέγουσιν αὐτὸ οἱ Ρῶσοι, ἤρχοντο πολλοὶ Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου, εἴτε διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικὰ δὲν ἤξευρον, ἐλληνικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο, μὲ βαθεῖαν λύπην των, νὰ στερεῶνται τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν. Ὁ Βαρβάκης μὲ γενναϊοδωρίαν ἠγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθοκτιστὸν ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μὲ ρῆγος ἱερᾶς κατανύξεως* — θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἐθνικῆς — τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης, ἐπινοητικὸς καὶ εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην ἀγαθοεργίαν. Ὁλόγυρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκτίσεν ἄλλα κτήρια, μετέβαλε τὴν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τὸ διεκόσμησε πλουσιοπαρόχως, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸ κτήματα καὶ εἰσοδήματα καί, ἐξοδούσας ἐν ὄλῳ ἐξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ὥρισε νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νὰ στέλλῃ Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην εἰς τὸ Ταϊγάνιον διὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν, τὰ δὲ πλοῦσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἱεροσολυμικοῦ» νὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν πρὸς συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἴδρυσε σχολεῖα, διὰ νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παιδιὰ τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἐστειλε χίλια φλωρία εἰς τὸν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ βοηθήσῃ πτωχοὺς σπουδαστὰς καὶ ἐκδότας ἐλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον ἤκμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας

εις τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. 'Αλλὰ πῶς ἀπὸ τὸν μυχόν* τῆς 'Αζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τὴν ὠραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὸν « πλευστὸν εὐώδη κῆπον » τῆς 'Ιωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Φαρῶν; Ἡ μήπως διότι τὸν συνδέε με αὐτὴν κάποιος ἱερὸς δεσμός;

Εἰς τὸ Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τὴν μητέρα του καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβὴς Φαριανὴ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἡγεμονικὸν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν χριστιανικὴν του χρῆσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερὰ σκεύη, ὅτι ἔστειλε βοθηεῖας εἰς τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς — πολλάκις δὲν ἐδίσταζε νὰ τὰς πηγαίνῃ καὶ μόνος του — καὶ ἡ εὐλαβὴς ψυχὴ της ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τὸν ἔβλεπε πόσον ἀπλᾶ, χωρὶς πομπὴν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ προσέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! Ἡ εὐλαβὴς Φαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τὸ φῶς της. Τὰ μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν με διπλάσιαν δύναμιν πρὸς τὸ θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἱερὸς δεσμός ὁ συνδέων τὸν Βαρβάκην με τὸν « πλευστὸν εὐώδη κῆπον ».

Ἡ γηραιὰ καλογορῶα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν κρεουργήσῃ* ζεῖμπέικο* γαταγάνι· ἀλλ' ἀτρόμητοι Φαριανοὶ ὤρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἤρπασαν, τὴν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὸ ποθητὸν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τὸ 1821 ἐβρόντησε τὸ ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρον. ὦ ! Με ποίαν λαχτράν θὰ ἐσυλλογίσθη τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καὶ τῆς παλληκαριᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ πῶς θὰ ἐψιθύρισε με στεναγμόν : — Ἄχ, καημένα νιάτα !

'Αλλ' ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀρμήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, γοργὸς καὶ κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατὸν νὰ στείλῃ ἐκεῖ κάτω ἰδικόν του, τὸν πλοῦτόν του.

Πρῶτα - πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιωμαχοὺς Ἑλληνας τῆς 'Αζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε με ὅπλα, πολεμεφόδια, καὶ χρήματα —

και με ένθουσιασμόν — και τους έστειλε να πολεμήσουν με τον ΄Υψηλάντην.

΄Από τας έλληνικάς χώρας, τας πυρποληθείσας και λεηλατηθείσας, έσύροντο εις την αιχμαλωσίαν κατά χιλιάδας γυναίκες, παρθένοι και παιδιά. ΄Ο Βαρβάκης έμαθεν ότι το Πατριαρχεῖον — άτρόμητον εις το καθήκον του υπέρ του Γένους και μετά τον άπαγχονισμόν Γρηγορίου του Ε΄ — έφρόντιζε μυστικά περι λυτρώσεώς των και έστειλεν εκατόν χιλιάδας ρούβλια πρὸς έξαγοράν αιχμαλώτων.

Εἰς την Έλλάδα, ήτις εἶχε μεταβληθῆ εις στρατόπεδον, δὲν έπερίσσευαν χέρια διὰ τὸ άροτρον και τήν σκαπάνην· αλλά και όπου έγινετο σπορά, πρὶν εἶλθῃ ὁ θερισμός, έπρόφθανον συχνά τὰ εχθρικά στίφη και έπυρπόλουσιν τὰ στάχυα. Ούτε χρήματα υπήρχον. Δυστυχία και πείνα έβασάνιζε πολεμιστάς και γυναικόπαιδα. ΄Ο Βαρβάκης έστειλεν εις τους πεινασμένους ὀλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δὲ φοράν έστειλεν εις τὰ ΄Ψαρά και ὀλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

΄Ότε έφθασεν ή φοβερὰ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν ΄Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὔρισκετο εις Βιέννην. Η ήρωϊκή νήσος εἶχε καταστραφῆ ἐκ θεμελιῶν· πολλαὶ γυναίκες ὤρμησαν με τὰ τέκνα των εις τὰ κύματα, διὰ ν΄ αποφύγουν τήν αιχμαλωσίαν· τὸ άνθος τῶν ΄Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῆ εις τήν μάχην ή εἶχεν άνατιναχθῆ ήρωϊκῶς εις τὸν άέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῆ εις τὰς νήσους.

΄Ο Βαρβάκης δὲν έσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τὸ αὐλικὸν ἀξίωμα του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εις τήν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τὸ βαθὺ γῆρας τῶν σχεδὸν ὀγδοήκοντα χρόνων του. ΄Εσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἤτο Έλλην, ΄Ψαριανός, Βαρβάκης. ΄Αμέσως κατεβαίνει εις τήν Τεργέστην, φορτώνει ὀλόκληρα πλοῖα με ένδύματα και τροφάς και διευθύνεται εις τὸν τόπον τῆς πανώλεθρίας. Ἄλλά τὰ ΄Ψαρά, ή « ὀλόμαυρη ράχη », τὰ κοσμοδοξασμένα ΄Ψαρά, ἤσαν ἔρημα· σιωπή θανάτου έξετεινετο εις τὰ καπνισμένα και αίματοβαμμένα έρείπια και ὁ Βαρβάκης άπεβιβάσθη εις Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη άμέσως εις τους ὀφθαλμούς του. Γυναίκες και παιδιά περιεπλανῶντο εις τήν άρογιαλιάν, ὄντα ρακένδυτα και σκελεθρωμένα* ἀπὸ τὰς στερήσεις, και εἰμίζαν τὸν άέρα με θρήνους.

΄Ο Βαρβάκης έφάνη τότε άληθινὸς ήρωας τῆς άγαθοεργίας. Ένδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας, τὸ εὐσπλαγχνικὸν του χέρι άκούραστον ἔδιδεν,

ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμφοδία διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μὲ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του ὁ « πατέρας τῆς ὀρφάνιας », ὁμοιάζε μὲ ἅγιον, ποῦ ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχισε τὰ πλήθη τῶν δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγοριάν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον* εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψη θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρὸς εἰς τὰ ἐρείπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρειπωμένον ἀγρὸν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς μεγάλας συμφορὰς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἄπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, ποῦ θὰ ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἄπ' ἐκεῖ θὰ ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγιγε τοῦτο. Στρατηγοὶ νικηφόροι τὰς πολεμικὰς των δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἄπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη!

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὴν πεῖναν καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς*, μέσα εἰς τὰ ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὐτὴ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλὴ, ἣ, ὅπως τὴν ἔλεγαν τότε, τὸ « Βουλευτικὸν Σῶμα », συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῆ ἀπὸ τὸ φιλανθρωπικὸν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων, διὰ νὰ ἰδρυθῆ καὶ διατηρῆται ἐν κεντρικὸν σχολεῖον.

— Σ' εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα, εἰπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ διοίκησις θὰ φροντίσῃ καὶ κτήριόν κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὸ « Κεντρικὸν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας » καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νὰ διορίσῃ.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπεφυημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ ἐξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη :

« Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα.

Ἐπειδὴ, διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὑρεθῆ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν

καί ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούτων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικὸν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελήσω τὸ Ἔθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὅποια θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὁ δὲ τόκος, ἀναλογοῦμενος πρὸς τὸ παρὸν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δίδεται ἐτησίως διὰ τιμίων ἐπιτρόπων εἰς μισθοῦς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὄλον τὸ σέβας
 Ὁ πρόθυμος πατριώτης
 Ἰωάννης Βαρβάκης

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824 ».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἠτοιμάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ εἰς Τεργέστην διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τὴν γραφικωτάτην ἑπαυλίν του, ἣ ὅποια ἀπεῖχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Τσιγάνον. Ἀλλὰ « ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει ». Ὁ Βαρβάκης δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τὸ μοσχοβολημένον νησί τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τὴν ὠραίαν ψυχὴν του ὁ Βαρβάκης τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἑλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτράβηξε καὶ τὸν ἔσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλῃν του· τὸ ξένον χῶμα θὰ τοῦ ἦτο πολὺ ψυχρὸν, πολὺ βαρὺ. Ἔμεινε καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ ψυχὴ !...

Ἡ Βουλὴ, μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νὰ ψαλῆ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ ἔθνους.

Εἰς πελάγη καὶ εἰς βουνά, εἰς κόλπους καὶ εἰς ὑπάρειας, μὲ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πύκτων, εἰς πόλεις καὶ εἰς ἐξωκλήσια, καμπάναι καὶ σήμαντρα ἔκλαιον τὸν ἥρωα τῆς θελήσεως καὶ τῆς καλωσύνης, τὸν μέγαν πατριώτην καὶ παρηγορητὴν τῆς ὀρφάνιας. Καὶ μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἓνας ὀλόκληρος λαός, ἓνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μὲ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς, τὸ ἐπιμνημόσυνον συγχώριο : Αἰωνία του ἡ μνήμη !

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη : ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλῃς καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὠριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξεῖ: « Ὁ ἔνταφιασμός μου νὰ γίνῃ χωρὶς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τὸν τάφον μου νὰ τεθῆ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, ποὺ εἶχαν διασκορπισθῆ εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εἶχον συνοικισθῆ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἴδρυσαν τὰ Νέα Ψαρά ! Τὰς τελευταίας του στιγμᾶς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχορραγῶν Βαρβάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλληρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας πόλιγγος.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τὸ ἔθνος. Ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρίς τῷ ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις, παρὰ τὸ Ζάππειον μέγαρον.

« Ἰωάννης Βαρβάκης », 1910

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

επιγραφή.

Ποιᾶ ἀρετᾶς ἢ ποῖα διδάγματα
ἀναγοῦν ἐξ αὐτῆς

βοηθείας ταύτης.

ἄρρη
δύω

7. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σῶζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτάς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖαι εἰς ἄλλα· διότι καὶ ὁ Λεωχάρης καὶ ὁ Εὐφράνωρ καὶ πολλοὶ βεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνοσ ἤρωσ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τὸν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμιμοῦντο μὲν τὴν συνήθειαν τοῦ βασιλέωσ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ « τῶν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα », τὸ μαλακὸν δηλαδὴ καὶ ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τὸ ὁποῖον ἐφανέρωνε τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ συναισθηματικὴν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν « διεφύλαττον αὐτοῦ τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντώδες », ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρὸς τούτοις νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ οὕτω — ὀρθόν, φέροντα εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκυρίευσε τὴν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανὸν — παρέστησεν αὐτὸν ὁ Λύσιππος εἰς τὸν περιφημώτατον ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας του.

Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦτον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπὸς καὶ λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέωσ, ἐπίδρασις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν προτομὴν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τὴν ὁποῖαν τὰ ρεαλιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆσ ἀδρᾶσ μορφῆσ ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν ἐξαρσιν τοῦ ἤθουσ. Περισσότερον νηφαλία φαίνεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ' εἶναι πάλιν ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποῖα ἀνάγεται πιθανῶσ εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄλλοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποῖοὺς ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ βασιλέωσ.

Ἀπὸ τοὺς ἤρωασ ἐπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανειλημμένωσ καὶ εἰς δάφωρα μεγέθη τὸν Ἡρακλέα. Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον παρίστα-

νε τὸν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἐνὸς ποδὸς μόνον, ἀλλ' ἤρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις — ἡ κνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο ἐν ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τὸν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτὸ τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑπηνίσσето πιθανώτατα τὸν καθαρῖσμον τῆς κόπτρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δὲ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωνε τὸν σωματικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ κάματον διὰ τοὺς ἐξευτελιστικούς ἄθλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχεν ἄλλο ἄγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σικυῶνος, γνωστὸν δ' ἀπὸ πολλὰ ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς, ὄρθιος αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐρείδει τὸ ρόπαλον ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν κρατεῖ τὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, φέρει εἰς τὰ νῶτα καὶ κλίνει βαρύθυμος τὴν κεφαλὴν· τὸ αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῖλαι παρειαὶ του μαρτυροῦν τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερον, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του καὶ τὸ στόμα ἐκφράζεται περισσότερον ἡ πικρία διὰ τὴν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασε νὰ ὑπηρετῇ σκληρὸν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀχαρνανίας, ἔπειτα ὅμως μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην.

«Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης», 1928

Χρήστος Τσουντας.

Χ Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

† Προχθὲς περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἐαρινῆς ἡμέρας — πλανώμενος περὶ τὸ Ζάππειον, ἐπροχώρησα, διὰ μέσου τοῦ ἰσχυροῦ ἀλσουλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τὸ μάρμαρον, τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἐλευνάζεε θαμβωτικῶς ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμπεις, μὲ εἶχεν ἐκλύσει ἕως ἐκεῖ. Ἡθέλησα νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸ Στάδιον — εἶχα πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ

— και ἐπέρασα τὴν γέφυραν τοῦ Ἴλισσοῦ και παρέκαμψα τοὺς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, και ἔφθασα ἕως τὰ προπύλαια.)

† Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, « ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐργασίαν », με ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρὶς θυρόφυλλον· οὕτως ἡ θεὰ τοῦ Σταδίου και ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δὲν εἶχα λοιπὸν ἀνάγκην νὰ παραβῶ τὴν ἀπαγόρευσιν — ὅπως ἔβλεπα νὰ τὸ κάμνουν μερικοὶ περιπατηταί, πολὺ ἀτόπως κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐμβαίνει κανεὶς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται — δὲν εἶχα λέγω τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ κάμω κι ἐγώ, διότι και ἀπέξω ἤμποροῦσα νὰ θαυμάσω τὸ Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τί ἔξοχον τὸ θέαμα, πραγματικῶς, και πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τὴν ὥραν ἐκείνην ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμψεις τῆς θηησκούσης ἡμέρας! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἐτοιμὴ πλέον νὰ περιλάβῃ εἰς τὰ ἐδῶλιά της ἔξῃντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πάλλευκος, χιονώδης, ἔξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρὸ δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδὸν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τὰ ἡχηρὰ ἐργαλεῖα τῶν λιθοξῶων θὰ παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τὴν ἤρεμον πεδιάδα τοῦ Ἴλισσοῦ και τὸν πράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναὶ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὄγκολίθων, μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τὴν ἐπάνω - ἐπάνω σειράν, θὰ ἀρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου και τὸ Στάδιον, τελειωμένον, μαρμαρίνον ὅλον αὐτὴν τὴν φοράν — και ὄχι ξύλινον ὅπως τὸ 1896* — με τὴν σφενδόνην του, με τὰς πτέρυγας του, με τὰς κερκίδας του, με τὸν στίβον του, με τὸ ἀποδυτήριόν του, με τὸ περιτείχισμά του, με τὰς κλίμακας του, με τὰ προπύλαιά του — παντοῦ μάρμαρον — τὸ Στάδιον περικαλλὲς και στολισμένον με ἀνδριάντας, με προτομάς, με ἀγάλματα, με βωμούς, ὅπως ἦτο και εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως τὸ εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος και γενναϊόδωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης* ὁ Ἀττικὸς, θὰ παραδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διὰ νὰ συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. †

† Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῆ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδὸν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων σκεπασμένην ἀπὸ συντρίμματα και κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζω τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρ-

μαρώσεως, τείνοντα τὴν δεξιάν καὶ δεικνύοντα μὲ δικαίαν ὑπερηφάνειαν τὸ μέγα του ἔργον. Τιμὴ καὶ δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν νέον Ἑρωδῆν* τὸν Ἀττικόν !

Ἐμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα ὅτι εἶδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἐν τῶν μεγαλυτέρων, τὸ μεγαλύτερον ἴσως, ἑλληνικὸν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετὰ τόσων αἰῶνων πάροδον, ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων, θὰ χαραχθῇ μὲ χρυσαῖα γράμματα εἰς τὴν ἱστορίαν. Εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ παρόμοιον ἔδρυμα. Τὸ σχέδιόν του, τὴν μεγαλοπρέπειάν του, τὴν εὐρυχωρίαν του, τὴν πλοῦτόν του, ὅλα ἠμποροῦν νὰ τὰ μιμηθοῦν καὶ ἴσως νὰ τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλὰ τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον δὲν θὰ τὸ κάμουν βέβαια ! Ἡ δόξα, ποῦ τὸ περιβάλλει, δόξα ἑλληνική, δὲν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας, καὶ ὅσοι τὴν ἐννοοῦν καὶ τὴν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νὰ λάβουν μίαν ἀκτίνα ἀπὸ τὸ ἀνέσπερον φῶς της, θὰ ἔρχονται ἐδῶ, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ στεφανωθοῦν !

† Ἀλλ' ἦλθεν ἡ ἐσπέρα. Τὸ ἱερὸν σκότος διαχύνεται ! Καὶ συλλογίζομαι : Ἡ γενεὰ μας ἀπέρχεται... Διὰ σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διὰ σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Σεῖς θὰ λάβετε μέρος εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδοξοῦς. Ἀλλ' ὅποια εὐτυχία καὶ δι' ἐμέ, ἂν μοῦ δοθῇ ποτε εὐκαιρία νὰ χειροκροτήσῳ ὡς νικητὴν ἓνα, ἔστω καὶ μόνον ἓνα, ἐξ ὅσων μὲ ἀναγιγνώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θὰ εἶναι ; †

Περιοδ. « Διάπλασις τῶν παιδῶν », 1895

Γρηγόριος Ξενόπουλος

8. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

« Ἐ β γ ῆ κ εν ἄ σ π ρ ο π ρ ὄ σ ω π ο ς »

Ἄσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοῦς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπιλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. « Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: « Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο », ἢ ἀπλῶς: « Ἄσπροπρόσωπος! » ἤτοι εἶθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

« Ὅθεν ἡ φράσις « ἐβγῆκεν ἄσπροπρόσωπος » σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοῦς τὰς εὐθύνas ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. « Μ' ἔβγαλες ἄσπροπρόσωπο » = συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης « ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο » ἢ « τὸ μέτωπο » ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν « Aller le front levé ». Τὸ ἀντίθετον εἶναι « μουντζουρωμένος », καὶ φράσις « τὰ μουντζούρωσε »· ὁ δ' ἀναιδῆς, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρυθρῆμα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρῆσει ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μ.Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι « παρατρίβεσθαι τὸ μέτωπον », « τρίβειν τὸ μέτωπον » κ.τ.λ.

Εἰρωνικῶς δὲ λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των.

Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος:

« Ἔνας, ποῦ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στὸ χατζιλίμι*, νὰ γίνη χατζῆς*. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγκα* του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὁδήγησε τί πρέπει νὰ κάνη, ὥσπου νὰ γυρῆ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζιλίμι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιό, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῆ καὶ ν' ἀγοράζῃ.

Ἄμα ἔφυγεν ὁμῶς αὐτὸς στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστά καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε.

Μετὰ καιρὸ ἐγύρισε ὁ χατζῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἰδηση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του.

— Ἐννοία σας, τοὺς λέγει ἐκεῖνος, ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ βγῶ ἄσπροπρόσωπος.

Ἀμέσως τὸ λοιπὸν γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαούρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στὸ χατζή. Ἔβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει :

— Ἄχ, χατζή μου ! ἄχ, χατζή μου ! δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔπαθα καὶ τί τράβηξα ! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πὼς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα, γιὰ νὰ σὲ συχωρᾶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πὼς ἐγλίτωσες, καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ τὰ φᾶνε εἰς τὴν ὑγείαν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα.

Ὁ χατζής, ν' ἀκούση αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμὸ :

— Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα ;

— Ναί, ναί, χατζή μου !

Δὲν ἐβάστηξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια ποῦ ἦταν μπροστά του, καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγκα· χύθηκε τὸ γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τὰ μοῦτρα του κάτασπρα. Ἐκεῖνος τὸ ἔβαλε ἀμέσως στὰ πόδια. Οἱ φίλοι του, ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περιμέναν ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν :

— Ἐ, τσέλιγκα, τοῦ λένε, πὼς τὰ κατὰφερες ;

— Δὲ σᾶς εἶπα, τοὺς λέει, πὼς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος ; Νὰ με ἀσπροπρόσωπος !

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

(Κ ρ ή τ η)

'Αλέξανδρος ὁ βασιλιάς, σὺν ἐπολέμησε κι ἐπῆρε ὅλα τὰ ρηγάτα* τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἔτρεψε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τὸ μάγους καὶ τὸ ρώτηξε :

« Πέτε μου, σεῖς, ποῦ κατέχετε τῆ μοίρας τὰ γραμμένα, ἴντα μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ ζήσω πολλοὺς χρόνους, νὰ χαρῶ τὸν κόσμο, ἐδῶ ποῦ τὸν ἔκαμα ὅλο δικό μου ; »

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένη μου, ἡ δύναμή σου εἶναι πολλή, ἀποκρι-
θῆκαν οἱ μάγοι, μὰ τὰ 'χει γραμμένα ἡ μοῖρα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξε-
γραφτοῦν. Ἐνα μόνο πράμα εἶναι, ποῦ μπορεῖ νὰ σὲ κάμη νὰ χαρῆς
τὰ βασιλεία καὶ τὴ δόξα σου, ὥστε νὰ θέλῃς νὰ γίνῃς ἀθάνατος, νὰ ζήσης
ἴσα μὲ τὰ βουνά. Μὰ εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο.

— Δὲν σὰς ἐρωτῶ ἂν εἶναι δύσκολο, μόνο ἴντά 'ναι; εἶπεν ὁ 'Αλέ-
ξανδρος.

—'Ε, τότε, βασιλέα μου, 'ς τς ὀρισμούς σου, εἶναι τ' ἀθάνατο νερό,
ποῦ ὅποιος τὸ πιῆ ἀνάτο δὲν φοβᾶται. Μὰ ὅποιος πάη γιὰ νὰ τὸ πάρη,
πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ δυὸ βουνά, ποῦ χτυπᾶ τό 'να ἀπάνω
στ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδὲ πουλὶ πετάμενο δὲν προφταίνει νὰ περάσῃ.
Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα δὲν ἐχάσανε τὴ ζωή
τους μέσα σ' ἐκείνη τὴν τρομερὴ παγίδα ! Ἄμα περάσῃς τὰ δυὸ βουνά,
εἶν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καὶ φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τὸ
δράκο καὶ τὸ παίρνεις.

Τότε εὐθὺς ὁ 'Αλέξανδρος προστάζει καὶ τοῦ φέρνουνε τὸ ἄλοχό
του, τὸ Βουκέφαλο, ποῦ φτερὰ δὲν εἶχε καὶ σὺν πουλὶ ἔπέτα. Καβαλικεύει,
δίδει σκαλιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει. Καὶ μ' ἕνα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα
πέρα. Ἐσκοτώσε τὸν ἀκοίμητο δράκο κι ἐπῆρε τὸ γυαλί, ποῦ 'χε τ' ἀθά-
νατο νερό.

'Αλλὰ ἔλα δὰ ὁ εὐλογημένος, ποῦ ἄμα γύρισε στὸ παλάτι του δὲν
τὸ φυλάζε καλά ! Τὸ θεωρεῖ ἡ ἀδερφή του καὶ χωρὶς σὰ συλλογιστῆ
ἴντά 'ναι, τὸ χύνει. Κατὰ τύχη ἐχύθηκε πάνω σὲ μιὰ ἀγριοκορμιῦδα,
καὶ γι' αὐτὸ αὐτὲς οἱ κρομμύδες δὲν ξεραίνονται ποτέ.

'Ο 'Αλέξανδρος μετὰ κάμποση ὥρα πάει νὰ πιῆ τ' ἀθάνατο νερό,
ἀλλὰ ποῦ 'ν' το ; Ρωτᾷ τὴν ἀδερφή του, κι αὐτὴ τοῦ λέει πὼς δὲν ἐκά-

τεχε* ἴντά 'τονε καὶ τό 'χουσε. Ὁ βασιλιάς ἐπῆε νὰ κουζουλαθῆ* ἀπὸ τὴ μάνιτα* καὶ τὴ στενοχωρία του καὶ τῆ καταράστηκε νὰ γενῆ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι καὶ νὰ βασανίζεται, ὥστε* νὰ στέκη ὁ κόσμος, στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Ὁ Θεὸς τ' ἄκουσε, καὶ ἀπὸ τότε ὅσοι γυρίζουνε μὲ τὰ καράβια τὴ βλέπουνε νὰ παραδέρνεται μέσα στὰ κύματα. Ὡστόσο τὸν Ἀλέξανδρο δὲν τόνε μισᾶ· κι ὡς δῆ κανένα καράβι, ρωτᾷ; « Ζῆ ὁ Ἀλέξανδρος; » Κι ἂν ὁ παραβοκύρης* εἶν' ἀκάτεχος κι ἀπιλοθῆ* « Ἀπέθανε », ἡ κόρη ἀπὸ τὴ μεγάλη τῆς λύπηση ταράσσει μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τῆς τὴ θάλασσα καὶ πνίγει τὸ καράβι. Ὅσοι ὅμως κατέχουνε ἀπιλογοῦνται « Ζῆ καὶ βασιλεύει »· καὶ τότε ἡ πολύπαθη κόρη κάνει καλὴ καρδιά καὶ τραγουδεῖ χαρούμενη γλυκὰ τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τρεῖς καινούργιους σκοποὺς καὶ τρεῖς φέρουνε.

« Παραδόσεις », 1899-1904

Ν. Γ. Πολίτης

9. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΙΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τὸν δύοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἐρυθροχρόσου φωτὸς τὸ στερέωμα καὶ αὐγάζοντα* ἠπίως τὰς ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησαν φύσιν.

Ἄνεκφραστον ἦτο τὸ κάλλος τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ θέλγητρον. Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μὲ τὴν χλοερὰν ἐσθῆτά της, αὐλακουμένην τῆδε κάκεισε ὑπὸ τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων της ἐξετυλίσσεται μὲ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης.

Ὁ Ταῦγετος πρὸς ἀνατολάς, ὁ Ἐρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ ὄρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἐκλείον τὴν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ὄρη καὶ τὸ κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τὸ ὄρος Ἰθώμη, φυσικὴ σκοπιὰ τεθεῖσα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καὶ ἀπειλὴ κατὰ πάσης δουλείας, ὑφ' ἧς ἠδύνατο νὰ ἀπειληθῇ ἡ ὠραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρητὴς θὰ ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραὶ, ποῖαι μακάριαι καὶ εὐφοροὶ πεδιάδες δενδροσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ! Ποῖοι κῆποι πολυανθεῖς, ποῖα ἡμέρος γλυκύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια ! Ποῖαι αὔραι τῆς θαλάσσης μετριάζουσι τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ θάλπος τοῦ θέρους !

Παρὰ τὰς χιονοσκεπεῖς καὶ γυμνάς κορυφὰς τοῦ Ταῦγετου ἀποθαυμάζει κανεὶς τὴν χλόην τῶν μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἄνθη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμῶνων. Γαλανὴ ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν ἡ θάλασσα· καὶ τὸ κύμα της ὑπὸ ἐλαφροῦ ὠθοῦμενον πνεύματος ροχθεῖ* μελωδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θαυμασιῶς ἀναδίδει καρποὺς ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ πυκνὰ χύνονται τὰ ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καὶ τῶν παντοίων ἀνθέων, τὰ ὅποια μεθύσκουσι τὴν αἴσθησιν τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς μεσσηνιακῆς γῆς.

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Ὅταν, ἀντικρίζοντες τὸν Παγασητικόν, προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτῦς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὄλον τὸ ἔκπαυλον τοῦ θεάματος, παρ' ὄλην τὴν θαυμασίαν ἄρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος* τὴν ἄσωτον δαφίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διοράτε τὰς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριά, τὴν Μακρυνίτσαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῶ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάσμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῶ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὄλων τῶν ὄρεων, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὄλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαπτείου*. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκρίζωσιν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσῃ τούτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρὸς ἐκπολιόρησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἢ κορυφὴ του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριά.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμασαὶ κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμὸν, ἡμερότητα, πρόοδον, τὴν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τὰς διασφάγας* του καὶ τὰς φάραγγας του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῦς του καὶ πατήσετε τὴν ὑψικάρην* κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλῆρες πρὸ τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφήν ταύτην ἠτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνῆλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτσης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τούτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου

εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἡμιστα ἐπεράστου* ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγριάν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάτη*. Ἡ ἀναρρίχσις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουσι εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δίωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκα ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου τῆς μετὰ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὐς θὰ συνήραπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἀνεμοὶ τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὁποίων « εἰνοσίφυλλον » τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουσι τὰς οἰκίας των μετὰ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουσι εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὄξυ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχασθοῦν ὑπὸ τὸ βᾶρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάγι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὄξυων. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μετὰ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος* τοῦ ὑλήεντος* ὄρους, διότι εἴμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἀλλ' ἦλθεν ἡ στιγμὴ ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. « Ἀκρα σιωπῆ », ὡς λέγουσι τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα. Μολονότι δὲ εἴμεθα πάντες καταπεποννημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν

προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὄρειβάται, οἱ πάσης χώρας ἀλпинισταί, δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέληγητρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωΐας, ὅτε ἀρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν πρόωρος. Διότι ἤδη, ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας τυραμίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἔσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκεράς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἦδη ἐκ καταπεσόντων ὄγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασσᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυῖᾳ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς ὡς μίαν ἐξαπίνης* ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαυραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρέων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἄρμα τῆς Ἡοῦς. . .

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσοσ ἀσθενές, τόσοσ ἀόριστον, τόσοσ ἀμ-

φίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδινὴ ὀμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφανισίαν της. Οὕτως ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διείδον τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

* * *

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπῆς ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλα πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἢ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκουσ κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγραφῶν, βραδέως ἄτονος, ἰόχρους ἄχρη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολὺ - πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττονα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναίσθηματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερφηάνους, τὰς χιονολεύκουσ κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιαιτήματοσ τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμωτέρου αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται τοπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερὸν ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμέθην ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν Ἀγραφῶν. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἢ Ὄθρυς, ὕψισθεν διαφαίνεται ἢ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἢ ἀτέρμων Θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώ-

τιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαινόνται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχῆ νὰ συρθῆ ἔνιότε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονῆσῃ τοῦ ἀετοῦ τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχνὸς πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεςιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπη τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐνοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγῆθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσῆ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἐβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραὶ.

« Σελίδες », 1921

Ἐμμανουὴλ Ανκουδῆς

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάση ἢ παντοδύναμη καὶ ἀπόνετη μητέρα,
 γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
 Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνια,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια*
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρῶνια*,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
 μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
 τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνὸ — βουνῶν καμαρί! . .

Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάγχνα σου σποράζῃ,
 τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει·
 καὶ ὅταν παλεύῃς μὲ στοιχεῖα καὶ ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
 θεριεύεις, ἀνταριάζεις*, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις.
 Πανῶριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
 πανῶριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποῦ σὲ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο* καὶ βροῦ καὶ παγωμένο χιόνι
 ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακώνη,
 μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
 Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ, στὰ παγωμένα στήθια,
 κι ἅμα προβάλλη ὀλόφρεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
 τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾶ σμαράγδια καὶ διαμάντια:
 σμαράγδια τὰ ρουμάνια* σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
 ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
 χαρίσματα ἀξείμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
 στὰ εἴκοσι τέσσερα χωριὰ πού κρέμονται ἀπὸ σένα.
 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρη
 περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνό — βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη », 1902

Γεώργιος Δροσίνης

ΤΑ ΤΕΜΠΗ

Τίποτε δὲν ἔχει ἐξυμνηθῆ περισσότερο ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι τὴ θεωροῦσαν σὰν ἓνα μέρος παραδεισιακό, κάτι σὰ μιὰ Ἐδέμ* προχριστιανικὴ, ὅπου ἡ φύση εἶχε συγκεντρώσει ὅλα τῆς τὰ θέλγητρα. Τὴν ὄνειρευόνταν σὰν μιὰ διαμονὴ ἀντάξια τῶν θεῶν, καὶ τοὺς φαντάζονταν νὰ κατεβαίνουν, μὲ τὴν Ἴριδα* πρωτοπόρο, ἀπὸ τὶς ἀπότομες πλαγιὲς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν στὴ δροσιά τῆς, ἐνῶ οἱ νύμφες τοῦ Πηγειοῦ τοὺς ἔθελγαν μὲ τὰ τραγούδια τους. . . Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων, ἀφοῦ σκότωσε τὸ φίδι Πύθωνα* στὸ ἄντρο* τῶν Δελφῶν, ἤρθε νὰ πλῆνη τὸ σῶμα του ἀπὸ τὸ μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὀκτώ χρόνια μιὰ δελφικὴ θεωρία*, γιὰ νὰ κόψη τὴν ἱερὴ δάφνη, πού στεφάνωνε τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν στοὺς πυθικοὺς ἀγῶνες. . .

Δὲν βρῆκα ὅμως τὰ Τέμπη, ὅπως τὰ φανταζόμουν. Ὀνειρευόμουν ἓνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κυστάλλινα νερά, πού νὰ κυλοῦν μὲ ἡδονικὴ ναχέλεια*, λουλουδιασμένα παρτέρια* πλημμυρισμένα μὲ ξανθὸ φῶς, φωτεινὰ πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἓνα ἀέρα ἀρωματισμένο. . . Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετὰ διαφορ-

τική. Δέν ήταν λιγώτερο ώραία, άλλ' ή όμορφιά της δέν είχε τίποτα τó λαγγεμένο*, ήταν έπιβλητική. Μέν την έπίσκεψή μου στά Τέμπη έχασα ένα όνειρο· κέρδισα όμως μιá πραγματικότητα, πού τó άξιζε κι ίσως και τó ξεπερούσε. . .

* * *

Όσπου νά βρεθή κανείς στá Τέμπη, τίποτα δέν τά προαναγγέλλει. Ό δρόμος, άφοϋ περάση τή γυμνή παιδιάδα τής Λάρισας, μπαίνει σέ μιá δεϋτερη, πιό στενή, μέ άσήμαντη βλάστηση, πού τήν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στó μικρό χωριό τού Μπαμπά, πού τ' όμορφάινει ένα μικρό έρειπωμένο τζαμι μέ μεγάλα διακοσμητικά κυπαρίσσια, βλέπετε νά ύψώνωνται μπροστά σας τ' άπότομα και γυμνά τοιχώματα τού Όλύμπου και τής Όσσας. Τά Τέμπη βρίσκονται μέσα σέ τούτα τά στενά τοιχώματα, πού έχουν άρχετá χιλιόμετρα μάκρος. Μόλις μπήτε σ' αυτά, ή όμορφιά τους σάς άποκαλύπτεται, όπως μιá θεατρική φαντασμαγορία* στó άνοιγμα τής αυλαίας. Τό άσήμαντο ως εκείνη τή στιγμή τοπίο τó διαδέχεται άξαφνα ένα εξάισιο θέαμα, πού κρατάει μιá ώρα.

* * *

Τό πλάτος τής κοιλάδας τών Τεμπών ποικίλλει από τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Η λέξι χαράδρα θά ήταν άκριβέστερη. Άπό τó ένα μέρος της είναι τά τοιχώματα τού Όλύμπου, άγρια, κάθετα, πετρώδη. Άπό τ' άλλο τά τοιχώματα τής Όσσας. Άνάμεσά τους, ψηλά, μιá κορδέλα γαλανού οϋρανοϋ, και κάτω μιá κορδέλα θολή: Ό Πηγειός. Ό δρόμος, πού διασχίζει τά Τέμπη είναι στó πλευρό τής Όσσας, γιατί ó Όλυμπος πέφτει έντελώς κάθετος, μόλις αφήνοντας λίγη θέση στη σιδηροδρομική γραμμή. Η λέξη « δρόμος » είναι εύφημισμός*. Τό πολύ πολύ μουλαρόδρομος. Έγώ τόν πέρασα μέ αυτοκίνητο. . .

Ό άθλιος αυτός δρόμος είναι ένας δρόμος θαυμάτων. Πλευρίζοντας άδιάκοπα τόν Πηγειό, πότε σέ ύψος μερικών μέτρων και πότε στó επίπεδό του, κάνει τή θέα νά μήν είναι μονότονη, μ' όλο πού τά στοιχειά, πού τή συνθέτουν, είναι πάντα τά ίδια: τ' άπότομα τοιχώματα τών βουνών, τó ρεύμα τού Πηγειού κι ή πυκνή βλάστηση τών όχθών του. Τά στοιχειά όμως αυτά δέν σχηματίζουν ποτέ τήν ίδια εικόνα.

Ὁ ποταμός, ἂν καὶ σφίγγεται ἀπὸ τὰ τοιχώματα, δὲ χάνει ποτὲ τὴ μεγαλοπρέπειά του. Κυλάει μὲ μιὰ ἡρεμία πρόσχαρη καὶ γεμάτη δύναμη τὸ θολὸ τοῦ ρεῦμα, ποῦ ἀσημίζει στὸν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δὲν τὸ σκεπάζουν οἱ κλώνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλὸς ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δὲν εἶναι περιορισμένη, περνάει στὰ στενότερα σημεία μ' ἕνα βαθὺ ρόχθο ὅμοιο μὲ μακρινὸ ἀνασασμὸ τῆς θάλασσας. Κι ἀπὸ τὶς δυὸ ὄχθες, τεράστια πλατάνια, καὶ ἱτιές μὲ κλώνους, σὰν τὶς λυμένες κόμης τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τὸ ρεῦμα, σὰ γιὰ νὰ καθρεφτιστοῦν στὴν ἐπιφάνειά του. Σὲ μερικὰ σημεία οἱ φιδίσιοι κορμοὶ τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά, κι ἄλλοῦ ὀλόκληροι κλώνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

* * *

Πουθενὰ οἱ ὄχθες δὲν εἶναι γυμνές. Τὰ θεόρατα πλατάνια κι οἱ λιγερὲς λευκὲς κάνουν δυὸ πυκνὰ παραπετάσματα σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν στενῶν, σχηματίζοντας μὲ τὴ γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ξεσχισμένων κι ἐμποτισμένων μὲ τὸ φῶς, μιὰν ἀντίθεση, ποῦ δίνει στὰ Τέμπη τὴν ἰδιαίτερη γοητεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλάστησης ἀνακατεύονται μὲ τὰ αἰωνόβια δένδρα, ποῦ συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἕνα πράσινο θόλο πάνω ἀπὸ τὸν Πηγεῖο. Ὁ βαθυπράσινος κισσὸς σκαρφαλώνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· κληματίδες πνίγουν τοὺς κλώνους· οἱ ὀλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιαιπωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας· οἱ δαφνοκερασιές κι οἱ ροδοδάφνες συναλλάσσονται σὲ κάθε βῆμα μὲ τὶς μαστιχιές καὶ μὲ τερεβίνθους*. Δὲν ὑπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, ποῦ νὰ μὴν εἶναι πηγὴ τραγουδιοῦ τῶν νερῶν, βουερὸς καταρράχτης πλαισιωμένος* μὲ φτέρες καὶ ἀναρριχητικὰ φυτὰ.

~~Προχωρεῖ κανεὶς συχνὰ μέσθ ἀπὸ βραγιές* τόσο ψηλές καὶ στενές, ποῦ τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολυχρωμὲς κηλίδες ἐδῶ κι ἐκεῖ, καὶ ἀόρατα ἀηδονία, μέσα στὰ πυκνὰ φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τὶς τρίλλιες* τους σὰν συντριβάνια. Τὸ θρόισμα τῶν φυλλωμάτων ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὁ βαθὺς ρόχθος τοῦ Πηγεῖο, καὶ οἱ τρίλλιες τῶν ἀηδονιῶν, συνθέτουν μιὰ συμφωνία ἐξάισια. . .~~

* * *

Ἔχουμε φτάσει στὸ ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἕνα σημεῖο γεμάτο

βουκολική* ποίηση. Τὰ τοιχώματα τῆς Ὀσσας σταματοῦν, γιὰ νὰ δώσουν θέση σ' ἓνα χλοερὸ λιβάδι, ποῦ τὸ σιαίζουσαν πανάρχαια πλατάνια. Στὴν ὄχθη τοῦ Πηγνειοῦ ποτίζονται βόδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἓνα πράσινο παραπέτασμα μὲ πολύχρωμες φούντες λουλουδιῶν στὶς ἄκρες του. Κοντὰ σὲ δυὸ μικροκάλυβα ἀνθίζουν μηλιές, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ τόξο ἐνὸς νερόμυλου κυλοῦν βουερά κι ἀφρισμένα τὰ νερά ἐνὸς χείμαρρου. Ὁ Πηγνεὺς, ποῦ δὲν ἐμποδίζεται πιά ἀπὸ κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πρῶς καὶ νωθρὸς στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, γυαλίζοντας σὰν καθρέφτης.

Θὰ ἔθελε νὰ μείνῃ κανεὶς ἐκεῖ, ὅπως στὸ τέρμα ἐνὸς μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καὶ νὰ χαρῆ τὸ ξεκούρασμα, ποῦ οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νὰ βροῦν σὲ τοῦτο τὸ μέρος. Ὁ σωφὲρ ὅμως, ποῦ δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τίς φυσικὲς ὁμορφιές, μὲ βιάζει νὰ γυρίσουμε. . . Ὑψικοῦα, δίχως καὶ μεγάλη θλίψη στ' ἀλήθεια, γιὰτὶ ἡ ἀναχώρηση σημαίνει νὰ κάναμε ἄλλη μιὰ φορά τὴ διαδρομὴ τῶν Τεμπῶν, καὶ νὰ χαρῶ τὴ γοητεία τῶν ἴσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλάστησης καὶ τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καὶ μεγαλόπρεπου Πηγνειοῦ. . .

«Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα»

Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τὸ μικρὸ νησί τῆς Πάτμου δὲν προσελκύει σήμερα πολλοὺς ταξιδιώτες καὶ ὅμως ἔχει καὶ αὐτό, ὅπως κάθε ἐλληνικὴ γῆ, τόσες ὁμορφιές καὶ τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάζεις τὴν Πάτμο, βλέπεις δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ νησιά καὶ ὠραῖα λιμανάκια, καὶ ὅμως τὸ εὐλίμενο νησί δὲν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ καμιὰ μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σὰν σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι, φαίνονται ἀπὸ μακριὰ τὸ μοναστήρι καὶ τὰ χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιὰτὶ κάθε Λαμπρὴ ὄλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀσβεστώνουν τὰ σπίτια τους πέρα ὡς πέρα. Ἡ ὠραία αὐτὴ συνήθεια, ποῦ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα νησιά καὶ μακάρι νὰ ξαπλωνόταν παντοῦ, δὲν προφυλάγει μόνον ἀπὸ πολλὰ μικρόβια, ἀλλὰ καὶ ὀδηγεῖ στὴν καθαριότητα χωρὶς ἄλλες ἀστυνομικὲς διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐντύπωση εἶναι ἀληθινὰ ἐνθουσιαστικὴ: τὸ μεγα-

λύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκυλιάζει τὴ νεώτερη μικρὴ πόλη, τὴν Σκάλα, ἐνῶ ἡ μεσαιωνικὴ, ἡ Χώρα, εὐρίσκεται τριγύρω στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπάνω στὸ βουνό· στὰ παλιὰ χρόνια κοντὰ στὸ γιαλὸ δὲν ἦταν φρόνιμο νὰ κτίζουν σπίτια, γιὰτὶ ἡ πειρατεία δὲν ἀστειευόταν. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι βλέπει κανεὶς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ μὲ τὶς ἀτέλειωτες λοφοσειρὲς καὶ γραμμὲς τῶν παραλιῶν καὶ τὴν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτὴ θὰ ἦταν περισσότερη, ἂν τὸ νησί εἶχε πολλὰ δένδρα, ἐνῶ τώρα, ποὺ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νὰ βασανίζονται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ὡς μετανάστες παρὰ νὰ φυτεύουν καρποφόρα δένδρα στὸ νησί τους, οἱ φαλακροὶ λόφοι παίρνουν μελαγχολικὴ ὄψη, σὰν νὰ παραπονοῦνται γιὰ τὴν ἐγκατάλειψή τους ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καὶ στὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ κάμνει τὴ γραμμὴ Πειραιῶς - Πάτμου, συνήνητσα τοὺς μετανάστες, ποὺ πηγαίνοντας στὸ νησί τους μὲ τὰ καλὰ τους ρούχα, τὰ χρυσὰ δοντάκια, καλοθρεμμένοι, μὲ πολλὰ δολλάρια, προκαλοῦν τὴ ζήλεια τῶν νέων τοῦ τόπου, ποὺ ὑποφέρουν καὶ ὄνειρεύονται καὶ αὐτοὶ νὰ πᾶν μακριὰ καὶ νὰ πλουτίσουν.

* * *

Τὸ νησί στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν εἶχε πολὺ πληθυσμὸ καὶ δὲν εἶχε καὶ πολλὴ σημασία. Πενιχρὰ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου συνοικισμοῦ στὸ λόφο Κάστελλα, κοντὰ στὴ σημερινὴ Σκάλα. Στὸ μεσαίωνα ἐρημώθηκε ἐξ αἰτίας τῆς πειρατείας, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ βασάνισε τὸ Αἰγαῖο, μὲ διάφορα διαλείμματα, ἕως τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτοῦ Κανάρη! Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μοναχὸς ὅσιος Χριστόδουλος, σὰν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ φόβο τῶν Τούρκων, ζήτησε καὶ πῆρε ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιο Κομνηνὸ τὸ 1088 μετὰ Χριστὸν τὸ ἔρημο νησί τῆς Πάτμου, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ. Τὸ μοναστήρι, ποὺ ἔκτισεν ὁ Χριστόδουλος, ἐγίνε αἰτία νὰ ξανακατοικηθῇ τὸ νησί. Οἱ τεχνίτες κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα ὀλίγοι γεωργοὶ καὶ ψαράδες καὶ πάντα πρόσφυγες, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, κατοίκησαν στὴν Πάτμο, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται στὴν ἀρχὴ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ ἐκκλησία, ποὺ ἔκτισεν ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, ἦταν φτωχικὴ χωρὶς ἰδιαίτερη ἀρχιτεκτονικὴ ἀξία. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ κελλιά χτίστηκε δυνατὸ τεῖχος, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ μοναστήρι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς. Ἀκόμα φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα ὁ φονιάς,* ἀπὸ τὸν ὁποῖο

χτυποῦσαν ἢ περιέχονταν με βραστό λάδι ἢ βραστό νερό ὅποιον δοκίμαζε γὰρ πλησιάζει στη σιδερένια πόρτα με ληστρικό σκοπό. Καὶ τέτοιοι φρονιάδες σώζονται ἀκόμη καὶ σὲ ἐξοχικὰ σπίτια τῆς Πάτμου. Τὸ τεῦχος προφύλαττε πράγματι τὸ μοναστήρι ἀπὸ τῆς λεηλασίας καὶ ἔτσι εἰσέθηκαν καὶ πολλὰ κεμήλια, βυζαντινὰ καὶ ὑστερινὰ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς Πάτμου εἶναι τὰ χειρόγραφα τῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμο, ἀπὸ τὸν κατάλογο, ποὺ ἔκαστος ἕνας εὐσυνείδητος καὶ παύσιμος ἐρευνητής, ὁ Ἰωάννης Σακελιῶν. Πλὴν τῶν χειρογράφων ἔχει καὶ καλὴ βιβλιοθήκη μὲ σπάνια βιβλία τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ ὅποια ὅμως εἶναι ἀτακτοποιήτα.

Τὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου μὲ τὴν βιβλιοθήκη του βοήθησε νὰ μορφωθοῦν πολλοὶ μοναχοὶ, ποὺ ἔγιναν ἔπειτα διδάσκαλοι ἢ ἐπίσκοποι.

Βοήθησε ἀκόμη καὶ σχολεῖο λαϊκὸ κοντὰ πρὸς τὴν περιφέρη « Πατριάδα » σχολεῖο πρὸς ὑπηρετήσεσά ἑλληνικὰ γράμματα στή σκοτεινὴ κέτοχὴ τῆς δουλείας. Πρῶτος ὁ μεγαλόκαρδος Μανωλάκης ὁ Καστοριανὸς ἔκτισε τὸν δέκατο ἔβδομο αἰῶνα σχολεῖο κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐκεῖ ποὺ κατὰ τὴν παράδοση εἶναι τὸ σπήλιον τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἔγινε μεγάλο καὶ τρανὸ, ὅταν τὸ πῆρε μετὰ τὸ 1700 ἕνας ἐθνικὸς διδάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογερεῆς τὸ μικρὸ νησί τῆς Πάτμου προσεέλιμψε σὲ τότε Ἑλληνόπουλα ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἐκπαιδευτικὸ κέντρο. Ἐνα αἰῶνα λειτούργησε ἡ σχολὴ καὶ μύρρωσε πλῆθος χορησίμων Ἑλλήνων.

Στὸ μοναστήρι καὶ στὴν Πατριάδα δὲν χρωστᾷ μόνον ἡ Πάτμος τοὺς λογίους, ποὺ εἶχε τότε, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος μεγάλη γὰρρη, γιατί μᾶς ἔδωσε μερικὲς ἀπὸ τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ἐάνθος εἶναι ὁ κυριώτερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταρείας καὶ ὁ Πάτμιος ἐπίσης Πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας. Θεόφιλος ἀπὸ τίς πρῶ εὐγενεῖς καὶ ἀθρόυρες καὶ ἐνεργητικὲς προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτὸς εὐλόγησε τὴν ἑλληνικὴ σημαία κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν 12 Ἀπριλίου 1821 στὴν πλατεῖα τῆς Ἁγίας - Λεβίδας (Ἁγίας Θεοκτίστης τῆς Δεσβίας) τῆς Πάτμου καὶ ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Ἀεψιά κοντὰ στὴ Σάμο καὶ συμβιβάζει τοὺς μαλωμένους ἀρχηγούς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔλασε γι' αὐτὸ καὶ τὸν πατριαρχεικὸ θρόνον του.

* * *

Είπαμε πώς τὸ μοναστήρι ἐγινε ἡ αἰτία νὰ κατοικηθῆ τὸ νησί καὶ αὐτὸ πάλι βοήθησε νὰ γίνῃ καὶ τὸ σχολεῖο κοντὰ στὸ σπήλαιο τῆς 'Αποκαλύψεως, πού ἔδωκε καὶ τοὺς μεγάλους Πατριούς, τὸν Ξάνθο καὶ τὸν Θεόφιλο. Στὸ μοναστήρι κατ' ἀρχὰς ἀνῆκε ὅλο τὸ νησί καὶ σιγά - σιγά ἀγόραζαν ἢ νοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τὸ 1720 ἔγινε μιὰ συμφωνία μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ δόθηκε στοὺς κατοίκους, ἐνῶ τ' ἄλλο ἔμεινε στὸ μοναστήρι καὶ τὸ νοικιάζει σὲ γεωργούς ἢ βοσκούς.

* * *

Καὶ στὴ νεώτερη ἐποχῇ, ὕστερα δηλ. ἀπὸ τὴν 'Επανάσταση, τὸ μοναστήρι βοηθεῖ τῇ σχολῇ τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ ἄλλα του ἰδρύματα (τὸ νησί ἔχει κοινὸν φαρμακεῖο καὶ δίνει φάρμακα δωρεὰν στὸν κόσμον, πληρώνει καὶ δύο γιατρούς, γιὰ νὰ περιποιῶνται δωρεὰν τοὺς ἀνθρώπους).

Ὑστερα ἀπὸ τέτοια ἱστορία καὶ φιλανθρωπία νομίζω ὅτι μπορεῖ τὸ μοναστήρι καὶ κάτι ἀκόμη νὰ προσθέσῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιοῦ καὶ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τὸ σημειώσω.

Καθὼς εἶπα, τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν τὰ σχολεῖα τους, ἔχουν ἀκόμη καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ἀξιόλογα καὶ τώρα μένει μόνο τὸ ζήτημα τὸ γεωργικόν, τὸ ὁποῖο θὰ βοηθήσῃ νὰ μὴ ἀραιώνεται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ἀλλὰ νὰ μένῃ καὶ νὰ ζῆ καλύτερα στὸν τόπο του. Πρέπει ἓνας καλὸς γεωπόνος νὰ μελετήσῃ τί μπορεῖ τὸ νησί νὰ καλλιεργήσῃ καλύτερα καὶ εὐκολώτερα καὶ κατόπιν ἓνας δυὸ νέοι πρακτικώτερα μορφωμένοι νὰ ἐφαρμόσουν τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα. Τὸ ἴδιο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Αὐτὰ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολα οὔτε γιὰ τὸ μοναστήρι οὔτε γιὰ τοὺς κατοίκους του. Ἄς τὸ σκεφθοῦν καὶ θὰ πεισθοῦν ὅτι τὰ γράφει ἄνθρωπος, πού ἀγαπᾷ τὸν ἑλληνικὸ λαό.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης 'Ελλάδος », 1930

Κ. Ἀμαντιός

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

Ὡ σεῖς πού αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεράιδες φυκοστόλιστες,
χαριτωμένα μας νησιά.

Γύρω τριγύρω στέκεστε,
 ανάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
 και σὰν ἀδέρφια καμαρώνεστε
 και χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τὰ μπουγάζια*.

Μελτέμια* σᾶς δροσίζουνε
 και σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια*
 μ' ἀσήμι τ' ἀγριοκαίρια στεφανώνουνε
 τὰ μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αὐτά, σὰν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
 ἀσάλευτοι στῆς τρικυμίας τῆς μανίσ,
 ὀλόγυρα φυλάγουν τὰ λαγκάδια σας,
 ποὺ χαίρονται μιὰν ἄνοιξ' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς οὐγῆς τὸ πρῶτο φίλημα
 ἀκόμα ὀλόδροσο ἀπ' τὰ κύματα. Καὶ πάλι
 ἡ λάμπη τοῦ φωτὸς ἡ ὀλόστερνη
 ζεσταίνει κάποιο μακρινό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βοσκοῦλες λευκοπτέρυγες
 τῆς θάλασσά σας, και βοσκοῦ φλογέρα
 κάτω στὶς ρεματιές σας και στοὺς λόγγους σας
 ἠχολογᾷ μέσα στὸν ἤσυχον ἀγέρα.

Καὶ ροβολοῦνε στὸ γιαλὸ τ' ἀγόρια τὰ εὐρωστα
 κι ἀπ' τῆς ζωῆς τους ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
 και παίζου και παλεύου με τὰ κύματα
 οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τὸ κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
 βρυχᾶται στ' ἀκρογιάλια, σὰν γοργόνι,
 στὶς λαγκαδιές ὁ ζευγολάτης ἤσυχος
 τὸ λιολουσμένο του χωράφι ὀργώνει.

Νησιά μαβιά, νησιά χρυσά και ρόδινα,
 που καθρεφτίζεστε σέ κύμα μυροβόλο,
 και οί κορφές σας έλαφρές, άγέρινες
 σμίγουν μέ τ' ούρανού τόν όνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανέμορφο
 έδῶ στ' άρχαία χρόνια έχει περάσει
 κι ή θεία Τέχνη σ'άς έστόλισε
 μέ τή μαρμάρινή της πλάση.

Κι όταν μέσ στη γαλήνη τή σεληνοφώτιστη
 παίζουν τά κύματα τά χρυσωμένα
 και στά βουνά φωτός μαγεία άπλώνεται
 κι είναι στόν ίσκιο τά λογκάδια βυθισμένα,

Θαρρεῖς, πώς άπ' τόν κόσμο τόν ώραῖο που έχάθη
 πλανάται άκόμη μυστικό ψιθύρισμα,
 σαν άρμονίας μακρινής ξεψύχισμα,
 έρχόμενο άπ' τής πλάσεως τά βάθη.

Τά χρόνια τής σκλαβιάς, που πλάκωσαν
 μαῦρα και σκοτεινά τή μάνα 'Ελλάδα,
 δέν έσβησαν τοῦ πνεύματός σας τή λαμπάδα
 και τήν ψυχή σας δέν τήν έβαρβάρωσαν.

Τό κύμα, που σαν γέφυρα σ'άς ένωσε
 μέ κάθ' έλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
 σ'άς έφερε τά φώτα των,
 μέ τοῦ έμπορίου σ'άς έπλούτιζε τά δώρα.

Κι όλο τά έδώκατε στη μάνα σας,
 όταν έσήμανε τής 'Αναστάσεως ή στιγμή,
 και τά καράβια και τά πλούτη σας
 και τής ήρωικής ψυχής σας τήν όρμη.

Βασίλειό σας τὸ Αἰγαῖον ἔχετε,
 ἢ ζαφειρένια του κορώνα,
 πὺ τῆ φυλάγουνε Νεράιδες ἀφρογέννητες,
 δική σας εἶναι στὸν αἰῶνα.

« Ποιήματα », 1896

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεί νὰ ἀρνηθῆ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ Ἄττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώνη τοὺς παλιούς λίθους, νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ κινοῦνται ἀνάμεσα στὸ λαμποκόπημά τους, σὰν νὰ ξαναζωντανεύῃ ἢ παλιά τους ψυχὴ; Ποιός Ἀθηναῖος δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἥλιου μὲ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύση λησιμόνησε νὰ σκορπίσῃ στὸ δοξασμένον κάμπο, ἓνα χρῶμα: Τὸ πράσινο! Ὅποιος ὅμως κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἴονίου πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σιαάζονται ἀπὸ κισσοὺς καὶ δυὸ βήματα πρὸ ἔξω βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Πλημμύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας ἀναρριχᾶται σὲ κάθε λόφο καὶ βουνὸ πὺ θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στὸ στακτοπράσινο χρῶμα του, καὶ κατεβοῖνει μὲ τὶς γέρινες ἐλιές του ν' ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, πὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορφές τους. Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές ξεπροβάλλει τότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλειες πλουσιῶν, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει, σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένες ἀπὸ τοῦ βοριά τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καὶ λεμονιές. Δάσος ὀλόκληρο, περιτριγυρίζουν δύο - τρία φοινικόδενδρα ξενιτεμένα, πὺ λὲς καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτρωσαν ἐκεῖ. Καὶ ἅμα ἀνεβῆς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πρὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ζετυλίγεται ἐμπρὸς σου καὶ σὲ φέρνει μὲ τὴ φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἐνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλάμιές καὶ σχοῖνα, καὶ πρὸ πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω

στή θάλασσα. "Ένα πράσινο χαλί σμίγει με τ' άλλο τὸ γαλάζιο: ἄσπρα σημάδια στὸ ἕνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

'Εκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιὰ παράδοση, τὸ πανάρχαιο ὠραῖο παραμῦθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ 'Οδυσσεὺς κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. 'Εκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ 'Αθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μὲ τὰ κορίτσια τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν! **Κι** ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπ' τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, πὺ παίζουν τὴ σφαίρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμπη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ζωντανέψῃ μέσα στὴ φαντασία του τὴν ἀγροτικὴ αὐτὴ σκηνή, τὴν γεμάτη ἀπὸ τὴν πιὸ ἀφελῆ καὶ πιὸ δυνατὴ ποίηση.

'Εκεῖ στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούωνται τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα* ἀπ' τὰ ὀκτῶ μουλάρια, πὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴ βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο κι ἀντὶ ἀπ' τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη*.

Τρέχει καὶ σήμερα ἡσυχὸ τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεραίδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπ' τὴν ἐλιά, πὺ ἔκοψε ὁ θεὸς 'Οδυσσεὺς ἕνα κλαρί, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμα καὶ σήμερα ἐκεῖ!

"Ὀλὴ ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χροῶμα τῆς ἐλιάς καὶ μὲ τεράστια κύματα τοὺς καταπράσινους λόφους.

"Ἐξαφνα τὰ κύματα αὐτὰ σπάζουν σὲ μιὰν ἀτελείωτη λοφοσειρὰ στὰ δυτικὰ τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, πὺ κρεμᾷ τοὺς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτὸ πέλαγος. **Κι** οἱ ἄπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μὲ τί λύσσα καὶ μανία ἡ θάλασσα, πὺ τῶρα τὶς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στὸ θυμὸ τῆς κτυπήματα τρομακτικὰ καὶ ποιὸς ξέρει πόσοι αἰῶνες χρειάστηκαν μὲ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά τῆς, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνα τὰ μαγεμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τὸ μοναστήρι τῆς ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε - δέκα καλόγηροι ἀναπέουν τὸν γεμάτο ἰώδιο ἀέρα. Μιὰ σιγαλιὰ γεμάτη μυστήριο παντοῦ· τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγὰ - σιγὰ ἐκεῖ στὸ βάθος τῆς Μεσογείου

κατά την Ἰταλία ἀντίκρου. Καί τὸ σήμαντρο γλυκὰ ἀντηχεῖ τὸν ἔσπερινὸν μέσα στὴν ἀγριάδα καὶ τὴν ἐρημιά.

Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται σχεδὸν τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας· ἀληθινὸ παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νὰ κρυφτῆ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Πέλεκα καὶ ὡς ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἐπάνω τους ἕνα πελώριο φωτοστέφανο, ποὺ μέσα του παιγνιδίζουν ὄλα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδᾶς*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερὸν χάιδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτίνες φιλοῦν τὰ ἤσυχα νερὰ τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τὰ μουράγια* μελαγχολικὰ ρίχνουν τὴ σκιά τους μέσα στὰ νερά. Ἡ Ἀκρόπολη βαριά μὲ τίς δύο κορφές της χρυσαωμένη σὰν στέμμα, κάθεται στοὺς πρασινισμένους βράχους της, καὶ ἐκεῖ στὰ πόδια της σιγά - σιγά τὸ κύμα ψιθυρίζει στὸ φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντὰ στὸ κανάλι, ἐκεῖ ποὺ ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματωμένα παλληκάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη στὴν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μὲ ρυθμὸ ἢ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σᾶς φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιά ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἴσως ὅλης. Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία: Εἶναι τὸ « Κανόνι ».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ διβάρι* καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἤσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἕνα φρικίασμα σιγαλὸ κι ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο ἕνα μοναστηράκι μὲ τρεῖς - τέσσερις καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἕνα βράχο ἐπίπεδο καὶ πιὸ πέρα, τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν πὼς εἶναι ἡ « ναῦς τοῦ Ὀδυσσεύς ἀπολιθωμένη ». Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μὲς στὸ γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντίκρου κατὰ σειρὰν φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι.

« Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον », 1918

Ν. Πετιμεζᾶς—Αἰῶνας

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΦΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἐπὶ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μὲς στὴ χαρὰ τοῦ Μάη,
ὡς τὸν Καβομαλιά*,
σκιάχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰ νὰ ἴσαι ἀπὸ διαμάντια.
Μιά ὁρμὴ πάντα ὀδηγεῖ,
σὰν χάρδια ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου, τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἐφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ' τὸν ἀφρό,
καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι ἀναγαλλιάζουν*
καὶ στήσανε χορό.

Κι ἡ ἑφτάδιπλη ὁμορφάδα τοὺς ἑφτάφωτη εἶναι πούλια*
γύρω ὑποταχτικούς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια,
κι ἓνα τραγοῦδι ἀκοῦς :

«Σαράντα χρόνια πέρασαν! ὦ μάνα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνάς·
αἶμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾶς.

Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραβᾶ.

Ἐπὶ τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς, μάνα, ἡ δικὴ σου φτώχεια
στοιχίζει πιὸ ἀκριβά.

Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσὴ
κάλλιο, ὦ μητέρα, νὰ ἴμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς παταῖς ἐσύ.

Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
 ποὺ εἶν' ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς,
 Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἀχώριστα κομμάτια,
 μητέρα, εἴμαστ' ἐμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαῖρε, ὀλόβανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
 ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
 κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς ὦ Κέρκυρα μαγεύτρα,
 κι Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσὺ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
 τοῦ ἀρματολοῦ φωλιά!
 Ἀκόμα τὴν ἥρωική σου σπέρνει ἀνατριχάδα
 τοῦ ψάλτη* σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθια τῆς πάντα ἡ λεμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
 καρπούς ἢ ἐλιά, νησιά,
 καὶ πάντα ἢ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχη
 τοῦ Ἀπρίλη τῆ δροσιά!

Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θεῖου Ὀμήρου ὡς τώρα,
 ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
 καμὰρι σας νὰ τὰ ἔχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα
 κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

Σὰ νὰ εἶστε Ἡλύσια, σ' ἐσᾶς ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ νέα
 μακάρια, δοξαστά,
 τοῦ Καποδίστρια ἡ ψυχὴ κι ὁ ἴσκιος τοῦ Ὀδυσσεά
 φιλιοῦνται ταιριαστά.

Ἄμποτε ἀπὸ τὸ ταίριασμα κι ἀπὸ τὸ φίλημά τους
 κάποιος νὰ γεννηθῇ
 πλάστης, ἀπάνου ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς κι ἀπάνω ἀπ' τοὺς θανάτους
 μὲ λόγο ἢ μὲ σπαθί!

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

Ὁ Χριστὸς πάντοτε εἶχε προτίμηση γιὰ τοὺς « πτωχοὺς τῶ πνεύματι » καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πῶς αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιὰ ποῖό λόγο λοιπὸν νὰ μὴ τοὺς προτιμήσωμε καὶ μεῖς, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τόσο εὐγενικοὶ καὶ καλόκαρδοι, νὰ μᾶς φιλοξενήσουν στὴν καλύβα τους; Γιὰ ψαράδες πρόκειται. Καὶ οἱ ψαράδες ἔλαβαν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, νὰ κατεβῆ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο καὶ νὰ γίνουν σοφοὶ καὶ νὰ διδάξουν τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. Οἱ ποιμένες μόνον τὸν χαιρέτισαν γιὰ μιὰ στιγμή τὴν ὥρα ποὺ γεννήθηκε, κι ἔπειτα ξαναπῆραν τὰ βουνὰ καὶ χάθηκαν μέσα στοὺς λόγγους κι ἀπάνω στὶς πλαγιές καὶ στὶς κορυφές. Μὰ οἱ ψαράδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας τῆς γαλανῆς καὶ ἡμερης τὸν γνώρισαν καὶ τὸν ἀγάπησαν καὶ κέρδισαν τὴν ἀγάπη Του καὶ ξεδιάλυναν τὴν καρδιά Του καὶ ἀγκάλιασαν τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ τὸν τίλιξαν μὲ τὰ δίχτυα τους.

— Δὲν κοπιᾶζεις ἀπὸ μέσα; Κάτι κολιοὺς ἔχομε καὶ τοὺς κρατήσαμε γιὰ μᾶς. Ἔχομε καὶ κεχριμπαρένιο ἀπ' τὰ Μεσόγεια.

— Μετὰ χαρᾶς, παιδιὰ, τὴν συντροφιά σας καὶ τὴν ἀγάπη σας !

Μὲ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἓνα σκαμνὶ ἀπέξω ἀπ' τὴν καλύβα τους, στημένη κατὰνακρα* στ' ἀκρογιάλι. Στὸ κατώφλι τῆς πορτοῦλας ἢ φουφου μὲ τὰ καρβουνάκια ἔπιανε σιγὰ - σιγὰ μὲ τὴν πνοή τοῦ ἡρέμου καὶ γαλανοῦ ἀπόβραδου μπάτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμένα, ἀπ' τὰ βουναλάκια τὰ πευκόφυτα ὡς τὸ βάθος πέρα τοῦ ὀρίζοντα, ποὺ γέρνοντας ὁ ἥλιος τὸν φλόγιζε κι ἐτοίμαζε τὸ μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιὰ στιγμή. Δὲν ξέρω τίποτε. Δὲν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τὸ θαῦμα καὶ μένω μὲ τὰ μάτια ἐκστατικὰ καὶ τὴν ἄγνωρη ψυχὴ μου τὴν πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! πῶς νιώθατε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἀνεξήγητο καλύτερα ἀπὸ μᾶς ! Βλέπω λοιπὸν ἐγὼ καὶ δὲν ἐξετάζω καὶ κολυμπῶ μέσα στὸ χρῶμα τὸ ρόδινο στὴν ἀρχή, ποὺ ἀπλώθηκε ἀπὸ πέρα ὡς τὰ πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στὸ βραχάκι, ποὺ πότε γίνεται τριανταφυλλὶ καὶ πότε σιεπάζεται μὲ τ' ἀφροπαῖνιο. Ἐπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τὰ χρώματά του στὴν ἀόρατη παλέτα τοῦ καὶ ἀναλιώνει τὸ χρυσὸ καὶ χύνει τὸ ἀσήμι καὶ πλημμυρᾷ τὸ μενεξεδένιο καὶ πορφυρίζει καὶ κιτρινίζει καὶ ἀνακατώνει χρώματα, ποὺ ἔχουν περίσσια χάρη, μὰ δὲν ἔχουν ὄνομα πιά καὶ γίνονται ὅλα στὴν ψυχὴ μου ἓνα, σὰ μιὰ μαγεμένη καὶ θεῖα εἰκόνα.

Μιά βαρκοῦλα ἀργοτάξιδη, μὲ τὰ τέσσερα κουπιά της καὶ τὸ ρυθμικὸ καὶ μονότονο « ὄο..ίς! ὄο..ίς » μπαίνει μέσα στὴν ὑπαίθρια ζωγραφιὰ καὶ τὴν σπάζει. . .

— Δὲ μ' ἀρέσουνε, Παντελή, ἐκεῖνα τὰ συννεφάκια μακριά. Ἔρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλὰ ποὺ μαζευτήκατε στὴν ὥρα σας! Τί φέραμε;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ!

Καὶ τοῦ « Θεοῦ τ' ἀγαθὰ » βγῆκαν, μπῆκαν στὶς κόφες καὶ ἡ σούστα γέμισε ζέχειλη. Τὸ καμτσίκι ἀντήχησε δυὸ τρεῖς στριφτές καὶ ὁ ντορὴς τὸ ἔβαλε στὰ πόδια κατὰ τὴν μεγάλη χώρα, ποὺ τὰ θέλει ὅλα.

Μὰ τὰ συννεφάκια ἐκεῖ μακριὰ πῶς πύκνωναν καὶ μεγάλωναν καὶ μαύριζαν καὶ ἀπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. . . Καὶ κάτι σὰν ἀνατρίχιασμα ξαφνικὸ ἔπιασε τὴ θάλασσα. Κι ἄρχισε τὸ φουσκωμα καὶ τ' ἀγρίεμα καὶ τὸ βουγγητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρὰ κι ἀνάλαφρα κυματάκια μὲ τὸ ἀφρόζωμα τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καὶ πηδώντας τὸ ἓνα τ' ἄλλο, τὰ ἔβαλαν μὲ βράχους, μὲ πέτρες, μὲ τ' ἀκρογιάλι. Τὰ ἔβαλαν καὶ μὲ τὴν καλύβα ἀκόμα, ποὺ τὴν ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὡς τὴν σκέπη. Καὶ τὸ μπουρίνι* δυνάμωνε καὶ ὁ θυμὸς ξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάνι πρὶν θάλασσας.

— Δὲν περνᾶς μέσα, λέγω, ἔγινες καὶ μούσκεμα. Τὰ κατεβάσαμε τὰ ψάρια ἀπ' τὴν σκάρα καὶ μοσκοβολᾶνε.

Μὲ τὸ μικρὸ λυχναρί κρεμασμένο στὸ μεσανὸ δοκάρι καὶ πηγαίνοντας πέρα δῶθε μὲ τὴν φουφοῦ μὲ τὰ κάρβουνα γιὰ μαγκαλάκι μὲ τὴν μυρουδιά τὴν βερδιὰ τῶν διχτυῶν καὶ τῆς ἀρμύρας καὶ τῆς βρεμένης γῆς καὶ τῶν νιτσεράδων* μὲς στὸν καπνὸ καὶ τὴν τσίικνα, στρωθήκαμε γύρω μὲ τοὺς ἀγνοὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καὶ τότε εἶδα τί θὰ πῆ μπουρίνι* ἔξω στὴ θάλασσα καὶ γαληνιὰ κι ἀγαθωσύνη μὲς στὴν καρδιά.

Περιοδικὸν « Πυρσός », 1928

Ν. Πετιμεζᾶς — Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτὲς βράδῳ τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάσαν οἱ βοριάδες,
ἔπесе γύρω σκοτεινιὰ καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι δλάσπρο

βαριόγειρε, καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολώντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ ἔφυγε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μᾶς εἶδε,
λειψά* τὰ πρῶτα βήματα σὰν ψάχναμε νὰ βροῦμε,
καὶ τ' ἄγουρα* παιχίδια μας ἀμίλητος θεωροῦσε,
τὰ καλοκαίρια ἠλιόφωτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβῆτα,
ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυκὰ χαμογελώντας.
Καὶ σὰν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
παραπονιότανε μουγγά* τ' ἄψα τὰ μεσημέρια
στοῦ μελτεμιού* τὸ φύσημα, τριγύρω ἀναζητώντας
φωνὴ ν' ἀκούσῃ γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ρίξῃ,
τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσορίσῃ. . .

Τὸν ἔσκιο του μᾶς ἔδινε μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη,
μᾶς χάριζε τὸ ἀνάσασμ' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνιᾶς μας
καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρη κι ἄλλη καμιὰ ἀναγάλλια,
ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικὸ μας σπιτί,
παρὰ σὰν ἀποσταίναμε στὸ πάλεμα, στὴν πίκρα,
γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπὴ, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης,
νὰ γέρονουμε στὴ ρίζα του κι ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
τὴν ἀγαθὴ παρηγοριὰ καὶ τὸ χαμένο θάρρος.

Τὰ χρόνια, πού περνοῦσανε, πιστὰ μᾶς τὰ κρατοῦσε,
καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας,
πού νὰ μὴν ξέρῃ νὰ τὸ πῆ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.
Μᾶς μολογοῦσε* τὴν παλιὰ ζωὴ κι εὐτυχημένη,
τότε πού ὁ γέρος μας παππούς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθόντανε στὴ ρίζα του νὰ φιλοτραγουδήσουν. . .

Μᾶς ἔλεγε τὴν ὀμορφιά τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοιχτὴ του τὴν καρδιά καὶ τὴ λεβέντικη ὄψη.
Καὶ μᾶς διηγόταν τὴν κρυφὴ του θλίψη κάποιες νύχτες
καὶ τὴν ἀγνή, χαρούμενη φωνὴ του σὰ μιλοῦσε. . .
Μᾶς θύμιζε τίς ἀνοιξές καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,

μέρες καλές, πού διάβηκαν και νύχτες άγριεμένες,
 τίς μπόρες, τ' άστροπέλεκα, τίς μάνητες* τοῦ άγέρα,
 τὰ κλάματα γιά τούς χαμούς, γιά τίς χαρές τὰ δάκρυα,
 τὰ βήματα τῆς φαμελιάς και τὰ σκουνηματά της,
 τ' άνέβασμα, τὸ πνίξιμο στὰ κύματα τοῦ χρόνου,
 τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μές στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
 τῆ γνώση τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστη τῆς άγάπης. . .

Γέροντας πιά, παράγερὸς άπ' τ' άμετρα τὰ χρόνια,
 παππούς μαζί και πρόπαππος, βίγλα* τοῦ σπιτικοῦ μας
 έγερνε τώρα δλόρριζος, καμπουριαστὸς στὸ χῶμα,
 παρακαλοῦσε κι ἤθελε, νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
 γιά ν' άνασάνη μιὰ σταλιά, νὰ ξαναβρῆ τὴ ζήση.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες
 κι έπεσε γύρω σκοτεινιά και σωπασιά θανάτου.
 πυκνὸ τὸ χιόνι άπλώθηκε στὴ στράτια μας, στὴ στέγη,
 κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι δλάσπρο
 βαριόγειρε και ξαφνικά φριχτὰ τριζοβολώντας
 σωριάστηκε στὰ πόδια του και τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

«Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος», 1929

Ρήγας Γκόλφης

Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΟΥ

Ἦτο κότινος* άρχικῶς ἡ έλαία τοῦ Ἑρεχθείου* ; Ἦτο ἡ πρώτη
 ἡμερη έλαία, τὴν ὁποίαν έφύτευσεν ἡ Ἄθηνά ὑπὲρ τῆς πόλεώς της; Ἦτο
 τὸ δόρυ της, πού τὸ έμπηξεν εἰς τὸ έδαφος θυμωμένη μὲ τὸν Ποσειδῶνα
 και έφύτρωσε θαλλούς*; Ἦτο ἡ ἰδία ἡ Ἄθηνά, έμφανισθεῖσα ὑπὸ μορ-
 φὴν έλαίας; Ἦτο τὸ πρῶτον της άγαλμα σχηματισθὲν μὲ τὸν κορμὸν
 τῆς έλαίας αὐτῆς;

Ἦ,τι και αν ἦτο ἡ έλαία τοῦ Ἑρεχθείου, έθεωρεῖτο ὡς δένδρον
 πανίερων, τὸ δὲ λάδι της έχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν άσβεστον λυχνίαν τῆς
 Ἄθηνᾶς.

Ἦλβιος* εκεῖνος, τοῦ ὁποίου έστεφάνωναν τὴν κεφαλὴν μὲ κλάδον
 τῆς έλαίας αὐτῆς! Μὲ τέτοιον κλάδον έστεφάνωσαν τὸν Ἄριστοφάνη*
 μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῶν « Βατραχῶν »* του.

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηῶν, ποὺ ἐπλησίαζε τὴν ἐλαίαν τοῦ Ἐρεχθεῖου μὲ ἀπαράβλητον εὐλάβειαν, τῆς ἔδενε καὶ κορδελαῖαι, τῆς ἐκρεμούσε καὶ στεφάνους καὶ ποικίλα ἀναθήματα καὶ καρπούς. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ Περσικὰ κατέκλυσαν οἱ βάρβαροι καὶ τὴν ἐλαίαν αὐτῆν τοῦ Ἐρεχθεῖου, τὴν ἐπιούσαν, ποὺ διετάχθησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας, εἶδαν, ὅπως λέγουν τὰ παλαιὰ συναξάρια*, μὲ ἀπορίαν τῶν τὴν καημένην ἐλαίαν νὰ ἔχη πετάξει βλαστάρι ἴσαμε ἓνα πῆχυν.

Ἀπὸ τὴν ἐλαίαν αὐτῆν, τὴν ἱερὰν κατὰ τοὺς θρύλους, ἐδημιουργήθησαν αἱ δώδεκα ἐλαῖαι τῆς Ἀκαδημίας* — δεῦτε λάβετε φῶς! — ἀντιστοιχοῦσαι, ὡς λέγεται, πρὸς τὰς δώδεκα πύλας τῆς. Αὐταὶ μετελαμπαδεύθησαν κατόπιν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὀλόκληρον τὸ ἱερὸν δάσος τῶν Ἀθηῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐλαῖαι — τὸ μόνον δένδρον, ποὺ ἑναρμονίζεται μὲ ἀρχαιοτήτας — ὅλα δὲ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀθηῶν περιεῖχον ἱερὰς ἐλαίας (μορίας)· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεκυκλοῦντο ἀπὸ ἐλαιῶνας ὀλοκλήρους. Σηκός* ἔθεωρεῖτο ὁ περιβόλος τῶν ἐλαιῶνων αὐτῶν καὶ τὰ κουφώματα κάθε ἐλαίας τοῦ ἦσαν κόγχαι ἀναθηματικαί.

Ἡ γενίκευσις ὅμως τῆς ἐλαίας ὡς παραγωγικοῦ δένδρου ὀφείλεται, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, εἰς τὸν Πεισίστρατον· οὕτω δὲ τὴν Ἀττικὴν, «πρότερον ψιλὴν καὶ ἄδενδρον οὔσαν», τὴν κατεφύτευσαν μὲ ἐλαιόδενδρα, «Πεισιστράτου προστάξαντος». Προστίθεται δὲ καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι διετάχθησαν οἱ ἀκτήμονες πολῖται νὰ βγοῦν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ φυτεύσουν ἐλαιόδενδρα.

Πέλαγος ὀλόκληρον ἐλαιόδένδρων προῆλθεν ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐμφύτευσιν τοῦ Πεισιστράτου. Τίς οἶδε, κανένα κούφταλον ἐλαίας, λησιμονημένον εἰς καμίαν πλαγίαν βουνοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἂν δὲν εἶναι λείψανον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐκείνου ὄργασμοῦ! . .

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους διετήρησε τὴν θέσιν τῆς ἡ ἐλαία, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀγιότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον· τὸ δὲ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου καταδεικνύει τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείωτον ἱερότητα τῆς ἐλαίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους.

Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν καλὴν γριούλα μὲ ἓνα κατακάθαρον βαμβακάκι νὰ παίρῃ ὀλίγον ἀγιασμένον λαδάκι ἀπὸ τὴν κανδήλαν τῆς Ἀειπαρθένου, διὰ νὰ ξαναδώσῃ τὴν νεανικὴν δύναμιν στὴ ματιὰ τῆς ἢ διὰ νὰ ἀποσταυρώσῃ τὸ ἐγγόνι τῆς; Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν εὐλαβῆ γριούλα

νά γονατίζη, νά κάνη μετάνοιες και κατόπιν αἴρουσα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν προστάτην τῆς Ἁγίου νά μουρμουρίζη τὰς δεήσεις τῆς και νά ἄπτεται τῆς κανδήλας του ;

«Ὁ Ἀναδρομάρης τῆς Ἀττικῆς», 1914

Δ. Γρ. Καμπούρογλου

Η ΕΛΙΑ

Εἶμαι τοῦ ἡλίου ἡ θυγατέρα
ἢ πιὸ ἀπ' ὅλες χαϊδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νά πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ·
εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Δὲν εἶμ' ὀλόξανθη, μοσχάτη,
τριανταφυλλιά ἢ κιτριά,
θαμπῶνα τῆς ψυχῆς τὸ μάτι,
γιὰ τ' ἄλλα μάτια εἶμαι γριά.
Δὲ μ' ἔχει ἀηδόνι ἐρωμένη,
μ' ἀγάπησε μία θεά·
εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία
δὲν μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί·
ὡς τὰ βαθιά μου γηρατεῖα
δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπή.
Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη
κι εἶμαι γεμάτη προκοπή·
εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Φρίκη, ἐρημιά, νερὰ και σκόπη
τῆ γῆ ἔθάψαν μιὰ φορά·
πράσινη αὐγὴ μὲ φέρνει πρώτη
στὸ Νῶε ἡ περιστέρα.
ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
τὴν ἐμορφιά και τὴ χαρά·
εἶμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Ἐδῶ στὸν ἴσκιό μ' ἀποκάτου
 ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῆ,
 κι ἀκούστηκ' ἡ γλυκιὰ λαλιά του
 λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῆ.
 Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
 ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῆ,
 εἴμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Καὶ φῶς πραότατο χαρίζω
 ἐγὼ στὴν ἄγρια τὴ νυχτιὰ.
 Τὸν πλοῦτο πιά δὲν τὸν φωτίζω,
 σὺ μ' εὐλογεῖς, φτωχολογιά.
 Κι ἂν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο διωγμένη,
 μὰ φέγγω μπρὸς στὴν Παναγιά.
 Εἴμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη

« Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδας μου », 1886

Κωστῆς Παλαμᾶς

10. ΖΩΑ - ΠΤΗΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Σάν ἀλαργεύουν ἀπὸ μὲ γεμάτοι τρόμο οἱ γάτοι,
θαρρώντας πὺ ἀπαντήθηκαν μὲ φοβερὸ διαβάτη,
ὡς ἦταν, Θεέ μου, δυνατὸ νὰ βγοῦνε ἀπ' τὴν ἀπάτη.

Ὁ ἴσκιος πὺ τρέχει νὰ χαθῆ παράμερα τοῦ δρόμου,
μὲς στὰ βαθιὰ μεσάνυχτα, πὺ πάω στὸ φτωχικὸ μου,
νὰ τὸ ἔξερε τί ἀνάξιος ὅπου ἔμαι τέτοιου τρόμου!

Μὲ τῶν προγόνων τους θὰ ζοῦν τὰ θολωμένα φρένα,
καὶ τρέμουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ ζῶα τ' ἀγαπημένα·
ἴσως κι ἐγώ, σκληρὸ παιδί, νὰ τὰ ἔχω ἀδικημένα.

Μὰ τώρα πὺ ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βρύση,
πολλῶν ψυχῶν τὰ κρίματα μποροῦσε νὰ τὰ σβήση,
στῆς γάτας τὸ γουναρικὸ τὸ χᾶδι μου ἂν γλιστρέση. . .

Βουβὴ ἢ ἀφή, μὰ νόημα κι ὑπομονὴ γεμάτη,
χαιδεύοντας τὴ ράχη του γυρτή, ἀπαλή, γουοδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζῶου γιὰ τὴ φριχτὴν ἀνθρώπινη ἀπάτη. . .

« Τὰ Θεῖα Δῶρα », 1931

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

Ἵποθέτω ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συγκινητικώτερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τὸν διηγοῦνται πολλοὶ κυνηγοί. Εἶχαν παγᾶνα* παρὰ τὸν Ἀχελῶον δι' ἀγριογούρουνα. Ἀπροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μὲ τὸ παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροβόλησαν τὴν ζαρκάδαν, ἢ ὅποια προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο τὸ μικρὸ της, τὸ ὅποϊον ἐπυροβό-

λγσαν και έλάβωσαν. Έκεινο έβέλαζε, και ή άτυχη μητέρα του, ή όποια ήτο έκτος βολής πλέον, έγύρισε βελάζουσα και αύτή, δια να ίδη την τύχη του μικροϋ της. Οί κυνηγοί την έπυροβόλησαν, άλλ' ή κακή της τύχη δέν ήθέλησε να τελειώση τó βάσανόν της. Άντι να την σκοτώσουν, την έπλήρωσαν εις τά πόδια. "Όταν την μετέφεραν εις την άκροποταμιάν, ή ζαρκάδα έπεσεν επάνω στο παιδί της και έκαμνεν ώσαν άνθρωπος.

Και οί κυνηγοί ένθυμοϋνται άκόμη με συγκίνηση τó δρᾶμα αύτό. Έννοείται όμως, ότι τούτο δέν τούς έμποδίζει να κυνηγοϋν τά ζαρκάδια συστηματικώς. Διότι τά ζώα αύτά, ως άπονήρευτα, άγνοοϋν όλότελα να προφυλάσσωνται και πρό παντός συχνάζουν εις μέρη καλοπάτητα.

Έμμερέϋουν εύκολώτατα και είναι πολύ άθώα, σχεδόν μέχρι ήλιθιότητος. Έχουν ένα βάδισμα ή μάλλον ένα πήδημα ρυθμικόν, μαθηματικώς ύπολογιζόμενον από τούς κυνηγούς, δια να τά τουφεκίζουν επιτυχώς. Είναι ζώα τής ταχύτητος και τά δημοτικά τραγούδια δανείζονται άπ' αύτά εικόνας γρηγοράδας και σβελτοσύνης :

Ποίος είν' άξιος και γλήγορος
να τρέξη, σάν ζαρκάδι,
τριών μερών περπάτημα
τρείς ώρες να τó κάμη;

Τό φθινόπωρον αρχίζουν ν' αλλάζουν χρώμα και μέχρι τής ανοίξεως γίνονται κατακάστανα. "Αμα όμως ανοιξιάση, αρχίζουν και παίρνουν τó καφεκόκκινον χρώμα των και, όσον προχωρεί ή θερινή έποχή και τρέφονται, τόσο περισσότερο κοκκινίζουν. "Η ούρά των μ' όλα ταύτα και τó κάτωθεν μέρος είναι άσπρα, έξ οϋ και ή λαϊκή εύχή : « ν' άσπρίση να γεράση σάν του ζαρκαδιοϋ την ούρά».

Τά καταδιώκοντα μανιωδώς οί λύκοι, ανακαλύψαντες, φαίνεται, ότι έχουν νόστιμον κρέας.

Άλλ' αύτά φεύγουν, ως άστραπή και μόνον αν πιασθοϋν τά εύμορφα ξύλα τής κεφαλής των από τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν και τά συλλαμβάνουν οί λύκοι.

Άλλ' οϋτε πέντε άνθρωποι δέν ήμποροϋν να κρατήσουν ένα ζαρ-

κάδι. Πολλὰ ζαρκαδία ὁμῶς σιγουρίζουν ἕναν λύκον καὶ λέγεται, ὅτι εὐ-
ρῆξαν λύκους νεκροὺς με ἴχνη κτυπημάτων ἀπὸ ξύλα ζαρκαδιῶν.

B) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνῶ ἔχει τὸ μαλακώτερον δέρμα, τόσον, ὥστε νὰ τυλίγῃ τοὺς λαι-
μοὺς τῶν γυναικῶν, καὶ ἐνῶ ζῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον με μέλι, ἔχει μ' ὅλα
ταῦτα τὴν σκληροτέραν ψυχὴν. Ἐὰν πιασθῆ εἰς δόκανον, θὰ γυρίσῃ καὶ
θὰ κόψῃ με τὸ στόμα του τὸ πόδι του, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὔτε ἡ ἀλε-
πού, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τὴν ὠμότητα νὰ ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολον λοιπὸν πρᾶγμα νὰ εὐρεθῆ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι,
ἂν πιασθῆ, θὰ κόψῃ τὸ πόδι του. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶναι καὶ ἔξυπνον,
ὅσον ἡ ἀλεπού, ὥστε νὰ μετέρχεται τὰ τεχνάσματά της, τὰ ὁποῖα τὴν
χαντακῶνουν.

Αὐτῆ, λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρῆ, γνωρίζει τὴν μέθοδον τοῦ
δοκάνου καὶ, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πλησιάζῃ ὀρνιθῶνας, ἐνώνει
τὰ πόδια της, ὥστε νὰ τὰ κάμνῃ ἕνα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἀπλώνεται
εἰς εὐρὴν χώρον καὶ πατήσῃ κανένα δόκανον. Ἀλλά, ὅπως περιπατεῖ ἡ
μᾶλλον ὅπως πηδᾷ με τὰ τέσσερα μαζί, συμβαίνει νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς
δόκανον καὶ τότε πιάνεται καὶ με τὰ τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία
« ἡ πονηρῆ ἀλεπού πιάνεται καὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα ». Τὸ κουνάβι, μὴ ἐπαγ-
γελλόμενον εὐφυῶν, περιπατεῖ καὶ με τὰ τέσσερα πόδια του ἀνοικτά,
πιάνεται ἐπομένως ἀπὸ τὸ ἕνα. Γυρίζει τότε καὶ τρώγει τὸ συλληφθὲν
πόδι του καὶ ἀφήνει ὑγείαν εἰς τὸ δόκανον καὶ εἰς κανὲν ὑπόλειμμα τοῦ
ποδιοῦ του.

Οἱ κουναβοκυνηγοὶ λοιπὸν παρητήθησαν πρὸ πολλοῦ τῆς διὰ δο-
κάνου μεθόδου καὶ κυνηγοῦν τὸ κουνάβι ὡς ἐξῆς: Ἐὰν εἶναι χειμῶν,
ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη του ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια καὶ τοιοῦτοτρόπως εὐρί-
σκουν τὴν φωλεάν των, ἡ ὁποῖα θὰ εἶναι εἰς τὴν κουφάλαν κανενὸς δέν-
δρου ἢ εἰς καμίαν σπηλιάν. Οἱ κυνηγοὶ, γνωρίζοντες ὅτι πάντοτε ἡ
φωλεὰ τῶν κουναβιῶν ἔχει δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τὸ στόμιον τῆς
μῆς ἐξόδου σάκκον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ χεῖλη τοῦ στομίου καὶ κατόπιν πη-
γαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλην ὀπὴν καὶ τὴν καπνίζου με ἀναμμένα πανιά.
Ἐκεῖνο πηδᾷ νὰ φύγῃ καὶ πίπτει μέσα εἰς τὸ σακί. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως
εἶπα, δὲν εἶναι πολὺ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τὰ τεχνάσματα

τῶν κυνηγῶν, τὸ προχειρότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοποθέτησις κρέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διὰ τὴν ἀσφάλειάν του. Δὲν εἶναι καθόλου φιλύποπτον, ὅπως ἡ ἄλεπού, ἡ ὁποία, ὅταν ἐμυρίσθη κάποτε τῆς αὐτῆς ἐτοιμασίαν εἰς μέρος ὑποπτον, ἐλοξοδρόμησε καὶ εἶπεν :

— Ὡχ ἀδελφέ, πρέπει νὰ μοῦ βάλετε καὶ κρασί. . . Γεῦμα δίχως κρασί δὲν κάμνει ἡ ἄλεπού.

Τὸ κουνάβι, ὅπως καὶ ἡ ἄλεπού, μαδᾷ μέχρις ἀπογυμνώσεως τὴν ἄνοιξιν. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἀποκουτιαινέται, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ τὸ πιάσουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ.

Λέγει ὁ μῦθος, ὅτι ἕνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τὴν ἄλεπού κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι νερούλιζέι τόσον τὰ μυαλά των τὴν ἄνοιξιν. Ἡ ἄλεπού μὲ τὴν πανσοφίαν τῆς συνέστησεν εἰς τὸ κουνάβι νὰ εὐλογῇ τὸν Ὑψιστον, διότι κατὰ τὴν ἄνοιξιν δὲν τοὺς παίρνει μόνον τὰ μυαλά, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δὲν ἔχουν καμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τὸ δέρμα των.

— Μπά! εἶπε τὸ κουνάβι, γιὰ τὰ μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν;

— Ἄμ γιατί σὲ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπήντησεν ἡ ἄλεπού. Γιὰ νὰ σὲ βγάλουν δημογέροντα;

Γ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερο καὶ ἀφθονώτερον ψάρι τῶν εὐρυτανικῶν ποταμιῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστεῖ εἰς τὸ κυριώτερον χάρισμα, ποὺ ἔχει. Εἶναι τὸ μόνο ψάρι, ποὺ ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὀλίγον παράξενον ; Τὰ εὐρυτανικά ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγραφῶν, δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀποτομωτέρας κλίσεις, ἀλλὰ καὶ συχνοὺς καταρράκτας μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀναβαίνει ἡ πέστροφα ; Ἰδοὺ ἡ τέχνη της : Ἄμα φθάσῃ εἰς τὸν ποῦντον (τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τὴν οὐρὰν της, κουλουριάζεται καὶ ἐκσπενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν* τῶν νερῶν.

Τὸ ψάρευμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ πρόσφιλέστερον εὐρυτανικὸ κυνήγι. Ὁ Ἀσπρόπταμος* καὶ τὰ παραπόταμά του εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμώτερον, ὅχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσιῶν. Τὸ κυνήγι της εἶναι πολύτροπον. Ἰδίως τὴν

κυνηγούν με δυναμίτιδα και ξυλοφωτιές. 'Ανάβουν την νύκτα ένα δέμα ξηρές βέργες και με αυτές στο χέρι κατεβαίνουν εις τις ὄχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εις τὸ πολὺ φῶς και χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ με τὰ χαντζάρια στὰ χέρια και τις σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἤμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέκα και εἴκοσι ὀκάδες πέστροφες.

'Αλλὰ ὑπάρχει και ἄλλος τρόπος ψαρεύματος τῆς πέστροφας, καταστρεπτικότερος και τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δὲ δυσκολοκαταδίωκτος, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῶ νὰ συστήσω κανὲν μέτρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τὸ σπλόισμα. Εἶναι δὲ τὸ σπλόισμα πέταγμα εις τὰ ποτάμια ἀποστάγματος χλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλακτίδας (κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται και σπλόιμος. Και εἶναι τόσον δηλητηριώδη και τὰ δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὸ ρίψιμον νὰ γεμίξῃ ἢ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπὸ νεκρὲς πέστροφες. Τὸ σπλόισμα εἶναι εις μεγάλην χρῆσιν εις ὅλα τὰ 'Αγγραφιωτοχώρια και ἀσφαλῶς εις αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται και εις τὴν ὕλοτομίαν, ἢ ὁποία τὰ «σουδιάζει», ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία, ἢ ὁποία ρίπτεται εις τὰ ποτάμια, διὰ νὰ μεταφερθῇ εις τὸ Αἰτωλικόν, παρὰ τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ 'Ασπροπόταμος, τις προγὰ κατὰ κοπάδια πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τις θανατώνουν τὰ ἀλμυρὰ νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάνει εις τὴν πέστροφην ἡ πλημμύρα, ἢ ὁποία ἐσχάτως εις τὰ βορεινὰ μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἐγινεν ἐνδημική, ἔνεκα τῆς μεγάλης ὕλοτομίας. Τὴν σκοτώνει, τὴν πνίγει, τὴν θάβει ὑπὸ τὴν ἄμμον και τὸν χαλικιάν. Ὁση γλιτώνει, σῦρεται ἀπὸ τὴν θολοῦραν εις τὰς ὄχθας, διὰ νὰ βοσκήσῃ και ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τὴν ἀναμένει ὁ διὰ χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, τὸ κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μία τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθὲς ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εις ἓνα παραπόταμον τοῦ 'Αχελώου. Ἐνας τσοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι στὴ σπηλιὰ τῆς γέφυρας εἶναι μία, πού περνᾷ τις τρεῖς ὀκάδες. Ἐπήγαμεν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικὸς πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξερύνησε τὸ ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθεὶς πρὸς τὸ μέρος, εις τὸ ὁποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεῦνας τὴν εὗρε και τὴν ἐρίζωσεν εις τὴν σχισμάδα ἐνὸς βράχου.

‘Απλώνει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλ’ ἐκείνη ἐπλατάγιζε τὰ νερά καὶ ἐσκέπαζετο, ὥστε νὰ χάνη τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῆς ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ βουτήξῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ’ αὐτιά της, τὸ μόνον μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ, διότι τὸ ἄλλο σῶμα τῆς γλυστρεῖ ὡσάν χέλι. Ἐπὶ τέλους εἰς μίαν βουτιᾶν τῶν χειρῶν του κατώρθωσε νὰ βυθίσῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ’ αὐτιά της καὶ τὴν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρταρίζουσαν, τραντάζουσαν τὴν νικητὴν τῆς, ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ τὸν ἀναποδογυρίσῃ. Ἄλλ’ ἐκεῖνος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ, τὴν ἐξεσφενδόνισε πρὸς τὸν γυαλόν, ὅπου ἐσηκοβροντιῶνταν ἐπὶ ὥραν, ταράσσουσα τὸν χαλικιᾶν ὡς ἀλογοποδοβολητό.

« Τ’ ἄγρια καὶ τὰ ἡμέρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου », 1921 Στέφ. Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἦταν Αὐγούστος μῆνας. Καθόμασταν ἐγὼ κι ὁ συνάδελφός μου τὸ ἀπόγευμα στὸν ἐξώστη τοῦ πύργου, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ βορεινὸ πλευρὸ του καὶ κοιτάζαμε τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ, πού ἐσμιγε μὲ τίς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπὸ μακριὰ ἓνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

‘Ο Πηγεῖδς κυλοῦσε τὰ νερά του πολὺ κοντὰ μας, ὡς ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ μᾶς, ἀλλ’ ἂν καὶ ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε βλέπαμε οὔτ’ ἐτὸ βουητό του ἀκούαμε, γιατί τὸ ἔδαφος εἶναι ἴσιο καὶ οἱ δυὸ ὄχθες σμίγουν, ἢ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ κρύβουν τὴν κοίτη, ἐνῶ τὸ νερὸ τρέχει ἤσυχο-ἤσυχο, χωρὶς βουή, χωρὶς κρότο, χωρὶς ἀφρό, σὰ διαβάτης κουρασμένος, ὁ ὁποῖος περπατᾶει ἀργά - ἀργά καὶ δὲ βλέπει τὴν ὥρα νὰ φθάσῃ στὴν κατοικία του, νὰ ξαπλωθῇ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Εἶχαμε μπροστά μας ἓνα σωρὸ χωριά. Τὰ διεκρίναμε ἀπὸ τὰ δένδρα, πού εἶχαν, κι ἀπὸ τὰ κεραμίδια πού ἐσοκκίνιζαν κι ἐπυρολογοῦσαν ἀπὸ τὸ ἥλιοπύρι, σὰν νὰ ἦταν ψηλὰ σ’ ἀσβεσταριὰ ἢ σ’ ἀνάμμενο κεραμιδί. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς ἐρχόταν ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, τὰ ὁποῖα βοσκοῦσαν ὀλόγυρα. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος, κι ἡ γῆς διψοῦσε γιὰ νερό, σὰν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατί δὲν εἶχε βρέξει ἀπὸ τὸ Μάρτη. Σύννεφο δὲν φαίνόταν πουθενὰ κανένα καὶ ζέστη φοβερὴ ἀγκάλιαζε ὅλον τὸν κάμπο. Σὲ λίγο ἓνα συννεφάκι, ὡς μία ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σὰν λαγαρὸ ἀσήμι, κάθισε στὴν κορφή τοῦ Ὀλύμπου σὰν ἀτίμητο διαμαντένιο ἀστέρι.

Μιά υπόκωφη βροντή ακούστηκε κατά τὸν Ὀλυμπο καὶ ἄστραμμα φεγγοβόλησε μέσα στὸ σύννεφο, ποὺ γιγάντευε καὶ θέριευε κι ἔγινε μιὰ στιγμή κατάχρυσο. Δὲν πέρασε πολλή ὥρα κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, ποὺ ξεφύτρωσε σὰ στέμμα ψηλὰ στὴν κορυφή τοῦ δοξασμένου βουνοῦ μας, γίνηκε γίγαντας καὶ χύθηκε σ' ὄλον τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας, σὰ φοβερὸ ὄχταπόδι ἀπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἄγραφα κι ὡς τὰ βουνὰ τ' Ἀσπροπόταμου. Ἄρχισαν νὰ πέφτουν ἀριεὲς ἀριεὲς οἱ πρῶτες σταλαματιεὲς τῆς βροχῆς, χονδρὲς σὰν καρύδια, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακῶνουν τὸν οὐρανὸ σὰν φλογισμένα φίδια καὶ σὲ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία λουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ φεγγοβολοῦσε καὶ τρανταζόταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἄπὸ τίς πρῶτες σταλαματιεὲς ἀφήσαμε τὸν ἐξώστη καὶ μπήκαμε στὴν ἀπέναντι κρεβάτα τοῦ πύργου καὶ κοιτάξαμε μὲ χαρὰ τὴ χονδρὴ βροχή, ἡ ὁποία ἔπεφτε καὶ χτυποῦσε τὰ γυαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ ποὺ καθόμασταν καὶ χαιρόμασταν γιὰ τὸ περίλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θὰ πότιζε τὴ διψασμένη γῆ ὡς τὰ ἔγκατά της, ποὺ εἶχε γίνει σὰν κεραμίδι, ἀκοῦμε («τσάγκα!») στὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, καὶ δυὸ μεγάλα πουλιὰ κατάβρεχτα, τὸ ἓνα μπροστὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω, μπῆχαν μέσα. Ὅλοι σηκωθήκαμε στὸ ποδάρι καὶ γλιτώσαμε τὸ θῦμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιά του. Τὸ μπροστινὸ πουλί, τὸ ὁποῖο γιὰ τὴν σωτηρία του πετοῦσε σὰ μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν μιὰ περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πσιινό, τὸ ὁποῖο τὴν κυνηγοῦσε μὲ μάτι ἄγριο, μὲ λύσσα, μ' αἰμοδιψία, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκεῖνη μπροστὰ κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροβουनिया, τρεῖς ὧρες μακριὰ μὲ καλὸ ἄλογο, γιὰτὶ μόνο στὰ βουνὰ βρῖσκονται πετροπέρδικες:

Πόχουν τὰ πλουμιστὰ φτερά
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῶ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τίς βουνίσιες. Οὔτε οἱ βουνίσιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε οἱ καμπίσιες στὰ βουνά. Οἱ βουνίσιες εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριώτερες καὶ ὁμορφότερες ἀπὸ τίς καμπίσιες καὶ τίς βουνίσιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν μανία νὰ σκλαβώνουν τὰ καημένα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὰ βάζουν στὰ κλουβιά, γιὰ ν' ἀκοῦν τὸ σκλαβωμένο τους λάλημα καὶ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ δυστυχία τους.

Πιάσαμε και τή δειλή πέρδικα, πού μαζεύτηκε σέ μιὰ γωνιά τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς, καὶ τὸ ὀρηκτικὸ γεράκι, πού εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα, ἄγριο, καὶ φοβερό, καὶ τὰ βάλामε σὲ ξεχωριστὰ κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προορισμένη γιὰ τὸ συνάδελφό μου γιὰ τὸ κλουβὶ καὶ τὸ γεράκι γιὰ δῶρο σὲ κανένα κυνηγὸ, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νὰ τὸ γυμνάσῃ νὰ κυνηγᾷ στὸν ἀέρα πουλιά. Ἐνας φίλος, πού εἶχε παρατύχει κοντὰ μας, εἶπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειὰ ἦταν νὰ φᾶμε τὴν πέρδικα ψητὴ καὶ νὰ σκοτώσωμε τὸ γεράκι καί, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἓνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

Πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί.

Τὴ νύχτα, ὅταν τραβήχτηκαν ὁ καθέννας στὸ κρεβάτι του, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, δὲ μὲ κολλοῦσε ὁ ὕπνος. Μὲ βασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιάς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἐδῶσα, πῆρα νὰ κοιμηθῶ, δὲν τὸ κατόρθωνα. Συλλογιζόμενον τὰ βάσανά τῆς, συλλογιζόμενον ὅτι ἦλθε στὴν κατοικία μου ζητώντας σωτηρία, καὶ βρίσκει πικρὴ σκλαβιά. Συλλογιζόμενον καὶ τὸ τέλος τῆς: κανένα ψήσιμο στὴ σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπὸ καμιὰ γάτα. Γιὰ τὸ γεράκι δὲ μ' ἔνοιαζε πολὺ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιά καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἐτύχαινε τὸ παράθυρο τοῦ πύργου, θὰ ξέσχιζε τὴν καημένη τὴν πέρδικα, μὲ ἔκανε νὰ τὸ ἀντιπαθῶ καὶ νὰ τὸ μισῶ καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωμαι γι' αὐτό. Στὰ τελευταῖα, ἐκεῖ πού γύριζα ἄυπνος στὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ δώσω τέλος στὴ νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἀναψα τὸ κερί καὶ πῆγα στὴν κρεβάτα, ὅπου βρίσκονταν κρεμασμένα καὶ τὰ δυὸ κλουβιά, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Ἡ πέρδικα πήγαινε ἄνω κάτω μέσα στὸ κλουβί, ἐνῶ τὸ κακοῦργο γεράκι καθόταν καὶ κοιμόταν, ἔχοντας τὸ λαιμὸ του χωμένο μέσα στὶς πλάτες καὶ μονάχα, ὅταν ζύγωσα μὲ τὸ φῶς, ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ γύριζε ἀνήσυχο τὸ κεφάλι του ὀλόγυρα. Ξεκρέμασα τὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας καὶ πῆγα στὸ παράθυρο μὲ τὸ τσακισμένο γυαλί, ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στὸ σκλαβωμένο πουλί:

— Ἄει στὸ καλὸ σου! Πέταξε στὰ κορφοβούνια σου καὶ στὶς βουνοπλαγιές σου, ὅπου γενήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχεις ταίρι, ἴσως ἔχεις μικρά, πού σὲ καρτεροῦν!

Ἡ πέρδικα, τὴ στιγμὴ πού ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ στὸ παρθύρι μὲ τὸ σπασμένο γυαλί, σὰν νὰ μὴν πίστευε τόση εὐτυχία, δι-

σταζε νά πετάξη και ν' ἀποκτήση τὴν ἐλευθερία της. 'Αλλά σὲ λίγο μά-
ζεψε καλά τὰ φτερά της, κατέβασε τὸ κεφάλι της καὶ ἕνα δυνατό φτερού-
γισμα ἀκούστηκε στὰ σκοτάδια τῆς νύχτας. 'Ἡ καρδιά μου χόρευε ἀπὸ
τὴ χαρὰ της γιὰ τὴν καλοσύνη, ποῦ εἶχα κάμει, και τὰ ποδάρια μου οὖ
φαίνονταν πὼς δὲν πατοῦσαν τὸ πάτωμα. Κρέμασα τὸ κλουβὶ στὴ θέ-
ση του και γύρισα νά πάγω στὸ κρεβάτι μου νά κοιμηθῶ εὐχαριστημένος.

'Εκεῖνη τὴ στιγμή τὸ βλέμμα μου ἀντικρίστηκε μὲ τὸ βλέμμα τοῦ
γερακιοῦ. Μοῦ φάνηκε σὰ νά μοῦ ζητοῦσε κι αὐτὸ τὴν ἐλευθερία του
και σὰ νά μοῦ ἔλεγε μὲ ἀνθρώπινη φωνή:

'Ελευθέρωσέ με και μένα τὸ καχημένο! Γυρεύω τὴν ἐλευθερία μου ὡς
ἐλεημοσύνη!

"Ἐστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χοντρά ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν καρδιά
μου στὰ μάτια μου. Θέλησα νά θυμηθῶ ὅλα τὰ φονικά τοῦ σκλαβωμένου
γερακιοῦ. Πόσα πουλιὰ ἄφησε χωρὶς μάνα και πόσες μάνες χωρὶς που-
λιὰ και πόσα πουλιὰ χωρὶς ταίρι και τὸ κυνήγημα τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία
γλίτωσε ἀπὸ τρίχα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στὴν ἄφωνη φωνή,
ποῦ μοῦ φώναζε :

'Ελευθέρωσέ με κι ἐμένα τὸ καχημένο! Δός μου τὴν ἐλευθερία μου
ὡς ἐλεημοσύνη!

Ἐκρέμασα και τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ και τράβηξα ἴσα στὸ πα-
ράθυρο μὲ τὸ σπασμένο γυαλί.

'Αλλά... τί πάω νά κάμω; εἶπα μέσα μου. 'Απ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρδικα·
ν' ἀφήσω και τὸ γεράκι νά τὴ φτάση πουθενά... .

Γυρίζω πρὸς τὸ παράθυρο, ποῦ ἀντίκριζε κατὰ τὴ νοτιὰ, ὅπως διόλου
ἀντίθετα πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. 'Ανοίγω τὸ παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω
και τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ και τοῦ δίνω δρόμο! Πάει! 'Απέκτησε κι αὐτὸ
τὴν ποθητὴ ἐλευθερία. "Ὠρα του καλή, κι αὐτοῦ!

Γυρίζοντας κρέμασα και τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κοντὰ στὸ κλου-
βὶ τῆς πέρδικας και πῆγα νά κοιμηθῶ. Κοιμήθηκα σὰν στὸν Παράδεισο.
'Ὀλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσὰ ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν εἶχα κάμει
ποτέ.

« Θεσσαλικά διηγήματα », 1900

Χρῆστος Χριστοβασίλης

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
 ξακουσμένη στὸν κόσμο·
 θυμάρι βγάζ' ἢ πέτρα της,
 τὰ περιβόλια της δούσμο.

2.

Ἡλιόχαρ' ἠλιογέννητη,
 δὲν τῆ δέρνουν οἱ μπόρες,
 γύρω της κι ἂν ὀργιάζονται·
 τῆ χαϊδεύουν οἱ ὄρες.

3.

Διάφαν' ἢ πάχνη, ὀλόχρυση,
 στὰ βουνά της ἀπλώνει·
 μαντί φοράει τῆ ξαστεριά
 καὶ τῆ θάλασσα ζώνη.

4.

Κι ὀλόγυρα, ξετίμητα
 τὰ νησιά της πετράδια,
 φαντάζουν σὰν πλεούμενα
 τὶς αὐγὲς καὶ τὰ βράδια.

5.

Ἄνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
 πού τρυγᾷ τὸ μελίσι,
 κλῆμ' ἀγκαλιάζει τὴν ἐλιά,
 σκιάζ' ἢ δάφνη τὴν βρύση.

6.

Τὰ ρυάκια τὸ τραγοῦδι τους
 μὲ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
 Εὐγενικά κι οἱ θρίαμβοι,
 σὰν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7.

Μικρούλα εἶν' ἢ Ἑλλάδα μας
 φῶς καὶ χὰδι καὶ νάζι,
 π' ὅλη τῆ γῆ στὰ στήθια της
 σὰ μιὰ μάν' ἀγκαλιάζει.

Περιοδικὸ « Παιδικὸς κόσμος », 1948

Ἄγγ. Σημηριώτης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- ἀβάκιον, τὸ — μικρὰ τετράγωνος, λεῖα σανίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔ-
γραφον οἱ ἀρχαῖοι.
- ἀβασταγή, ἡ — τὸ βασταζόμενον δέμα, ζαλίμι.
Ἄβεσαλώμ — τρίτοτοκος υἱὸς τοῦ Δαβίδ.
Ἄγαρωί — Μωαμεθανοί, Μουσουλμάνοι (ἐκ τῆς Ἄγαρ).
ἀγάς, ὁ — τιμητικὸς τίτλος τῶν Τούρκων πολιτικῶν ἢ στρα-
τιωτικῶν.
- ἀγκαλὰ — ἄν και, μολονότι.
ἀγλαῖζω — λαμπρύνω, ἐξωραῖζω.
ἀγναντεύω — παρατηρῶ ἀπὸ μακρὰν ἢ ἀφ' ὕψηλοῦ, περισκο-
πῶ, ἀντικρῦζω.
- ἀγνάντια — (ἐπίθρ.) ἀπέναντι, ἀντίκρυ, (ἐκ συνειφορᾶς τὰ
ἐνάντια, τ' ἀγνάντια).
- ἄγορος — (ἐπίθ.) ἄωρος, παιδικός, νεανικός.
Ἄγρας Τέλος — ψευδώνυμον τοῦ ἀξιώματικοῦ Τ. Ἀγαπηνοῦ, ἀγω-
νισθέντος καὶ εὐρόντος μαρτυρικῶν θάνατον κα-
τὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα (1907).
- ἀδαπάνητος — (ἐπίθ.) ἀτελείωτος, ἀνεξάντλητος.
Ἄδριανός — Ρωμαῖος φιλέλλην αὐτοκράτωρ (76—138 μ.Χ.)
ἀναδειχθεὶς εὐεργέτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθη-
νῶν, τὴν ὁποίαν διεκδόσθησε διὰ πολλῶν καὶ χρη-
σίων κτισμάτων.
- ἀθάλη, ἡ — ἡ καπνιά.
ἄθλος, ὁ — ἀγών, κατόρθωμα.
αἰγλή, ἡ — λάμψις, δόξα, φήμη.
αἰμασιά, ἡ — φράκτης κήπου, περιβολιοῦ.
Αἴνος, ἡ — πόλις τῆς Θράκης παρὰ τὰς ἐμβολὰς τοῦ Ἐβρου
αἰπόλιον, τὸ — κοπάδι αἰγῶν.
αἰπόλος — βοσκὸς αἰγῶν.
Αἰσχύλος — μέγιστος τραγικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐλευ-
σίῃ τὸ 525 π.Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 456.
- Ἀκαδημία (ἢ Ἀκαδήμεια) — τόπος σύνδενδρος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρ-
χαιότητα, Ν.Α. τοῦ Κολωνοῦ, ὀνομασθεὶς ἐκ
τοῦ πρώτου κατοικοῦ Ἀκαδήμου. Ἐν αὐτῷ
ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων εἰς ιδιόκτητον οἶκον. Ἀπὸ
τοῦ τόπου ὀνομάσθη Ἀκαδημία καὶ ἡ φιλο-

- σοφική πλατωνική σχολή και από ταύτης κάθε σύλλογος επιστημόνων ή καλλιτεχνῶν, ἔχων σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν και τῶν τεχνῶν.
- (ἐπίθ.) ἀσυγκράτητος, ὀρμητικός.
- ἀμέσως, στὴν στιγμή. Ἐκαρῆς — μικρός, ἐλάχιστος.
- (ἐπίθ.), (Κρητ. ἰδιωματ.) ἀνήξερως, ἀπειρος.
- μὲ ἀποκόπτουν ἓνα ἄκρον, ἢ περισσότερα.
- (ἐπίρρ.) ἀδιακόπως.
- γερμανικὸς λαὸς σχηματισθεὶς (κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα) ἐκ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν με ἀρχικὴν κοιτίδα τὸν Μοῖνον (Μάιν), παραπόταμον τοῦ Ρήνου ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπὶ τούτων ἡ Γερμανία ὠνομάσθη Allemagne καὶ οἱ κάτοικοὶ τῆς Allemands.
- (λ. τουρκ.) χονδρὸν βαμβακερὸν ὕφασμα ποικιλόχρουν, παρδαλὸν ἢ καὶ δίχρουν.
- (λ. ἰταλ.) ἀπομακρύνομαι.
- (λ. ἰταλ.) μουσικὸς ὅρος σημαίνων τὸν ταχὺν καὶ ζωηρὸν ρυθμὸν.
- (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, σὰν παράφρων.
- ἡ ἀρμύρα.
- (ἐπίθ.) ἄκαμπτος, σκληρός.
- νυχτοάρμεγμα.
- κατεσκευασμένος ἀπὸ ἀμπάν, χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα δι' ἐγχώριον ἔνδυση.
- χωρίον Λαρίσσης, εἰς τὸ ὅποσον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος συνειροτήθη περίφημος κοινοτικὸς συνεταιρισμὸς τῶν κατοίκων.
- τὸ λυκόφως.
- ἡ σκάλα τοῦ ἵππου, ὁ ἀπὸ τοῦ ἐφιππίου ἐξαρτώμενος σιδηροῦς κρίκος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατοῦν οἱ ἵππεῖς, διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπὶ τοῦ ἵππου.
- ἀγάλλομαι καὶ σικιστῶ ἀπὸ χαρᾶν.
- ἀφοῦ ἐδιάβασε (μετοχ. ἀρ. β' τοῦ ἀναγιγνώσκω),
- (ἐκ τοῦ ἀνατίθημι) ἀφιέρωμα, τὸ ἀφιερούμενον εἰς τὸν ναὸν τάμα.
- (ἐπίθ.) ὁ ἐπέχων θέσει ἀναθήματος, ὁ χρησιμεύων ὡς ἀφιέρωμα.
- ἀναπηδῶ, ἀνυψοῦμαι.
- ἀνακόπτω πλοῦν, σταματῶ, (ναυτικὸς ὅρος).
- ἀκάθεκτος
- ἀκαρεῖ (ἐνν. χρόνῳ)
- ἀκάτεχος
- ἀκρωτηριάζομαι
- ἀλάγιαστα
- Ἄλαμανοὶ ἢ Ἄλαμάνοι
- ἀλαντζάς, ὁ
- ἀλαργεύω
- ἀλέγκρο
- ἀλλόφρων
- ἄλμη, ἢ
- ἀμείλικτος
- ἀμολγός, ὁ
- ἀμπαδίτικος
- Ἄμπελάκια, τὰ
- ἀμφιλόκη, ἢ
- ἀναβολεύς, ὁ
- ἀναγαλλιάζω
- ἀναγινός
- ἀνάθημα, τὸ
- ἀναθηματικός
- ἀναθρώσκω
- ἀναυχεύω

ἀνάντης, ἔνν. ὁδός	— (ἐπίθ.), ἀνωφερής, ἀπότομος.
ἀνατινά, ἡ	— ἡ ἀναπνοή.
ἀνάσσω	— βασιλεύω.
ἀναχατιζέω	— ἀνακόπτω, συγκρατῶ.
ἀνόηρον, τὸ	— ἀνάχωμα ἐπὶ ὕψους ποταμοῦ κατάφυτον.
ἀνεμόλογον, τὸ	— δυνατὸς αἰφνίδιος ἄνεμος συνεπιπέφων νέφωσιν.
ἀνεμούριον, τὸ	— ἀνεμοδείκτης ἐξ ὑφάσματος ἐρραμένους εἰς σχῆμα κώνου καὶ προσδεδεμένος ἀπὸ φάρου, πλοίου ἢ ἀεροπλάνου. Οὗτος, πληρούμενος ἀέρος, ἀνυψοῦται καὶ δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.
ἀνεπάντεχος	— (ἐπίθ.) ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος· καὶ ἐπίρρ. ἀνεπάντεχα - ἀπροσδοκῆτως.
ἀνίσχω	— κρατῶ ὑψηλά, ὑψώνω.
ἀνοῖ	— ἀνοίγει.
ἀνοχή, ἡ	— σιτοδεία, ἀφορία, ἔλλειψις· συνεκδοχ. στενοχωρία, θλιψίς.
ἀνταριάζομαι	— καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.
ἀντρον, τὸ	— μυθικὸν σπήλαιον εἰς Δελφούς, ἐν γένει τὸ ἐν- τὸς βράχου κοίλωμα, τὸ σπήλαιον.
ἄξεστος	— (ἐπίθ.) ἀμόρφωτος, ἀπολίτιστος.
ἀπὲ	— (ἐπίρρ.) ἔπειτα, ὕστερα.
ἀπελατικί(ον), τὸ	— ὄπλον σιδηροῦν ἀκιδωτῶν ροπαλοειδῆς (μεσαιων.)
ἀπιλογοῦμαι	— ἀπολογοῦμαι (Κρητ. ιδιωματ.), ἀποκρίνομαι.
ἀποβάλλω	— βγάζω, χάνω.
ἀπόγειον, τὸ	— καὶ ἀπόγειος, ἡ — ὁ ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς ξη- ρᾶς. Λέγεται καὶ ἡ ἀπογεία (αὔρα).
ἀπόγειον, τὸ	— τὸ χονδρὸν σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου δένουν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν ξηράν.
ἀποκλαμός, ὁ	— ὁ πλόκαμος, ἐδῶ : πυρίνη γλώσσα.
ἀποπλάνησις, ἡ	— ἐξαπάτησις.
ἀπορροῶξ	— (ἐπίθ.) ἀπότομος, κρημνώδης.
Ἀποσπερίτης, ὁ	— ὁ Ἔσπερος, ἦτοι ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν ἐμφανίζεται τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡ- λίου.
ἀποφράς, ἡ	— ἄδος (ἐκ τοῦ ἀπὸ καὶ φράζομαι = λέγομαι), ἡ ἡμέρα, τὴν ὅποιαν δὲν θέλει τις οὔτε ν' ἀνα- φέρη, ὡς ἐνθυμίζουσαν θλιβερὸν γεγονός, πέν- θιμος, δυσόλιανος.
ἄπτον	— προστ. ἐνεστ. τοῦ ρ. ἄπτομαι = ἐγγίζω.
ἀραμπαδάκια, τὰ	— καρτσάκια, (λ. τουρκ.).
Ἄραξος, ὁ	— ἀκρωτήριον τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, κοινῶς Κάβο-Πάπας.

- ἀργάτης, ὁ — τὸ βαροῦλλον τοῦ πλοίου.
 Ἄργεστης, ὁ — βορειοδυτικός ἄνεμος.
 ἀρδεύω — ποτίζω κήπον, ἀγρὸν κλ.
 Ἄρδηττός, ὁ — λόφος ἐν Ἀθήναις, ἀριστερὰ τοῦ Ἴλισσοῦ, ὑπὲρ τὸ Στάδιον.
 ἀρειμάνιος — (ἐπίθ.) πολεμοχαρής, ἄγριος.
 Ἄριστοφάνης, — ὁ μεγαλύτερος κωμικός ποιητῆς τῆς ἀρχαιότητος (452 — 385 π.Χ.), ἔγραψε πολλές κωμωδίας, μία τῶν ὁποίων ἔχει τὸν τίτλον «Βάτραχοι».
 ἄσματα, τὰ — τοῦ πλοίου, ἢ ἀρματωσιά, τὰ ἄρμενα, τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἱστιοφόρου (ἱστία, κεραιάι, σχοινία κλ.).
 ἀρμούτι, τὸ — βαρὺ πυροβόλον ὄπλον μὲ ἀσπιδοειδῆ ὑποκόπανον.
 ἀρνησικαρία, ἡ — τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους ν' ἀρνήται τὴν ἐπικύρωσιν νόμου ἢ πράξεως τῆς κυβερνήσεως γενικῶς τὸ δικαίωμά τινος νὰ ἀπαγορεύη κάτι.
 ἀρραγής — (ἐπίθ.) ἄθραυστος.
 ἄρρητος — (ἐπίθ.) ἀνείπωτος, μυστικός.
 ἀσκέρι, τὸ — σῶμα στρατοῦ (λ. τουρκ.), συρφετός.
 ἀσμενίζομαι — δέχομαι προθύμως ἢ εὐχαρίστως.
 Ἄσπρη Θάλασσα — τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὰ πάντοτε σχεδὸν ἐπικρατοῦντα ἐν αὐτῷ ἀφρίζοντα κύματα.
 Ἄσπροπόταμος — ὁ Ἄχελῶς.
 Ἄσπρος, ὁ — ὁ Ἄσπροπόταμος (Ἄχελῶς).
 ἀτενώς — (ἐπίφρ.) μὲ τὸ βλέμμα* προσηλωμένον σταθερῶς ἐπὶ ἐνὸς σημείου ἢ κατ' εὐθείαν ἐμπρός.
 ἀτημέλητος — (ἐπίθ.) ἀπεριποίητος, ὁ μὴ ἐπιμελούμενος τὸν ἑαυτὸν του.
 ἀτόπιος — (ἐπίθ.) συνεχής, μὴ διακοπτόμενος, ὀλόκληρος.
 ἀνγάζω — καταναγάζω, λάμπω, φωτίζω.
 ἀθῆς — πάλιν.
 ἀλών, ὁ — μικρὰ κοιλὰς μεταξὺ δύο λόφων.
 ἄφατος — (ἐπίθ.) ἀνέκφραστος.
 ἀφνεός, — (ἐπίθ.) πλούσιος, ἀκμάζων.
 ἀηγάδα, ἡ — ἐπὶ τῶν ναῶν, ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ (ἁγίου βήματος).
 ἀψιθυμία, ἡ — (ἐκ τοῦ ἄπτομαι = ἐγγίζω καὶ θυμός = ψυχὴ), βρασμὸς ψυχικῆς ὁρμῆς, ἀπότομος ψυχικὴ ταραχὴ, λόγῳ ὀργῆς ἢ φόβου.

B

- βάλσαμον*, τὸ — ρευστὴ ἀρωματικὴ οὐσία μὲ θεραπευτικὰς ἰδιότητας· μεταφρ. ἀνακούφισις, παρηγορία.
- βαρωμιῶν καὶ βαρυγγωμιῶν* — (ἐκ τοῦ βαρυγγωμιῶ) δυσφορῶ, δυσανασχετῶ, στενοχωροῦμαι.
- «*Βάτραχον*» — τίτλος μιᾶς τῶν κωμῶδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους.
- βεβηλῶνω* — μολύνω, μιáνω.
- βέξιλλ(λ)ον*, τὸ — (λατ. vexillum) εἶδος σημαίας τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἵππικοῦ τάγματος.
- βερεδάριος* — (λατ. veretarius), ταχυδρόμος, ἀγγελιαφόρος.
- βετεράνος* — παλαιὸς καὶ ἔμπειρος στρατιώτης (λατ. λ.).
- βέγλια*, ἡ — σκοπιὰ, ὑψηλὸν σημεῖον ἐδάφους, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου δύναται τις νὰ ἐπισκοπῇ τὰ πέριξ.
- Βίγλιστα*, ἡ — κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.
- βίτσισμα*, τὸ — πλήγμα διὰ βίτσας, βέργας (βιτσιὰ).
- βοϊβόδας*, ὁ — στρατιωτικὸς διοικητὴς, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἢ Μολδαβίας.
- βοῖδοτσούλι*, τὸ — βουκέντρα.
- βόστρυχος*, ὁ — ἄθροισμα τριῶν κεφαλῆς, μπουκλα.
- βουκολικὴ ποίησις* — ἡ λαμβάνουσα τὰ θέματά της ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει.
- βούνευρον*, τὸ — μαστίγιον.
- βραγιά*, ἡ — πρασιὰ λαχανοκήπου ἢ ἀνθόφυτον χωρίσμα κήπου περιβαλλόμενον ὑπὸ αὐλακος.
- βρατσέρα*, ἡ — εἶδος μικροῦ ἰστιοφόρου μέχρις ἑκατὸν τόννων.
- βραχύς*, ὁ — (ἐπίθ.) κοντὸς, σύντομος.
- Βραχώρι*, τὸ — παλαιὰ ὀνομασία τοῦ Ἀγρινίου.
- βρέμω* — βροντῶ, μουγκρίζω.
- βράκι*, τὸ — ἰστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς.
- βρύχος*, τὸ — βρόντος, κτύπος ὀδόντων, μουγκρισμα.

Γ

- γάζα*, ἡ — λεπτόν, διαφανὲς ὑφασμα.
- Γαζῆς*, Ἀνθίμος — (1758 — 1828), λόγιος κληρικὸς ἐκ Μηλεῶν τῆς Μαγνησίας. Χρηματίσας ἱερεὺς ἐν Βιέννῃ, ἴδρυσεν ἐκεῖ τὸ περισπούδαστον περιοδικὸν « Λόγιος Ἑρμῆς ». Ἐγένετο ἔπειτα μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὑποκινητῶν τῆς ἐν Μαγνησίᾳ ἐπαναστάσεως. Συνέγραψε τρίτομον « Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ».

- Γαλάται, οἱ* — ἀρχαῖον ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν (τῆς ἀρίας ὀμοφυλίας). Οὗτοι ἤθρον καὶ κατόκησαν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἣσαν δὲ λαὸς πολεμικὸς καὶ ὀρμητικὸς, ἐνεργήσας πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους.
- γαλατσῶνα* — ἀσπρίζω τὸ σπῆτι μὲ γαλάκτωμα ἀσβέστου.
- γαλέρα, ἡ* — πολεμικόν, μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲ πολλὰς κόπας καὶ ἰστία.
- γεγωνία τῆ φωνῆ* — (δοτ. ἐπιροημ.) μὲ δυνατὴν φωνήν, μεγαλοφώνως (ἐκ τοῦ ἀρχαίου ρήματος γεγωνέω-ῶ = φωνάζω δυνατὰ).
- γοργούλης, ὁ* — εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς.
- Γκε(γ)καριά, ἡ* — Ἕλληνας ἀλβανοὶ φυλῆς τινος τῆς Β. Ἑλλάδος.
- Γκέγκης, ὁ* — ὁ ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῆς Γκε(γ)καριάς.
- γκασέμι τὸ* — τὸ κριάρι τοῦ κοπαδιοῦ, ποὺ προπορεύεται τοῦ ποιμνίου.
- γλαρός* — ἰλαρός, γαλήνιος ἐπὶ ὀφθαλμῶν: ὑγρός, γλυκύς, ζωηρός.
- γλιανός* — (ἐπίθ.) κυανοῦς, ἀστραφτερός.
- γολέτα, ἡ* — ἰστιοφόρον ταχὺ μὲ δύο ἰστούς.
- γολετί, τὸ* — ἡ μικρὴ γολέτα.
- γόμευσις, ἡ* — πυρῆτις διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πυροβόλων ὕλων.
- γούμενα, ἡ* — (ναυτ.) χονδρὸν σχοινίον, κάλωσ.
- Γραικοί, οἱ* — παλαιότητα ὀνομασία τῶν Ἑλλήνων, τῶν κατοικούντων περὶ τὴν πελασγικὴν Δαδώνην καὶ τὸν Ἀχελῷον. Βραδύτερον ἢ λέξις ἦτο συνώνυμος τῆς λέξεως «Ἑλλην». Τὴν λέξιν παρέλαβεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα (Graeci) καὶ ἐξ αὐτῆς αἰ νεώτερα εὐρωπαϊκά.
- γραφικὴ* — ἡ ζωγραφικὴ, ἡ διὰ γραμμῶν ἢ σχημάτων παράστασις.
- γροικῶ καὶ ἀγροικῶ* — ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Παθ. γροικιέμαι-γίνομαι ἀκουστός, συγγενισμοῦμαι.
- γρόσι, τὸ* — ἀργυροῦν τουρκικὸν νόμισμα, ἴσον πρὸς τὸ 1/100 τῆς τουρκ. λίρας.
- γρούζω* — (ὀνοματοποιία, ἀφρ. ἔγρυξα) ἐπὶ τῶν χοίρων: φωνάζω γρῦ-γρῦ, γρυλλίζω: κατὰ συνειδητὴν ἐπὶ ἀνθρώπων: γογγύζω, γκριλιάζω, μουρμουρίζω.

Δ

- δαγκούνα και δαγκάνα, ἤ — ἡ ὀδοντωτὴ λαβίς, δι' ἧς δαγκάνει ὁ κάβουρας.
- δαμύλις — (ἐπίρρ.) ἀφθόνως, πλουσιοπαρόχως.
- Δειβόλης, ὁ — ποταμὸς τῆς Β. Ἡπειροῦ.
- δειράς, ἤ — ράχης ὄροσειρᾶς, (γεν. -άδος).
- δέος, τὸ — φόβος.
- δεμβίση, ὁ — μουσουλμάνος μοναχός.
- δέση, ἤ δέσις — τὸ μέρος ὅπου πιάνουν (δένουν) τὸ νερὸν διὰ τὸν μύλον ἢ τὴν ἄρδευσιν.
- δημόται, οἱ — οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ἀνήμποτοι εἰς τὰς κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις.
- δήωσις, ἤ — ἐρήμωσις, λεηλασία.
- διάβροχος, ὁ — (ἐπίθ.) ὁ καθ' ὀλοκληρίαν βρεγμένος, μουσκεμένος.
- διάδημα, τὸ — στέμμα, κόσμημα κεφαλῆς.
- διασκεδάζω — (ἀρχ. διασκεδάννυμι), διασκορπίζω, διαλύω· διεσκεδάστησαν = διελύθησαν, ἐξέλιπον.
- διασφάγη, ἤ — βραχυῶδης χαράδρα.
- διαρραγίς — ὁ ὑποστᾶς ρήγμα, διάσπασιν, (μετοχὴ ἀόρ. β' τοῦ διαρρήγνυμαι).
- διατελῶ — εἶμαι.
- διβάρι, τὸ — ἀντὶ βιβάρι (λατ. vivarium), εἰδικὴ ἐγκατάστασις, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι διετήρουν ζῶντα ἐν τῷ φυσικῷ των περιβάλλοντι διάφορα ἄγρια ζῷα. Σήμερον — ἰχθυοτροφεῖον, δηλαδὴ περιεκλεισμένη ἐκτασις ὑφαλμύρων ὑδάτων, καταλλήλως διεσκευασμένη πρὸς ἐκτροφὴν ἰχθύων.
- δίζιρον (δικράνι), τὸ — γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα περόνης χρησιμοποιούμενον κατὰ τὸ ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν.
- δίσιπος τῆς φυλακῆς — ὑπαξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς, (ναυτ.).
- δοβλέτι, τὸ — κυβέρνησις, κράτος, (λ. τουρκ.).
- δολιχόσκιος — (ἐπίθ.) ὁ ρίπτων μακρὰν σκιάν, ὁ μακρός.
- δρόλαπις, ὁ — σφοδρὸς ἄνεμος συνοδευόμενος ὑπὸ καταρρακτώδους βροχῆς· λέγεται καὶ δρολάπι.
- δροσόροτος, — (ἐπίθ.) χῶρος σκιερᾶς, δροσερᾶς μὲ νερά.
- Δρνας, ἤ — Νύμφη προστάτις τῶν δένδρων.
- δρυμόν, ὁ — δρυμός, δάσος ἐκ μεγάλων δένδρων πυκνόν, (γεν. -ῶνος).
- δυσελπιστῶ — δὲν ἔχω καλὰς ἐλπίδας, εἶμαι ἀτηρητισμένος.
- δυσοίωνος — (ἐπίθ.) ἐκεῖνος ὁ ὅποιος σημαίνει κακὸν οἰόνον· ἐπίρρ. δυσοιώνως — κατὰ τρόπον δυσοίωνον, μὲ κακὰς προβλέψεις.

δύστηνος, ό, ή	— (έπίθ.) δυστυχής.
δῶμα, τό	— καθετί τό όποϊόν δίδεται, τό δόσιμο, τό δῶρον.
Ε	
Έδέμ, ή	— (λ. έβρ.) ό Παράδεισος όπου έζησαν οι πρώτο-πλαστοι.
εδώλιον, τό	— κάθισμα.
έθος, τό	— συνήθεια· ώς έθος (ένν. έστίν, εΐναι), όπως εΐ- ναι συνήθεια.
είμαρμένη, ή	— ή μοΐρα, ή τύχη, τό πεπρωμένο (κοινῶς τό «γραφτό»).
εΐντα	— τί, (κτητικός ιδιωματισμός).
είρεσία, ή	— κωπηλασία
έκρηγγύομαι	— ξεσπῶ
έγστασις, ή	— άπορρόφησης τοῦ πνεύματος από θαυμασμόν ή κατάπληξιν
έκφρων, ό, ή	— (έπίθ.) ό έκτός έαυτοῦ
Έλεγκτικόν Συνέδριον, τό	— Η άνωτάτη οικονομική υπηρεσία, ή όποία έ- λέγχει την πληρωμήν τών δημοσίων έξόδων.
έλελεῦ	— (έπιφών.) πολεμική κραυγή ένθουσιασμοῦ.
έλλοχῶ και έλλοχεύω	— παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ένεδρεύω.
έμβριθῶς	— (έπίρρ.) σοβαρώς.
ένάλιος	— (έπίθ.) ό έν θαλάσση, θαλάσσιος.
ένδακρυς, ό, ή	— (έπίθ.) δακρυσμένος.
έξαγόρασις, ή	— έξαγορά, άπόκτησις ένός αγαθοῦ έναντι άνταλ- λάγματος.
έξαπίνης	— (έπίρρ.) έξαίφνης, ξαφνικά.
έξουριάζω	— άπομακρύνω.
έξωτερικεύω	— έκδηλώνω.
έπαλιξις, ή	— (έκ τοῦ άρχ. έπί -άλέξω = άποκρούω), τό άνώ- τατον μέρος τών τειχών φρουρίου ή πύργου, τεμνόμενον όδοντωτῶς διά θυρίδων.
έπανλισμός, ό	— διανικτέρευσις εις τινα τόπον.
έπέραστος, ό, ή	— (έπίθ.) ποθητός
έπιβουλή, ή	— ύπουλος ένέργεια έναντίον άλλου.
έπικαλοῦμαι	— προσκαλῶ κάποιον εις βοήθειαν, εις μαρτυρίαν.
έπίστεγον, τό	— μικρός έστεγασμένος χῶρος εις την πρόμνην πλοίου.
έπιφαίνομαι	— παρουσιάζομαι.

- ἐπίχρισμα, τὸ — ἄλειμμα με ἄσβεστον κ.τ.ῶ.
 ἐπιφθός, ἡ — ὁ κατὰ διαλείμματα ἐπαναλαμβανόμενος στίχος ποιήματος ἢ ἄσματος.
 ἔρεβος, τὸ — βαθύτατον σκότος.
 'Ερέχθειον — ἀρχαῖος ναὸς ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως τῶν 'Αθηνῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλατρεῦετο ἡ Πολιάς 'Αθηνᾶ, ἰδρυθεὶς ἐπὶ παλαιοτάτου ναοῦ τοῦ 'Ερεχθέως, μυθικοῦ βασιλέως τῶν 'Αθηνῶν καὶ ἀττικοῦ ἥρωος.
 'Ερσέκα, ἡ — κωμόπολις τῆς Β. 'Ηπείρου.
 εὐθαλής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων πλοσίαν βλάστησιν (τόπος).
 'Ευνάρδος 'Ιωάννης - Γαβριήλ — διάσημος 'Ελβετὸς φιλέλλη, γαλλικῆς καταγωγῆς, βοηθῆσας πολὺ τὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1821 (1775 - 1853).
 εὐπρόσδεκτος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) καλοδεχοόμενος.
 εὐπροσήγορος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁμιλητικὸς, φιλόφρων.
 εὐτελής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) εὐθηνός, ταπεινός, τιποτένιος.
 εὐφημισμός, ὁ — σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν κάτι κακὸν ἢ δυσάρεστον με λέξιν ἔχουσαν καλὴν σημασίαν ἐκ δεισιδαιμονίας καὶ φόβου μήπως τὸ κακὸν τοῦτο στραφῆ ἔναντίον μας ἢ ἀποβῆ ἐπιζήμιον. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντὶ 'Ερινύες, Εὐξείνος ἀντὶ 'Αἴξενος, γλυκάδι ἀντὶ ξύδι, καλὲς κυράδες ἀντὶ νεραίδες, τὸ καλὸ σπυρὶ ἀντὶ ἀνθραξ, χρυσὴ ἀντὶ ἔκτερος κλ.
 ἐφόλιον, τὸ — λέμβος πλοίου.

Z

- Ζαγάρι, τὸ — (λ. τουρκ.), κύων κυνηγετικὸς, ἰσχυρῆς, διακρινόμενος διὰ τὴν νομισθύνην του.
 Ζάλογγα, τὰ — πυκνοὶ καὶ μεγάλοι λόγγοι, δασώδεις ἐκτάσεις.
 Ζάππειον, τὸ — μέγαρον τῶν 'Αθηνῶν, ὅπου ὀργανώνονται αἱ διάφοροι κλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις τῆς παραγωγῆς. Ἰδρῦθη ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα.
 Ζαπτιές, ὁ — τοῦρκος χωροφύλαξ, (λ. τουρκ.).
 Ζαράκοβα, ἡ — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας, μετονομασθὲν Μαίναλον.
 Ζεϊμπέκικος — ὁ ἀνήκων εἰς ζεϊμπέκον = ἀτακτον τοῦρκον στρατιώτην.
 Ζευγολάτης, ὁ — (ἀντὶ Ζευγηλάτης), ὁ γεωργός, ποὺ ὀδηγεῖ τὸ ζεῦγος τῶν βοῶν πρὸς ἄροσιν, ἄλλως ζευγάς.

- ζυγός, ό** — ζύλον, τόν όποϊον προσαρμόζεται εις τόν ρυθμόν τοῦ άρότρου και ύπό τό όποϊον ζεύονται οί βόες.
- Ζωσιμάδα, οί** — έξ άδελφοί, έθνικολ εύεργέται ('Ιωάννης, 'Αναστάσιος, Θεοδόσιος, Νικόλαος, Ζώης και Μιχαήλ), γεννηθέντες εις 'Ιωάννινα και πλουτήσαντες εις Λιβόρρον τής 'Ιταλίας και εις άλλαι εύρωπαϊκά κέντρα.

Η

- ήδουπαθώς** — (έπίρρ.) μετά μεγάλης εύχαριστήσεως.
- ήδύπνοος** — (έπίθ.) ήδέως πνέων, εύάρεστος.
- ήμαρ, τό** — (λ. όμηρική), ήμέρα. Νόστιμον ήμαρ = ή ήμέρα τής επανόδου εις τήν πατρίδα (νόστος = ή επάνοδος εις τήν πατρίδα).
- ήμιβάβαρος** — (έπίθ.) μισοβάβαρος, άπολίτιστος.
- 'Ηρώδης ό 'Αττικός** — (101 - 178 μ.Χ.), άρχων έν 'Αθήναις, διά έδωρεών τοῦ όποϊου άνηγέρθησαν σημαντικά κτήρια, ώς τό 'Ωδειόν (θέατρον τοῦ 'Ηρώδου), Στάδιον κ.ά.
- ήτιον** — (έπίθ. συγκρ. β.) όλιγώτερον.
- 'Ηώς** — αύγή, χαράματα.

Θ

- θαλασσόπληκτος** — (έπίθ.) ό ύπό τής θαλάσσης πληττόμενος.
- θαλλός, ό** — νεαρός κλώνος φυτοῦ, βλαστός (ιδίαι δέ κλάδος τής έλαιας παρ' αρχαίους).
- θάμβος, τό** — πολής θαυμασμός, έκπληξις.
- Θεοδόσιος ό Μικρός** — (408 - 450), βυζαντινός αυτοκράτωρ, υίός τοῦ 'Αρχαδίου και έγγονος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.
- Θερατείά, τά** — προάστιον τής Κωνσταντινουπόλεως επί τοῦ Βοσπόρου.
- θεωρία, ή** — ή τιμητική αντιπροσωπεία, τήν όποϊαν απέστειλαν έκάστη πόλις εις τάς έθνικάς πανηγύρεις, άγώνας και άλλας τελετάς, ώς εις 'Ολυμπίαν, Δελφούς, Δήλον κλ. συνεδοχ. πάσα πολυάριθμος συνοδεία προσώπων.
- θρασίμι, τό** — θνησιμαϊόν ζών, ψοφίμι.
- θροῶ** — (λ. πεποιμη.) μέ συνεχή, άλλ' έλαφρόν θόρυβον θορυβῶ, προκαλῶ θορον (θρόισμα).

- θυροδῆρνω — κρούω τὰς ξένας θύρας πρὸς ἐπαίτειαν.
 ἑωράκιον, τὸ — ἐσχάρα ἐν εἴδει ἡμικυκλικοῦ ἐξώστου περιβάλλοντος τὸν λαίμῳ τοῦ ἰστού (ναυτ.).

I

- Ἰβάν, τὸ — ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου.
 ἰδρῶνά, τὰ — αἱ δρύες.
 ἰερογλυφικός — (ἐπίθ.) ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἰερογλυφικὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, μεταφρ. πολὺ δύσκολος.
 Ἰεσσαὶ — πατὴρ τοῦ Δαβίδ.
 ἰοβόλος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ χύνων δηλητήριον, φαρμακερός.
 ἰόχρονος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἴου (μῶβ).
 ἰρις, ἡ — γεν. ἰριδος, τὸ οὐράνιον τόξον, (κοινῶς λέγεται καὶ δοξάρι). Ὡς κύριον ὄνομα Ἰρις = πτερωτὴ θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, τῆς Ἥρας κ.ἄ.

K

- Καβομαλίς, ὁ — τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου.
 Κάβο Πάπας, ὁ καθολικόν, τὸ — τὸ ἀκρωτήριον Ἀραξός.
 — ὁ κυρίως ναὸς τῶν Χριστιανῶν, ἤτοι ὁ χῶρος μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, ὁ πρῶτος ναός.
 Κακίας, ὁ — ἄνεμος βορειοανατολικός.
 καϊμακάμης καιρός — Τοῦρκος διοικητής.
 — (ἐπῆρος καιρὸν) παίρνω, λαμβάνω καιρὸν = εὐρίσκω τὴν εὐκαιρίαν, φθάνει ἢ κατάλληλος στιγμή, Ἐπὶ ἱερέων: προετοιμάζομαι διὰ τὴν κάταρξιν τῆς θείας λειτουργίας.
 κακκαβισμός, ὁ — κρωγμὸς ἱέρακος.
 καλαφατίζω — (ναυτ.). φράσσω τὰ μεταξὺ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου κενὰ μὲ στούπι καὶ ἀκολούθως ἐπικαλύπτω διὰ πίσης.
 Κάλβος, Ἀνδρέας — (1792 - 1867), περίφημος Ζακύνθιος ποιητής, σύγχρονος τοῦ Δ. Σολωμοῦ. Ἐδῶ ὁ Γρ. Ξενόπουλος ἐπαναλαμβάνει τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφράσει εἰς παρομοίαν μὲ αὐτὴν περίπτωσιν ὁ συμπατριώτης του ποιητῆς Κάλβος, καὶ ἀναφέρει αὐτολεξεῖ τοὺς τελευταίους στίχους ἐνὸς ποιήματός του: «Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον. Εἶναι γλυκὸς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα». («Φιλόπατρις» Ἀ. Κάλβου).

καλιά, ἡ	— φωλεά.
καλήμιον, τὸ	— (λ. λατινική) χονδρὸν στρατ. ὑπόδημα, ἀρβύλα.
καλλοπιζώ	— στολιζώ, κάμνω τι ὥραϊον.
καλογρεκισμένον	— (πρόβατον) πρόβατον κλεισμένον εἰς καλὸν καλύβι, εἰς τὸ χειμαδιό.
καματερό, τὸ	— ὡς οὖσ. (ἐκ τοῦ ἀρχαίου κάματος=κόπος) ὁ ἀροτριῶν βοῦς.
Καπλάνης, Ζώης	— ἔθνικὸς εὐεργέτης ἐξ Ἰωαννίνων, πλουτήσας εἰς Βουκουρέστιον, ἰδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς (1786 - 1806).
καραβάνι, τὸ	— (λ. περσ.) ὁμάς ὁδοιπορούντων, ἰδίᾳ μετὰ καμήλων καὶ ὑποζυγίων μεταφερόντων ἐμπορεύματα.
καραβοκώρης	— ὁ πλοίαρχος.
καραδοκῶ	— περιμένω με προσοχὴν καὶ ἀνησυχίαν.
καραούλι, τὸ	— (λ. τουρκ.) σκοπός, φρουρός καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ : ἡ φρούρησις.
καριοφίλι, τὸ	— μακρὸν ἐμπροσθογεμὲς τυφέκιον.
κατακερματίζω	— μεταβάλλω κάτι εἰς κομμάτια πολλά.
κατακοσμοῦμαι	— εἶμαι καταστόλιστος.
κατάμερον, τὸ	— λιμέρι, καταυλισμὸς ἀγροτικὸς ἢ ποιμενικὸς.
κατάνακρον	— (ἐπίθ.) τελείως εἰς τὴν ἄκρην.
κατάνυξις	— διέγερσις εὐσεβοῦς διαθέσεως.
καταράχι, τὸ	— καὶ καταραραχιά, ἡ —κορυφογραμμὴ, τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ράχους τοῦ βουνοῦ.
καταχνιά, ἡ	— ἡ ὀμίχλη.
κατεπόθη	— ἀόρ. τοῦ καταπίνομαι.
κατέχω	— ἐννοῶ, καταλαμβάνω.
κατηφής	— ἐπίθ.) σκυθρωπός, κατσουφιασμένος.
κατισχύω	— ἐπικρατῶ.
κεμέρι, τὸ	— (λ. τουρκ.) ἡ δερματίνη ζώνη τῶν χωρικῶν, ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσονται χρήματα, τὸ βαλλάντιον.
κέραυλος, ὁ	— στρατιωτικὴ σάλπιγξ κατεσκευασμένη ἀπὸ κέρας ζώου.
κιονίσκος, ὁ	— μικρὴ κολόνα.
Κιοκάσιος	— ὁ κάτοικος τῆς Κιορκασίας χώρας, κειμένης πλησίον τοῦ Κωνιάσου, Τσερκέζος.
κλαγγασμός	— θόρυβος συγκρουομένων ὄπλων. Ὁξεῖται κραυγαῖ πτηνῶν.
Κλεπούσα	— χωρίον Δυτ. Μακεδονίας.

κλιβανάριοι, οἱ	— θωρακοφόροι.
κλυθῶν	— μεγάλη θαλασσοταραχή.
κλυθονίζομαι	— ταρασσομαι ἀπὸ τὴν τρικυμίαν θαλάσσης.
κλώζω	— φωνάζω, λέγεται ἐπὶ κολοιδῶν (= τὸ πτηνὸν κάργα)
Κοινωνικόν, τὸ	— ψαλμὸς περὶ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς.
Κόκκινος Βράχος	— ὠραία τοποθεσία παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐνεπνεύσθη ὁ Γρ. Ξενοπούλος καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του.
κόκκορας	— (ὄπλου), ὁ ἐπικρουστήρ, ὁ λύκος τοῦ ὄπλου.
κομῶ	— ἔχω μακρὰν κόμην — ἐπὶ ἀσταχῶν : κυματίζουσι οἱ μακροὶ ἀστάχες.
κονάκι, τὸ	— (λ. τουρκ.) τὸ οἶκημα τοῦ διοικητηρίου, ἡ οἰκία τοῦ γαιοκτημόνου, ἡ κατοικία ἐν γένει.
κοπετός, ὁ	— θρηῆνος μὲ κτυπήματα τοῦ στήθους, ὄδυρμός.
κορῶνη καὶ κορούνα, ἡ	— ῥόπαλον ἀτρακτοειδές, μὲ τὸ ἐν ἄκρον παχύτερον.
Κορυτσᾶ, ἡ	— πόλις τῆς Βορείου Ἡπείρου.
κότνος, ὁ	— κλάδος ἀγριελαίας, δι' οὗ ἔστεφανοῦντο οἱ Ὀλυμπιονίκαί.
κοτρῶνι, τὸ	— ὁ τραχὺς λίθος.
κουβέρτα	— τὸ κατὰστρωμα τοῦ πλοίου.
κούγκα	— καλύβη εἰς ἔλη τῆς Μακεδονίας.
κουζουλαίνομαι	— ἀνοηταίνω, τρελαίνομαι.
κουπαστή, ἡ	— τὸ ἄνω χεῖλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου.
κουρταλέτσες	— παρίστια (ναυτ.) .
κουρταλῶ	— κρούω, κτυπῶ.
κο(χ)όρτις, ἡ	— (γεν. -εως, λ.λατ.), ὑποδιαίρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεῶνος.
κραταιῶς	— (ἐπίρρ.) ἰσχυρῶς, μὲ δύναμιν.
κρουουγῶ	— σφάζω ἀνθρώπους ἀγρίως.
κρινί, τὸ	— κυψέλη.
κροαίνω	— κτυπῶ.
κρωγμός, ὁ	— κράξιμον κόρακος.
κτίτωρ καὶ κτίστωρ	— (γεν. ορος, ἐκ τοῦ κτίζω), ὁ ἰδρυτής, κυρίως ὁ ἰδρῦσας ναόν, μονὴν ἢ ἄλλο ἱερὸν ἴδρυμα.
κυκεῶν, ὁ	— εἶδος ἀναμείκτου ποτοῦ, ἀνακατωσούρα.
κυφορῶ	— ἐγκυμονῶ, πρόκειται νὰ γεννήσω' μεταφρ. σχεδίζω νὰ φανερώσω, ἐτοιμάζω, κυφοροῦμαι = ἐτοιμάζομαι νὰ φανερωθῶ.
κῦρος, τὸ	— δύναμις ἀξίας, ἐξουσία.

Δ

- λαγγεμένοις — (ἐπίθ.) μαγειυμένοις, γοητευμένοις (ἐκ τοῦ ἀρχαῖου ῥήμ. λαγγάζω = ὑποχωρῶ, ἐνδίδω).
- Λακτάντιος — ἐκκλησιαστικός συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος· πρὶν γίνῃ χριστιανός, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν Νικομηδείᾳ.
- λαμπεδῶν-όνος, ἢ λαμπήρης, ὁ — λάμψις, λαμπρότης, ἀκτινοβολία.
— ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς· σύννηθες ὄνομα βοῶν τοιοῦτου χρώματος.
- λεγεῶν, ἢ — (ἀρσ. καὶ θηλ.)· στρατ. σῶμα παρὰ Ῥωμαίους, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν σημερινὴν μεραρχίαν· ἢ λεγεῶν εἶχε περίπου 6.600 ἄνδρας καὶ διηρεῖτο εἰς 10 κοχόρτους.
- λειψός, — (ἐπίθ.) ἔλλιπής, ἀτελής, ἀδέξιος.
λευχεύμων — (ἐπίθ.) ὁ ἐνδεδυμένος λευκὰ.
Λιάπης, ὁ — (πληθ. Λιάπηδες) ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας.
- Λιβάνιος — (314 - 392), Ἕλληνας σοφιστὴς καὶ ρήτωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἰδρύσας ρητορικὴν σχολὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διδάσκαλος τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ὁποῖοι ἐτίμων αὐτόν, καίπερ ἔθνικόν.
- λίβας, ὁ — ἄνεμος θερμὸς προερχόμενος ἐξ Ἀφρικῆς.
Λιβόρονος, ἢ καὶ τὸ Λιβόρον — πόλις τῆς Β.Δ. Ἰταλίας.
λιγυρός — μελωδικός.
λίανον, τὸ — κούνια μικροῦ παιδιοῦ.
λιτή, ἢ — προσευχή, παράκλησις.
Λογγίνος — ἐκατόνταρχος ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Χριστιανῶν ἐπολέμησε μὲ φανατισμὸν κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ἵνα στηρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν.
- λόγγος, ὁ — πυκνὸν δάσος ἐκ θάμνων.
λοκομοτίβα, ἢ — ἡ μηχανὴ τοῦ τραίνου.
λόφος (κράνους) — θύσανος ἐκ τριῶν ἵππων, τὸν ὅποιον ἔφερον ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας (κοινῶς φούντα).
- λυκανγῆς, τὸ — τὸ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡμίφως, τὰ χαράματα.
- λυτήριος — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ λύῃ, ν' ἀπολυτρῶνῃ· λυτήριος προσευχή = ἡ προσευχή, ἢ ὁποῖα ἀπολυτρῶναι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν θλίψεων.

Μ

μαγνάδι, τὸ	— λεπτή καλύπτρα κεφαλῆς, πέπλος.
Μαδεμοχωρίτης	— κάτοικος τῶν Μαδεμοχωρίων, τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς σήμερον λεγομένης ἐπαρχίας Ἀρναίας.
μαϊστράλι, τὸ	— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
μάνητα, ἡ	— ἡ μανία.
μαρκούτσι, τὸ	— (λ. τουρκ.) ὁ δερμάτινος σωλὴν τοῦ ναργιλῆ (ἰδὲ λέξιν).
μαρμαίρω	— ἀκτινοβολῶ παλμικῶς, ἀστράφτω.
Μαυριτανοὶ	— κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ἕπως ἐλέγετο ἡ Β.Δ Ἀφρική (Μαρόκον, Ἀλγέριον).
μεγαλωστὶ	— (ἐπίρρ.) εἰς μεγάλην ἔκτασιν.
μελισσηνός	— ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μέλιτος· σύνθετος ὄνομα βοῶν τοιοῦτου χρώματος.
μελτέμα, τὰ	— οἱ βόρειοι ἢ βορειοδυτικαὶ ἄνεμοι, οἱ πνέοντες κατὰ τὸ θέρος.
μερμερτίζω	— (λ. τουρκ.) ἐπισκευάζω, ἐπιδιορθώνω.
μεσοῦψης	— (ἐπίθ.) μέσου, μετρίου ὕψους ἐπίπεδον κοιλάδος.
μετερίζι, τὸ	— (λ. τουρκ.) ὄχθρωμα, πρόχρωμα, προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην.
μιασματικὸς	— μολυσματικὸς.
μικκύλος	— μικρός.
μιναρές, ὁ	— (λ. τουρκ.) ὑψηλὸς καὶ στενὸς πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ μετ' ἐξώστου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνης (εἰδικὸς θρησκ. λειτουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν.
μινριζῶ	— παραπονοῦμαι, κλαίω σιγαλά.
μισεῶ	— ἀναχωρῶ ἐκ τινος τόπου, ἀποδημῶ, ξενιτεύομαι.
μισοκάναλα	— (ἐπίρρ.) εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλασσοῦ στενοῦ.
μόλεμα, τὸ	— μόλυσμα.
Μοράβας, ὁ	— ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου.
Μουλβία, ἡ	— γέφυρα τοῦ Τιβέρεως παρὰ τὴν Ρώμην.
μουράγιο, τὸ	— (λ. ἑνετ.) κρηπίδαμα, προκυμαία.
μουσαφιρέοι, οἱ	— (λ. τουρκ.), ἐπισκέπται, φιλοξενούμενοι.
μούσκουλη, ἡ	— πρασινάδα ἀναπτυσσομένη εἰς ὑγρόν, ἔστω καὶ ὀλίγον, χῶμα.
μουτεσελίμης	— Τοῦρκος διοικητής.
μπαταριές	— σειρὰ ὁμοβροντιῶν πυροβόλων ὅπλων.
μπατάρω	— κλίνω πρὸς τὸ ἓνα πλευρὸν (λέγεται διὰ τὰ πλοῖα κυρίως).
μπέης, ὁ	— (λ. τουρκ.) πλούσιος ἀρχηγός, φύλαρχος, ὁ υἱὸς

- μπιεντάδες, οἱ
 μπιρμιλός
 μπουγάζι, τὸ
 μπουγαρίνι, τὸ
 μπουκαδοῦρα, ἡ
 μπουρίνι
 μυρτιές οἱ
 μυσταγωγία, ἡ
 μυχός
- τοῦ πασᾶ, τίτλος ἐγγραμμάτου Τούρκου ἀξιομα-
 τικοῦ.
 — τὰ ἀποχαιρετιστήρια κεράσματα.
 — (ἐπίθ.) πλουμιστός, παρδαλός.
 — στενὴ θαλασσία δίοδος.
 — εὖσομον ἄνθος, — τὸ φυτὸν μπουγαρινιά= ἕασμος
 ὁ ἀραβικός.
 — (λ. ἰταλ.) ἄνεμος γεννώμενος καὶ πνέων ἐντὸς
 τοῦ θαλασσίου κόλπου.
 — ἰσχυρὰ καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.
 — (θηλ. πληθ.) κλάδοι μύρτου, (μυρτιᾶς). Ἐναφέ-
 ρεται εἰς τὴν παράδοσιν ὅτι οἱ λεγόμενοι τυραν-
 νοκτόνοι Ἄρμόδιος καὶ Ἄριστογείτων, οἱ φο-
 νεύσαντες τὸν υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου Ἴππαρχον
 (514 π.Χ.) εἶχον κρύψει τὰ ξίφη των εἰς κλάδους
 μυρτιᾶς, τοὺς ὁποίους ἔφερον λόγῳ τῆς τελουμέ-
 νης τότε πομπῆς τῶν Παναθηναίων.
 — ἡ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τελουμένη θυσία,
 μύησις εἰς θρησκευτικὰ μυστήρια.
 — τὸ ἐσώτερον σημεῖον κόλπου ἢ λιμένος.

N

- νάμα, τὸ
 ναοφυῆς
 ναπολεόνι, τὸ
 ναργιλές, ὁ
 νάρθηξ, ὁ
 ναύκληρος, ὁ
 νιτσεράδα
 νογάω
 ντέλφι, τὸ
 νοχέλια, ἡ
- πηγὴ ρέοντος ὕδατος.
 — ὁ γεννηθεὶς ὡς νάνος.
 — τὸ γαλλικὸν χρυσοῦν εἰκοσόφραχτον.
 — (λ. τουρκ.) καπνοσύριγγᾶ ἀσιατικὴ μὲ μακρὸν εὐ-
 λύγιστον σωλήνα (μαρκούτσι), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ
 καπνὸς φθάνει ἀναρροφώμενος ὑπὸ τοῦ καπνιστοῦ
 μέσῳ φιάλης πλήρους ὕδατος.
 — (γεν. ηκος), τὸ πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, ἐν
 εἶδει στοᾶς συνήθως, ὅπου κατὰ τοὺς πρώτους
 χριστ. χρόνους ἔμενον οἱ κατηχούμενοι· σὺν τῷ
 χρόνῳ ὁ νάρθηξ ἀπετέλεσεν ἀπλήν προεῖσοδον τοῦ
 ναοῦ ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς.
 — ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, λοστρόμος.
 — ἀδιάβροχον ἐπανωφόριον ἀπὸ μουσαμάν.
 — ἐννοῶ, καταλαβαίνω.
 — λαῦδον μουσικὸν ὄργανον.
 — καὶ νοχελία, ἡ ιδιότης τοῦ νοχελοῦς, βραδύτης,
 νοθρότης, ὀκνηρία.

Ξ

- ξαγναντεύω — βλέπω ἔναντι καὶ ἀπὸ μακρὰν, διακρίνω (βλ. καὶ λ. ἀγνάντια).
- ἰεφτέρι, τὸ — τὸ ἀρπακτικὸν πτηνὸν ἱέραξ· μεταφρ. γρήγορος, εὐκίνητος· τὰ ξεφτέρια τοῦ μύλου = τὰ φτερά τοῦ μύλου, τὰ ὁποῖα κινουῦνται γρήγορα.
- ξουριάζω — (βλέπε ἐξουριάζω).

Ο

- ὄβορός, ὁ
ὄβόνη, ἡ
οἰκόσημον, τὸ — (λ. σλαβ.), μάνδρα, αὐλή.
— σεντόνι.
— τὸ διακριτικὸν σῆμα ἐκάστης οἰκογενείας εὐγενῶν, εἰκονίζον συνήθως ζῶον, φυτὸν, ἐργαλεῖον, οὐράνιον φαινόμενον ἢ ἄλλο τι συμβολικὸν ἀντικείμενον.
- οἰμωγή, ἡ
οἰστρολατοῦμαι — στεναγμός, θρήνος.
— διεγείρομαι ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἐνθουσιάζομαι.
- ὄλβιος
ὄλοφρομὸς
ὄντάς, ὁ — (ἐπίθ.) εὐτυχής, εὐδαίμων, πλούσιος.
— θρήνος, ὄδυρμός.
— (λ. τουρκ.) δωμάτιον· ὁ καλὸς ὄντάς = ἡ αἴθουσα ὑποδοχῆς.
- ὄξυδερκής
ὄρεστιάς
ὄρονήτης — ὁ ἔχων ὄξειαν ὄρασιν, ἀντίληψιν.
— νύμφη τῶν ὄρέων.
— ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Συρίας, πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀντιλιβάνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸ Φοινικικὸν πέλαγος.
- ὄρτσα — (ναυτ. κέλευσμα· προστακτ. τοῦ ρ. ὄρτσάρω) πρόσαγε, φέρε τὸ πλοῖον πλησίον τῆς κοίτης τοῦ ἀνέμου μέχρι γωνίας, πέραν τῆς ὁποίας τὰ ἱστία παύουσι δεχόμενα τὸν ἄνεμον.
- ὄριοδρομῶ
ὄριος — ἀρμενίζω ὑπὸ οὐρίον ἄνεμον.
— (ἐπίθ.) ὁ ἐκ τῆς οὐρᾶς προερχόμενος οὐρίας ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου, ὁ ὠθῶν αὐτὸ ἐκ τῶν ὀπισθεν.
- ὄτοπιστής — ὁ ὄπαδὸς τῆς οὐτοπίας, ὁ πλάττων σχέδια μὴ πραγματοποιήσιμα.
- ὄτοπία — (ἐκ τοῦ οὐ-τόπος), λέγεται ἡ ἰδέα, ποῦ δὲν δύναται νὰ σταθῇ, ποῦ εἶναι ἀπραγματοποίητος.

Π

παγάνα, ἡ	— ὀμαδικὸν κυνήγι ζώων ἢ ὀμαδικὸν ψάρευμα.
πάλαι	— κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν.
παλιολαζαρίνα, ἡ	— ἡ παλαιὰ λαζαρίνα, εἶδος ἐμπροσθογεμοῦς πυροβόλου ὅπλου παλαιοῦ τύπου.
παμφαῖς	— ὁ πλήρης φωτός.
παννυχίς	— ἀκολουθία (ἐν ναῶ) διαρκοῦσα καθ' ὕλην τὴν νύκτα (γεν. -ίδος).
παρὰ	— πλησίον.
παραινώ	— συμβουλευῶ, νοουθετῶ.
παρατυπία	— ἔλλειψις ἢ παραβάσις τῶν νομικῶν κλ. τύπων.
πάρεξ	— ἐκτός, πλὴν, εἰμὴ μόνον.
Παρθένης, Κωνσταντίνος	— (γενν. τὸ 1879) ἐξ Ἀλεξανδρείας, σύγχρονος διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητῆς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.
παρτέρι, τὸ	— (λ. γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου, προωρισμένον διὰ φύτευσιν καὶ καλλιέργειαν ἰδίου εἶδους ἀνθέων.
παρρηΐα, ἡ	— τὸ πέρας ἐκτάσεως, τὸ ἄκρον.
πασαλίμη	— ἡ περιοχὴ, τὴν ὁποῖαν ἐξουσιάζει ὁ πασάς ἢ ἡ ἐξουσία τοῦ πασᾶ.
Πατριῖκοι, οἱ	— οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, γενικῶς οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι.
πεπρωμένα	— τὰ ὑπὸ τῆς μοίρας γραμμένα.
περιάγομαι	— περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι.
περιεστώτες, οἱ	— μετοχὴ παρακειμ. τοῦ περιίσταμαι = ἴσταμαι περίξ τινός, περιστοιχίζω.
περικαλλής, ὁ, ἡ	— (ἐπίθ.) ἐξαιρετικὰ ὠραῖος.
περιόρυντος, ὁ, ἡ	— περιρρεόμενος, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὕδατων.
περίστυλος	— ὁ περιβαλλόμενος ὑπὸ στύλων.
περίσωσμα, τὸ	— περισωθὲν ὑπόλειμμα.
πεσσός, ὁ	— ψηφίς κάθετος ἐπὶ ἄβακος παιγνιδίου (τὸ πούλι).
πετροκαλαμιά, ἡ	— τὸ ὑπόλειμμα τοῦ θερισμένου σίτου.
Πηδάλιον, τὸ	— συλλογὴ κανόνων ἀποστολικῶν συνοδικῶν, ἁγίων πατέρων, διὰ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας (μεταφρ.).
παιάνομαι	— λιπαίνομαι.
πινά, τὰ	— τὰ ἄκρα κεραίας πλοίου.
πίπτω	— πέφτω, ξεπέφτω.
πλάβα	— βάρικα λίμνης εἰς Μακεδονίαν.
πλαισιώνω	— περιβάλλω κάτι μὲ πλαισίον, μὲ κορνίζαν.
πλαταγῶ	— κτυπῶ καὶ παράγω ἰσχυρὸν κρότον.
Πλειάδες, αἱ	— ἡ Πούλια (ἀστερισμός).

- πληκτικὸς — (ἐπιθ. ἐκ τοῦ πλήττω), ὁ προκαλῶν πλῆξιν, ἀνιαρός, κουραστικός, θλιβερός.
- πλημμελῶ — κάμνω σφάλματα.
- πλησίσιος — ὁ πλέων μὲ ἀπλωμένα ὄλα τὰ πανιά.
- πόα, ἡ — τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς ἐκτάσεως γῆς· εἰδικῶς πόα = φυτὸν τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς δὲν εἶναι ξυλώδης.
- Πόροαδες, τὸ ποδίξω — πόλις τῆς Β. Ἡπείρου.
- πολύρουβδος « Πόρτα », ἡ — ἔνεκα κακοκαιρίας ἀνακόπτω τὸν πλοῦν, παραμένα εἰς ὄρμον (ἐπὶ πλοίων).
- πορφυρογέννητος — ὁ βιαίως κινούμενος καὶ θορυβῶν.
- Πούλια — ἡ « Ὑψηλὴ Πύλη », ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τῶν σουλτάνων.
- ὁ γεννηθεὶς καθ' ὃν χρόνον οἱ γονεῖς του ἦσαν βασιλεῖς.
- ἡ κοινὴ ὀνομασίᾳ τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Πλειάδων, συγκειμένου ἐκ 2.500 καὶ πλέον ἀστέρων, ὧν μόνον ἑπτὰ ἕως δέκα εἶναι ὄρατοί. ἐκ τούτου « ἐφτάφωτη πούλια ».
- ἀλιευτικὸν ἐργαλεῖον.
- στρατ. σῶμα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας· οὗτοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν.
- προϊστάμενος μονῆς.
- προξενῶ, φοβερίζω.
- σκορπίζομαι, τινάζομαι.
- προσηλώνομαι μὲ ἀφοσίωσιν ἢ ἐκ συμφέροντος.
- εἰσέρχομαι εἰς ὄρμον ἢ λιμένα, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω.
- ὑπόστεγος χώρος εἰς τὸ ἄκρον τῆς πρῶρας.
- οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὴν κοινότητα, οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες.
- μικρὰ θήκη ἐκ ξύλου, κουτί.

Ρ

- ραθυμία, ἡ — ὀκνηρία, νοθρότης.
- ράκος, τὸ — κουρέλι, ἄνθρωπος χωρὶς ἠθικόν.
- ραφίνα, ἡ — τὸ στέλεχος τῆς σικάλειος (βριζοκάλυμο).
- ρεκάζω — ἐκβάλλω ζωηρὰς φωνάς.
- ρηγάτο, τὸ — τὸ βασίλειον.
- ρίμες — ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες).
- ριπή — βολή, ταχεῖα κίνησις.
- ρήγχος, ὁ — θορυβώδης ἀναπνοὴ κοιμωμένου, ροχαλητό.

- ρόι, τὸ — ἀνακωχή (λ. ἀλβαν.)
 ρομφαία, ἡ — πλατεῖα καὶ μεγάλη ἀμφίστομος σπάθη.
 ρουμάνια, τὰ — τὰ δάση (λ. τουρκ.).
 ροχθῶ(έω) — προκαλῶ ρόχθον, θόρυβον, πάταγον (κυρίως ἐπὶ τῶν κυμάτων ἢ πιπτόντων ὑδάτων).
 ρύπος, ὁ — ἀκαθαρσία, λέρια.

Σ

- σάισμα, τὸ — τὸ σέπασμα.
 σακολέβα, ἡ — (ἀρχ. σακολαίφη) : α') ἱστίον, καρβόπανον, τραπέζοειδοῦς σχήματος, β) ψαρόβαρκα φέρουσα τοιοῦτον ἱστίον.
 σαλαγῶ (άω) — θορυβῶ, προκαλῶ δυνατὸν θόρυβον, διὰ ν' ἀποδιώξω τὰ ζῶα.
 σάπφειρος, ὁ — πολύτιμος λίθος κυανοῦ χρώματος.
 σάφισα, ἡ — μακρὸν δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.
 σβάστικα, ἡ — διακοσμητικὸν εἰς σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ σημαία τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας.
 σαγαλιζω — λέγεται ἐπὶ ὄρνιθων: σκαλιζω, ἀνασκαλεύω μὲ τὸ ράμφος· μεταφρ. ἀνασκαλεύω, ἀναξέω.
 σεράι, τὸ — (λ. τουρκ.) ἀνάκτορον, μέγαρον, διοικητήριον.
 σερασκέρης — (λ. τουρκ.) τοπικὸς στρατιωτικὸς διοικητής.
 σεφέρι, τὸ — (λ. τουρκ.) ἐκστρατεία, πόλεμος.
 σηκός — ὁ κυρίως νὰός παρ' ἀρχαίους.
 σιβυλλικοὶ χρησμοὶ — συλλογὴ προφητειῶν δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνοντο εἰς τὴν Ρώμην, συνταχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μάντιδα Σίβυλλαν· αἱ προφητεῖαι αὗται ἐθεωροῦντο ἀλάνθαστοι.
 σιλεντιάριος — ἀξιωματοῦχος τοῦ παλατίου τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῆς τάξεως.
 Σιλήμνα, ἡ — ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, πλησίον τῆς Τριπόλεως.
 σιονμπέκι — γλύκισμα ἐκ ξηρῶν καρπῶν.
 σκατετῶ — ξεπερνῶ, ὑπερβαίνω.
 σκαριά, τὰ — ἐσχάρα ναυπηγείου, ὅπου τοποθετοῦνται καὶ συναρμολογοῦνται τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.
 σκαριμός, ὁ — ξύλινον ἢ σιδηρῶν κυλινδρικῶν ραβδίων ἐπὶ τῆς κουπαστῆς, εἰς τὸ ὁποῖον προσδέεται ἡ κώπη διὰ θηλειᾶς.
 σκάφανδρον, τὸ — εἰδικὴ ὑδατοστεγῆς ἐνδυμασία τοῦ δύτου.
 σκεβρωμένος — κυρτωμένος.
 σκελεθρωμένος — σκελετωμένος.
 σκήνωμα, τὸ — τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κατοικία τῆς ψυχῆς, τὸ λείψανον, σκηνή.

σκιρτήμα, τὸ	— ἀναπήδησις ἐκ χαρᾶς.
σκοῦζω	— φωνάζω δυνατά, κραυγάζω.
σκοῦνα, ἡ	— ἱστιοφόρον μὲ τετραγώνω ἰστία καὶ δύο ἰστούς.
σκότα, ἡ	— ὁ πῦρ τοῦ ἰστίου.
σμάραγδος, ὁ	— πολύτιμος λίθος βαθυπρασίνου χρώματος.
σοῦδα, ἡ	— στενὴ δίοδος.
σοφρᾶν	— ἀπὸ σοφρᾶν (σοβράνα ἐπιρρ. ἰταλ. ναυτικὴ λέξις). = ἀπὸ τὸ προσήνημον (ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἄνεμον).
σπαχίς, ὁ	— α') ὁ τιμαριοῦχος Τοῦρκος ἵππεύς, β') ἵππεύς τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ.
σπολλάτη	— εὐχαριστῶ (ἐκ τοῦ: εἰς πολλὰ ἔτη).
στιά, ἡ	— ἡ ἑστία, τὸ τζάκι.
στιβάνι, τὸ	— (καὶ στιβάλι) ὑπόδημα περιβάλλον μέρος ἢ καὶ ὅλην τὴν κνήμην, ἢ καὶ σήμερον ἐν χρῆσει κρητικὴ μπότα.
στίλβω	— ἀστράφτω.
στόμφος	— πομπῶδες ὕφος περὶ τὸ λέγειν.
στομώνω	— ἀμβλύνω τὴν κόψην μαχαίρας, ξίφους κλ. τὸ κάμνω νὰ μὴ κόπη, μεταφ. ἀπαμβλύνω, ἐξουδετερώνω (κακόν τι).
συγκοινωνῶ (-έω)	— κοινωνῶ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων μαζί μὲ ἄλλους.
συγκοκῶ	— ἀναταράσσω, ἀνακατεῶ.
συκομαῖδα, ἡ	— πίττα ἐκ σύκων.
συλῶ	— κλέπτω ἱερὰ πράγματα, λεηλατῶ.
συμπαγής, ὁ, ἡ	— (ἐπίθ.) πυκνός, στερεός.
συμπεριπτύσσομαι	— ἀνταλλάσσω ἐναγκαλιασμόν μὲ ἄλλους.
συμφουμός, ὁ	— συγκεχυμένη ἀνάμειξις, ἀνακάτωμα.
συναμιλλῶμαι	— συναγωνίζομαι.
συναξάρι, τὸ	— βιογραφία ἀγίου, ὡς καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς βιογραφίας τῶν ἁγίων· παλαιὰ συναξάρια = παλαιαὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ. (Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράδοσιν ἀναφέρει ὁ Ἱερόδοτος).
συννομῆς	— ὁ καρπούμενος κάτι μὲ ἄλλον.
σύνολος	— (ἐπίθ.) ὀλόκληρος χωρὶς ἐξαιρέσειν, σύμπαρ.
σύνωρα	— (ἐπιρρ.) συντόμως.
Σωσίβιος	— ὁ κυριώτερος τῶν συμβούλων τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος, ἀχμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ' π.Χ. αἰῶνος.
σωτροῦσι, τὸ	— ἐσωτερικόν τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου.

Τ

- Ταγανρόκ*, τὸ
τά(μ)πια, ἢ
ταμπούρι, τὸ
ταριχευτικὸς
ταρσανάς, ὁ
τελώνια, τὰ
τέμενος, τὸ
τέμνομαι
τέμπλον, τὸ
τερέβινθος, ἢ
τερέτισμα, τὸ
Τεσσαράκοντα μάρτυρες
Τετράπολις
τζοχανταρέοι, οἱ
τιθασεύω
τίρα, ἢ
τινυβισμός, ὁ
τρακάρω
τρεχαντήριον, τὸ
τρικάταρον, τὸ
Τρικούτης, *Χαρίλαος*
τρίλια, ἢ
τριτημόριον, τὸ
Τρίτων
τροπαία, ἢ
- ὁ κόλπος τοῦ Ταϊγανίου.
— (λ. τουρκ.) ὄχρωμα, κανονιστάσον.
— (ἐκ τοῦ τάμπια), ἀμυντικὸν προπέτασμα, χαρά-
κωμα.
— ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ταρίχευσιν (πάστωμα).
— (λ. τουρκ.) τὸ ναυπηγεῖον, (ναύσταθμος).
— πονηρὰ πνεύματα.
— μέρος ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, ναός.
— κόπτομαι.
— (λ. λατ.) τὸ εἰκονοστάσιον τῶν ὀρθοδόξων ναῶν,
δι' οὗ χωρίζεται τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ λοι-
ποῦ ναοῦ.
— δένδρον κωνοφόρον ἐκκρίνον τὴν τερεβινθίνην,
ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνεται τὸ τερεβινθέλαιον (κ.
νέφτι).
— κελιάθημα χελιδόνος ἢ τέττιγος.
— οἱ θανατωθέντες ἐν Σεβαστείᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος
'Αγρικίλα ἐπὶ αὐτοκράτορος Λικινίου 40 στρα-
τιῶται, οἱ ὅποιοι προτιμήσαν τὸν μαρτυρικὸν
θάνατον, ἵνα μὴ ἀρνηθοῦν τὴν χριστιανικὴν πί-
στιν.
— ἐλέγετο ἡ Ἀντιόχεια, διότι ἦτο διηρημένη εἰς
τέσσαρα τμήματα, μεγάλα ὡς ἰδιαίτεραι πόλεις.
— Τοῦρκοι σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ.
— δαμάζω, ἐξημερώνω.
— ἀπόστασις βολῆς τηλεβόλου.
— λαλιὰ ὁμοία μετὴν τῆς πέριδικας.
— κάμνω κάτι νὰ συγκρουσθῆ, συμπλέκομαι μετὰ
ποιον.
— τύπος μικροῦ ἰστιοφόρου πρὸς ἀλιεῖαν ἢ ἀκτο-
πλοῖαν.
— ἰστιοφόρον μετρεῖς ἰστούς, τρίστιον.
— εἷς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν τῆς νεωτέρας
'Ελλάδος (1832 - 1896).
— (λ. ἰταλ.) τερέτισμα φθικῶν πτηνοῦ, μουσικὸν
κάλλημα.
— τὸ τρίτον μέρος.
— ἀρχαία θεότης, υἱὸς τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ τοῦ Πο-
σειδῶνος.
— ὁ ἄνεμος ὁ πνέων ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν
ξηράν.

τρόπις, ἡ	— τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σκελετοῦ τῶν πλοίων ἀπὸ πρῶρας εἰς πρύμνην (καρίνα).
τροφαντός	— (ἐπίθ.) πρόμιμος, τρυφερός.
τροχοφόρον, τὸ	— παλ. τύπου ἀτμόπλοιον κινούμενον διὰ δύο μεγάλων τροχῶν προσηρημοσμένων εἰς τὰ πλάγια.
τροχαλίζω	— ἀκούομαι νὰ τρέχω.
τσάκα, ἡ	— (ἄλλως τζάκα), πλεκτὴ μαλλίνη καὶ χονδρὴ μετὰ χειρίδων ἐξωτερικὴ φανέλλα.
τσατραζία, τὰ	— ἀργυρᾶ ἢ ἐπίχρυσα στολίδια μὲ διαφόρους παραστάσεις κοσμοῦντα ἐθνικὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας.
τσέλιγκας, ὁ	— (λ. σλαβ.) ποιμὴν, βοσκός.
τύρβη, ἡ	— θόρυβος, ταραχὴ.
τυφών, ὁ	— (γεν. -ώνος) φοβερά, στροβιλοειδὴς θύελλα.

Γ

ύληεν	— (ὕρος), δασῶδες ὕρος.
ὕμνω	— πλέκω τὸ ἐγκώμιόν τινος, ψάλλω ὕμνον.
ὕποτροπή, ἡ	— ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ γεγονότος μετὰ μίαν διακοπὴν.
ὕποψόσκω	— ἀρχίζω νὰ φέγω, προβάλλεται ἐλπίς καλυτέρου μέλλοντος.
ὕπωρεια, ἡ	— οἱ πρόποδες τοῦ ὕρους.
ὕψικάρηνος, ὁ, ἡ	— ὁ ἔχων ὑψηλὴν κεφαλὴν ἢ κορυφὴν, ὁ ὑψηλός.

Φ

φαιλόιον, τὸ	— διακριτικὸν ἄμφιον τῶν ἱερέων.
φαντασμαγορία, ἡ	— φανταστικὴ παράστασις ἢ εἰκὼν, εὐχάριστος ὡς θέαμα.
φαράγγι, τὸ	(ἀρχ. φάραγξ - ἄγγος, θηλ.) βαθὺ χάσμα μεταξὺ βουνῶν, βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος χαράδρα.
Φειδίας	— περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης (ε' π.Χ. αἰών), ὁ ὁποῖος ἐπεμελήθη τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀκροπόλεως.
φελούκα, ἡ	— τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πλοίου ἢ μεγάλης λέμβου.
φιλόκαλος, ὁ, ἡ	— ὁ ἀγαπῶν τὸ ὥραϊον, καλαίσθητος.
φίω, τὸ	— τὸ φίδι, μεταφορικῶς : τὸ δριμὺ ψῦχος.
φλάμ(μ)ουλον, τὸ	— (λ. λατ. flammulum), βασιλικὸν λάβαρον, σημαία.
φλάσκα, ἡ	— ξύλινον δοχεῖον οἴνου (τσότρα, τσίτσα).

- φλέγμα, τὸ
φλοκάτα, ἡ
- φολίς, ἡ
φονιάς, ὁ
- φουῆτο, τὸ
Φραντζῆς, Γεώργιος
- φρένα, τὰ
φρενίτις, ἡ
φρενιτιώδης
φρούδι, τὸ
φώσινο, τὸ
- φωστήρ, ὁ
- ἀπάθεια, ψυχραιμία.
— εἶδος κάπας μαλλίνης τῆς ὑπαίθρου, φερούσης κρόσια.
— λέπι.
— εἶδος ἐξώστου ἀνυθην τῶν θυρῶν, ἀπὸ ὅπου περιέχονον μὲ ζέον ἔλαιον ἢ ἐκτύπων τοὺς ληστές, ὅταν ἀπεπειρῶντο νὰ λεηλατήσουν τὴν οἰκίαν
— ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης.
— (1401 - 1466), βυζαντινὸς στρατιωτικὸς, πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε «Χρονικόν», εἰς τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὰ γεγονότα τῆς περιόδου ἐκείνης.
— (ἀρχ. φρήν-φρενός, θηλ.) ὁ νοῦς, τὸ μυαλό.
— μανία, διατάρραξις τῶν φρενῶν.
— (ἐπίθ.), γεμάτος φρενίτιδα, ἔξαλλος.
— (τοῦ βουνοῦ), τὸ ὡς ὄφρυς ἄνω μέρος τοῦ ὕρους.
— μωρουδέλι βυζανιάρικο, πλάσμα ἀδύνατο, τρυφερόν.
— ὁ φωτίζων, ὁ σοφός, ὁ πολυμαθής.

X

- χαγιάτι, τὸ
- χαφιές, ὁ (ἢ χοβιές)
- χάμουρα, τὰ
- χαμπέρι, τὸ
χάομα, τὸ
χασμπι, τὸ
Χάσκα
χατζιλίκι, τὸ
- χατζῆς
- χηβάς-άδος
- χλωρίς, ἡ
χοροστάσι
- «ΧΡΟΝΙΚΑ», τὰ
- (λ. τουρκ.) ἐξωτερικὸς ὑπόστεγος διάδρομος οἰκίας.
— ἄτομον, τὸ ὁποῖον πληρῶνεται, διὰ νὰ παρῶσχη ὑπόπτους ὑπηρεσίας, ἐγκάθετος, ἐνίοτε κακοποιός.
— τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων, τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ ἄλλων ὑποζυγίων (ἢ σαγή).
— (λ. τουρκ.) εἰδησις, πληροφορία, νέον.
— ὅ,τι προξενεῖ χάραν, ἡδονήν.
— εἶδος ξίφους.
— (χωριά,), ὁμάς χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς.
— προσκύνημα εἰς ἱερούς τόπους καὶ ὁ τίτλος τοῦ χατζῆ (βλ. κατωτέρω).
(λ. ἀραβ.), ὁ προσκυνητῆς τῶν ἁγίων τόπων.
— ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀχηβάδα.
— τὸ σύνολον τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.
— τόπος πού γίνονται χοροί.
— ἡ ἡμερὶς «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τὴν ὁ-

- ποῖαν ἐξέδιδεν ἐν Μεσολογίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας πολιορκίας ὁ φιλέλλην Ἰάκωβος Μάγερ.
- χρυσόρρους — ὁ χρυσᾶ ρεύματα ἔχων.
- Χρυσόστομος — ὁ μετέπειτα μητροπολίτης Σμύρνης, ἀγρίως σφαγιασθεὶς τὸ 1922 ὑπὸ τῶν Τούρκων.
- χρυσοτρίκλιον, τὸ — ἡ ἐπίσημος αἵθουσα τοῦ Παλατιοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.
- χρῶς, τὸ — (γεν. χρωτός), ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, ἡ ἐπι-
δερμὶς.
- 1896 — ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις οἱ πρῶτοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ψ

- ψάλτης τῆς Λευκάδος — (εἰς τὸ « Τραγοῦδι τῶν Ἑπτὰ Νησιῶν » τοῦ Κ. Παλαμᾶ), περίφρασις ἀντί: Βαλαωρίτης (βλ. βιογραφίαν του).
- ψαροπούλα, ἡ — μικρὰ ψαρόβαρκα.

Ω

- ᾠδε — (ἐπίρρ. ἐκ τῆς δεικτ. ἀντων. ὄδε), ἐνταῦθα, ἐδῶ.
- ᾠδὶς, ἡ — (γεν. -ῖνος) πόνος τοκετοῦ.
- ᾠρνγή, ἡ — ἀγρία φωνὴ ζώων, οὐρλιασμα.
- ᾠρόμαι — οὐρλιάζω (ἐπὶ θηρίων), κραυγάζω θρηγῶν (ἐπὶ ἀνθρώπων).
- ᾠσει — (ἐπίρρ.). ὡς ἐάν, σάν.
- ᾠστε — ἕως ὅτου, ὥσπου (ἰδιωμ.).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1875 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γεωργίου Ἀθανασιάδου - Νόβα. Ἐγεννήθη τὸ 1894 εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἠσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν, τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1960. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικός καὶ γλωσσικὰς μελέτας καὶ διετέλεσε καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1824 εἰς τὴν Λευκάδα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἐνεπνεύσθη ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητῆς Γυμνασίου. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ διηγήματα.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 εἰς τὴν Ἐρμούπολιν καὶ ἀπέθανε τὸ 1908. Ἐζῆσε πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἴδρυσεν τὸν « Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ».

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἐχρημάτισε διευθυντῆς τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸ παντὸς δὲ μὲ τὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Υἱὸς τοῦ λογοτέχνου Ἀγγέλου Βλάχου, ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1886 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Τὸ 1919 ἱδρυσεν τὴν ἐφημερίδα « Καθημερινή », τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1891. Ἠσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὰ γράμματα. Ἐγραψεν ἰδίως ἱστορικά ἔργα.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ

1886. 'Εσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ 1816 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1882. 'Εσπούδασεν Ἰατρικὴν. Σημαντικώτατον εἶναι τὸ δικάτομον ἔργον του: «Βίοι Παράλληλοι», εἰς τὸ ὅποιον βιογραφοῦνται στρατιωτικοί, ἰθρησκευτικοί, πολιτικοὶ ἡγέται καὶ ἔθνικοι εὐεργέται.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Γρανίτσαν τῆς Εὐρυτανίας τὸ 1880 καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. 'Εγεννήθη τὸ 1874 εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπέθανεν εἰς Κηφισίαν τὸ 1941. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μὲ πρωτότυπα παραμῦθια καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. 'Εγεννήθη τὸ 1859 εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Πολὺ ἐνωρὶς ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ πεζὰ.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε χημικὸς μηχανικός. Ἐξέδωκεν ἐνδιαφέροντα βιβλία, ὡς τὰ: «Γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», «Τὸ περιβόλι τῶν θεῶν», «Ἡ Πίνδος» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1813 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἑλβετίαν, τὸ 1881. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. 'Εγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐρεῦνας τῆς ἱστορίας κυρίως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. 'Εγεννήθη εἰς Λεχαῖνὰ τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπερέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Γνωστός ὅμως ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως διηγηματογράφος. Ὁ Καρκαβίτσας κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν διηγηματογραφίαν.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. 'Εγεννήθη εἰς Μυριόφυτον τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1928. Ἐσπούδασε παιδαγωγικὰ καὶ φιλοσοφίαν. Πλὴν

τῶν ἐπιστημονικῶν του διατριβῶν, ἔγραψε διηγήματα, βιογραφίας, φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας κ.ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 εἰς Ἄρταν. Ἦτο μαθητὴς ἀκόμη, ὅταν ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Ὑπῆρξεν ὕμνητὴς τῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1898 καὶ ἀπέθανε τὸ 1950. Ἐσπούδασε φυσικομαθηματικά. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐπάτη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διηύθυνε τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα «Ἐστία». Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Διετέλεσε δικαστικὸς. Συνέγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφὰς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ ναυτικὴν ζωὴν.

ΜΑΒΙΑΗΣ ΔΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου συγχρόνως ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Τὸ 1896 ἔσπευσεν ἔθελοντῆς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε καὶ ἐπληρώθη. Ἐφονεύθη, ὡς ἔθελοντῆς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδινῶν, εἰς τὸ Δρίσκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1912.

ΜΑΡΤΙΝΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1836 εἰς τὴν Κέρυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1896. Ἐγραψε ποιήματα.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1883. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσε συντάκτης πολλῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐδημοσίευσεν πλῆθος διηγημάτων καὶ λογοτεχνικὰς βιογραφίας ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821 ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά», «Ὁ Ναύαρχος Μιαούλης», «Τὰ Ματωμένα Ράσα» κ.ἄ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ (1669 - 1714). Διάσημος Κεφαλλῆν ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Ἐγεννήθη εἰς Μέγαρο τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΜΩΡΑΪ-ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκιάθον, σύγχρονος, συμμαθητῆς καὶ συγγενῆς τοῦ ἐξόχου διηγηματογράφου, συμπατριώτου καὶ συνωνύμου του Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς καθηγητῆς. Περιεβλήθη, κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Τὰ θέματα τῶν διηγημάτων του ἀντλεῖ καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του.

ΜΩΡΑ ΓΙΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Έγεννήθη εις Ἀθήνας τὸ 1875 καὶ ἀπέθανε τὸ 1953. Ὑπῆρξε θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος.

ΕΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Έγεννήθη εις τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 ἐκ πατρὸς Ζακύνθου καὶ ἀπέθανε τὸ 1951 εις Ἀθήνας. Ἀνετράφη καὶ ἔλαβε γυμνασιακὴν μόρφωσιν εις Ζάκυνθον, τὴν ὅποιαν πολλὰχῶς ἐξύμνησεν ἀργότερον εις τὰ ἔργα του. Ἐσπούδασε μαθηματικά, ἀλλὰ νεώτατος ἐπεδόθη εις τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικὰς μελέτας καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παίδων», εις τὸ ὅποιον ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστολάς μετὰ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων». Τὸ 1931 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Έγεννήθη εις Κωνσταντινούπολιν τὸ 1891 καὶ ἀπέθανε τὸ 1953 εις Ἀθήνας. Ἐταξίδευσεν πολὺ εις διαφόρους χώρας καὶ ἔγραψεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εις ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διαφόρους μελέτας καὶ χρονογραφήματα. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ περιγραφὰς ταξιδίων.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Έγεννήθη εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἠσχολήθη εις τὴν λογοτεχνίαν καὶ δημοσιογραφίαν.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Έγεννήθη τὸ 1859 εις τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικὰ εις τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεὺς. Διωρίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Πολυγραφώτατος ποιητῆς καὶ πεζογράφος. Ἐξέδωκε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ἀφορῶσας εις τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι μαζί μετὰ τὸν Σολωμὸν ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς μας.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Έγεννήθη τὸ 1851 εις τὴν Σκιάθον ἐκ πατρὸς ἱερέως καὶ ἀπέθανεν εις τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὸ 1911. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρώτα γράμματα εις τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἦλθεν εις τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον. Ἐνεγράφη εις τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἤρπυσεν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, ἰδιαιτέρως δὲ ἠσχολεῖτο μετὰ τὰς ξένας γλώσσας. Εἰργάσθη ἐπ'ἀρετὸν ὡς μεταφραστὴς ἐφημερίδων. Ἐξῆσε πτωχός, ἀλλὰ μετὰ ἐγκαρτέρησιν. Φημιζέται διὰ τὴν εὐσέβειαν, πραότητα καὶ εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ ὅποιος φαίνεται εις τὰ διηγήματά του. Τελευταίως ἐγένετο πλήρης ἔκδοσις τῶν «Ἀπάντων» του εις πέντε ὀγκώδεις τόμους. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν μεγαλύτερων διηγηματογράφων μας καὶ ἴσως ὁ πρώτος ἐξ αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Έγεννήθη εις Χάσιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1867 καὶ ἀπέθανε τὸ 1906. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσε εις ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Έγεννήθη εις τὸ Καρπενήσιον τὸ 1877

καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ θανάτου του διηύθυνε τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην. Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγράψε ποιήματα, διηγήματα καὶ τεχνοκριτικὰς μελέτας.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891). Ἐγράψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειξε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος νεώτερος Ἑλλήνων ἱστορικός.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1873 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ὑπῆρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐγράψε διηγήματα καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐγράψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Τὸ 1890 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς συστηματικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Ἔργα του: «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», «Παροιμίαι» καὶ ἄλλα.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1939 εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἔζησε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἔγραψε τὰ ποιήματά του. Ἐτιμήθη μὲ τὸ Ἔθνικὸν Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον καὶ ἀπέθανε τὸ 1936. Ἐσπούδασε φιλολογίαν. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγράψε ποιήματα καὶ ἑμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. (1809 - 1892). Ὑπῆρξε διπλωμάτης, ἀρχαιολόγος καὶ λογοτέχνης.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1893 καὶ ἀπέθανε τὸ 1931. Ἐσπούδασε νομικά. Ἐπὶ ἔτη διηύθυνε τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐγράψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος, ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινὰς ἰδίαις μελέταις.

ΡΟΪΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη εἰς Σύρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἐγράψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Εἶναι εἰς τῶν καλύτερων Νεοελλήνων κριτικῶν.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής εκ Σμύρνης, άποθανών εις Ἀθήνας τὸ 1944.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Λογοτέχνης καὶ ἀκαδημαϊκός. Ἐγεννήθη εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1881 καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζά.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εις τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 καὶ ἀπέθανε τὴν 9ην Νοεμβρίου 1857 εις Κέρκυραν. Ἐσπούδασεν εις Ἱταλίαν νομικά, ἀλλ' ἐνωρίς ἔδειξε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν, εις τὴν ὅποιαν ἀφωσιώθη ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐπανελθὼν ἐξ Ἱταλίας εις τὴν Ζάκυνθον παρέμεινε ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅτε ἐγκατεστάθη εις Κέρκυραν. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ φίλος του ποιητῆς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι ὁ « Ὕμνος εις τὴν Ἐλευθερίαν », αἱ πρῶται στροφαὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ Ἐθνικός μας Ὕμνος, ἡ « Ὠδὴ εις τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος », οἱ « Ἐλευθεροὶ Πολιορκημένοι », ὁ « Κρητικός », ὁ « Λάμπρος ». Ἡ Ἑλλάς τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς ἐθνικὸν ποιητὴν.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1806 - 1868). Δημοσιογράφος καὶ ποιητής.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εις τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἀπέθανεν εις Ἀθήνας τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εις τὰς Ἀθήνας νομικά. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ μετέφρασε ἕξένα ἔργα.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀγγέλου Εὐαγγελίδη. Ἐγεννήθη τὸ 1877 εις τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν, ὑπηρετήσας εις τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του, συνέγραψε καὶ λογοτεχνικά.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1871 εις Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐπεδόθη εις τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εις Στενήμαχον τὸ 1857 καὶ ἀπέθανεν εις Ἀθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου εις τὴν ἔδραν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Τέχνης καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι: « Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ». Ἐξέδωκεν ἐπίσης εις τὴν σειρὰν τοῦ « Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων » τὴν « Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν » κ.ἄ.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εις Σοῦλι τῆς Ἠπείρου τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 εις Ἀθήνας. Ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ὀλίγα ποιήματα.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

	Σελίς
1. Στὸ στρατό μας (ποίημα) Ἄρ. Προβελεγγίου	7
2. Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	9
3. Χειμῶνας, Γ.Α. Βλάχου	17
4. Εἰσημέρωνει (ποίημα) Σ. Σκίπη	19
5. Στὸ Χριστὸ στὸ κάστρο, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	24
6. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	30
7. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ἰ. Πολέμη	44
8. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	53
9. Ὑπερήτερα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	55
10. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	60
11. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	71
12. Εἰς Κωνσταντινούπολι ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα	76
13. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα), Γ. Βιζυηνοῦ	81
14. Ὁ Φάρος, ἡ ναυτιλία καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου	98
15. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	117
16. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα	123
17. Τὸ κλεφτόπουλο, Γ. Βλαχογιάννη	134
18. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα	136
19. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	172
20. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	181
21. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροῦδου	188
22. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	190
23. Γαλήνη (ποίημα) Δ. Πορφύρα	193
24. Γεώργιος Σταύρου, Ἄν. Γούδα	215
25. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χρ. Τσοῦντα	235
26. Οἱ καινούργιοι σκοποὶ (παράδοσις) Ν. Πολίτου	245
27. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκοῦδη	248
28. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	252
29. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀράντου	256
30. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἄρ. Προβελεγγίου	259
31. Ἡ ἑλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	272
32. Ἡ πέστροφα, Στεφ. Γρανίτσα	280
33. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χρ. Χριστοβασίλη	282

Β. Έκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

	Σελίς
1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	8
2. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	13
3. Θεέ, ὕμνεϊ (ποίημα) Π. Σούτσου	23
4. Ἡ Γλυκοφιλοῦσα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	31
5. Τὰ Φῶτα, Μιχ. Μητσάκη	34
6. Ἀνάστασι στὴν Ἄγι-Ἀναστασά, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	38
7. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, Ἡλ. Μηλιάτη	47
8. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστογεννῶν, Χρ. Χριστοβασιλή	64
9. Τ' ἀγνάντεμα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	82
10. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου	86
11. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου	104
12. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη	115
13. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	130
14. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	151
15. Ἡ Μακεδονία στὸ 24, Δ. Γατοπούλου	151
16. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	157
17. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες)	161
18. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου	162
19. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ	164
20. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ ὄπλα !), Ἰ. Κονδυλάκη	164
21. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	167
22. Τέλος Ἄγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	172
23. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	186
24. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραΐτη	191
25. Ἀφανῆς ἥρωας, Ἀγγ. Τανάγρα	193
26. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκούδη	206
27. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλληνοῦ πολίτου, Ἐμμ. Λυκούδη	208
28. Ὁ Κλέφτης (ποίημα) Ἄλ. Ραγκαβῆ	214
29. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἄρ. Κουρτίδου	219
30. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	267
31. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη	286

Γ. Έκ τῆς συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου	45
2. Ὀνειρεμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	36
3. Τῆ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελά	36
4. Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, Ἄλ. Μωραϊτίδου	45
5. Νόστιμον ἦμαρ, Γρ. Ξενοπούλου	88
6. Ἡ γιαγιά, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	91
7. Ὑμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	93

8. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	97
9. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	101
10. «Ἐν τούτῳ νίκα», Ἀγγ. Τανάγρα	107
11. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου	112
12. Ἡ πῦρ μεγάλη δόξα (ποίημα) Λ. Μαβίλη	116
13. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σπ. Ζαμπελίου	120
14. Ἡ 25ῃ Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλλη	129
15. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου	146
16. Ὁ Κολοκοτρώνης μιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελά	148
17. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	154
18. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάγρα	179
19. Τὸ ἡλιοβασίλευμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	185
20. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	198
21. Ἡ ἐπιστροφή (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	204
22. Ἀμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	211
23. Ἡ ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου	236
24. Ἑρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	241
25. Ἡ Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	247
26. Τὰ Τέμπη, Κ. Οὐράνη	253
27. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	262
28. Τὸ τραγούδι τῶν ἐφτά νησιῶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	265
29. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	268
30. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου	270
31. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζαχ. Παπαντωνίου	277
32. Τὸ ζαρκάδι, Στεφ. Γρανίτσα	278
33. Τὸ κουνάβι, Στεφ. Γρανίτσα	279

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίς

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΑΘΟΝ

1. Στὸ στρατό μας (ποίημα) Ἄρ. Προβελεγγίου	7
2. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	8
3. Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	9
4. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	13
5. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἄχ. Κύρου	15
6. Χειμῶνας, Γ.Α. Βλάχου	17
7. Ἐημερώνει (ποίημα) Σ. Σκίπη	19

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

8. Θεὸς ὕμνεϊ (ποίημα) Π. Σούτσου	23
9. Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	24
10. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	30
11. Ἡ Γλυκοφιλοῦσα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	31
12. Τὰ Φῶτα, Μ. Μητσάκη	34
13. Ὁνειρευμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	36
14. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μεζᾶ.	36
15. Ἀνάσταση στὴν Ἄγι - Ἀναστασά, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	38
16. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ἰω. Πολέμη	44
17. Ἡ μονὴ τοῦ Ἐηροποτάμου, Ἄλ. Μωραΐτιδου	45
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν, Ἡλ. Μηριάτου	47

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	53
20. Ὑπηρέτρα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	55
21. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	60
22. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστοβασίλη	64
23. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	71
24. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα	76
25. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	81
26. Τ' ἀγνάντεμα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	82
27. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου	86
28. Νόστιμον ἡμαρ, Γρ. Ξενοπούλου	88
29. Ἡ γιαγιά, Ἄλ. Παπαδοπούλου	91
30. Ὑμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	93

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

	Σελίς
31. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	97
32. Φάρος, ναυτιλία καὶ θησαυροὶ Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου . . .	98
33. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	101
34. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου	104
35. « Ἐν τούτῳ νίκα », Ἀγγ. Τανάγρα	107
36. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου	112
37. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Πλ. Ροδοκανάκη	115
38. Ἡ πιδ μεγάλη δόξα (ποίημα) Δ. Μαβίλη	116
39. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	117
40. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελετῇ, Σπ. Ζαμπελίου	120
41. Ἡ γοργόνα, Ἀ. Καρκαβίτσα	123

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

42. Ἡ 25ῆ Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλλη	129
43. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	130
44. Τὸ κλεφτόπουλο, Γ. Βλαχογιάννη	134
45. Ἡ θυσία, Ἀ. Καρκαβίτσα	136
46. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου	146
47. Ὁ Κολοκοτρώνης μιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελά	148
48. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	151
49. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου	151
50. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	154
51. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	157
52. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες)	161
53. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου	162
54. Ἡ κατάστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ	164
55. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ ἔπλα !) Ἰ. Κονδυλάκη	164
56. Ἀγώνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	167
57. Τέλλος Ἀγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	172
58. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	172

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

59. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάγρα	179
60. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	181
61. Τὸ ἡλιοβασίλεμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	185
62. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	186
63. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροῖδου	188
64. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	198
65. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη	191

66. Γαλήνη (ποίημα) Λ. Πορφύρα	193
67. Ἀφανῆς ἤρωσ, Ἀγγ. Τανάγρα	193
68. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	198
69. Ἡ ἐπιστροφή (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	204
70. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκούδη	206
71. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, Ἐμμ. Λυκούδη	208
72. Ἀμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	211
73. Ὁ κλέφτης (ποίημα), Ἀλ. Ραγκαβῆ	214
74. Γεώργιος Σταύρου, Ἀν. Γούδα	215
75. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἀρ. Κουρτίδου	219

7. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

76. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου. Χρ. Τσουντα	235
77. Ἡ ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου	236

8. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ — ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

78. Ἐρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	241
79. Οἱ καινούργιοι σκοποὶ, παράδοσις, Ν. Πολίτου	243

9. ΤΟΠΙΑ — ΦΥΣΙΣ

80. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	247
81. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκούδη	248
82. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	252
83. Τὰ Τέμπη, Κ. Ουράνη	253
84. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	256
85. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	259
86. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	262
87. Τὸ τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	265
88. Στὸ ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα	267
89. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	268
90. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου	270
91. Ἡ ἐλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	272

10. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

92. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	277
93. Ἀπὸ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα	278
α' τὸ ζαρκάδι	278
β' τὸ κουνάβι	279
γ' ἡ πέστροφα	280

94. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χρ. Χρηστοβασιλη	282
95. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη	286
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ	287
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	313
ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	323

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

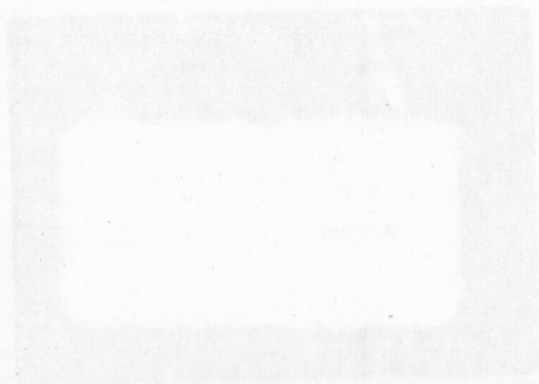
Ἐπιβάλλεται, παλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 198).

024000025216

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ', 1964 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 50.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1221/14-3-64

Ἐκτύπωσις — Βιβλιοδεσία Α. ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ — Κ. ΑΛΕΞΙΑΣ — Εὐήνου 9

756

284 516
Nina

Ninos 7/4/72
29/9/72

Δύο πράγματα ήταν
1η συγκοιμία και 2η
1η συγκοιμία για 1η
2η για 2η και 3η

Ξέρω δες οίχτι μου να μάθω
Αυτό που δίνω να σου να
Γύρισε δες 1η ζρηκί, έριόφι
Αυτό είναι το μυελικό
Που δέ φηορῶ να σου το να
ο! ο! ποσο ε' ζρηῶ
ζωῶνι.

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

